M. JUNIANI JUSTINI
Ex
TROGI POMPEII
Historiis Externis
LIBRI XLIIII.

Omnia quàm diligentissimè ex variorum Exemplarium Collatione.

Recensita & Castigata.

In usum Scholasticæ Juventutis accommodata.



LONDINI,
Excudebat *W. Horton*, impensis *W. Whitwood*, in vico vulgo vocato *Duck-lane*; Anno æræ Christianæ, 1688.



DE

JUSTINO,

Ex Gerardi Joan. Voſſii V.CL. Lib. 1. de Hiſt. Lat.

JUSTINI, qui Trogi Epitomen fecit, nec
nomen, nec ætas, dubitatione caret. In *Ant.*
rnoldi libro nominabatur *Juſtinus Frontinus*:
At in codice bibliothecæ Mediceæ dicitur *M.*
unianus Juſtinus. Atq; hoc verius cenſeo, ob
bri ejus antiquitatem: cujus argumentum
on leve eſt, quòd literis Longobardicis ſcrip-
us ſit. Quòd verò ad ætatem *Trogi* ejus, cujus
Epitomen ſcripſit, filium fuiſſe tradit *Gualte-*
us Burlei Anglicus lib. de vitâ Philoſophorum,
ui anno CIↃ CCCC LXXII editus ab *Arnoldo*
effornen. Sed hoc ſeculo illi condonemus,
uo vixit. At eruditiſſimos etiam viros video
ſſe, qui ſuſpicentur vixiſſe, poſtquam impe-
ium tranſlatum fuit Conſtantinopolin: idq; ob
erba illa lib. VIII. [Græciam etiam NUNC &
iribus & dignitate, orbis terrarum principem.]
Sed NUNC iſtic non ſignat tempus, quo Juſti-
us ſcribit, ſed de quo ſcribit; Quomodo i-
dem paulo poſt ait: [Et hæc potiſſimùm fa-
tere Thebanos, Lacedæmonioſque, antea in-
er ſe imperii, nunc Græciæ imperantis æmu-
os.] Ubi Nunc itidem valet, Hoc tempore,
uod exponimus. Planè verò vixiſſe arbi-

 tror

tror sub *Antonino Pio*, atque huic epitomen suam dicasse. Id colligo ex verbis istis præfationis, [Quod at te, imperator Antonine, non tam cognoscendi, quàm emendandi causâ transmisi.] Ita enim habent editiones antiquæ, quæ quin MSS. fidem secutæ fuerint, nullus dubito. Sed objiciunt, in optimis libris legi: [Quod at te non tam cognoscendi magis, quàm emendandi causâ, transmisi.] Quam MSS. lectionem etiam Bongarsius retinuit. Sed nihil manifestius, quàm non ita scripsisse Justinum. Nec enim TAM & MAGIS satis conveniunt. Quid ergo? num dicemus MAGIS tanquam superfluum, tolli oportere? Atqui non videtur de nihilo esse, quod in optimis libris legitur. Quare puto, scriptum primò fuisse, [Quod, Antonine Imp. non cognoscendi magis, quàm emendandi causâ, transmisi.] Nempe ex [Antonine Imp.] fecere, [Ad te non] Ac quia sic NON geminabatur, librarii hunc errorem existimantes, alterum omisere. Et sane Justinum hunc sub Antonino vixisse ante seculum *Philippus Bergomas*, ac *Joan. Adventinus*, tradidere: imò idem jam ante annos trecentos in Chronico suo scripsit *Martinus Polonus*: sed quod idem *Justinum* hunc cum *Justino Martyre* confudit, fœdus error est, cùm hic, qui epitomen scripsit, in iis, quæ lib. VI. & XXX. de *Mose*, *Josepho*, *Israelitis* tradit planè Scripturis adversetur: unde liquet hominem fuisse Gentilem; apertéque inter eos ab *Orosio* numeratur: Ut de eo nihil dicam, quòd beatus Martyr nihil Latinè scripsisse videtur: item quòd *Eusebius*, *Hieronimus*, *Photius*, nusquam historicam hanc Epitomen inter martyris illius scripta reponunt. Nec tamen ea ignota fuit B. *Hieronimo*, qui illius meminit procemio in *Danielem*: Ut quoque *Augustinus* facit lib. IV. de Civit. Dei



cap. VI. & *Orosius*, lib. I. cap. VIII. & X. qui & *Justinum* passim exscribit Post quos eiusdem mentionem fecere, *Isidorus*, *Jornandes*, alii Etiam quæ * *Lapus Ferrariensis* Abbas Epist. XX. ad *Altuinum* ex *Trogi Pompeii* citat de iis quæ Mithridatis excellentiam portenderint apud *Justinum* ad verbum ex *Justini* lib. XXXVII. Sed apud *Lapum* nunc paulò comptiùs leguntur, ut in Justino debeant emendari. Est Justinus scriptor tersus & elegans, ut de eo scribit *Raimundus Lulus*, lib. VIII. de orat. cap. IV. Quàm turpiter autem in rebus Judaicis aberràrit, ostendit *Benedictus Pererius* in *Danielem* cap. XL. M.Sus exstat in bibliothecâ publicâ Academiæ Cantabrigiensis, & Oxonii in collegio Corporis Christi.

* Al. *Lupus*, ut *Faber* optime testatur. Fuit enim (ait *Faber*) *Lupus* iste Abbas *Ferraria* in Diocæsi *Senonensis* cui hodiè nomen est *Ferriere*. Floruit sub *Carolo Calvo*.

LECTORI.

LECTORI.

QUanquam in Monarchiis & annorum ratione constituenda vehementer varient autores, tamen ut historiæ series atque ordo faciliùs à pueris posset percipi, adnotavimus partim ex Eusebio, partim ex Beroso & Metasthene ea tantum, quæ ad planiorem paulò & explicatiorem Justini Lectionem conducere videbantur.

PRIMA MONARCHIA ASSYRIORUM, in qua Reges fuerint.

NInus Jovis Beli filius regnavit primus annis 52
Semiramis Nini uxor 2. annis 42
Zames Nineas Semiramis filius 3. annis 38
Arrius 4 annis 30
Aralius 5 annis 40
Baleus Xerxes 6 annis 38
Belochus Baal sacerdos 8. annis 45
Baleus 9 annis 52
Altadas 10 annis 32
Mamitus 11. annis 30
Mancaleus 12 annis 30
Sterus, seu Pherus 13 an. 20
Mamelus 14 annis 30
Sparteus 15. annis 40
Ascatates 16 annis 40
Amiathas 17 annis 45
Belochus 18 annis 25
Bellopates 19 annis 30
Lamprides 20 annis 32
Sosares 21 annis 20
Lompares 22 annis 30
Panyas 23 annis 45
Sosarmus 24 annis 19
Mitreus 25 annis 27
Tantanes 26 annis 32
Tauteus 27 annis 40
Tineus 28 annis 30
Dercillus 29 annis 40
Lupalus 30 annis 38
Laosthenes 31 annis 45
Pyriciades 32 annis 30
Ophrateus 33 annis 20
Ophratanes 34 annis 50
Ocrasapes 35 annis 42
Sardanapalus 36 & postremus annis 20

Duravit hoc Assyriorum Imperium annis 1239.

SE-

SECUNDÆ MONARCHIÆ
MEDORUM *Reges.*

ARbaces 1 annis 28
Mandaves 2 annis 50
Sosarmon 3 annis 30
Articarmines 4 annis 50
Arbianes 5 annis 22
Arceus 6 annis 40
Artines 7 annis 22
Astibares 8 annis 20
Astyages 9 annis 30

Stetit Medorum Regnum annis 300 minus 8.

TERTIA MONARCHIA
Persarum *habuit Reges* 14.

CYrus 1 imperavit annis 30
Cambyses 2. annis 7. mensibus 5
Parizites, & Smerdis, fratres Magi 3 mensibus 7
Darius 4 annis 36
Xerxes 5 annis 20
Artabanus præfectus, qui Xerxem occidit 6 mensibus 7
Artaxerxes Longimanus 7 annis 40
Xerxes 8 mensibus 2
Sogdianus 9 mensibus 8
Darius nothus 10 annis 19
Artaxerxes Mnemon 11 annis 40
Artaxerxes Ochus 12 annis 26
Arses 13 annis 4
Darius Arsani filius quem Justinus Codomannum dicit appellatum, 14 imperavit annis 6

Duravit Persarum Imperium annis 230. & mensibus 5.

QUARTA MONARCHIA Alexandri, *seu* Macedonum.

Est autem rerum summa potitus Alexander annis 12. *Post quidem Principes Regna sunt divisa.*

MACEDONUM.

ARideus	annis 7
Cassander	annis 18
Antipater & Alexander annis	4
Demetrius	annis 6
Pyrrhus	mensibus 6
Lysimachus	annis 5
Ptolemeus Κέραυνος	anno
Meleagrus	mensibus 2
Antipater	anno 1
Sosthenes	annis 2
AntigonusGonaras	annis 36
Demetrius	annis 10
Antigonus	annis 15
Philippus	annis 42
Perseus ultimus Macedonum rex	annis 10

Summa annorum Macedonici Regni 154 *annis, mensibus* 8.

ASIÆ

ANtigonus	annis 18
Demetrius Πολιορκήτης	

SYRIÆ & ASIÆ.

Antiochus Soter	annis 43
Antiochus Theos	annis 15
Seleucus Callinicus	20
Seleucus Ceraunus	annis 3
Antiochus Magnus	36
Seleucus Philopater	11
Antiochus Epiphanes	17

SYRIÆ.

Seleucus Nicanor	annis 32
Antiochus Eupater	2
Demetrius Soter	annis 22
Alexander	annis 10
Demetrius	annis 3
Antiochus Sedetes	annis 9
Demetrius iterum	annis 4
Antiochus Gryphus	annis 12
Antiochus Cyzicœnus	18
Philippus	annis 2

Duravit Syriæ Regnum annis 289.

Æ-

ÆGYPTI.

Ptolemæus Lagi filius	70	Ptolemæus Euergetes	
Ptolemæus Philadelphus annis	58	Ptolemæus Phiscon, five Soter annis	17
Ptolemæus Euergetes	26	Ptolemæus Alexander	10
Ptolemæus Philopater	17	Ptolemæus Lathirus	8
Ptolemæus Epiphanes annis	24	Ptolemæus Dionysius	30
		Cleopatra annis	22

Stetit Ægypti Regnum post Alexandrum annis 288.

ALEXANDRI MONARCHIA duravit annos 300.

FINIS.

Laurence

PRÆ

PRÆFATIO
JUSTINI.

QUum multi ex Romanis, etiam Consularis dignitatis viri, res Romanas Græco peregrinoque sermone [a] in historiam contulissent: sive æmulatione gloriæ, sive varietate & novitate operis [b] delectatus, vir prisca eloquentia Trogus Pompeius, Græcas & totius orbis historias Latino sermone composuit: ut cum nostra Græce, Græca quoque nostra lingua legi possent; prorsus [c] rem magni & animi, & operis aggressus. Nam cum plerisque auctoribus, singulorum regum vel populorum res gestas scribentibus, opus suum ardui laboris videatur: non [d] minus nobis Pompeius, Herculea audacia orbem terrarum aggressus [e] videtur: cujus libris omnium seculorum, regum, nationum, populorumque res gestæ continentur. Et quæ historici Græcorum, prout commodum cuique fuit, inter [f] se gregatim [g] occupaverunt, omissis quæ sine fructu erant, ea omnia Pom-

[a] M. S. Historiæ.

[b] delectati.

[c] Al ingenii & corporis.

[d] Nonne.

[e] Rectius, videri debet.

[f] Al. certatim. al. segregati. al. congregati.

[g] M. S occupaverint. I. occupaverant.

Pompeius *divisa temporibus, & serie rerum* h *digesta, composuit. Horum igitur quatuor & quadraginta voluminum (nam totidem edidit) per otium quo in urbe* i *versabar, cognitione quæque dignissima excerpsi: & omissis his, quæ nec cognoscendi voluptate jucunda, nec exemplo erant necessaria, breve veluti florum corpusculum feci: ut haberent, & qui* k *Græca didicissent, quo admonerentur; & qui non didicissent, quo instruerentur. Quod* l *ad te non tam cognoscendi, quàm emendandi causa transmisi: simul ut & otii mei, cujus &* Cato *reddendam* m *rationem putat, apud te ratio constaret. Sufficit enim mihi in* n *hoc tempore judicium tuum; apud posteros, cùm obtrectationis invidia decesserit, industriæ testimonium habituro.*

h I. congsta.

i Sic. N. al. versabamur.

k M. S. Græce.

l Ad te Imp. Antonine, non tam &c.

m Al. operam.

n Al omittunt.



JUSTINI
HISTORIARUM,
EX TROGO POMPEIO.
LIBER I. *CAP*. I.

PRincipio rerum, gentium, nationumque, imperium penes reges erat, quos ad fastigium *a* hujus Majestatis non ambitio Popularis, sed spectata inter bonos moderatio provehebat. Populus nullis legibus tenebatur: arbitria principum pro legibus erant. Fines imperii tueri magis, quàm proferre mos erat: intra suam cuique patriam regna finiebantur. Primus omnium Ninus, *b* rex Assyriorum, veterem, & quasi avitum gentibus morem novâ imperii cupiditate mutavit. Hic primus intulit bella finitimis, & rudes adhuc ad resistendum populos terminos usq; Libyæ perdomuit. Fuere quidem temporibus *c* antiquis, *d* Vexoris Ægypti & Scythiæ rex Tanaus, quorum alter in Pontum, alter usque Ægyptum excessit. Sed longinqua, non finitima bella gerebant, nec imperium sibi sed populis suis gloriam quærebant; contentique victoria, imperio abstinebant. Ninus magnitudinem quæsitæ dominationis, continuâ possessione firmavit. Domitis igitur proximis, cum accessione virium fortior ad alios transiret, & proxima quæq; victoria instrumentum sequentis esset, totius Orientis populos subegit. Postremum illi *e* bellum cum *f* Zoroastre rege Bactrianorum fuit, qui primus dicitur artes magicas invenisse, & mundi principia siderumque motus diligentissimè spectasse. Hoc occiso, & ipse decessit, *g* relicto impubere adhuc filio Ninya, & uxore Semiramide.

CAP. II. Hæc nec *a* immaturo ausa tradere imperium, nec ipsa palam tractare, tot ac tantis gentibus *b* vix parentibus viro, nedum feminæ parituris,

a Alii legunt tantæ.

b Anno Mundi 3141.

c Al. Antiquiores.

d Al. *Vexosis*, al. *Vesosis*, al. *Sesostris*.

e Anno Mundi 318

f Al. *Oxyartis*.

g A.M. 319

a In M.S. additur, puero.

b In M.S. vix parituris uni viro.

parituris, simulat se pro uxore Nini, filium; pro femina, puerum. Nam & statura utriq; mediocris, & vox pariter gracilis, & lineamentorum qualitas matri ac filio similis. Igitur brachia ac crura *c* velamentis, caput tiarâ tegit: & ne novo habitu aliquid occultare videretur, eodem ornatu & populum vestiri jubet: quem morem vestis, exinde gens universa tenet. Sic primis initiis sexum mentita, puer esse credita est. Magnas deinde res gessit, quarum amplitudine ubi invidiam superatam putat, quæ sit fatetur, quemque simulasset. Nec hoc illi dignitatem regni ademit, sed admirationem auxit; quòd mulier non feminas modò virtute, sed etiam viros anteiret. Hæc Babyloniam condidit, murumque urbi cocto latere circumdedit, *d* arenæ vice, bitumine interstrato: quæ materia in illis locis passim è terra exæstuat. *e* Multa & alia præclara hujus reginæ fuere. Siquidem non contenta acquisitos viro regni terminos tueri, Æthiopiam quoque *f* imperio adjecit. Sed & *g* Indiæ bellum intulit; quo præter illam & Alexandrum Magnum nemo intravit. Ad postremum, cum concubitum filii petiisset, ab eodem interfecta est, *h* duos & quadraginta annos post Ninum regno potita. Filius ejus *i* Ninya, contentus elaborato *k* à parentibus imperio, belli studia deposuit, & veluti sexum cum matre mutasset, raro à viris visus, in feminarum turba consenuit. Posteri quoque ejus, id exemplum sequuti, responsa gentibus per internuntios dabant. Imperium *l* Assyrii, qui postea Syri dicti sunt, mille trecentis annis tenuere.

CAP. III. Postremus apud eos regnavit *a* Sardanapalus, vir muliere corruptior. Ad hunc videndum (quod nemini ante eum permissum fuerat) præfectus ipsius, Medis præpositus, nomine Arbactus, *b* cum admitti magna ambitione ægrè obtinuisset; invenit eum inter scortorum grege

c Al. calciamentis.

d Al. harenæ & calcis vice.

e Al. multa alia.

f Regno suo adjecit.

g *Indis* al.

h Alii leg. triginta duos annos regnavit *Semira.*

i Al. *Ninus*.

k Alii omittunt.

l Regnaverunt annos 1300.

a M. S. *Sardanapallus*, aliàs *Thonosconcolerus* dictus.

b Alii *Arbactus*-ei, et *Arbatus*.

greges purpuram *c* colo nentem, & muliebri habitu, cum mollitia corporis, & oculorum lascivia, omnes feminas anteiret, pensa inter virgines partientem. Quibus visis, indignatus tali feminæ *d* tantum virorum subjectum, tractantiq; lanam ferrum & arma *e* habentes parere; progressus ad socios, quid viderit refert: Negat se ei parere posse, qui se feminam malit esse, quàm virum. Fit igitur conjuratio, bellum Sardanapalo infertur: quo ille audito, non ut vir regnum defensurus, sed ut metu mortis mulieres solent, primò latebras circumspicit: mox deinde cum paucis & incompositis, in bellum progreditur. Victus in regiam se recipit; *f* ubi extructa incensaque pyra, & se & divitias suas in incendium mittit: hoc solo imitatus virum. Post hunc rex constituitur interfector ejus Arbactus, qui præfectus Medorum fuerat. Is imperium ab Assyriis ad Medos transfert.

c A. M. 4381.

d M.S. tantorum virorum.

e Tractantes M. S.

f Et extructâ.

CAP. IV. Post multos deinde reges, per ordinem successionis, regnum *a* ad Astyagen descendit. Hic per *b* somnum vidit ex naturalibus *c* filiæ, quam unicam habebat, vitem enatam, cujus palmite omnis Asia obumbraretur. Consulti harioli, ex eadem filia nepotem ei futurum, cujus magnitudo prænuntietur, regniq; ei amissionem portendi, responderunt. Hoc responso *d* exterritus, neq; claro viro, neque civi filiam, ne paterna maternaque nobilitas nepoti animos extolleret; sed ex gente, obscurâ tunc temporis, Persarum *e* Cambysi, mediocri viro, in matrimonium *f* tradit. Ac ne sic quidem somni metu deposito, gravidam ad se filiam arcessit, ut *g* sub avi potissimum conspectu foetus necaretur. Natus infans datur occidendus Harpago, *h* regis arcanorum participi. Is veritus, si ad filiam mortuo rege venisset imperium, quia nullum Astyages virilis sexus genuerat, ne illa necati infantis ultionem, quam à patre non potuisset, à

a Ann. Mundi 4602.

b Al. somnium.

c N. addit pube.

d Al. perterritus.

e Ann. Mundi 4670.

f Sic N. alii legunt tradidit.

g M. S. solius avi.

h M. S. Regis amico & arcan. part. al. regis omnium consiliorum participi.

ministro exigeret; pastori regii pecoris puerum exponendum tradit. Forte eodem tempore & ipsi pastori filius natus erat. Ejus igitur uxor, auditâ regii infantis expositione, summis precibus rogat, sibi afferri ostendique puerum: cujus precibus fatigatus pastor, reversus in silvam, invenit juxta infantem canem feminam, parvulo ubera præbentem, & à feris alitibusque defendentem. Motus & ipse misericordia, quâ motam etiam canem viderat, puerum defert ad stabula, eadem cane anxiè prosequente. Quem ubi in manus mulier accepit, veluti ad notam *i* allusit: tantusque in illo vigor, & dulcis quidam blandientis infantis risus apparuit, ut pastorem uxor *k* multum rogaret, [quo suum partum pro illo exponeret] permitteret [que] sibi, sive fortunæ ipsius, sive spei suæ puerum nutrire. Atque ita permutata sorte parvulorum, hic pro filio pastoris educatur; ille pro nepote regis exponitur. Nutrici *l* Specos postea nomen fuit, quia canem Persæ sic vocant.

CAP. V. Puer deinde, *a* cum inter pastores esset, *b* Cyri nomen accepit. Mox rex inter ludentes sorte delectus, cum per lasciviam contumaces flagellis cecidisset, à parentibus puerorum querela est regi delata, indignantibus à servo regio ingenuos homines servilibus verberibus affectos. Ille arcessito puero & interrogato, cum, nihil mutato vultu, *fecisse se ut regem* respondisset; admiratus constantiam, in memoriam somnii responsique revocatur. Atq; ita cum ut vultus similitudo, & expositionis tempora, & pastoris confessio convenirent, nepotem agnovit. Et quoniam defunctus sibi somnio videretur, agitato inter pastores regno; animum minacem duntaxat in illo fregit. Cæterum Harpago amico suo infestus, in ultionem servati nepotis, filium ejus interfecit epulandumque patri tradidit. Sed Harpagus ad præsens

i Nonnulli interponunt puer.
k Alii legunt ultro.
l Spargos legunt M. S.
a Addit M. S. *Bod.* imperio usus est C. imperiosum.
b Ann. Mundi. 4640.

ſens tempus diſſimulato dolore, odium regis in vindictæ occaſionem diſtulit. Interjecto deinde tempore cum adoleviſſet Cyrus, dolore orbitatis admonitus, ſcribit ei, ut *c ablegatus in d Perſas ab avo fuerit: ut occidi eum parvulum avus juſſerit: ut beneficio ſuo ſervatus ſit: ut regem offenderit: ut filium amiſerit.* e Hortatur, *exercitum paret, & pronam ad regnum viam ingrediatur,* Medorum tranſitionem pollicitus. Epiſtola, quia palam ferri nequibat, regis cuſtodibus omnes aditus obſidentibus, *f* exenterato lepori inſeritur, lepuſque in Perſas Cyro ferendus, fido ſervo traditur: addita retia, ut ſub ſpecie *g* venatoris dolus lateret.

CAP. VI. Lectis ille epiſtolis, eadem ſomnio aggredi juſſus eſt: ſed præmonitus, ut quem primum poſtera die obvium habuiſſet, ſocium cœptis aſſumeret. Igitur antelucano tempore ruri iter ingreſſus, obvium habuit ſervum de ergaſtulo cujuſdam Medi, nomine *a* Sybarem. Hujus requiſita origine, ut in Perſis genitum audivit demptis compedibus, aſſumptoque comite, *b* Perſepolim *c* regreditur. Ibi convocato populo, jubet omnes præſto cum ſecuribus *d* eſſe, *e* & ſilvam viæ circumdatam excidere. Quod cum ſtrenuè *f* feciſſent, eoſdem poſtera die *g* apparatis epulis invitat: deinde cum alacriores ipſo convivio factos videret, *h* rogat *ſi conditio i proponatur, utrius vitæ ſortem legant, heſterni laboris, an præſentium epularum: præſentium*, ut acclamavere omnes; ait, *Heſterno ſimilem labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant; k ſe ſecutos hodiernis epulis.* Lætis omnibus, Medis bellum infert. Aſtyages meriti ſui *l* in Harpago oblitus, ſummam belli eidem committit: qui exercitum acceptum ſtatim Cyro *m* per deditionem tradidit, regiſque crudelitatem perfidia defectionis ulciſcitur. Quod ubi Aſtyages audivit, contractis undique auxiliis, ipſe in Perſas

c Al. relegatus
d Ab avo in Perſas.
e Hortatus M. S.
f Al. exinterato.
g Al. venationis.
a M. S. *Sebarem*, legendum *Sabarem.*
b M. S. *Perſepolin.*
c Al. egreditur, vel ingreditur.
d Sic M. S. N. Col. & C. alii adeſſe legunt.
e M. S. Et in ſilvam.
f Al. Effeciſſent.
g M. S. ad paratas epulas.
h Rogat us al.
i M. S. ponatur.
k M. S. ſi ſe ſecuti ſint.
l In *Harpagum.*
m Per proditionem.

ſas proficiſcitur: & repetito alacrius certamine, pugnantibus ſuis, partem exercitus à tergo ponit; *n* & tergiverſantes ferro agi in hoſtes jubet: ac denuntiat ſuis *ni* o *vincerent, non minùs fortes etiam poſt terga inventuros, quàm à frontibus viros: proinde videant, fugientibus hæc, an illa pugnantibus acies rumpenda ſit.* Ingens, poſt neceſſitatem pugnandi, animus *p* exercitui ejus acceſſit. Pulſa itaque cum Perſarum acies paulatim cederet; matres & uxores eorum obviam *q* occurrunt: orant in prælium revertantur: cunctantibus, ſublatâ veſte, obſcœna corporis oſtendunt, rogantes num *in uteros matrum vel uxorum velint refugere.* Hâc repreſſi caſtigatione, in prælium *r* redeunt; & facta impreſſione, quos fugiebant, fugere compellunt. In eo prælio *ſ* Aſtyages capitur: cui Cyrus nihil aliud quàm regnum abſtulit: nepotemq; in illo magis, quàm victorem egit: *t* eumque maximæ genti Hyrcanorum præpoſuit. Nam in Medos reverti ipſe noluit. Hic finis Medorum imperii fuit. Regnaverunt annos CCCL.

CAP. VII. *a* Initio regni, Cyrus Sybarem cœptorum ſocium, quem juxta nocturnum viſum ergaſtulo liberaverat, *b* comitemque in omnibus rebus habuerat, Perſis præpoſuit, ſororemque ſuam ei in matrimonium dedit. Sed civitates quæ Medorum tributariæ fuerant, mutato imperio, etiam conditionem ſuam mutatam arbitrantes, à Cyro defecerunt: quæ res multorum bellorum Cyro cauſa & origo fuit. Domitis demum pleriſque, cùm adverſus Babylonios bellum gereret, Babyloniis rex Lydorum Crœſus, cujus opes & divitiæ inſignes eâ tempeſtate erant, in auxilium venit, *c* victuſque *d* ac de ſe ſollicitus in regnum refugit. Cyrus quoque poſt victoriam, compoſitis in Babylonia rebus, bellum transfert in Lydiam. Ibi fortuna prioris prælii *e* perculſum jam Crœſi exercitum nullo negotio fundit: *f* Crœſus ipſe capitur. Sed quanto bellum mino-

ris

n Al. in tergiverſantes, ferro agi, ut in hoſtes.
o Al. Vicerint.
p Exercitui, & vis
q Al. occurrerunt.
r M. S. receſſerunt.
ſ Regnavit annos 35.
t M. S. eumque decimum Al. ducem. Medi regnârunt annos 350.
a Al. In initio.
b Al. Comitemq; corporum.
c Al. victis.
d Alii legunt [illegible]
e Al. perculſum.
f A. M. 353. Olym. [illegible]

ris periculi, tanto & mitior victoria fuit. Crœso & vita, & patrimonii partes, & urbs *g* Barce *h* concessa sunt: in qua etsi non regiam vitam, proximam tamen majestati regiæ degeret. Hæc clementia non minus victori quàm victo utilis fuit. Quippe ex universa Græcia, cognito quod illatum Crœso bellum esset, auxilia velut ad commune extinguendum incendium confluebant. Tantus Crœsi amor apud omnes urbes erat: *i* ut passurus grave bellum ejus gratiâ fuerit, si quid in Crœsum crudelius consuluisset. Interjecto deinde tempore, occupato in aliis bellis Cyro, Lydi rebellavere: quibus iterum victis, arma & equi adempti, jussique cauponas, & ludicras artes, & lenocinia exercere. Et sic gens industria quondam potens, & manu strenua, effeminata mollitie luxuriaque, virtutem pristinam perdidit; & quos ante Cyrum invictos bella præstiterant, in luxuriam lapsos otium ac desidia superavit. Fuere Lydis multi ante Crœsum reges, variis casibus memorabiles; nullus tamen *k* fortuna *l* Candauli comparandus. *m* Hic uxorem, quam propter formæ pulchritudinem deperibat, prædicare omnibus solebat, non contentus *n* voluptatum suarum tacita conscientia, nisi etiam matrimonii reticenda publicaret: *o* prorsus quasi silentium damnum pulchritudinis esset. Ad postremum ut *p* affirmationi suæ fidem faceret, nudum sodali suo Gygi ostendit. Quo facto, & amicum in adulterium uxoris *q* sollicitatum, hostem sibi fecit: & uxorem, veluti tradito alii amore, à se alienavit. Namq; brevi post tempore cædes Candaulis, nuptiarum præmium fuit, *r* & uxor mariti sanguine dotata, *s* regnum viri & se pariter adultero tradidit.

CAP. VIII. Cyrus, subactâ Asiâ, & universo Oriente in potestatem redacto, Scythis bellum *a* infert. Erat eo tempore Scytharum regina *b* Tomyris, quæ non muliebriter adventu hosti-

g B. Legit *Baraxan*, alii leg. *Barag*... cessa.
h Al. concessæ.
i Passurusq; fuit.
k Fortunæ al.
l M. S. *Candali*, vel *Candaulis*.
m Qui cum uxorem suâ, quâ propter pulc. nimium diligebat, omnibus prædicaret, &c.
n Al. voluntatum.
o Prohibitæ quasi.
p Al. affirmatione suâ.
q Al. illectum. N.
r M. S. Et uxore.
s An. M. 4484.
a Al. intulit.
b Alii legunt *Tamyris*, vel *Tomiris*.

um territa, *c* cum prohibere eos transitu, *d* Araxis fluminis posset, transire permisit, & sibi *e* faciliorem pugnam intra regni sui terminos rata, & hostibus objectu fluminis fugam difficiliorem. Itaque Cyrus trajectis copiis, cum aliquantisper *f* in Scythiam processisset, castra metatus est. Dein posterâ die, *g* simulato metu, quasi refugiens castra deseruisset, *h* vini affatim, & ea quæ epulis erant necessaria, reliquit. Quod cum nuntiatum reginæ esset, adolescentulum filium, ad insequendum eum cum tertia parte copiarum mittit. Cum ventum ad Cyri castra esset, ignarus rei militaris adolescens, veluti ad epulas, non ad prælium venisset, omissis hostibus, insuetos barbaros vino se onerare patitur: priusque Scythæ ebrietate, quàm *i* bello vincuntur. Nam cognitis his, Cyrus reversus per noctem, *k* saucios opprimit, omnesque Scythas cum reginæ filio interficit. Amisso tanto exercitu, & quod gravius *l* dolet, unico filio, Tomyris orbitatis dolorem non in lacrymas effudit, sed in ultionis solatia intendit: hostesque recenti victoria exultantes, pari insidiarum fraude circumvenit. Quippe simulata diffidentia propter vulnus acceptum, refugiens, Cyrum *m* ad usque angustias perduxit. Ibi compositis in montibus insidiis, ducenta millia Persarum cum ipso rege trucidavit. In qua victoria etiam illud memorabile fuit, quod ne nuntius quidem tantæ cladis superfuit. Caput Cyri amputatum, in utrem humano sanguine repletum, conjici regina jubet, cum hac exprobatione crudelitatis, *Satia te*, inquit, *sanguine, quem sitisti, cujusque insatiabilis semper fuisti*. *n* Cyrus regnavit annos XXX. non in initio tantum regni, sed continuo totius temporis successu, admirabiliter insignis.

CAP. IX. Huic successit filius *a* Cambyses, qui imperio patris Ægyptum adjecit: sed offensus superstitionibus Ægyptiorum, Apis cæterorumq;

c Al. eos posset, vadum Ara. fl. transire permisit.
d M. S. *Oaxi*.
e Al. feliciorem.
f Per Scythiam.
g Cum simili metu, & quasi.
h In aliis *ita* additur.
i Bello aut ferro, &c.
k Al. securos, alii *mero* addunt.
l Sic *W*. alii legunt, dolendum.
m Angustias sq; alii legunt.
n Cyrus annos 30. regnavit.
a An. M. 4670

terorumque deorum ædes dirui jubet. Ad Ammonis quoque nobilissimum templum expugnandum, exercitum mittit: qui tempestatibus & arenarum molibus oppressus interiit. Post hæc per quietem vidit fratrem suum *b* Mergim regnaturum. Quo somnio exterritus, non dubitavit post sacrilegia etiam parricidium facere. Erat enim difficile ut parceret suis, qui, cum contemptu religionis, grassatus etiam adversus deos fuerat. Ad hoc tam crudele ministerium, Magum quendam ex amicis delegit, nomine Cometen. Interim ipse gladio sua sponte evaginato *c* in femore graviter vulneratus, occubuit; pœnasque luit, seu imperati parricidii, seu sacrilegii perpetrati. Quo nuntio accepto, Magus ante famam amissi regis occupat facinus; prostratoque Mergide, cui regnum debebatur, fratrem suum subjecit *d* Oropasten. Erat enim & oris, & corporis lineamentis persimilis; ac nemine subesse dolum arbitrante, pro Mergide rex Oropasta constituitur. Quæ res eo occultior fuit, quod apud Persas persona regis sub specie majestatis occulitur. *e* Igitur magi, ad favorem populi conciliandum, *f* tributi & militiæ vacationem in triennium *g* permittunt: ut regnum, quod fraude quæsierant, *h* indulgentia & largitionibus confirmarent. Quæ res suspecta primo Ostani viro nobili, & in conjecturis sagacissimo, fuit. Itaque per internuntios quærit de filia, quæ inter regias pellices erat, an Cyri regis filius rex esset. *Illa nec se ipsum scire ait, nec ex alia posse cognoscere: quia singulæ separatim* i *recludebantur*. Tum pertrectare dormienti caput jubet: nam Mago Cambyses aures utrasque *k* præciderat. Factus deinde per filiam certior, sine auribus esse regem, optimatibus Persarum rem indicat; & in cædem falsi regis *l* impulsos *m* sacramenti religione obstringit. Septem tantùm conscii fuere hujus conjurationis, qui ex continenti, ne dato in

b M.S. Smergim; vel. Smerdim: & Merdim.

c Al. femur.

d Al. Oropesten, Oropastan, Horopastem, & Smerdim.

e A. M. 4678

f Al. tributa

g In M. S. N & W. legunt remittunt.

h Al. Indulgentiæ largitionibus.

i M. S. recludantur.

k Al. Præsciderat.

l Al. Impulsu

m M. S. sacramento religionis.

in pœnitentiam ſpatio, res per quenquam narraretur, occultato ſub veſte ferro, ad regiam pergunt. Ibi obviis interfectis, ad Magos perveniunt: quibus ne ipſis quidem animus in auxilium ſui defuit: ſiquidem ſtricto ferro duos de conjuratis interficiunt. Ipſi tamen corripiuntur à pluribus: quorum alterum Gobrias *n* medium amplexus, cunctantibus ſociis, ne ipſum pro Mago transfoderent, quia res obſcuro loco gerebatur, vel per ſuum corpus adigi Mago ferrum juſſit: fortuna tamen ita regente, illo incolumi Magus interficitur.

CAP. X. Occiſis Magis, magna quidem gloria recepti regni Principum fuit: ſed multo major in eo, quod cum de regno ambigerent, concordare potuerunt. Erant enim virtute & nobilitate ita pares, ut difficilem ex his populo electionem æqualitas faceret. Ipſi igitur viam invenerunt, quâ de ſe judicium religioni & fortunæ committerent. Pactiq; inter ſe ſunt, ut die ſtatuta omnes, equos ante regiam primo mane perducerent: & cujus equus inter Solis ortum hinnitum primus edidiſſet, is rex eſſet. Nam & Solem Perſæ unum Deum eſſe credunt: & equos eidem Deo ſacratos ferunt. Erat inter conjuratos *a* Darius, Hyſtaſpis filius, cui de regno ſollicito qui cuſtos ait, *ſi ea res victoriam moraretur, nihil negotii ſupereſſe.* Per noctem deinde equum pridie conſtitutam diem ad eundem locum ducit, ibique *b* equæ admittit, ratus ex voluptate veneris futurum quod *c* evenit. Poſtera die itaque, cum ad ſtatutam horam omnes conveniſſent, Darii equus, cognito loco, ex deſiderio feminæ hinnitum ſtatim *d* edidit: &, ſegnibus aliis, felix auſpicium domino primus emiſit. Tanta moderatio cæteris fuit, audito auſpicio, ut confeſtim equis deſilierint, & Darium regem ſalutaverint. Populus quoque univerſus, ſecutus judicium principum, eundem

n Magum amplexus.

a An. M. 679.

b M. S. equæ equum admittit.

c M. S. evenit poſtera die, &c.

d M.S. dedit.

undem regem constituit. Sic regnum Persarum, septem nobilissimorum virorum virtute quæsitum, tam levi momento in unum collatum est. Incredibile prorsus *e* tanta patientia cessisse eo, quod ut eriperent magis, mori non recusaverint. Quanquam præter formam, virtutemque hoc imperio dignam, etiam cognatio Dario juncta cum pristinis regibus fuit. Principio igitur regni, Cyri regis filiam in matrimonium recepit, regalibus nuptiis regnum firmaturus: ut non tam in extraneum translatum, quam in familiam Cyri reversum videretur. Interjecto deinde tempore, cum Assyrii descivissent, & *f* Babyloniam occupassent, difficilisque urbis expugnatio esset; æstuante rege, unus de interfectoribus Magorum, *g* Zopirus domi se verberibus lacerari toto corpore jubet: nasum, aures, & labia sibi præcidi: atque ita regi *h* inopinanti se offert. Attonitum, & quærentem Darium causas, auctoremque tam fœdæ lacerationis, tacitus quo proposito fecerit, edocet; formatoque in futura consilio, transfugæ titulo Babyloniam proficiscitur. Ibi ostendit populo laniatum corpus: queritur crudelitatem regis, à quo in regni *i* petitione, non virtute, sed auspicio, non judicio hominum, sed hinnitu equi superatus sit. Jubet illos ex amicis exemplum capere, quid hostibus cavendum sit: Hortatur, non mœnibus magis quàm armis *k* confidant, patianturque se commune bellum recentiore ira gerere. Nota nobilitas viri pariter & virtus omnibus erat: nec de fide timebant, cujus veluti pignora, vulnera corporis, & injuriæ notas habebant. Constituitur ergo dux omnium suffragio: & acceptâ parvâ manu, semel atque iterum cedentibus consulto Persis, secunda prælia facit. *l* Ad postremum universum sibi creditum exercitum *m* Dario prodit, urbemque ipsam in potestatem ejus redigit. Post hæc *n* Darius

e Al. tanta pietate gessisse eos.

f Al. *Babylonem.*

g M. S. *Zophyrus.*

h M. S. inopinato.

i M. S. fortitione. al. portione. alii partitione.

k M. S. confidere.

l At postremo.

m regi prodit.

n Alii addunt rex.

rius bellum Scythis infert, quod sequenti volumine *o* referetur.

o Al. referam.

LIBER II. *CAP.* I.

IN relatione rerum ab Scythis gestarum, quæ satis amplæ magnificæque fuerunt, principium ab origine repetendum est. Non enim minus illustria initia, quàm imperium habuere: nec virorum imperio magis, quàm feminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipsi Parthos Bactrianosque, feminæ autem eorum Amazonum regna condiderint: prorsus ut res gestas virorum mulierumque considerantibus incertum sit, uter apud eos sexus illustrior fuerit. Scytharum gens antiquissima semper habita: quanquam inter Scythas & Ægyptios diu contentio de generis vetustate *a* fuit: Ægyptiis prædicantibus, *initio rerum, cum aliæ terræ nimio fervore solis arderent, aliæ rigerent frigoris immanitate, ita ut non modò primæ generare homines, sed ne advenas quidem recipere aut tueri possent, priusquam adversus calorem vel frigus velamenta corporis invenirentur, vel locorum vitia quæsitis arte remediis molirentur: Ægyptum ita temperatam semper fuisse, ut neq; hiberna frigora, nec æstivi solis* b *ardores incolas ejus premerent; solum ita fœcundum, alimentorum in usum hominum nulla terra feracior fuerit. Jure igitur ibi primum homines natos videri debere, ubi educari* c *possent.* Contrà, Scythæ cœli temperamentum, nullum esse vetustatis argumentum putabant: *quippe* d *naturam, cum primum incrementa caloris ac frigoris, regionibus* e *distinxit, statim ad locorum patientiam, animalia* f *quæque generasse, sed & arborum atque frugum pro regionum conditione, apte genera variata. Et quanto Scythis sit cælum asperius quàm Ægyptiis, tanto & corpora & ingenia esse duriora. Cæterum si mundi quæ nunc partes sunt aliquando unitas fuit; sive illuvies aquarum principio rerum terras obrutas te-*

a Sic N. alii fuerit.

b M. S. ardor.

c Sic N. alii legunt, facillimi.

d Alii addunt hominum.

e Al. distinxerit.

f Sic N. alii legunt, quoq;

nuit

uit: sive ignis, qui & mundum genuit, cuncta possedit: utrinsque primordii Scythas origine præstare. Nam si ignis prima possessio rerum fuit, qui paulatim exstinctus g sedem terris dedit, h nullam prius quam Septentrionalem partem, hyemis rigore ab igne secretum; adeo ut nunc quoque nulla magis rigeat frigoribus, Ægyptum vero & totum Orientem, tardissime temperatum: quippe qui etiam nunc torrenti calore solis exæstuet. Quod si omnes quondam terræ submersæ profundo fuerunt; profecto editissimam quamque partem decurrentibus aquis primum detectam; humillimo autem solo eandem aquam diutissime immoratam: & quanto prior quæque pars terrarum siccata sit, tanto prius animalia generare cœpisse. Porro Scythiam adeo editiorem omnibus terris esse, ut cuncta flumina ibi nata, in Mæotin, tum deinde in Ponticum & Ægyptium mare decurrant. Ægyptum autem, quæ tot regum, tot seculorum cura impensaque munita sit, & adversum vim incurrentium aquarum tantis structa molibus, tot fossis conscissa, ut cum his arceantur, illis recipiantur aquæ, nihilominus coli, nisi excluso Nilo, non potuerit, non posse videri hominum vetustate ultimam, quæ sive ex i aggerationibus regum sive Nili, k trahentis limum, terrarum recentissima videatur. His igitur argumentis superatis Ægyptiis, *l* antiquiores semper Scythæ visi.

CAP. II. Scythia *a* in Orientem porrecta, includitur ab uno latere Ponto, & ab altero montibus Riphæis: à tergo Asia & *b* Phasi flumine. Multum in longitudinem & latitudinem patet. Hominibus inter se nulli fines; neque enim agrum exercent: nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus, & per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt; quibus, *c* coriis, imbrium hyemisque causa tectis, pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta, non legibus. Nullum scelus apud eos

g Al. se idem.

h N. nullam septentrionali parte prius ab igne cretam. W. legit nullam plusquam septentrionalem plagam, *&c.*

i M. S. generationibus.

k M. S. trahens.

l M. S. antiquior est semper Scythæ vis.

a Alii addunt, autem.

b M. S. S. *Ithasi*, al. *Tomai.*

c M. S. curribus, al. corticibus.

furto gravius: quippe sine *d* tecto munimentoq; pecora & armenta habentibus, quid salvum inter silvas *e* superesset, si furari liceret? *f* Aurum & argentum perinde aspernantur, ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ iis usus *g* ad vestitum ignotus: & quanquam continuis frigoribus urantur, pellibus *h* tantum *i* ferinis aut murinis utuntur. Hæc continentia illis morum quoque justitiam *k* addidit, nihil alienum concupiscentibus. Quippe ibidem divitiarum cupido est, ubi & usus. Atque utinam reliquis mortalibus similis moderatio, abstinentiaq; alieni foret: profecto non tantum bellorum per omnia sæcula terris omnibus continuaretur; neque plus hominum ferrum & arma, quàm naturalis fatorum conditio raperet. Prorsus, ut admirabile videatur, hoc illis naturam dare, quod Græci longa sapientium doctrina, præceptisque philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores incultæ *l* barbariei collatione superari. Tanto plus in illis *m* profecit vitiorum ignoratio, quàm in his cognitio virtutis.

CAP. III. Imperium Asiæ ter quæsivere; ipsi perpetuo ab alieno imperio aut intacti, aut invicti mansere. Darium regem Persarum, turpi ab Scythia summoverunt fugâ: Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt: Alexandri Magni ducem *a* Zopyriona pari ratione cum copiis universis deleverunt: Romanorum audivere, non sensêre arma. Parthicum & Bactrianum imperium ipsi condiderunt. Gens laboribus & bellis aspera; vires corporum immensæ: Nihil *b* parare quod amittere timeant; nihil victores præter gloriam concupiscunt. Primus Scythis bellum *c* intulit Vexoris, rex Ægyptius, missis primo *d* legatis, qui hostibus parendi legem dicerent. Sed Scythæ jam ante de adventu regis a finitimis certiores facti, legatis respondent: *tam opulenti populi ducem stolide adversus inopes occupasse bellum,*

d Sic N. W. & B. al. legunt tecti munimento.
e Sic M. S. W. B. C. alii legunt, quid salvum esset.
f Sic N. C. & W. alii legunt, aurum & argentum non perinde ac reliqui mortales appetunt.
g Sic N. al. vestium.
h Sic N. C. Bon. alii *tamen* legunt.
i Al. felinis.
k Al. edidit vel dedit.
l Sic N. Al. *Barbariæ*.
m Al. profisit.

a M. S. *Zopiryona*, al. *Zephyronam*, vel *Zopyronem*.
b N. C. W. legunt parare.
c Sic B. Alii indixit.
d Aliis leonibus.

bellum, quod magis domi fuerit illi timendum: quòd belli certamen anceps, præmia victoriæ nulla, damna manifesta sint. Igitur *non expectaturos Scythas dum ad se veniatur, cum tanto sibi plura in hoste concupiscenda sint; ultroque prædæ ituros obviam.* Nec dicta, res morata: quos cum tanta celeritate venire rex addidicisset, in fugam vertitur, exercituque cum omni apparatu belli relicto, in regnum *e* trepidus se recepit. Scythas ab Ægypto paludes prohibuere: inde reversi, Asiam perdomitam vectigalem fecere, modico tributo, magis in titulum imperii, quàm in victoriæ præmium imposito. Quindecim annis pacandæ Asiæ *f* immorati, uxorum flagitatione revocantur, per legatos *g* denuntiantibus, *ni redeant, subolem se ex finitimis quæsituras, nec passuras, ut* h *in posteritatem Scytharum genus per feminas intercidat.* His igitur Asia per mille quingentos annos vectigalis fuit. Pendendi tributi finem Ninus Rex Assyriorum imposuit.

CAP. IV. Sed apud Scythas medio tempore duo regii juvenes, *a* Hylinos & Scolopitos, per factionem optimatum, domo pulsi, ingentem juventutem secum traxere; & in Cappadociæ ora, juxta amnem Thermodoonta consederunt, subjectosque *b* Themiscyreos campos occupavere. Ibi per multos annos spoliare finitimos assueti, conspiratione populorum per insidias trucidantur. Horum uxores, cum viderent exsilio additam orbitatem, arma sumunt: finesque suos, summoventes primo, mox etiam inferentes bella, defendunt. Nubendi quoque finitimis animum omisere; servitutem, non matrimonium appellantes. Singulare omnium seculorum exemplum ausæ, *c* auxere rempublicam sine viris: jam etiam cum contemptu virorum *d* se tuentur. Et ne feliciores aliæ aliis viderentur; viros qui domi remanserant, interficiunt. Ultionem quoque cæsorum conjugum, excidio finitimorum

e Alii omittunt trepidus.

f M. S. morati.

g Al. denuntiantium.

h Al. in posterum.

a Al. *Ulyn*[…] M. S. *Plin*[…] & *Scolopit*[…] M. S. *Scolop*[…]*tus.*

b M. S. *Themisciriùs.*

c M. S. au[…]sæ semper agere sine viris. al. aus[…] temp. auge[…]re.

d M. S. S. virorum tu[…]entur.

morum consequuntur. Tum pace armis quæsita, ne *e* gens interiret, *f* concubitus finitimorum ineunt. Si qui mares nascerentur *g* interficiebant. Virgines in eundem *h* ipsis morem, non otio, neque lanificio; sed armis, equis, venationibus exercebant, inustis infantum dexterioribus mammis, ne sagittarum jactus impediretur; unde *Amazones* dictæ sunt. *i* Duces iis fuere, *k* Marthesia & Lampeto, quæ in duas partes agmino diviso, inclytæ jam opibus, vicibus gerebant bella, *l* soli terminos alternis defendentes; & ne successibus deesset auctoritas, genitas se Marte prædicabant. Itaq; majore parte Europæ subacta, Asiæ quoque nonnullas civitates occupavere. Ibi Epheso, multisque aliis urbibus conditis, partem exercitus cum ingenti præda domum dimittunt. Reliquæ, quæ ad tuendum Asiæ imperium remanserant, concursu barbarorum cum Marthesia regina interficiuntur. In hujus locum filia ejus *m* Orithya regno succedit; cui præter singularem belli scientiam, eximia servatæ in omne ævum virginitatis admiratio fuit. Hujus virtute tantum additum gloriæ & famæ *n* Amazonum est, ut Herculi Rex, cui XII stipendia debebat, quasi impossibile imperaverit, ut arma reginæ Amazonum sibi afferret. Eo igitur profectus longis novem navibus, comitante principum Græciæ juventute, inopinantes aggreditur. *o* Duæ sorores Amazonum regna tractabant, Antiope & Orithya; sed Orithya foris bellum gerebat. Igitur cum Hercules ad littus Amazonum *p* applicuit; infrequens multitudo cum Antiope regina, nihil hostile metuente, erat. Quare effectum est, ut paucæ repentino tumultu excitæ, arma sumerent, facilemque victoriam hostibus darent. Multæ itaque cæsæ, captæque. In his duæ Antiopæ sorores captæ sunt, Menalippe ab Hercule, Hippolyte à Theseo. Sed Theseus obtenta in præmium captiva, eandem in matrimonium

e Sic N. Alii legunt, genus

f Alii legunt, concubitum.

g Al. interficiebantur.

h Al. ipsum.

i Sic. N. Alii legunt, duæ his reginæ.

k M. S. *Marpesia*, & *Lampedo*.

l Alii legunt, solæ.

m Al, *Orrera*, vel *Oretria*, al, *Synope*.

n Al. Amazonibus.

o M. S. duæ ex quatuor tum sorores.

p Al. applicuisset.

nium assumsit, & ex ea genuit Hippolytum. Hercules post victoriam, Menalippen captivam sorori reddidit, & pretium arma reginæ accepit. Atq; ita functus imperio, ad regem revertitur. Sed Orithya ubi comperit bellum sororibus illatum, & raptorem esse Atheniensium principem; hortatur *q* comites in ultionem; frustraque & Ponti sinum, & Asiam edomitam esse dicit, si Græcorum non tam bellis, quàm rapinis pateant. Auxilium deinde à *r* Sigillo, rege Scythiæ, petit; genus se Scytharum esse; cladem virorum, necessitatem armorum, belli causas ostendit; assecutasque *ſ* per virtutem, ne segniores viris feminas habere Scythæ viderentur. Motus ille domestica gloria, mittit cum ingenti equitatu filium Panasagorum in auxilium. Sed ante prælium dissensione orta, ab auxiliis desertæ, bello ab Atheniensibus vincuntur; receptaculum tamen habuere castra sociorum, quorum auxilio intactæ ab aliis gentibus, in regnum revertuntur. Post Orithyam, Penthesilea regno potita est, cujus Trojano bello inter fortissimos viros, cùm auxilium adversus Græcos ferret, magna virtutis documenta extitere. Interfecta *t* deinde Penthesilea, exercituque ejus absumpto; paucæ, quæ in regno remanserant, ægre se adversus finitimos defendentes, usque *u* ad tempora Alexandri Magni duraverunt. Harum Minithya, sive Thalestris regina, concubitu Alexandri per dies XIII. ad sobolem ex eo generandam obtento, reversa in regnum, brevi *x* tempore cum omni Amazonum nomine intercidit.

q Alii omittunt.

r M. S. S. Sagillo al. Sagillo, Sigilla.

ſ Al. Virtute.

t Al. demum.

u Alii omittunt.

x Alii omittunt.

CAP. V. Scythæ autem tertia expeditione Asiana, cum annis octo a conjugibus & liberis *a* abfuissent, servili bello domi excipiuntur. Quippe conjuges eorum longa expectatione virorum fessæ, nec jam teneri bello, sed deletos ratæ, servis ad custodiam pecorum relictis nubunt: qui reversos cum victoria dominos, ve-

a M. S. longe fuissent.

lut advenas, armati finibus prohibent. Quibus cum varia victoria fuisset, *b* admonentur Scythæ mutare genus pugnæ, memores non cum hostibus, sed cum servis præliandum; nec armorum, sed dominorum jure vincendos: verbera in aciem, non arma adferenda, omissoque ferro, virgas ac flagella, cæteraque servilis metus paranda instrumenta. Probato omnes consilio, instructi, sicut præceptum erat, postquam ad hostem accessere, inopinantibus verbera *c* intentant: adeoq; illos perculerunt, ut quos ferro non poterant metu verberum vincerent; fugamque, non ut hostes victi, sed ut fugitivi servi capesserent. Quicunq; capo potuerunt, supplicia crucibus luerunt. Mulieres quoq; malè sibi consciæ, partim ferro partim suspendio vitam finierunt. Post hæc pax apud Scythas fuit, usq; tempora *d* Janthyri regis. Huic Darius rex Persarum, sicut supra dictum est, cum filiæ ejus nuptias non obtinuisset, bellum intulit: & armatis septingentis millibus hominum Scythiam ingressus, non facientibus hostibus pugnæ potestatem, metuens, ne interrupto ponte Istri reditus sibi intercluderetur, amissis octoginta millibus hominum *e* trepidus refugit: quæ jactura abundante multitudine, inter damna numerata non est. Inde Asiam & Macedoniam domuit: Ionas quoque navali prælio superat. Deinde cognito quòd Athenienses Ioniis auxilium contra se tulissent, omnem impetum belli in eos convertit.

CAP. VI. Nunc, quoniam ad bella Atheniensium ventum est, quæ non modo ultra spem gerendi, verùm etiam ultra gesti fidem, *a* patrata sunt; operaque Atheniensium effectu majora quàm voto fuere: paucis *b* urbis origo repetenda est; quia non, ut cæteræ gentes, à sordidis initiis ad summa crevere. Soli enim, præterquam incremento, etiam origine gloriantur. Quippe non advenæ, neque passim collecta populi colluvies originem urbi dedit; sed *c* eodem innati

b Al. moment.

c Al. intenta, vel intenta sunt.

d Alii *Jancyri*, al. *Jandathyri*, vel *Ianthyrsum*.

e Al. trepidè.

a Al. perata.

b M. S. versis.

c In eodem nati solo.

innati solo, quod incolunt; & quæ illis sedes, eadem origo est. Primi lanificii, & olei, & vini usum docuere. Arare quoque, & serere frumenta, *d* glandem vescentibus monstrarunt. Literæ certe ac facundia, & hic civilis ordo disciplinæ, veluti templum Athenas habent. Ante Deucalionis tempora regem habuere *e* Cecropem: quem, ut omnis antiquitas fabulosa est, biformem tradidere, quia primus marem feminæ matrimonio junxit. Huic successit *f* Cranaus, cujus filia Athis regioni nomen dedit. Post hunc *g* Amphiction regnavit, qui primus Minervæ urbem sacravit, & nomen civitati Athenas dedit. Hujus temporibus, aquarum illuvies majorem partem populorum Græciæ absumsit. Superfuerunt quos refugia montium receperunt: aut ad regem Thessaliæ Deucalionem ratibus evecti sunt; à quo propterea genus hominum conditum dicitur. Per ordinem deinde successionis regnum ad *h* Erechtheum descendit, sub quo frumenti satio apud Eleusin à *i* Triptolemo reperta est, in cujus muneris honorem noctes initiorum sacratæ. Tenuit & *k* Ægeus, Thesei pater, Athenis regnum, à quo per divortium decedens Medea propter adultam privigni ætatem, Colchos cum Medio filio ex Ægeo suscepto, concessit. Post Ægeum *l* Theseus, ac deinceps Thesei filius *m* Demophoon, qui auxilium Græcis adversus Trojanos tulit, regnum possedit. Erant inter Athenienses & *n* Dorienses simultatium veteres offensæ, quas vindicaturi bello Dorienses, de eventu *o* prælii oracula consuluerunt. Responsum, *Superiores fore, ni regem Atheniensium occidissent*. Cùm ventum esset in bellum, militibus ante omnia, custodia regis præcipitur. Atheniensibus eo tempore rex *p* Codrus erat; qui & responso Dei, & præceptis hostium cognitis, permutato regis habitu, pannosus, sarmenta collo gerens, castra hostium ingreditur; ibi in turba obsistentium, à

d Al. Glande
An. M. 3643.
e A. M. 3694.
f All. *Attas* vel *Actis*.
g M. S. *Amphictionides*, al. *Amphytryon*.
h A. M. 3803.
i Al. *Neptuno*. A. M. 3853
k A. M. 3918
l A. M. 3966
m A. M. 4019
n M. S. *Dorenses*.
o M. S. belli
p A. M. 4110

milite, quem *q* falce convulneraverat, interficitur. *r* Cognito regis corpore, Dorienses sine prælio discedunt. Atq; ita Athenienses virtute ducis, pro salute patriæ morti se offerentis, bello liberantur.

CAP. VII. Post Codrum nemo Athenis regnavit; quod memoriæ nominis ejus tributum est. Administratio reipublicæ *a* annuis magistratibus permissa. Sed civitati nullæ tunc leges erant: quia libido regum pro legibus habebatur. *b* Legitur itaque Solon, vir *c* justitiæ insignis, qui velut novam civitatem legibus conderet; qui tanto temperamento inter plebem senatumque egit (cum, si quid pro altero ordine tulisset, alteri displiciturum videretur) ut ab utrisque parem gratiam traheret. Hujus viri inter multa egregia, illud memorabile fuit. Inter Athenienses & Megarenses de proprietate Salaminæ insulæ, prope usq; interitum armis dimicatum fuerat. Post clades multas *d* capital esse apud Athenienses cœpit, si quis legem de vindicanda insula tulisset. Solicitus igitur Solon, ne aut tacendo, parum reipublicæ consuleret; aut *e* censendo sibi: subitam dementiam simulat, cujus venia non dicturus modo prohibita, sed & facturus erat. Deformis habitu, more vecordium in publicum evolat; factoque concursu hominum, quo magis consilium dissimularet, insolitis sibi versibus suadere populo cœpit, quod vetabatur: omniumque animos ita cepit, ut extemplo bellum adversus Megarenses decerneretur, insulaque, devictis hostibus, Atheniensium fieret.

CAP. VIII. Interea Megarenses, memores illati Atheniensibus belli, & *a* veriti ne frustra arma movisse viderentur, matronas Atheniensium in Eleusinis sacris noctu oppressuri, naves conscendunt. Quâ re cognita, dux Atheniensium *b* Pisistratus juventutem in insidiis *c* locat, jussis matronis solito clamore ac strepitu, etiam in ac-

cessu

q Alii addunt astu vel ictu.
r Al. agnito.
a M. S. annua.
b Al. Eligitur.
c Al. justitiâ.
d M. S. capitale, al. capitalis.
e Al. censendo periculum sibi afferret.
a Al. deserti.
Olymp. 55.
c M. S. loca- jussit.

cessu hostium, ne intellectos se sentiant, sacra celebrare: egressosque navibus Megarenses inopinantes aggressus, delevit: ac protinus classe captiva intermixtis mulieribus, ut speciem captarum matronarum præberent, Megaram contendit. Illi cum & navium formam, & petitam prædam cognoscerent, obvii ad portum procedunt: quibus cæsis, Pisistratus *d* paulum à capienda urbe absuit. Ita *e* Magarenses suis dolis hosti victoriam dedere. Sed Pisistratus, quasi sibi, non patriæ vicisset, tyrannidem per dolum occupat: quippe voluntariis verberibus domi affectus, laceratoque corpore, in publicum progreditur: *f* advocata concione, vulnera populo ostendit; de crudelitate principum, à quibus hæc se passum simulabat, queritur; adduntur vocibus lacrymæ, & invidiosa oratione multitudo credula accenditur: amore plebis invisum se senatui *g* affirmat: obtinet ad custodiam corporis sui satellitum auxilium; per quos occupata tyrannide, per annos XXXIII. regnavit.

d M. S. paululum.
e M. S. Dorienses.
f Vocato qu
g M. S. simulat.

CAP. IX. Post ejus mortem Diocles, alter ex filiis, per vim stuprata virgine, à fratre puellæ interficitur. Alter, Hippias nomine, cum imperium paternum teneret, interfectorem fratris comprehendi jubet: qui cum per tormenta conscios cædis nominare cogeretur, omnes amicos tyranni nominavit: quibus interfectis, quærenti tyranno, *an adhuc aliqui conscii essent, neminem ait superesse, quem amplius mori gestiat*, a *quàm ipsum tyrannum*: quâ voce ejusdem se tyranni victorem, post *b* vindictam pudicitiæ sororis ostendit. Hujus virtute cum admonita civitas libertatis esset, tandem Hippias regno pulsus, in exilium agitur: qui profectus in Persas, ducem se Dario, inferenti Atheniensibus bellum, sicuti supra significatum est, adversus patriam suam offert. Igitur Athenienses, audito Darii adventu, auxilium à Lacedæmoniis, socia tum civi-

a M. S. Nisi
b N. Vindicatam pudicitiam.

tate,

tate, petiverunt. Quos ubi viderunt quatriduo teneri religione, non exſpectato auxilio, inſtructis decem millibus civium, & *c* Platæenſibus auxiliaribus mille, adverſus ſexcenta millia hoſtium in campos *d* Marathonios in prælium egrediuntur. Miltiades & dux belli erat, & auctor non exſpectandi auxilii: quem tanta fiducia ceperat, ut plus præſidii in celeritate, quàm in ſociis duceret. Magna igitur in pugnam *e* euntibus alacritas animorum fuit, adeo ut cum mille paſſus inter duas acies eſſent, citato curſu ante jactum ſagittarum ad hoſtem venerint: nec audaciæ *f* eventus defuit. Pugnatum eſt enim tanta virtute, ut hinc viros, inde pecudes putares. Victi Perſæ in naves confugerunt; ex quibus multæ *g* ſubmerſæ, multæ captæ ſunt. In eo prælio tanta virtus ſingulorum fuit, ut cujus laus prima eſſet, difficile judicium videretur. Inter cæteros tamen Themiſtoclis adoleſcentis gloria emicuit, in quo jam tunc indoles futuræ imperatoriæ dignitatis apparuit. Cynægiri quoque militis Athenienſis gloria, magnis ſcriptorum laudibus celebrata eſt; qui poſt prælii innumeras cædes, cum fugientes hoſtes ad naves egiſſet, onuſtam navem dextra manu tenuit, nec prius dimiſit, quàm manum amitteret: tum quoque amputata dextra, navem ſiniſtra comprehendit; quam & ipſam cum amiſiſſet, ad poſtremum morſu navem detinuit; Tantam in eo virtutem fuiſſe, ut non tot cædibus fatigatus; non duabus manibus amiſſis victus; truncus ad poſtremum, & veluti rabida fera, dentibus dimicaverit. Ducenta millia Perſæ eo prælio *h* ſive naufragio, amiſere. Cecidit & Hippias, tyrannus Athenienſis, auctor & *i* concitor ejus belli, diis patriæ ultoribus pœnas repetentibus.

CAP. X. Interea & *a* Darius, cum bellum *b* inſtauraret, in ipſo apparatu decedit, relictis multis

c Al. *Plateenſibus.*
d M. S. campis Marathoniis.
e Currentibus.
f Alii, ejus, interponunt.
g Alii ſuppreſſæ.
h Al. ſine.
i M. S. Conditor, al. concitator.
a A.M.4709.
b Al. reſtauraret.

multis filiis, & in regno & ante regnum fuscepsis. Ex his *c* Artemenes maximus natu, ætatis privilegio, regnum sibi vindicabat ; quod jus, & ordo nascendi, & natura ipsa gentibus dedit. Porro *d* Xerxes controversiam non de ordine, sed de nascendi felicitate referebat. *Namque Artemenem primum quidem Dario, sed privato provenisse : se regi primum natum. Fratres itaque suos, qui ante geniti essent, privatum patrimonium, quod eo tempore Darius habuisset, non regnum sibi vindicare posse : se esse quem primum in regno jam rex pater sustulerit.* Hucaccedere,*quod Artemenes non patre tantum, sed & matre privatæ adhuc fortunæ, avo quoque materno privato, procreatus sit : se verò & matre regina natum ; & patrem non nisi regem vidisse ; avum quoque maternum Cyrum se regem habuisse, non hæredem, sed conditorem tanti regni : itaque si in æquo jure utrumque fratrem pater reliquisset, materno tamen se jure & avito vincere.* Hoc certamen concordi animo ad patruum suum *e* Artaphernen, veluti ad domesticum judicem, deferent ; qui domi cognita causa Xerxem præposuit : adeoque fraterna contentio fuit, ut nec victor insultaverit, nec victus doluerit ; ipsoque litis tempore invicem munera miserint ; jucunda quoque inter se non solum, sed *f* crebra convivia habuerint ; judicium quoque ipsum sine arbitris, sine convitio fuerit. Tanto moderatius tum fratres inter se regna maxima dividebant, *g* quam nunc exigua patrimonia partiuntur. Igitur Xerxes bellum à patre cœptum adversus Græciam, *h* per quinquennium instruxit. Quod ubi primum didicit *i* Demaratus, rex Lacedæmoniorum, qui apud Xerxem exulabat, amicior patriæ post fugam, quam regi post beneficia ; ne inopinato bello opprimerentur, omnia in tabellis ligneis *k* magistratibus scribit, easdemque cera superinducta delet: ne aut scriptura sine tegmine judicium daret,

aut

c M. S. *Artemenis.* al. *Ariamenes*, al. *Artabazanes.*

d A.M.4715.

e M. S. *Ariaphernem*, vel *Tisaphernem.*

f Al. credula.

g Al. quanto.

h Alii omittunt per.

i M. S. *Demeritus.*

k Al magistratui perscribit.

aut recens cera dolum proderet: fido deinde servo perferendas tradit, jusso, magistratui Spartanorum tradere. Quibus perlatis, Lacedæmone quæstioni res diu fuit, quod neque scriptum aliquid viderent, nec frustra missos suspicarentur, tantoque rem majorem, quanto sit occultior, putabant. Hærentibus in conjectura viris, soror regis Leonidæ consilium scribentis invenit. Erasa igitur cera, belli consilia deteguntur. Jam Xerxes septingenta millia de regno armaverat, & trecenta millia de auxiliis: ut non immerito proditum sit, flumina ab exercitu ejus siccata, Græciamque omnem vix capere exercitum ejus potuisse. *l* Naves quoque mille ducentas numero habuisse dicitur. Huic tanto agmini dux defuit. Cæterum si regem spectes; divitias, non ducem laudes: quarum tanta copia in regno ejus fuit, ut cum flumina multitudine consumerentur, opes tamen regiæ superessent. Ipse autem primus in fuga, postremus in prælio semper visus est; in periculis timidus; sicubi metus abesset, inflatus; denique ante experimentum belli, fiducia virium, veluti naturæ ipsius dominus, & montes in planum *m* deducebat, & convexa vallium æquabat; quædam maria pontibus sternebat, quædam ad navigationis commodum per compendium ducebat.

l Alii decies centum millia numero.

m Al. ducebat.

CAP. XI. Cujus introitus in Græciam quàm terribilis, tam turpis ac fœdus discessus fuit. Nam, cum *a* Leonida rex Spartanorum cum quatuor milibus militum angustias Thermopylarum occupasset, Xerxes, contemptu paucitatis, eos pugnam capessere jubet, quorum cognati Marathonia pugna interfecti fuerant; qui, dum ulcisci suos quærunt, principium cladis fuere: succedente deinde inutili turba, major cædes editur. Triduo ibi cum dolore & indignatione Persarum dimicatum: quarta die, quum nuntiatum esse Leonidæ, à xx. millibus hostium summum cacumen

a *Leonides.*

cacumen teneri, tunc hortatur socios, *recedant, & se ad meliora patriæ tempora reservent: sibi cum Spartanis fortunam experiendam; plura se patriæ quàm vitæ debere: ceteros ad præsidia Græciæ servandos.* Audito regis imperio discessere cæteri, soli Lacedæmonii remanserunt. Initio hujus belli sciscitantibus Delphis oracula, *a* responsum regi Spartanorum fuerat; aut urbi, aut regi cladem imminere. Et idcirco rex Leonida, cum in bellum proficisceretur, ita suos firmaverat, ut ire se parato ad moriendum animo scirent. Angustias propterea occupaverat, ut cum paucis aut majore gloriâ vinceret, aut minore damno reipublicæ caderet. Dimissis igitur sociis, hortatur Spartanos, *Meminerint qualitercunq; b præliantibus, c cadendum esse; caverent, ne fortius mansisse, quàm dimicasse videantur; nec expectandum ut ab hoste circumvenirentur, sed dum nox occasionem daret, securis & lætis superveniendum: nusquam victores honestius, quàm in castris hostium perituros.* Nihil erat difficile persuadere persuasis mori: (*d*) raptim arma capiunt; & sexcenti viri, (*e*) castra quingentorum millium irrumpunt; statimque regis prætorium petunt, aut cum illo, aut si ipsi oppressi essent, in ipsius potissimum sede morituri. Tumultus totis castris oritur. Spartani, posteaquam regem non inveniunt, per omnia castra victores vagantur; cædunt, sternuntque omnia: ut qui sciunt se pugnare non spe victoriæ, sed in mortis (*f*) ultionem. Prælium à principio noctis in majorem partem *g* diei tractum. Ad postremum non victi, sed vincendo fatigati, inter ingentes stratorum hostium acervos occiderunt. Xerxes duobus vulneribus terrestri prælio acceptis, experiri maris fortunam statuit.

a Alii legunt responsum fuerat, aut regi *Spartanorum*, aut urbi cadendum.

b Al. præliarentur.

c Cedendum.

d Al. statim.

e Al. in castra.

f Al. ultione.

g M. S. die. antiqui pro diei.

CAP. XII. Sed Atheniensium dux Themistocles, cùm animadvertisset Ionas, propter quos bellum Persarum susceperant, in auxilium regis classe venisse; solicitare eos in partes suas statuit. Et, cum colloquendi copiam non haberet, quo applicituri erant, symbolos proponi, & *a* in saxis perscribi curat; *Quæ vos, Iones, dementia tenet? quod facinus agitatis? bellum inferre olim conditoribus vestris, nuper etiam vindicibus, cogitatis? An ideo munia vestra condidimus, ut essent qui nostra delerent? quid si non hæc & Dario prius, & nunc Xerxi, belli causa nobiscum foret, quod vos rebellantes non destituimus? Quin vos in hæc nostra castra ex ista obsidione transitis? aut si hoc parum tutum* b *est, vos commisso prælio ite cessim, inhibite remis, & à bello discedite.* Ante navalis prælii congressionem miserat Xerxes quatuor millia armatorum Delphos, ad templum Apollinis diripiendum: prorsus, quasi non cum Græcis tantum, sed & cum diis immortalibus bellum gereret: quæ manus tota imbribus & fulminibus deleta est, ut intelligeret, quam nullæ essent hominum adversus deos vires. Post hæc *c* Thespias, & Plateas, & Athenas vacuas hominibus incendit: & quoniam ferro in homines non poterat, in ædificia igne grassatur. Namque Athenienses post pugnam Marathoniam, præmonente Themistocle, victoriam illam de Persis, non finem sed causam majoris belli, fore, CC. naves fabricaverant. Adventante igitur Xerxe, consulentibus Delphiis oraculum, responsum fuerat, *Salutem muris ligneis tuerentur.* Themistocles navium præsidium demonstratum ratus persuadet omnibus, *Patriam municipes esse, non mœnia; civitatemque non in ædificiis, sed in civibus positam. Melius itaque salutem navibus, quàm urbi* d *commissuros. Hujus sententiæ etiam*

a Al. saxis proscribi.

b Al. extat.

c *Thespiadas.*

d Commissum iri,

Deum

Deum auctorem esse. Probato consilio, conjuges liberosque, cum pretiosissimis rebus, abditis insulis, relictâ urbe, demandant: ipsi naves armati concendunt. Exemplum Atheniensium & aliæ urbes imitatæ. Itaque cum adunata omnis sociorum classis, & intenta in bellum navale esset; angustiasque Salaminii freti ne circumveniri à multitudine *e* posset, occupassent; dissentio inter civitatum principes oritur: qui cum deserto bello *f* ad sua tuenda delabi vellent, *g* timens Themistocles, ne discessu sociorum vires minuerentur, per servum fidum Xerxi nuntiat, *uno in loco eum contractam Græciam capere facillimè posse. Quod si civitates,* h *quæ jam abire vellent, dissipentur; majore labore ei singulas consectandas*. Hoc dolo impellit regem signum pugnæ dare. Græci quoque adventu hostium occupati, prælium collatis viribus capessunt. Interea rex, velut *i* spectator pugnæ, cum parte navium in littore remanet. *k* Artemisia autem regina Halicarnassi, quæ in auxilium Xerxi venerat, inter primos duces bellum acerrimè ciebat: *Quippe ut in viro muliebrem timorem, ita in muliere virilem audaciam cerneres*. Cum anceps prælium esset, Iones juxta præceptum Themistoclis, pugnæ se paulatim subtrahere cœperunt, quorum defectio animos ceterorum fregit. Itaque circumspicientes fugam pelluntur Persæ, & mox prælio victi, in fugam vertuntur; in quâ trepidatione multæ captæ naves, multæ *l* submersæ; plures tamen non minus sævitiam regis, quàm hostem timentes, domum dilabuntur.

e Al. possent.
f Al. ad statuenda.
g Al. veritus.
h M. S. quas jam capere vellet.
i M. S. expectatæ.
k Al. *Artemidora*.
l Al. mersæ.

CAP. XIII. Hâc clade perculsum, & dubium consilii Xerxem Mardonius aggreditur. Hortatur *in regnum abeat, ne quid seditionis moveat fama adversi belli, in majus, sicuti mos est, omnia extollens: sibi* CCC. *millia armatorum lecta*

ex omnibus copiis relinquat, quâ manu aut cum gloria ejus perdomiturum se Græciam: aut, si aliter eventus a ferat, sine ejusdem infamia hostibus cessurum. Probato consilio, Mardonio exercitus traditur: reliquas copias rex ipse b reducere in regnum parat. Sed Græci, auditâ regis fugâ, consilium ineunt pontis interrumpendi, quem ille Abydo veluti victor maris fecerat; ut intercluso reditu, aut cum exercitu deleretur; aut, desperatione rerum, pacem victus petere cogeretur. Sed Themistocles, timens, ne interclusi hostes desperationem in virtutem verterent, & iter quod aliter non pateret, ferro patefacerent; *satis multos hostes in Græcia remanere* dictitans, *nec augeri numerum retinendo oportere*; cum vincere consilio ceteros non posset, eundem servum ad Xerxem mittit, certioremque consilii facit; & occupare transitum c maturatâ fugâ jubet. Ille perculsus nuntio, tradit ducibus milites d perducendos; ipse cum paucis Abydon contendit. Ubi cum solutum pontem hibernis tempestatibus offendisset, piscatoria scapha trepidus trajecit. Erat res spectaculo digna, & æstimatione sortis humanæ, rerum varietate miranda, in exiguo latentem videre navigio, quem paulo ante vix æquor omne capiebat; carentem etiam omni servorum ministerio, cujus exercitus propter multitudinem, terris graves erant. Nec pedestribus copiis quas ducibus assignaverat, felicius iter fuit: siquidem quotidiano labori (neq; enim ulla est metuentibus quies) etiam fames accesserat. Multorum deinde dierum inopia contraxerat & pestem; tantaque fœditas morientium fuit, vt viæ cadaveribus implerentur, alitesque & bestiæ, e escæ illecebris solicitatæ, exercitum sequerentur.

a Al. fuerit.

b Al. deduxere.

c Al. maturet.

d Al. deducendos.

e Alii omittunt.

CAP. XIV. Interim Mardonius in Græcia Olynthum expugnat. Athenienses quoque in spem pacis, amicitiamque regis solicitat, spondens incensæ eorum urbis etiam in majus restitutionem. Posteaquam nullo pretio libertatem videt his venalem incensis quæ *a* ædificare cœperant, copias in Bœotiam transfert. Eo & Græcorum exercitus, qui centum millium fuit, sequutus est: ibique prælium commissum. Sed Fortuna regis cum duce mutata non est. Nam victus Mardonius, veluti ex naufragio cum paucis profugit. Castra referta *b* regalis opulentiæ *c* capta. Unde primum Græcos, diviso inter se auro Persico, divitiarum luxuria cepit. Eodem forte die, quo Mardonii copiæ deletæ sunt, etiam navali prælio in Asia sub monte *d* Mycale, adversus Persas dimicatum est. Ibi ante congressionem, cum classes ex adverso starent, fama ad utrumque exercitum venit, vicisse Græcos, & Mardonii copias occidione *e* occidisse. Tantam famæ velocitatem fuisse, ut cum matutino tempore prælium in Bœotia commissum sit, meridianis horis in Asiam, per tot maria, & tantum spatii, tam brevi horarum momento de victoria nuntiatum sit. Confecto bello, cum de præmiis civitatum ageretur, omnium judicio, Atheniensium virtus ceteris prælata. Inter duces quoque Themistocles princeps, civitatem testimonio judicatus, gloriam patriæ suæ auxit.

a Al. reædificare.
b Al. regali opulentiâ.
c Al. capta sunt.
d M. S. *Mesiaa*, l. *Masia*, *Mesia*.
e Al. cecidisse.

CAP. XV. Igitur Athenienses aucti & præmiis belli, & gloriâ, urbem ex integro condere moliuntur. Cum mœnia majora complexi fuissent, suspecti esse Lacædemoniis cœpere, *a* rectè reputantibus, quibus ruina urbis tantum incrementi dedisset, quantum sit datura munita civitas. Mittunt ergo legatos, qui monerent, *ne* b *munimenta hostibus & receptacula*

a M. S. rectè putantibus.
b Al. Mun. host. in receptaculum.

ceptacula futuri belli extruant. Themistocles, ut vidit spei urbis invideri, non existimans abruptè agendum, respondit legatis; *ituros Lacedæmonem, qui de ea re pariter cum illis* c *consulant.* Sic dimissis Spartanis, hortatur suos, d *opus maturent.* Dein ipse interjecto tempore in legationem proficiscitur; & nunc in itinere infirmitate simulatâ, nunc tarditatem collegarum accusans, sine quibus agi jure nihil possit, diem de die proferendo, spatium consummando operi quærebat; cum interim nuntiatur Spartanis, opus e Athenis maturari; propter quod, denuo legatos mittunt ad rem inspiciendam. Tum Themistocles per servum magistratibus Atheniensium scribit, *legatos vinciant, pignusq; teneant, ne in se gravius consulatur.* Adit deinde concionem Lacedæmoniorum: indicat *permunitas Athenas esse, & posse jam illatum bellum non armis tantum, sed etiam muris sustinere: Si quid ob eam rem de se crudelius statuerunt, legatos eorum in hoc pignus Athenis retentos.* Graviter deinde f castigat eos, quod *non virtute, sed imbecilitate sociorum, potentiam quærerent.* Sic dimissus, veluti triumphatis Spartanis, à civibus excipitur. Post hæc Spartani, ne vires otio corrumperent, & ut bis illatum à Persis Græciæ bellum ulciscerentur, ultro fines eorum depopulantur. Ducem suo, sociorumque exercitui deligunt Pausaniam, qui pro ducatu, regnum Græciæ affectans, proditionis præmium cum Xerxe, nuptias filiæ ejus pasciscitur, redditis captivis, ut fides regis aliquo beneficio obstringeretur. Scribit præterea Xerxi, *quoscunq; ad se* g *nuntios misisset, interficeret: ne res loquacitate hominum proderetur.* Sed dux Atheniensium Aristides, belli socius h electus, collegæ conatibus obviam eundo, simul & in rem sapienter consulendo, proditionis consilia discussit

c Al. consulerent.
d Al. ut opus, &c.
e Al. Atheniensium.
f Al. castigavit.
g Al. punitos, M.S. potioni
h Alii omittunt.

Nec

Nec multo post accusatus Pausanias, damnatur. Igitur Xerxes, cum proditionis dolum publicatum videret, ex integro bellum instituit. Græci quoque ducem constituunt Cimonem Atheniensem, filium Miltiadis, quo duce apud Marathonem pugnatum est, juvenem, cujus magnitudinem futuram pietatis documenta prodiderunt. Quippe patrem ob crimen peculatus in carcerem conjectum, ibique defunctum, translatis in se vinculis, ad sepulturam redemit. Nec in bello judicium diligentium fefellit: siquidem non inferior virtutibus patris, Xerxem terrestri navalique bello superatum, trepidum recipere se in regnum coëgit.

LIBER III. CAP. I.

XErxes rex Persarum, terror antea gentium bello in *a* Græciam infeliciter gesto, etiam suis contemptui esse cœpit. Quippe *b* Artabanus præfectus ejus, deficiente quotidie regis majestate, in spem regni adductus, cum septem robustissimis filiis regiam vesperi ingreditur, (nam amicitiæ jure illi semper patebat) trucidatoque rege, voto suo obsistentes filios ejus, dolo aggreditur. Securior de *c* Artaxerxe, puero admodum, fingit regem à Dario, qui erat adolescens, quo maturius regno potiretur, occisum; impellit Artaxerxem parricidium parricidio vindicare. Cum ventum ad domum Darii esset, dormiens inventus, quasi somnum fingeret, interficitur. Dein cum unum ex regis filiis sceleri suo superesse Artabanus videret, metueretq; de regno certamina principum, assumit in societatem consilii *d* Bacabasum; qui præsenti statu contentus, rem *e* prodit Artaxerxi; *ut pater ejus occisus; ut frater falsa parricidii suspicione oppressus; ut denique ipsi pararentur insidiæ.*

a M. S. in *Græciâ.*
b A.M.4735
c A.M.4736.
d Al. *Bacabassum*, & *Begabasum*, & *Megabyzum.*
e Al. prodidit.

insidiæ. His cognitis Artaxerxes, verens Artabani numerum filiorum, in posterum diem paratum esse armatum exercitum jubet, recogniturus & numerum militum, & in armis industriam singulorum. Itaque cum inter cæteros & ipse Artabanus armatus assisteret, rex simulat, se breviorem loricam habere: jubet Artabanum secum commutare: exuentem se, ac nudatum, gladio trajecit: tum & filios ejus corripi jubet. Atque ita egregius adolescens, & cædem patris *f* & necem fratris, & se ab insidiis Artabani vindicavit.

f Alii omittunt.

CAP. II. Dum hæc in Persis geruntur, interea Græcia omnis, ducibus Lacedæmoniis & Atheniensibus, in duas divisa partes, ab externis bellis, velut in viscera sua, arma convertit. Fiunt igitur de uno populo duo corpora: & eorundem castrorum homines, in duos hostiles exercitus dividuntur. Hinc Lacedæmonii communia quondam civitatum auxilia, ad vires suas trahebant: inde Athenienses, & vetustate *a* gentis, & gestis rebus illustres, propriis viribus confidebant. Atq; ita duo potentissimi Græciæ populi, institutis Solonis, & Lycurgi legibus pares, ex æmulatione virium in bellum ruebant. Namque *b* Lycurgus cum fratri suo *c* Polydectæ Spartanorum regi successisset, regnumque sibi vindicare potuisset *d* Charilao, filio ejus, qui natus posthumus fuerat, cum ad ætatem adultam pervenisset, regnum summâ fide restituit: ut intelligerent omnes, quanto plus apud bonos pietatis jura, quàm *e* opes valerent. Medio igitur tempore dum infans convalescit, tutelamque ejus administrat, non habentibus Spartanis leges instituit, non inventione earum magis, quàm exemplo clarior: siquidem nihil lege ullâ in alios sanxit, cujus non ipse

a Al. generis.

b A.M. 4424.

c *Polybitæ.*

d M. S. S. *Charillo*, filio *Polybitæ.*

e Alii interponunt, omnes.

ipse primus in se documenta daret. Populum in obsequia principum, principes ad justitiam imperiorum *f* formavit. Parcimoniam omnibus suasit, *g* existimans laborem militiæ, *h* assidua frugalitatis consuetudine faciliorem fore. Emi singula non pecunia, sed compensatione mercium jussit. Auri argentique usum, velut omnium scelerum materiam sustulit.

f Al. firmavit.
g M.S.S. item existimans.
h Al. assiduæ.

CAP. III. Administrationem reipublicæ per ordines divisit: Regibus potestatem bellorum, *a* magistratibus judicia per *b* annuas successiones, senatui custodiam legum, populo sublegendi senatum, vel creandi quos vellet magistratus, potestatem permisit. Fundos omnium æqualiter inter omnes divisit, ut æquata patrimonia neminem potentiorem *c* altero redderent. Convivari omnes publice jussit, ne cujus divitiæ vel luxuria in occulto essent. Juvenibus non amplius una veste uti toto anno permisit, nec quenquam cultius quàm alterum progredi, nec epulari opulentius, ne imitatio in luxuriam verteretur. Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci præcepit, ut primos annos non in luxuria, sed *d* inopia & laboribus agerent. Nihil eos somni causa substernere, & vitam sine pulmento degere, neque prius in urbem redire, quàm viri facti essent, statuit. Virgines sine doto nubere jussit, ut uxores eligerentur, non *e* pecuniæ; severiusque matrimonia sua viri coercerent, cum nullis dotis frænis tenerentur. Maximum honorem non divitum & potentium, sed pro gradu ætatis senum esse voluit; Nec sane usquam terrarum locum honoratiorem senectus habet. Hæc quoniam primo, solutis antea moribus, dura *f* videbat esse, auctorem eorum Apollinem Delphicum fingit, & inde se

a Al. Magistratui.
b Al. annuas successores.
c M. S. S. alteri.
d Alii legunt in opere.
e Al. pecunia.
f Al. videbantur.

se ea ex præcepto numinis detulisse, ut consuescendi tædium metus religionis vinc . Dein ut æternitatem legibus suis daret, jurejurando obligat civitatem, nihil eos de ejus legibus mutaturos priusquam reverteretur; & simulat, se ad oraculum Delphicum proficisci, consulturum, quid addendum mutandumque legibus videretur. Proficiscitur autem Cretam, ibique perpetuum exilium egit, abjicique in mare ossa sua moriens jussit, ne relatis Lacedæmonem, solutos se Spartani religione jurisjurandi in dissolvendis legibus arbitrarentur.

CAP. IV. His igitur moribus ita brevi civitas *a* convaluit, ut, cum *b* Messeniis propter stupratas virgines suas, in solenni Messeniorum sacrificio, bellum intulissent, gravissima se exsecratione obstrinxerint, non prius, quàm *c* Messeniam expugnassent, reversuros, tantum sibi vel de viribus suis, vel de fortuna spondentes. Quæ res initium dissensionis Græciæ, & intestini belli causa & origo fuit. Itaque, cùm contra præsumptionem suam annis decem in obsidione urbis tenerentur, & querelis uxorum post tam longam viduitatem revocarentur; veriti, ne hac perseverantia belli gravius sibi quàm Messeniis nocerent; quippe illis quantum juventutis bello intercidat, mulierum fecunditate suppleri; sibi & belli damna assidua; & fecunditatem uxorum, absentibus viris, nullam esse: itaque legunt juvenes ex eo genere militum, qui post jusjurandum in supplementum venerant, quibus Spartam remissis promiscuos omnium feminarum concubitus permisere: maturiorem futuram conceptionem rati, si eam singulæ per plures viros experirentur. Ex his nati, ob notam materni pudoris, *d* Partheniæ vocati: qui cum ad annos XXX. pervenissent,

a Al. coaluit.
b M. S S. Messenis.
c Al. *Messenam*, vel *Messenen*.
d Al. *Parthenii*.

sent metu inopiæ (nulli enim pater existebat, cujus in patrimonium successio speraretur) ducem *e* Palantum assumunt, filium Araci, qui auctor Spartanis fuerat, juventutis ad generandam sobolem domum remittendæ; ut sicuti dudum patrem ejus nascendi auctorem habuissent, sic ipsum spei ac dignitatis suæ haberent. Itaque nec salutatis matribus è quarum adulterio infamiam collegisse videbantur, ad sedes inquirendas proficiscuntur, diuque & per varios casus jactati, tandem in Italiam deferuntur, & occupata arce Tarentinorum, expugnatis veteribus incolis, sedes *f* sibi constituunt. Sed post annos plurimos dux eorum Palantus, per seditionem in exilium proturbatus, Brundusium se contulit, *g* quo expulsi sedibus suis veteres Tarentini concesserant. Hic moriens persuadet, *ut ossa sua postremasque relliquias conterant, & tacite spargi in foro Tarentinorum curent: Hoc enim modo recuperare illos patriam suam posse, Apollinem Delphis cecinisse.* Illi arbitrantes eum in ultionem sui, civium fata prodidisse, præceptis paruere: sed oraculi diversa sententia fuerat. Perpetuitatem enim urbis, non amissionem hoc facto promiserat *h* Deus. Ita ducis exulis consilio, & hostium ministerio, possessio Tarentina Partheniis in æternum fundata: ob cujus beneficii memoriam Palanto divinos honores decrevere.

CAP. V. Interea Messenii, cum virtute non possent, per insidias expugnantur. Dein, cum per annos LXXX. gravia servitutis verbera *a* plerumque & vincula, ceteraque captivitatis mala perpessi essent, post longam pœnarum patientiam, bellum *b* instaurant. Lacedæmonii quoque eo *c* conspiratus ad arma concurrunt, quo adversus servos dimicaturi videbantur. Itaque cum hinc injuria, inde

e Al. *Phalantum.*

f Al. ibi.

g In quo.

h Alii omittunt.

a Al. pleriq;

b Al. restaurant.

c Confirmatiùs se bis.

inde indignitas animos acueret: Lacedæmonii de belli eventu, oraculo Delphis consulto, jubentur ducem belli ab Atheniensibus petere. Porro Athenienses, cùm responsum cognovissent, in contemptum Spartanorum Tyrtæum poëtam, claudum pede, misère: qui tribus prœliis *d* fusus, eo usque desperationis Spartanos adduxit, ut ad supplementum exercitus, servos suos manumitterent, hisque interfectorum matrimonia pollicerentur; ut non numero tantùm amissorum civium, sed & dignitati succederent. Sed reges Lacedæmoniorum, ne contra fortunam pugnando, majora detrimenta civitati *e* infligerent, reducere exercitum voluerunt, ni intervenisset Tyrtæus; qui composita carmina exercitui pro concione recitavit; in quibus hortamenta virtutis, damnorum solatia, belli consilia conscripserat. Itaq; tantum ardorem militibus injecit, ut non de salute, sed de sepultura soliciti, tesseras, insculptis suis & patrum nominibus, dextro brachio deligarent; ut si omnes adversum prœlium consumsisset, & temporis spatio confusa corporum lineamenta essent, ex indicio titulorum tradi sepulturæ possent. Cum sic animatum reges exercitum viderent, curant rem hostibus nunciari. Messeniis autem non timorem res, sed æmulationem mutuam dedit. Itaq; tantis animis concursum est, ut raro unquam cruentius prœlium fuerit. Ad postremum tamen victoria Lacedæmoniorum fuit.

CAP. VI. Interjecto tempore, tertium quoq; bellum Messenii reparavere; in cujus auxilium Lacedæmonii, inter reliquos socios, etiam Athenienses adhibuere, quorum fidem cùm suspectam haberent, supervacaneos simulantes, à bello eosdem dimiserunt. Hanc rem Athenienses graviter ferentes, pecuni-

am

d Al. fusos.

e Infunderent.

am, quæ erat in stipendium Persici belli ab universa Græcia collata, à Delo Athenas transferunt, ne deficientibus à fide societatis Lacedæmoniis, *a* prædæ ac rapinæ esset. Sed nec Lacedæmonii quievere: qui cum Messeniorum bello occupati essent, Peloponnenses immisere, qui bellum Atheniensibus facerent. Parvæ tunc temporis, classe in Ægyptum missâ, vires Atheniensibus erant: itaque navali prælio dimicantes, facile superantur. Interjecto deinde tempore, post reditum *b* suorum aucti & classis & militum robore, prælium *c* reparavere. Jam & Lacedæmonii, omissis Messeniis, adversus Athenienses arma verterant. Diu varia victoria fuit: ad postremum æquo Marte utrinque discessum. Inde revocati Lacedæmonii ad Messeniorum bellum, ne medium tempus otiosum Atheniensibus relinquerent, cum Thebanis paciscuntur, ut Bœotiorum imperium his restituerent, quod temporibus Persici amiserant, ut illi Atheniensium bella susciperent. Tantus furor Spartanorum erat, ut duobus bellis impliciti, suscipere tertium non recusarent, dummodo inimicis suis hostes acquirerent. Igitur Athenienses, adversus tantam tempestatem belli, duos duces deligunt, Periclem spectatæ virtutis virum, & Sophoclem scriptorem tragœdiarum: qui diviso exercitu, & Spartanorum agros vastaverunt, & multas Achaiæ civitates Atheniensium imperio adjecerunt.

a Al. præda, ac rapina esset.

b Sociorum.

c Al. præparavere.

CAP. VII. His malis fracti Lacedæmonii, in annos XXX. pepigerunt pacem: sed tam longum otium inimicitiæ non tulerunt. Ita quintodecimo anno, rupto fœdere, cum contemptu deorum hominumque, fines Atticos populantur: & ne prædam potiùs, quàm pugnam expetisse viderentur, hostes ad prælium provocant. Sed Athenienses, consilio

E Peri-

Periclis ducis, populationis injuriam differunt in tempus ultionis: supervacuam pugnam, *a* existimantes, cum ulcisci hostem sine periculo possent. Deinde interjectis diebus, naves conscendunt, & nihil sentientibus Lacedæmoniis, totam Spartam deprædantur, multoque plura auferunt, quàm amiserant. Prorsus ut in comparatione damnorum longè *b* pluris fuerit ultio, quàm *c* injuria. Clara quidem hæc Periclis expeditio habita: sed multo clarior privati patrimonii contemtus fuit. Hujus agros in populatione ceterorum, intactos, hostes reliquerant, sperantes acquirere se illi posse, aut periculum ex invidia, aut ex suspicione proditionis infamiam. Quod ante prospiciens Pericles, & futurum populo prædixerat, & ad invidiæ impetum declinandum, agros ipsos dono reipublicæ dederat: atque ita, unde periculum quæsitum fuerat, ibi maximam gloriam invenit. Post hæc interjectis diebus, navali prælio dimicatum est: victi Lacedæmonii fugerunt. Nec cessatum deinceps est, quin aut terra, aut mari, varia præliorum fortuna invicem se trucidarent. Denique fessi tot malis pacem in annos quinquaginta fecere, quam non nisi sex annis servaverunt. Nam inducias, quas proprio nomine condixerant, ex sociorum persona *d* rumpebant: quippe quasi minus perjurii contraherent, si ferentes sociis auxilia, potius quàm si *e* ipsi aperto prælio dimicassent. Hinc bellum in Siciliam translatum: quod priusquam *f* expono, de Siciliæ situ pauca dicenda sunt.

a Al. æstimantes.

b Al. plurimi.

c Ira.

d Al. rupere.

e Al. omittunt.

f Al. Exponam.

LIBER IV. *CAP.* I.

Siciliam ferunt angustiis quondam faucibus Italiæ adhæsisse; *a* direptamque velut à corpore, majore impetu *b* superi maris, quod

a Al. diremptamque.

b Al. superioris.

quod toto undarum onere illuc vehitur. Est autem ipsa terra tenuis ac fragilis; & cavernis quibusdam fistulisque ita penetrabilis, ut ventorum tota ferme flatibus pateat; nec non & ignibus *c* generandis nutriendisque soli ipsius naturalis materia: quippe intrinsecus stratum sulphure & bitumine traditur: quæ res facit, ut spiritu cum igne inter *d* interiora luctante, frequenter & *e* compluribus locis nunc flammas, nunc vaporem, nunc fumum eructet. Inde denique Ætnæ montis per tot secula durat incendium. Et ubi acrior per spiritamenta cavernarum ventus incubuit, arenarum moles egeruntur. Proximum Italiæ promontorium, Rhegium dicitur, ideo quia Græcè abrupto hoc nomine pronuntiantur. Nec mirum si fabulosa est loci hujus antiquitas, in quem res tot coïere miræ. Primum quod nusquam alias tam torrens fretum, nec solum citato impetu, verumetiam sævo; neq; experientibus modo terribile, verumetiam procul videntibus. Undarum porro in se concurrentium tanta pugna est, ut alias veluti terga dantes in imum *f* desidere, alias quasi victrices in sublimi ferri videas: nunc hic fremitum ferventis æstus, nunc illic gemitum in voraginem desidentis exaudias. Accedunt vicini, & perpetui Ætnæ montis ignes, & insularum Æolidum veluti ipsis undis alatur incendium. Neq; enim in tam angustis terminis aliter durare tot *g* seculis tantus ignis potuisset, nisi & humoris nutrimentis aleretur. Hinc igitur fabulæ Scyllam & Charibdin *h* perperere: hinc *i* latratus auditus, hinc monstri credita simulacra, dum navigantes magnis vorticibus pelagi *k* desidentis exterriti latrare putant undas, quas sorbentis æstus vorago conlidit. Eadem causa etiam Ætnæ montis perpetuos ignes facit. Nam aquarum ille concursus, raptum secum spiritum in imum

c M. S. gignen s.

d Al. interi-ta, vel introrsus, *Isid.* inter intra *Voss.*

e in pluribus.

f Al. decedere.

g Al. seculis.

h Al. reperere.

i Al. latratuum.

k Al. descendentes.

fundum trahit, atq; ibi suffocatum tamdiu tenet, donec per spiramenta terræ diffusus, nutrimenta ignis incendat. Jam ipsa Italiæ Siciliæq; vicinitas, jam promontoriorum altitudo ipsa ita similis est, ut quantum nunc admirationis, tantum antiquis terroris dederit; credentibus, coëuntibus in se promontoriis, ac rursum discedentibus, solida intercipi absumiq; navigia. Neque hoc ab antiquis in dulcedinem fabulæ compositum, sed metu & admiratione transeuntium. Ea est enim procul inspicientibus natura loci, ut sinum maris, non transitum putes: quo cum accesseris, discedere ac sejungi promontoria, quæ antea juncta fuerant, arbitrere.

CAP. II. Siciliæ primo Trinacriæ nomen fuit; postea Sicania cognominata est. Hæc à principio patria Cyclopum fuit: quibus extinctis, *a* Cocalus regnum insulæ occupavit: post quem singulæ civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit. Horum ex numero *b* Anaxilaus justitia cum ceterorum crudelitate certabat; cujus *c* moderationis haud mediocrem fructum tulit: Quippe decedens cùm filios parvulos reliquisset, tutelamq; eorum *d* Micalo, spectatæ fidei servo, commisisset: tantus amor memoriæ ejus apud omnes fuit, ut parere servo, quàm deserere regis filios mallent; principesq; civitatis obliti dignitatis suæ, regni majestatem administrari per servum paterentur. Imperium Siciliæ etiam *e* Carthaginienses tentavere; diuq; varia victoria cum tyrannis dimicatum. Ad postremum amisso Hamilcare imperatore, cum exercitu aliquantisper quievere victi.

a Al. *Cotalus.* A. M. 3966.
b Al. *Anaxilas*, vel *Ananxilaus*, & *Maxilaus.*
c Al. moderatio.
d Al. *Micitho.* M. S. S. *Miciade.*
e M S *Carthaginenses.*

CAP. III. Medio tempore cum *a* Rhegini discordia laborarent, civitasq; per dissensionem divisa in duas partes esset; veterani *b* ex altera parte ab *c* Himera in auxilium vocati, pulsis civitate, contra quos implorati fuerant; & mox

a M.S. regni.
b Al. ab alia.
c Alii inserunt urbe.

mox cæsis, quibus tulerant auxilium, urbem cum conjugibus & liberis sociorum occupavere; ausi facinus nulli tyranno comparandum: quippe ut Rheginis melius fuerit vinci, quàm vicisse. Nam sive *d* victoribus captivitatis jure servissent, sive amissa patria exulare necesse habuissent, non tamen, inter aras & patrios lares trucidati, crudelissimis tyrannis patriam cum conjugibus ac liberis prædam reliquissent. *e* Catinienses quoq; cum Syracusanos graves paterentur, diffisi viribus suis, auxilium ab Atheniensibus *f* petivere: qui seu studio majoris imperii, quo Asiam Græciamq; penitus *g* occuparent, seu metu factæ pridem à Syracusanis classis, ne Lacedæmoniis illæ vires accederent, Lamponiam ducem cum classe in Siciliam misere, ut sub specie ferendi Catiniensibus auxilii, *h* tentarent Siciliæ imperium. Et quoniam prima initia, frequenter cæsis hostibus, prospera fuerant; majore denuo classe, & robustiore exercitu, *i* Lachete & Cariade ducibus, Siciliam petivere: sed Catinienses, sive metu Atheniensium, sive tædio belli, pacem cum Syracusanis, remissis Atheniensium auxiliis, fecerunt.

d Al. auctoribus.

e M.S. *Catanenses* vel *Cathenienses.*

f Al. petiere.

g Al. occupaverant.

h Al. tentaret.

i M.S. *Lacethea*, & *Chariathe*, al. *Lachea*, &c.

CAP. IV. Interjecto deinde tempore, cum fides pacis à Syracusanis non servaretur, denuo legatos Athenas mittunt, qui sordidâ veste, capillo barbaq; *a* promissis, & omni squaloris habitu & misericordiam commovendam acquisito, concionem deformes adeunt: adduntur precibus lacrymæ: & ita misericordem populum supplices movent, ut damnarentur duces qui ab his auxilia deduxerant. Igitur classis ingens decernitur: creantur duces Nicias, & Alcibiades, & Lamachus; tantisq; viribus Sicilia repetitur, ut ipsis terrori essent, in quorum auxilia mittebantur. Brevi post tempore, revocato ad reatum Albiciade, duo prælia pedestria secunda Nicias & Lamachus faciunt: munitionibus deinde

a Al. prolixis.

inde circumdatis, hostes etiam marinis commeatibus in urbe clausos intercludunt. Quibus rebus *b* fracti Syracusani, auxilium à Lacedæmoniis petiverunt. Ab his mittitur Gylippus, *c* solus, sed *d* in quo instar omnium auxiliorum erat. Is audito *e* in itinere belli jam inclinato statu, auxiliis partim in Græcia, partim in Sicilia contractis, *f* opportuna bello loca occupat. Duobus deinde præliis victus, congressus tertio, occiso Lamacho, & hostes in fugam compulit, & socios obsidione liberavit. Sed cum Athenienses à bello terrestri in navale se transtulissent, Gylippus classem *g* Lacedæmone cum auxiliis arcessit: quo cognito, & ipsi Athenienses in locum amissi ducis Demosthenem & Eurymedonta, cum supplemento copiarum mittunt: Peloponnesii quoq; communi civitatum decreto, ingentia Syracusanis auxilia misere; & quasi Græciæ bellum in Siciliam translatum esset, ita ex utraq; parte summis viribus dimicabatur.

b Al. factis, aut faustis.

c Alii addunt quidem.

d Sed quo & sub quo.

e Al genere.

f Al. opportuno.

g Al. à Lacod. vel Lacedæmoniicam.

CAP. V. Primâ igitur congressione navalis certaminis, Athenienses vincuntur. Castra quoque cum omni publica ac privata pecunia amittunt. Super hæc mala, cum etiam terrestri prælio victi essent, tunc Demosthenes *a* consulere cœpit, *ut abirent Sicilia, dum res, quamvis afflicta, nondum tamen perdita forent: neq; in bello male auspicato amplius perseverandum esse; domi graviora, & forsitan infeliciora bella, in quæ servare hos urbis apparatus oporteat.* Nicias, seu pudore malè actæ rei, seu metu destitutæ spei civium, seu impellente fato, manere contendit. Reparatur igitur navale bellum, & *b* animi à prioris fortunæ procella, ad spem certaminis revocantur: sed inscitiâ ducum, qui inter angustias maris tuentes se Syracusanos aggressi fuerant, facilè vincuntur. *c* Eurymedon dux in prima acie fortissimè dimicans, primus

a Al. censere.

b It. animati, M. S. animis.

c M. S. Eurilegus, Eurilocus.

ca-

cadit: triginta naves, quibus præfuerat, incenduntur. Demosthenes & Nicias, & ipsi victi, exercitum in terram deponunt, tutiorem fugam rati *d* itinere terrestri. Ab his relictas centum triginta naves Gylippus invasit: ipsos deinde insequitur: fugientes partim capit, partim cædit. Demosthenes, amisso exercitu, à captivitate, gladio & voluntariâ morte se vindicat. *e* Nicias verò, etiam Demosthenis, ut sibi consuleret, admonitus exemplo, cladem suorum, captivitatis dedecore cumulavit.

d Al. in itinere.
e *Nicias* autem ne *Demosth.* quidem exem. ut sibi consuleret admonitus, cladem suorum auxit dedecore captivitatis.

LIBER V. CAP. I.

DUm Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius, quàm felicius gerunt, interim *a* concitor & dux ejus Alcibiades absens Athenis insimulatur, [*b* mysteria Cereris,] Initiorum sacra, nullo magis quam silentio solennia, enunciavisse, revocatusq; à bello ad judicium, sive conscientiam, sive indignitatem rei non ferens, tacitus in exilium Elidem profectus est. Inde, ubi non damnatum se tantum, verum etiam diris per omnium sacerdotum religiones devotum cognovit, Lacedæmona se contulit; ibiq; regem Lacedæmoniorum impellit, turbatis Atheniensibus adverso Siciliæ prælio, ultro bellum inferre. Quo facto *c* omnis Græciæ multitudo, velut ad extinguendum commune incendium, concurrunt. Tantum odium Athenienses immoderati imperii *d* crudelitate contraxerant. Darius *e* quoq; rex Persarum, memor paterni avitiq; in hanc urbem odii, factâ cum Lacedæmoniis per Tissafernem, præfectum Lydiæ, societate omnem sumptum belli pollicetur. Et erat hic quidem titulus cum Græcis coëundi: re autem verâ timebat, ne, victis Atheniensibus, ad se Lacedæmonii arma

a Alii concitator.
b Alii omittunt.
c Al. omnia Græciæ regna.
d Al. cupiditate.
e A.M. 4777.

ma transferrent. Quis igitur miretur, tam florentes Atheniensium opes ruisse, cum ad opprimendam unam urbem, totius Orientis vires concurrerent? Non tamen inerti, neq; incruento cecidere bello: sed præliati ad ultimum, victores etiam interdum, consumti magis fortunæ varietate, quàm *f* vi victi sunt. Principio belli omnes ab his, etiam socii, desciverant, ut fit: quo se *g* fortuna, eodem etiam favor hominum inclinat.

f Alii omittunt, vi.
g Al. fortunæ.

CAP. II. Alcibiades quoq; motum adversus patriam bellum, non gregarii militis opera, sed *a* imperatoris virtutibus *b* adjuvat. Quippe acceptis quinq; navibus in Asiam contendit, & tributarias Atheniensium civitates, auctoritate nominis sui, ad defectionem compellit. Sciebant enim domi clarum, nec exilio videbant factum minorem: nec tam ablatum Atheniensibus ducem, quàm Lacedæmoniis traditum, partaq; cum amissis imperia pensabant. Sed apud Lacedæmonios virtus Alcibiadis plus invidiæ quàm gratiæ contraxit. Itaq; cùm principes, velut æmulum gloriæ suæ, interficiendum insidiis mandassent, cognitâ re Alcibiades per uxorem Agidis regis, quam adulterio cognoverat, ad Tissafernem præfectum Darii regis profugit; cui se celeriter officii comitate, & obsequendi gratiâ insinuavit. Erat enim & ætatis flore, & formæ veneratione, nec minus eloquentia, etiam inter Athenienses, insignis: sed in conciliandis amicitiarum studiis, quàm in retinendis vir melior: quia *c* morum vitia sub umbra eloquentiæ primo latebant. Igitur persuadet Tissaferni, *ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum præberet. Vocandos enim in portionem* d *muneris Ionios, quorum pro libertate, cum tributa Atheniensibus penderent, bellum susceptum sit. Sed nec auxiliis nimis enixè Lacedæmonios juvandos; Quippe memorem esse debere, alienam*

a Al. imperatoris.
b Al. adjuvabat.
c Al. morum vitæ.
d Al. oneris.

se victoriam, non suam instruere; Et eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur. Nam regem Persarum, e dissidentibus Græcis, arbitrum pacis ac belli fore; & quos suis non possit, ipsorum armis victurum: perfecto autem bello, statim ei cum victoribus dimicandum. Domesticis itaq; bellis Græciam f atterendam, ne externis vacet; exæquandasq; vires partium, & inferiores auxilio levandos. Non enim quieturos post hanc victoriam Spartanos, qui vindices se libertatis Græciæ professi sint. Grata oratio Tissaferni fuit. Itaq; commeatus malignè præbere; classem regiam non totam mittere; ne aut victoriam totam daret, aut necessitatem deponendi belli imponeret.

e Al. dissentientibus.

f Al. obterendam. M.S. exercendam.

CAP. III. Interea Alcibiades hanc operam civibus a venditabat: ad quem cum legati Atheniensium venissent, pollicetur his amicitiam regis, si respub. à populo translata ad senatum foret: sperans, ut, aut, concordante civitate dux belli ab omnibus legeretur; aut, discordiâ inter ordines factâ, ab altera parte in auxilium vocaretur. Sed Atheniensibus, imminente periculo belli, major salutis quàm dignitatis cura fuit. Itaque, permittente populo, imperium ad senatum transfertur. Qui cum, insita genti superbia, crudeliter in plebem b consuleret, singulis tyrannidis sibi c impotentiam vindicantibus, ab exercitu Alcibiades exul revocatur, duxq; d classi constituitur. Statim igitur Athenas e mittit, *ex continenti se cum exercitu venturum, recepturumq; à Quadringentis jura populi, ni ipsi redderent.* Hâc denuntiatione optimates territi, primo urbem prodere Lacedæmoniis tentavere: dein, cum id nequissent, in exilium profecti sunt. Igitur Alcibiades, intestino malo patria liberata, summâ curâ classem instruit; atq; ita in bellum adversus Lacedæmonios pergit.

a Al. vendicabat.

b Al. consulerent.

c Al. potentiam.

d Al. classis.

e M.S. scribit.

CAP. IV. Jam a Sesto Mindarus & Pharna-

a M.S.S. *Zestrumindarus.*

nabazus, Lacedæmoniorum duces, instructis navibus expectabant. Prælio commisso, victoria penes Athenienses fuit. In eo bello major pars exercitus, & omnes ferme hostium duces cæsi: naves LXXX. captæ. Interjectis quoq; diebus, cum bellum Lacedæmonii à mari in terram transtulissent, iterato vincuntur. His malis fracti, pacem petiere: Quam ne acciperent, opera eorum effectum est, quibus ea res quæstum *b* præstabat. Interea & Syracusanorum auxilia illatum à Carthaginiensibus Siciliæ bellum domum *c* revocavit: quibus rebus destitutis Lacedæmoniis, Alcibiades cum classe victrici *d* Asiam vastat: multis locis prælia facit: ubiq; victor recipit civitates quæ defecerant: nonnullas capit, & imperio Atheniensium *e* adjicit: atq; ita prisca navali gloria vindicata adjecta etiam laude terrestris belli, desideratus civibus suis Athenas revertitur. His omnibus præliis ducentæ naves hostium, & præda ingens capta. Ad hunc redeuntis exercitus triumphum, effusa omnis multitudo obviam procedit: & universos quidem milites, præcipuè tamen Alcibiadem, miratur: in hunc oculos civitas universa, in hunc suspensa ora convertit: hunc quasi *f* deum è cœlo missum, & ut ipsam Victoriam contuentur: laudant quæ pro patria, nec minus admirantur quæ exul contra gesserit, excusantes ipsi, iratum provocatumq; fecisse. Enimvero tantum in uno viro fuisse momenti, ut maximi imperii subversi, & rursum recepti, auctor esset; & unde stetisset, eo se Victoria transferret: fieretq; cum eo mira quædam fortunæ inclinatio. Igitur omnibus non humanis tantùm, verum & divinis eum honoribus *g* onerant: certant secum ipsi, utrum contumeliosius eum expulerint, an revocaverint honoratius. *h* Ipsos illi deos gratulantes tulere obviam, quorum

b Al. præbebat.
c Revocantur.
d M. S. plurimas civitates.
e Adjicit.
f Alii omittunt.
g Al. honorant.
h Al. ipsos illos.

rum execrationibus erat devotus. Et cui paulo ante omnem humanam opem interdixerant, eum, si queant, in coelo posuisse cupiunt. Explent contumelias honoribus, detrimenta muneribus, execrationes precibus. Non Siciliæ illis adversa pugna in ore est, sed Græci victoria: non classes per illum amissæ, sed acquisitæ: nec Syracusarum, sed Ioniæ, Hellespontiq; meminerunt. Sic Alcibiades nunquam mediocribus, nec in *i* offensa, nec in *k* favore, studiis suorum exceptus est. *i* Offensam. *k* Favorem.

CAP. V. Dum hæc aguntur, à Lacedæmoniis Lysander classi belloq; præficitur, & in locum Tissafernis, Darius, rex Persarum, filium suum Cyrum Ioniæ Lydiæq; præposuit: qui Lacedæmonios auxiliis opibusq; ad spem fortunæ prioris erexit. Aucti igitur viribus, Alcibiadem cum centum navibus in Asiam profectum, dum agros longâ pace divites, *a* securius populatur, & prædæ dulcedine sine insidiarum metu sparsos milites habet, repentino adventu oppressere: tantaq; cædes palantium fuit, ut plus vulneris eo prælio Athenienses acciperent, quàm superioribus dederant: & tanta desperatio apud Athenienses erat, ut ex continenti Alcibiadem *b* ducem Conone mutarent; arbitrantes victos se non fortuna belli, sed fraude imperatoris: apud quem plus prior offensa valuisset, quàm recentia beneficia. Vicisse autem eum priore bello ideo tantum, ut ostenderet hostibus, quem ducem sprevissent & ut carius eis ipsam victoriam venderet. Omnia enim credibilia in Alcibiade, vigor ingenii, & morum luxuria faciebat. Veritus itaq; multitudinis impetum, denuo in voluntarium exilium proficiscitur. *a* Al. securius. *b* M. S. Conone duce.

CAP. VI. Itaq; Conon Alcibiadi suffectus, *a* habens ante oculos cui duci successit, classem maxima industria exornat: sed navibus exercitus *a* Habet?

citus deerat, fortissimis quibusq; in Asiæ populatione amissis. Armantur tamen senes, aut impuberes pueri, & numerus militum sine exercitus robore expletur. Sed non magnam bello moram ætas fecit imbellis: cæduntur passim, aut fugientes capiuntur: tantaq; strages, aut occisorum, aut captivorum fuit, ut Atheniensium deletum non imperium tantum, verum etiam nomen videretur. Quo prælio perditis & desperatis rebus, ad tantam inopiam rediguntur, ut, consumta militari ætate, peregrinis civitatem, servis libertatem, damnatis impunitatem darent. *b* Ex quà colluvione hominum conscripto exercitu, domini antea Græciæ vix libertatem tuebantur. Iterum tamen fortunam maris experiendam decernunt. Tanta virtus animorum erat, *c* cum paulo ante salutem desperaverint, nunc non desperent victoriam. Sed *d* neq; is miles erat, qui nomen Atheniensium tueretur; neq; eæ vires, *e* quibus vincere *f* consuerant, neq; ea scientia militaris in his, quos vincula, non castra *g* continuerant. Itaq; omnes aut capti, aut occisi. Cum dux Conon eo prælio superfuisset solus, crudelitatem civium metuens, cum octo navibus ad regem Cyprium *h* concedit Evagoram.

b M.S. eaque.
c Vt paulo ante salutem post speraverint victoriam.
d M.S nequis, it. neq; his.
e quæ
f Al. consueverunt.
g Al. constituerant.
h Contendit.

CAP. VII. At dux Lacedæmoniorum rebus feliciter gestis, fortunæ hostium insultat; captivas naves cum præda bellica, in triumphi modum ornatas, mittit Lacedæmona: ac tributarias Atheniensium civitates, quas metus dubiæ belli fortunæ in fide tenuerat, voluntarias *a* recepit, nec aliud *b* ditionis Atheniensium præter urbem ipsam *c* reliquit. Quæ cuncta cum Athenis nuntiata essent, omnes, relictis domibus, per urbem discurrere pavidi: alius alium sciscitari; auctorem nuntii requirere, non pueros imprudentia, non senes debilitas, non mulieres sexus imbecillitas domi tenet: adeo ad om-

a Al. recipit.
b Al. ditioni.
c relinquit.

omnem ætatem tanti mali sensus penetraverat. In foro deinde coëunt, atque ibi perpeti nocte fortunam publicam questibus *d* onerant. Alii fratres, aut filios, aut parentes deflent, cognatos alii, alii amicos cognatis cariores, & cum privatis casibus querelam publicam miscent: *jam se ipsos, jam ipsam patriam perituram, miserioremq; incolumium, quam amissorum fortunam judicant: sibi quisq; ante oculos obsidionem, famem, & superbum victoremque hostem proponentes: jam ruinam urbis & incendia, jam omnium captivitatem & miserrimam servitutem recordantes: feliciores prorsus* e *priores urbis ruinas* f *dicentes, quæ incolumibus filiis parentibusque, tectorum tantum ruina taxatæ sint. Nunc autem non classem, in quam, sicuti pridem, confugiant, superesse; non exercitum, cujus virtute servati pulcriora possent mœnia extruere.*

d Al. iterant.

e Prioris.
f Judicantes.

CAP. VIII. Sic defletæ ac prope perditæ urbi hostes superveniunt, & obsidione circumdato obsessos fame urgent. Sciebant enim neque ex advectis copiis multum superesse, & ne novæ advehi possent, providerant: quibus *a* malis Athenienses fracti, post longam famem, & assidua suorum funera, pacem petivere: quæ an dari deberet, diu inter Spartanos sociosque *b* deliberatum. Cùm multi delendum Atheniensium nomen, urbemque incendio consumendam censerent; negarunt se Spartani, ex duobus Græciæ oculis alterum eruturos: pacem polliciti, si demissa Piræeum versus muri brachia dejicerent, navesque, quæ reliquæ forent, traderent; resq; publica ex semet ipsis XXX. rectores acciperet. In has leges traditam sibi urbem, Lacedæmonii formandam Lysandro tradiderunt. Insignis hic annus & expugnatione Athenarum, & morte Darii regis Persarum, & exilio Dionisii Siciliæ tyranni, fuit. Mutato statu Athenarum, etiam civium conditio mutatur. Triginta rectores reipublicæ constituuntur,

a Al. malis rebus.

b Deliberatum est.

tur, qui fiunt Tyranni: quippe à principio tria millia sibi satellitum statuunt, quantum ex tot cladibus prope nec civium superfuerat: & quasi parvus hic ad continendam civitatem exercitus esset, septingentos milites à victoribus accipiunt. Cædes deinde civium ab Alcibiade auspicantur, ne iterum rempublicam sub obtentu liberationis invaderet. Quem cùm profectum ad *c* Artaxerxem, Persarum regem, comperissent, citato itinere miserunt, qui eum interciperent: à quibus occupatus, cùm occidi apertè non posset, vivus in cubiculo, in quo dormiebat, crematus est.

c A.M.4796.

CAP. IX. Liberati ultoris *a* hujus metu Tyranni, miseras urbis reliquias cædibus & rapinis exhauriant. Quod cum displicere uni ex numero suo Theramenì didicissent, ipsum quoq; *b* ad documentum ceterorum & terrorem omnium interficiunt. Fit igitur ex urbe passim omnium fuga; repleturq; Græcia Atheniensium exulibus: quod etiam ipsum auxilium cum miseris eriperetur (nam Lacedæmoniorum edicto, civitates exules recipere prohibebantur; omnes se Argos & Thebas contulere: ibi non solum tutum exilium egerunt, verum etiam spem recuperandæ patriæ receperunt. Erat inter exules Thrasybulus, vir strenuus, & domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria & pro salute communi, etiam cum periculo, ratus; adunatis exulibus, castellum *c* Phylen Atticorum finium occupat: nec deerat quarundam civitatum tam *d* crudeles casus miserantium favor. Itaq; Ismenias, Thebanorum princeps, etsi publicis non poterat, privatis tamen viribus adjuvabat: & Lycias Syracusanus orator, exul tunc, quingentos milites, stipendio suo instructos, in auxilium patriæ communis eloquentiæ misit. Fit itaq; asperum prælium: sed cum hinc pro patria summis viribus,

a Al. hoc.

b Alii omittunt hæc verba.

c *Filen.* al. *Synen.*

d Al. crudelis.

bus, inde pro aliena dominatione *e* securius pugnaretur, Tyranni vincuntur: victi in urbem *f* refugiunt; quam exhaustam cædibus suis, etiam armis spoliant. Deinde cum omnes Athenienses proditionis suspectos haberent, demigrare eos ex urbe jubent, & in brachiis muri, quæ diruta fuerant, habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Post hæc Thrasybulum corrumpere, imperii societatem pollicentes, conantur: quod cum non contigisset, auxilia Lacedæmoniis petivere: quibus *g* accitis, iterato præliantur. In eo bello Critias & *h* Hippolochus, omnium Tyrannorum sævissimi, cadunt.

e Al. *incurius*, vel incuriosius.
f Al. refugerunt.
g Al. acceptis.
h Al. *Hippomachus*.

CAP. X. Ceteris victis, cum exercitus eorum, ex quibus major pars Atheniensium erat, fugeret, magnâ voce Thrasybulus exclamat, *Cur se a victorem fugiant, potius quam ut vindicem communis libertatis adjuvent? Civium illam meminerint aciem, non hostium esse; nec se ideo arma cepisse, ut aliqua victis adimat, sed ut adempta restituat: XXX. se dominis, non civitati bellum inferre.* Admonet deinde cognationis, legum sacrorum communium; tum vetusti per tot bella commilitii: orat, misereantur exulum civium; si tam patienter ipsi serviant, reddant sibi patriam, accipiant libertatem. His vocibus tantum promotum est, ut reversus in urbem exercitus, XXX. Tyrannos emigrare Eleusina juberet, substitutis decem, qui rempubl. regerent: qui nihil exemplo prioris dominationis territi, eandem viam crudelitatis aggressi sunt. Dum hæc aguntur, nuntiatur Lacedæmone, *b* bellum Athenis exarsisse: ad quod comprimendum Pausanias rex mittitur: qui misericordia exulis populi permotus, patriam miseris civibus restituit, & decem tyrannos ex urbe Eleusina migrare ad ceteros jubet. Quibus rebus cum pax statuta esset, interjectis diebus repente Tyranni, non minus re[illegible]os exules, quàm

a Al. victore.
b Al. in bellum Athen. exarsisse.

quàm se in exilium actos indignantes, quasi vero aliorum libertas, sua servitus esset, bellum Atheniensibus inferunt. Sed ad colloquium, veluti dominationem receptari, progressi, per insidias comprehensi, ut pacis victimæ trucidantur: populus, quem emigrare jusserant, in urbem revocatur. Atque ita per multa membra civitas dissipata, in unum *c* tandem corpus redigitur; & ne qua dissentio ex anteactis nasceretur, omnes jurejurando obstringuntur, discordiarum oblivionem fore. Interea Thebani, Corinthiique, legatos ad Lacedæmonios mittunt; qui ex manubiis portionem prædæ communis belli periculique peterent: quibus negatis, non quidem apertè bellum adversus Lacedæmonios decernunt: sed tacitis animis tantam iram concipiunt, ut subesse bellum intelligi posset.

c Al. tantum.

CAP. XI. Eodem fere tempore Darius, rex Persarum, moritur, Artaxerxe & Cyro filiis relictis. Regnum Artaxerxi, Cyro civitates quarum prefectus erat, testamento legavit. Sed Cyro judicium patris, injuria videbatur. Itaq; occultè adversus fratrem bellum parabat: quod cùm nuntiatum Artaxerxi esset, arcessitum ad se fratrem, & innocentiam dissimulatione belli simulantem, compedibus aureis vinxit; interfecissetque, ni mater prohibuisset. Dimissus igitur Cyrus, jam non *a* occultè bellum, sed palam; nec per dissimulationem, sed apertâ professione parare cœpit: *b* auxilia undique contrahit. Lacedæmonii memores Atheniensi bello enixè se ejus opera adjutos, velut ignorantes contra quem bellum pararetur, decernunt, auxilia Cyro mittenda, ubi res ejus exegisset; quærentes apud Cyrum gratiam, & apud Artaxerxem, si vicisset, veniæ patrocinia, cum nihil adversus eum aperte decrevissent. Sed cum in bello sors prælii utrumque fratrem pugnæ obtulisset; prior Artaxerxes

a Occultò.

b Al. auxiliis undique contractis.

taxerxes à fratre vulneratur; quem cum equi fuga periculo subſtraxiſſet, Cyrus, à cohorte regia oppreſſus, interficitur. Sic victor Artaxerxes, & prædâ fraterni belli, & exercitu potitur. In eo prælio decem millia Græcorum in auxilio Cyri fuere: quæ & in cornu, in quo ſteterant, vicerunt; & poſt mortem Cyri, neq; armis à tanto exercitu vinci, neq; dolo capi potuerunt; revertenteſq; inter tot indomitas nationes, & barbaras gentes, per tanta itineris ſpatia virtute ſe uſq; terminos patriæ defenderunt.

LIBER VI. *CAP.* I.

LAcedæmonii, more ingenii humani, quo plura habent, eo ampliora cupientes, non contenti acceſſione Athenienſium opum vires ſibi duplicatas, totius Aſiæ imperium affectare cœperunt: ſed major pars ſub regno Perſarum erat. Itaq; *a* Hercyllides, dux in hanc militiam electus, cum videret, ſibi adverſus duos præfectos Artaxerxis *b* regis, Pharnabazum & Tiſſafernem, maximarum gentium viribus ſuccinctos, dimicandum, *c* pacificari cum altero ſtatuit. Aptior viſus Tiſſafernes, vir & induſtria potior, & militibus Cyri, quondam regis, inſtructior, in colloquium vocatur, & ſtatutis conditionibus, ab armis dimittitur. Hanc rem Pharnabazus apud communem regem criminatur, *ut Lacedæmonios Aſiam ingreſſos non repulerit armis, ſed impenſis regiis* d *aluerit; mercetur q; ab his, quæ differant bella,* e *quæ gerant, tanquam non ad unius ſummam imperii detrimentum omne perveniat. Indignum ait, bella non perfici, ſed redimi; hoſtem pretio, non armis ſummoveri.* His vocibus regem *f* à Tiſſaferne alienatum hortatur, ut in locum ejus, navalis belli ducem *g* eligat Conona Athenienſem, qui, amiſſa bello patria, Cypri exulabat: *quippe Athenienſibus, etſi fractæ ſint* h *res & opes, manere tamen navalem*

a M. S. S. *Herculides*, al. *Dercillidas.*
b Alii omittunt.
c Al. pacificandum.
d In N. adjuverit.
e Al. ut differant potius bella, quàm gerant.
f Al. *Tiſſaferni.*
g Al. eligant.
h Alii omittunt.

 lem

lem usum, nec, si eligendus sit ex universis, meliorem alium esse. Acceptis igitur quingentis talentis, jussus est Conona classi præficere.

CAP. II. His cognitis, Lacedæmonii & ipsi à rege Ægypti *a* Hercyone auxilia navalis belli per legatos petunt; à quo centum triremes, & sexcenta millia modiorum frumenti missa: à ceteris quoq; sociis ingentia auxilia contracta sunt. Sed tanto exercitui, & contra tantum ducem, deerat dignus imperator. Itaq; postulantibus sociis Agesilaum ducem, regem tunc Lacedæmoniorum, propter responsum oraculi Delphici, diu Lacedæmonii, an eum summæ rei præponerent, *b* deliberaverunt: quibus futurus imperii finis denuntiabatur, cum *c* regium claudicasset imperium: erat enim pede claudus. Ad postremum statuerunt, melius esse incessu regem, quàm *d* imperatore regnum claudicare. Posteaquam Agesilaum cum ingentibus copiis in Asiam misere; non facile dixerim, quod aliud par ducum tam bene comparatum fuerit: quippe ætas, virtus, consilium, sapientia utriq; prope una; gloria quoq; rerum gestarum eadem; quibus cum patria omnia fortuna dederit, invictum tamen ab altero *e* utrumq; servavit. Magnus igitur amborum apparatus belli, magnæ res gestæ fuerunt. Sed Cononem seditio militum invadit, quos præfecti regis fraudare stipendio soliti erant, eo *f* instantius debita poscentibus, *g* quo graviorem sub magno duce militiam præsumebant. Itaq; Conon, diu rege per epistolas frustra fatigato, ad postremum ipse ad eum pergit: *h* à cujus aspectu & colloquio prohibitus est, quòd eum more Persarum adorare *i* nollet: agit tamen cum eo per internuntios, & queritur, opulentissimi regis bella inopia *k* dilabi, & qui exercitum parem hostibus habeat, pecunia vinci, quâ præstet; inferioremq; eum

eâ

a Al. *Mertinioni*. al. *Mercimoni*, & *Intercinioni*.

b Al. distulerunt.

c Al. regum M. S.S. rege.

d Al. imperio.

e Al. verumque.

f Al. constantius.

g Al. quod.

h Al. cujus.

i Nolit.

k Al. delabi.

eâ parte virium inveniri, quâ longè superior sit. Postulat dari sibi *l* ministrum impensæ, quia pluribus id *m* mandare perniciosum sit. Dato stipendio, ad classem remittitur, nec moram agendis rebus facit: multa fortiter, multa feliciter agit: agros hostiles vastat; urbes expugnat; &, quasi tempestas quædam, cuncta prosternit. Quibus rebus territi Lacedæmonii, ad patriæ subsidium, revocandum ab Asia Agesilaum decernunt.

CAP. III. Interim *a* Pisandrus, ab Agesilao proficiscente, dux patriæ relictus, ingentem classem summis viribus instruit, fortunam belli tentaturus. Nec non & Conon, tunc primum cum hostium exercitu concursurus, *b* magna cura ordinat suos. *c* Summa igitur in eo prælio tam ducum, quàm militum æmulatio fuit. *d* Nam & ipse dux Conon non tam Persis, quàm patriæ studebat: & sicut afflictis Atheniensium rebus, auctor amissæ dominationis fuerat, sic volebat idem haberi redditæ; patriamq; vincendo recipere, quam victus amiserat: eo speciosius, quod ne ipsorum quidem Atheniensium, sed alieni *e* imperii viribus dimicet, pugnaturus periculo regis, victurus præmio patriæ; gloriamq; diversis artibus, quam priores civitatis suæ duces consecuturus: quippe illos, vincendo Persas, patriam defendisse; se Persas victores faciendo restituturum patriam esse. Porro Pisandrus *f* pro conjunctione Agesilai, etiam virtutum æmulator erat; contendebatq; ne à rebus gestis ejus, & gloriæ splendore, decederet; neve tot bellis ac seculis quæsitum imperium, brevis momenti culpa subverteret. Eadem militum & omnium *g* civium cura erat; quos major sollicitudo cruciabat, non tam ne ipsi quæsitas opes amitterent, *h* quam ne pristinas Athenienses reciperent. Sed quanto majus prælium fuit; tanto & clarior victoria Cononis.

l Al. ministerium.
m Al. mandari.
a Al. Pisander, & Lysander.
b Al. ex magnâ.
c Al. summ... ...tur non ... ducum ... prælio ... mili- ... æmula- ... fuit.
d Nam ipse.
e Al. prælii.
f Præter conjunctionem.
g Al. regum, it. remigum.
h Quam ut

nis. Victi Lacedæmonii fugam capessunt: præsidia hostium Athenis deducuntur: populo restituta dignitate conditio servilis eripitur: multæ quoq; civitates recipiuntur.

CAP. IV. Hoc initium Atheniensibus resumendæ potentiæ, & Lacedæmoniis habendæ finis fuit. Namq; velut cum imperio etiam virtutem perdidissent, contemni à finitimis cœpere. Primi igitur Thebani, auxiliantibus Atheniensibus, bellum his intulere: quæ civitas ex *a* infimis incrementis, virtute Epaminondæ ducis, ad spem imperii Græciæ erecta est. Fit itaq; terrestre prælium: eadem Lacedæmoniorum fortuna, quâ pugnatum adversus Conona navali prælio fuerat. In *b* eo Lysander, quo duce Athenienses victi à Lacedæmoniis fuerant, interficitur. Pausanias quoq; alter dux Lacedæmoniorum, proditionis accusatus, in exilium abiit. Igitur Thebani potiti *c* victoria, universum exercitum ad urbem Lacedæmoniorum ducunt, facilem expugnationem rati, quoniam deserti à sociis omnibus erant: quod metuentes Lacedæmonii, regem suum Agesilaum ex Asia, ubi magnas res gerebat, ad defensionem patriæ arcessunt. Occiso enim Lysandro nullius alterius fiduciam ducis habebant. Cujus quoniam serus adventus erat, conscripto exercitu, obviam hosti procedunt. Sed victis, adversus paulo ante victores, nec *d* animus, neq; vires pares fuere. Primâ igitur congressione funduntur. Deletis jam suorum copiis supervenit rex Agesilaus, qui restituto prælio, non difficulter, recenti, & multis expeditionibus indurato milite, hostibus victoriam eripuit; ipse tamen graviter sauciatur.

a Al. finitimis.

b Alii addunt bello.

c Al. victoriam.

d Al. animi.

CAP. V. Quibus rebus cognitis, Athenienses verentes, ne, iterum Lacedæmoniis victoribus, in pristinam sortem servitutis redigerentur, exercitum contrahunt, eumq; in auxilium

Bœo-

Bœotiorum per *a* Iphicratem, viginti quidem annos natum, sed magnæ indolis juvenem, duci jubent. Hujus adolescentis supra ætatem virtus admirabilis fuit; nec unquam ante eum Athenienses, inter tot tantosq; duces, aut spei majoris aut indolis maturioris imperatorem habuerunt; in quo non imperatoriæ tantum, *b* verum & oratoriæ artes fuere. Conon quoque, audito reditu Agesilai, & ipse ex Asia ad *c* depopulandos Lacedæmoniorum agros revertitur: atq; ita, undique, belli formidine circumstrepente, clausi Spartani ad summam desperationem rediguntur. Sed Conon, vastatis hostium terris Athenas pergit; ubi magno civium gaudio exceptus: plus tamen tristitiæ ipse ex incensa & diruta à Lacedæmoniis patria, quàm lætitiæ ex recuperata post tantum temporis, cœpit. Itaque, quæ incensa fuerant *d* prædarum sumptu & exercitu Persarum restituit: quæ *e* diruta reficit. Fatum illud Athenarum fuit, ut antè à Persis crematæ, manibus eorum, & nunc à Lacedæmoniis dirutæ, ex spoliis Lacedæmoniorum restituerentur: *f* versa quoq; vice, nunc haberent socios, quos tunc hostes habuerant; & hostes nunc paterentur, cum quibus juncti tunc *g* arctissimis societatis vinculis fuerant.

a Al. Ipicratem.
b Al. verumetiam.
c Al. populandos.
d Al. prædâ sumptâ ab exercitu.
e Al. diruta fuerant reficit.
f M. S. versaque.
g M. S. carissimis.

CAP. VI. Dum hæc *a* geruntur, Artaxerxes, rex Persarum, legatos in Græciam mittit, per quos jubet *omnes ab armis discedere: qui aliter fecisset, eum se pro hoste habiturum.* Civitatibus libertatem suaq; omnia restituit: quod non Græciæ laboribus assiduisq; bellorum *b* internecinis odiis consulens fecit; sed *c* ne occupato sibi Ægyptio bello, quod propter auxilia, adversus præfectos suos Lacedæmoniis missa, susceperat, exercitus sui in Græcia detinerentur. Fessi igitur tot bellis Græci, cupidè paruere. Hic annus, non eo tantum insignis fuit, quod

a Al. aguntur.
b Al. inter cives vel internecivis.
c Ne occupationis ibi.

quod repente pax *d* tota Græcia facta est: sed etiam eo, quod eodem tempore urbs Romana à Gallis capta est. Sed *e* Lacedæmonii securis insidiantes, absentiam Arcadum speculati, castellum eorum expugnant, occupatoq; præsidium imponunt. Itaq; armato instructoq; exercitu Arcades, adhibitis in auxilium Thebanis, amissa bello repetunt. In eo prælio Archidamus, dux Lacedæmcniorum, vulneratur: qui, cum cædi suos jam *f* & victos videret, per præconem corpora interfectorum ad sepulturam poscit. Hoc est enim signum apud Græcos victoriæ traditæ. Quâ confessione contenti Thebani, signum parcendi dedere.

d Al. in totâ.
e M. S. S. *Lacedæmoniis.*
f Ut victos.

CAP. VII. *a* Paucis deinde post diebus, neutris quicquam hostile facientibus, cum quasi *b* ex tacito consensu induciæ essent, Lacedæmoniis alia bella adversus finitimos gerentibus, Thebani, Epaminonda duce, occupandæ urbis eorum spem ceperunt. Igitur principio noctis, taciti Lacedæmona proficiscuntur: non tamen aggredi incautos potuerunt. Quippe senes, & cetera imbellis ætas, cum adventum hostium præsensissent, in ipsis portarum angustiis armati occurrunt; & adversus quindecim millia militum, non amplius centum jam effœtæ ætatis viri, pugnæ se offerunt. Tantum animorum, viriumq; patriæ & penatium conspectus subministrat; tantoq; præsentia, quam recordatione sui, majores spiritus largiuntur. Nam, ut videre, inter quæ, & pro quibus starent, aut vincendum sibi, aut moriendum censuerunt. Pauci igitur sustinuere senes aciem, cui par ante *c* diem universa juventus esse non potuit. In eo prælio duo duces hostium cecidere. Cum interim, Agesilai *d* adventu nuntiato, Thebani recessere: nec bellum diu dilatum: siquidem Spartanorum juventus, senum virtute & gloria incensa, teneri non potuit, quin ex continenti acie decer-

a Al. paucis post diebus.
b Alii omittunt ex.
c Al. dies.
d Al. adventus nunciatur.

cerneret. Cum victoria Thebanorum esset, Epaminondas, dum non ducis tantum, verum etiam fortissimi militis officio fungitur, graviter vulneratur. Quo audito, his ex dolore metus, & illis ex gaudio stupor injicitur: atq; ita veluti ex *e* placito consensu à prælio disceditur. *e* Al. tacito.

CAP. VIII. Post paucos deinde dies Epaminondas decedit, cum quo vires quoq; reipub. ceciderunt. Nam sicuti telo si primam aciem *a* præfregeris, reliquo ferro vim nocendi sustuleris; sic illo, *b* velut mucrone teli, ablato duce Thebanorum, *c* rei quoq; publicæ vires hebetatæ sunt: ut non tam illum amisisse, quam cum illo interiisse omnes viderentur. Nam neq; *d* ante hunc ducem ullum memorabile bellum gessere; nec postea virtutibus, sed cladibus insignes fuere: ut manifestum sit, patriæ gloriam & natam, & extinctam cum eo fuisse. Fuit autem incertum, vir melior, in dux esset. Nam & imperium *e* non sibi, sed patriæ semper quæsivit: & pecuniæ adeo parcus fuit, ut sumptus *f* funeri defuerit. Gloriæ quoq; non cupidior, quàm pecuniæ: quippe recusanti omnia imperia ingesta sunt: honoresq; ita gessit, ut ornamentum accipere, sed dare *g* ipsi dignitati videretur. Jam literarum studium, jam philosophiæ doctrina tanta, ut mirabile videretur, unde tam insignis militiæ scientia homini inter literas nato. Neq; ab hoc vitæ proposito ratio dissentit. Nam ut relatus in castra *h* semianimis, vocem spiritumq; collegit, id unum à circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis. Quod ut servatum audivit, allatumque, velut laborum gloriæq; socium osculatus est. Iterum quæsivit, *i* utri vicissent. Ut audivit, Thebanos, Bene habere se rem, dixit: atq; ita, velut gratulabundus patriæ expiravit.

a Al. perfregeris.
b Faber omittit.
c Al. reipub.
d Hunc ante ducem.
e Al. semper non sibi.
f Al. funeris.
g Al. ipsis dignitatem.
h Al. semianimus.
i Al. utrum.

CAP. IX. Hujus morte etiam Atheniensium

um virtus intercidit. *a* Siquidem amisso, cui æmulari consueverant, in segnitiam torporemq; resoluti, non ut olim in classem exercitusque, sed in dies festos apparatusq; ludorum, reditus publicos effundunt; & cum *b* actoribus nobilissimis poëtisq; theatra celebrant, frequentius scenam quàm castra visentes; *c* versificatoresq; meliores, quàm duces laudantes. Tunc vectigal publicum, quo antea milites & remiges alebantur, cum urbano populo dividi *d* coeptum. Quibus rebus effectum est ut inter otia Græcorum sordidum & obscurum antea *e* Macedonum nomen emergeret; & Philippus obses triennio Thebis habitus, Epaminondæ & *f* Pelopidæ virtutibus eruditus, regnum Macedoniæ, Græciæ & Asiæ cervicibus, velut jugum servitutis, imponeret.

a Al. ut siquidem.
b Al. auctoribus.
c Versificatores, oratoresque meliores.
d Al. coeptum est.
e Al. vitia.
f Pelopide.

LIBER VII. *CAP.* I.

MAcedonia *a* ante à nomine Emathionis regis, cujus prima virtutis experimenta in illis locis extant, *b* Emathia cognominata est. Hujus sicuti incrementa modica, ita & termini peranguSti fuere. *c* Populus Pelasgi, regio Pæonia dicebatur. Sed postea virtute regum, & gentis industria, subactis primo finitimis, mox populis nationibusque, imperium usq; extremos Orientis terminos prolatum. In regione Pæonia, quæ nunc portio est Macedoniæ, regnasse fertur *d* Pelegon pater *e* Asteropæi, cujus Trojano bello, inter clarissimos vindices urbis, nomen accepimus. Ex alio latere in Europa regnum *f* Europus nomine tenuit. Sed & *g* Caranus cum magna multitudine Græcorum, sedes in Macedonia responso oraculi jussus quærere, cùm *h* in Emathiam venisset, urbem *i* Edessam, non sentientibus oppidanis, propter imbrium & nebulæ magnitudinem, gregem caprarum imbrem fugientium, secutus occupavit;

a Al. antea.
b Al. Emantia.
c Al. populi, *Pelasgi*.
d Al. *Pelegrinus*, M. S. S. *Telegonus*.
e Al. *Asseropai*.
f A. M. 4592.
g M. S. S. *Ceranus*; it. *Ceraunus*, al. *Cramaus*, A. M. 4387.
h Alii omittunt.
i M. S. *Edessen*. al. *Edissan*. it. *Edyssam*.

re-

revocatusq; in memoriam oraculi quo jussus erat, *ducibus capris imperium quærere*, regni sedem statuit: religioseq; postea observavit, quocunque agmen moveret, ante signa easdem capras habere cœptorum duces habiturus, quas regni habuerat auctores. Urbem Ædessam, ob memoriam muneris, *k* Ægeas, populum *l* Ægeatas, vocavit. Pulso deinde Mida (nam is quoq; portionem Macedoniæ tenuit) aliisq; *m* regibus in locum omnium solus successit; primusque, adunatis gentibus variorum populorum, veluti unum corpus Macedoniæ fecit; crescentiq; regno, valida incrementorum fundamenta constituit.

k Al. *Ægeam.*
l M. S. S. *Ægeadas.*
A. M. 4427.
m Alii addunt pulsis.

CAP. II. Post hunc *a* Perdicca regnavit, cujus *b* & vita illustris, & mortis postrema, veluti ex oraculo præcepta, memorabilia fuere: siquidem senex moriens, *c* Argæo filio monstravit locum, quo condi vellet; ibiq; non sua tantum, *d* sed & succedentium sibi regum ossa poni jussit; præfatus, quoad ibi conditæ posterorum reliquiæ forent, *e* regnum in familia mansurum: creduntq; *f* hac superstitione extinctam *g* in Alexandro stirpem, quia locum sepulturæ mutaverit. Argæus moderatè, & cum amore popularium, administrato regno, successorem filium *h* Philippum reliquit: qui immatura morte raptus, Europum, parvulum admodum, instituit hæredem. Sed Macedonibus assidua certamina cum Thracibus & Illyriis fuere: quorum armis veluti quotidiano exercitio indurati, gloria bellicæ laudis finitimos terrebant. Igitur Illyrii, infantium regis pupilli contemnentes, bello Macedonas aggrediuntur: qui prælio pulsi, rege suo in cunis prolato, & pone aciem posito, acrius certamen repetivere; tanquam ideo victi fuissent antea, quod *i* bellantibus sibi regis sui auspicia defuissent; futuri vel propterea victores, quod ex superstitione animum

A. M. 4465.
a Al. *Perdiccas.*
b Alii omittunt &. A. M. 4516.
c Euseb. *Archæum, Herod. Aræum.*
d Al. sed etiam.
e M. S. regum.
f M. S. hanc superstitionem.
g M. S. in *Alex.* stirpe.
h A. M. 4554.
i Alii omittunt sibi.
A. M. 4647.

mum vincendi ceperant: simul & miseratio eos infantis tenebat, quem si victi forent, captivum de rege facturi videbantur. Conserto itaq; prælio, magna cæde Illyrios fudere; ostenderuntq; hostibus suis, priore bello regem Macedonibus, non virtutem defuisse. Huic Amyntas succedit, & propria virtute, & Alexandri filii egregia indole, insigniter clarus: cui Alexandro tanta omnium virtutum ornamenta à natura data sunt, ut etiam Olympio certamine, vario ludicrorum genere k contenderit.

k Al. victor contenderit.

CAP. III. Cùm interim Darius rex Persarum, turpi ab Scythia fuga a summotus, ne ubiq; deformis militiæ damnis haberetur, mittit cum parte copiarum b Megabazum ad c subigendam Thraciam, ceteraq; ejus tractus regna; quibus pro ignobili momento erat accessura Macedonia. Qui brevi tempore exsecuto regis imperio, legatis ad Amyntam regem Macedoniæ missis, obsides in pignus futuræ pacis dari sibi postulabat. Sed legati benignè excepti, inter epulas ebrietate crescente, rogant Amyntam, ut *apparatui epularum adjiciat jus familiaritatis*, d *adhibitis in convivium suis ac filii uxoribus: id apud Persas haberi pignus ac fœdus hospitii.* Quæ ut venerunt, petulantius Persis eas contrectantibus, filius Amyntæ Alexander rogat patrem, respectu ætatis, ac gravitatis suæ, abiret convivio, pollicitus se hospitum temperaturam jocos. Quo digresso, mulieres quoq; paululùm è convivio evocat, cultius e exornaturus, gratioresq; redituras. In quarum locum matronali habitu exornatos juvenes supponit; eosq; petulantiam legatorum, ferro, quod sub veste gerebant, compescere jubet. Atq; ita interfectis omnibus, ignarus rei Megabazus, cum legati non redirent, mittit eo cum exercitus parte Bubarem, ut in bellum facile & mediocre: dedignatus ipse ire, ne dehonestaretur præ-

a M. S. remotus.

b M. S. *Magabasum*, al. *Megabarum*.

c M. S. subjiciendam.

d Adhibitisque in convivium suum filiis, & uxoribus.

e Al. exornaturus & reducturus.

prælio tam sordidæ gentis. Sed *f* Bubares ante bellum, amore filiæ Amyntæ captus, omisso bello nuptias facit, depositisq; hostilibus animis, in affinitatis jura succedit.

CAP. IV. Post discessum à Macedonia Bubaris, Amyntas rex decedit, cujus filio & successori Alexandro, cognatio Bubaris non Darii tantum temporibus pacem præstitit; verum etiam Xerxem *a* adeo conciliavit, ut, cum Græciam, veluti tempestas quædam, occupasset, inter Olympum Hæmumq; montes totius regionis eum imperio donaverit. Sed nec virtute minus, quàm Persarum liberalitate, regnum ampliavit. Per ordinem deinde successionis, regnum Macedoniæ ad Amyntam, fratris ejus *b* Menelai filium, pervenit. Hic quoq; insignis industria, & omnibus imperatoriis virtutibus instructus fuit: qui ex Eurydice tres filios sustulit, Alexandrum, Perdiccam, & Philippum, Alexandri Magni Macedonis patrem, & filiam Euryonem: Ex *c* Cygnæa autem Archelaum, *d* Archideum, Menelaum. Cum Illyriis deinde, & cum Olynthiis gravia bella gessit. Insidiis autem Eurydices uxoris, quæ nuptias *e* generi pacta, occidendum virum, regnumq; adultero tradendum susceperat, occupatus fuisset, ni filia pellicatum matris, & sceleris consilia prodidisset. Functus itaq; tot periculis, senex *f* decessit, regno, maximo ex filiis Alexandro, tradito.

CAP. V. Igitur Alexander inter prima initia regni, bellum ab Illyriis, pacta mercede, & Philippo fratre dato obside, redemit. Interjecto quoq; tempore, per eundem obsidem cum Thebanis gratiam pacis reconciliat: quæ res Philippo *a* maxima incrementa egregiæ indolis *b* dedit. Siquidem Thebis triennio obses habitus, prima pueritiæ rudimenta, in urbe severitatis antiquæ, & in domo Epaminondæ, summi

f M. S. *Bubaris.*
a Conciliavit adeo.
b *Archilai. Eusib.*
c Al. Cygnæa.
d M. S. *Arcidæum.* al. *Aridæum.*
e M. S. generis.
f Al. recessit.
a Al. ad maxima.
b Al. fuit.

& philoſophi & imperatoris, depoſuit. Nec multo poſt Alexander inſidiis Eurydices matris appetitus occumbit: cui Amyntas in ſcelere deprehenſæ, propter communes liberos, ignarus eiſdem quandoq; exitioſam fore, pepercerat: Frater quoq; ejus Perdicca pari inſidiarum fraude decipitur. Indignum prorſus, libidinis cauſa liberos à matre vita privatos, quam *c* à ſcelerum ſuorum ſuppliciis liberorum contemplatio vindicaverat. Perdiccæ hoc *d* indignior cædes videbatur, quod ei apud matrem miſericordiam nec parvulus quidem filius conciliaverat. Itaq; Philippus diu non regem, ſed tutorem pupilli egit. At ubi graviora bella imminebant, ſerumq; auxilium in expectatione infantis erat, compulſus à populo regnum ſuſcepit.

c Alii omittunt à.
d Inſignior.

CAP. VI. Ut eſt ingreſſus imperium, magna de illo ſpes omnibus fuit; & propter ipſius ingenium, quod magnum ſpondebat virum; & propter vetera Macedoniæ fata, quæ cecinerant, uno ex Amyntæ filiis regnante, florentiſſimum fore Macedoniæ ſtatum: cui ſpei ſcelus matris hunc reſiduum fecerat. Principio regni, cum hinc cædes fratrum indigne peremptorum, inde hoſtium multitudo, hinc inſidiarum metus, inde inopia continuis bellis exhauſti regni, immaturam ætatem tironis urgerent: bella, quæ, velut conſpiratione quadam, ad opprimendam Macedoniam, multarum gentium ex diverſis locis uno tempore confluebant, quoniam omnibus par eſſe non poterat, diſpenſanda ratus; alia interpoſita pactione componit, alia redimit, facillimis quibuſq; aggreſſis, quorum victoria & militum trepidos animos firmaret, & *a* contemtum ſibi hoſtium demeret. Primum illi cum Athenienſibus certamen fuit: quibus per inſidias victis, metu belli gravioris, cum interficere omnes poſſet, in-

a Al. contemptum ſui hoſtibus demeret.

incolumes sine pretio dimisit. Post hæc, bello in Illyrios translato, multa millia hostium cædit. Urbem nobilissimam *b* Larissam capit. Hinc Thessaliam, non prædæ cupiditate, sed quod exercitui suo robur Thessalorum equitum adjungere gestiebat, nihil minus quàm bellum metuentem, improvisus expugnat: unumq; corpus equitum pedestriumq; copiarum invicti exercitus facit. Quibus rebus feliciter provenientibus, Olympiadem, *c* Neoptolemi regis Molossorum filiam, uxorem ducit; conciliante nuptias fratre patruele, *d* Tutore virginis, *e* Arryba, rege Molossorum; qui sororem Olympiadis Troadam in matrimonium habebat: quæ causa illi exitii, malorumq; omnium initium fuit. Nam, dum regni incrementa affinitate Philippi acquisiturum sperat, proprio regno ab eodem privatus, in exilio consenuit. His ita gestis, Philippus, jam non contentus summovere bella, ultro etiam quietos lacessit. Cum *f* Methonam urbem oppugnaret, in prætereuntem de muris sagitta jacta, dextrum oculum regis effodit. Quo vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior adversus hostes factus est; adeo ut interjectis diebus pacem deprecantibus dederit; nec moderatus tantum, verum etiam mitis adversus victos fuerit.

b Al. Larisasum & Lissum.
c *Euruchi*, *Oros.*
d M. S. auctore, & altore.
e *Arruba*, *Arymba*, *Aryiba*.
f Al. *Mothonam*.

LIBER VIII. CAP. I.

GRæciæ civitates, dum imperare singulæ cupiunt, imperium omnes perdiderunt: quippe in mutuum exitium sine modo ruentes, *a* omnibus perire *b* quod singulæ amitterent, non nisi oppressæ senserunt. Siquidem Philippus *c* rex Macedoniæ, velut è specula quadam *d* libertati omnium insidiatus, dum contentiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter victoresq; subire regiam servitutem coegit. Causa & origo hu-

a Ab omnibus victis periere.
b M. S. quid.
c Al. ex Maced.
d M. S. li- [illegible]

jus mali Thebani fuere : qui, cum rerum potirentur, secundam fortunam imbecillo animo ferentes, victos armis Lacedæmonios & Phocenses, quasi parva supplicia cædibus & rapinis luissent, apud commune Græciæ consilium superbe accusaverunt. Lacedæmoniis crimini datum, quòd arcem Thebanam, induciarum tempore, occupassent : Phocensibus, quòd Bœotiam depopulati essent : prorsus quasi post arma & bellum, locum legibus reliquissent. Cùm judicium arbitrio victorum exerceretur, tanta pecunia damnantur, quanta exsolvi non posset. Igitur Phocenses, cum agris, liberis, conjugibusq; privarentur, desperatis rebus *e* Philomelo quodam duce, velut deo irascentes, templum ipsum Apollinis Delphis occupavere. Inde auro, & pecuniâ divites, conducto mercenario milite, bellum Thebanis intulerunt. Factum Phocensium, tametsi omnes execrarentur, propter sacrilegium, plus tamen invidiæ Thebanis, à quibus ad hanc necessitatem compulsi fuerant, quàm ipsis intulit. Itaque auxilia his, & ab Atheniensibus, & à Lacedæmoniis, missa. Primâ igitur congressione Philomelus Thebanos castris exuit. Sequenti prælio primus inter confertissimos dimicans cecidit, & sacrilegii pœnas impio sanguine luit. In hujus locum dux *f* Onomarchus creatur.

e Al. *Philomenus*, & *Philomele*.

f Al. *Onomenus*, & [illegible], & [illegible].

CAP. II. Adversus quem Thebani Thessalique, non ex civibus suis, ne victores potentiam ferre non possent ; sed Philippum Macedoniæ regem, ducem eligunt : & externæ dominationi, quam in suis timuerunt, sponte succedunt. Igitur Philippus, quasi sacrilegii, non Thebanorum ultor esset, omnes milites coronas laureas sumere jubet, atq; ita, velut ideo duce, in prælium pergit. Phocenses, insignibus Dei conspectis, conscientia delictorum territi, abjectis armis fugam capessunt, pœ-

nasq;

nasq; violatæ religionis, sanguine & cædibus suis pendunt. Incredibile *a* quantum ea res apud omnes nationes Philippo gloriæ dedit. *Illum vindicem sacrilegii, illum ultorem religionum: quod* b *orbis viribus expiari debuit, solum qui piacula exigeret extitisse dignum.* Itaque qui diis proximus haberetur, per quem deorum majestas vindicata sit. Sed Athenienses, audito belli eventu, ne in Græciam Philippus transiret, angustias Thermopylarum, pari ratione sicuti antea advenientibus Persis, occupavere: sed nequaquam simili aut virtute, aut causa: siquidem tunc pro libertate Græciæ, nunc pro sacrilegio publico; tunc à rapina hostium templa vindicaturi, nunc adversus vindices templorum, raptores defensuri, auntq; propugnatores sceleris, cujus turpe erat, alios vindices fuisse: immemores prorsus, quòd in dubiis rebus suis, illo deo etiam consiliorum auctore usi fuerant: quòd illo duce tot bello victores inierant: tot urbes auspicato condiderant: tantum imperium terra mariq; quæsierant: quòd nihil sine majestate numinis ejus aut privatæ unquam, aut publicæ rei gesserant: tantum facinus admisisse ingenia omni doctrina exculta, pulcherrimis legibus institutisq; formata, c ut, quid posthac succensere jure Barbaris possent, non haberent.

a Al. quantam gloriam.

b Al. orbis viribus expiari debuit, solum qui piacula exigeret extitisse dignum, itaque Diis proximus habetur.

c Ut quis, post hoc succensere jure barbaris, non haberet.

CAP. III. Sed nec Philippus melioris fidei adversus socios fuit: quippe veluti timens, ne ab hostibus sacrilegii scelere vinceretur, civitates, quarum paulo ante dux fuerat, quæ sub auspiciis ejus militaverant, quæ gratulatæ illi sibiq; *a* victoriam fuerant, hostiliter occupatas diripuit: conjuges liberosq; omnium sub corona vendidit: non deorum immortalium templis, non ædibus sacris, non diis penatibus publicis privatisque, ad quos paulo ante ingressus hospitaliter fuerat, pepercit: prorsus ut

a Alii interponunt natæ.

ut non tam sacrilegii ultor extitisse, quàm sacrilegiorum licentiam quæsisse videretur. Inde, veluti rebus egregie gestis, in Cappadociam trajicit: ubi bello pari perfidia gesto, captisq; per dolum & occisis finitimis regibus, universam provinciam *b* imperio Macedoniæ adjungit. Deinde ad abolendam *c* invidiæ famam, qua insignis præter ceteros tunc temporis habebatur, per regna mittit, & opulentissimas civitates, *d* qui opinionem sererent, regem Philippum magna pecunia locare, & muros per civitates, & *e* fora, & templa facienda; & ut per præcones *f* susceptores *g* sollicitarent. Qui cum in Macedoniam venissent, variis dilationibus frustrati, vim regiæ majestatis timentes, taciti *h* profugiebant. Post hæc Olynthios aggreditur: receperant enim per misericordiam, post cædem unius, duos fratres ejus, quos Philippus ex noverca genitos, veluti participes regni, interficere gestiebat. Ob hanc igitur causam urbem antiquam & nobilem excindit, & fratres olim destinato supplicio *i* tradit: prædaq; ingenti pariter & parricidii voto fruitur. Inde, quasi omnia, quæ agitasset animo, ei licerent, auraria in Thessalia, argenti metalla in Thracia occupat. Et, ne quod jus vel fas inviolatum *k* prætermitteret, piraticam quoq; exercere instituit. His ita gestis forte evenit, ut eum fratres duo, reges Thraciæ, non contemplatione justitiæ ejus, sed invicem metuentes ne alterius viribus accederet, disceptationum suarum judicem eligerent. Sed Philippus, more ingenii sui ad judicium, veluti ad bellum, inopinantibus fratribus, instructo exercitu supervenit: & regno utrumq; non judicis more, sed fraude latronis ac scelere spoliavit.

CAP. IV. Dum hæc aguntur, legati Atheniensium, petentes pacem, ad eum venerunt.

b Al. Regno.
c Al. perfidiæ.
d M. S. quæ.
e Al. fana.
f Al. redemptores.
g Al. sollicitarentur.
h Al. proficiscebantur.
i Al. tradidit.
k Al. præterimitteretur.

Qui-

Quibus auditis, & ipse legatos Athenas cum pacis conditionibus misit: ibiq; ex commodo utrorumq; pax facta. Ex ceteris quoq; Græciæ civitatibus, non pacis amore, sed belli metu, legationes venere. Siquidem, crudescente ira, *a* Thessali, Bœotiiq; orant, ut professum adversum Phocenses ducem Græciæ exhibeat: tanto odio Phocensium ardentes, ut, obliti cladium suarum, perire ipsi, quàm non perdere eos præoptarent; expertamq; Philippi crudelitatem pati, quàm parcere hostibus suis mallent. Contra, Phocensium legati, adhibitis Lacedæmoniis & Atheniensibus, bellum deprecabantur, cujus ab eo dilationem ter jam emerant. Fœdum prorsus miserandumq; spectaculum, Græciam, *b* etiam nunc, & viribus, & dignitate, orbis terrarum principem; regum certe gentiumq; semper victricem, & multarum adhuc urbium dominam; alienis excubare sedibus, aut rogantem bellum, aut deprecantem: in alterius ope omnem spem posuisse orbis terrarum vindices; eoq; discordia sua civilibusq; bellis redactos, *c* ut adulentur ultro sordidam paulo ante clientelæ suæ partem: & *d* hæc potissimum facere Thebanos *e* Lacedæmoniosque, antea inter se *f* imperii, nunc Græciæ *g* imperantis æmulos. Philippus, venditatione gloriæ suæ, tantarum urbium *h* fastidium agitat; atq; utros potius dignetur, æstimat. Secreto igitur auditis utrisq; legationibus, his veniam belli pollicetur, jurejurando adactis, responsum nemini proditturos: illis contra, venturum se, auxiliumq; laturum. Utrosq; vetat parare bellum, aut metuere. Sic variato responso securis omnibus, Thermopylarum angustias occupat.

a Al. *Thebani*, al. *Bœoti.*

b Al. etiam tunc.

c M.S. ut adulent sordidæ. *&c.*

d Al. hoc.

e Al. *Lacedæmoniis.*

f Al. imperium agitantes.

g Al. servitutis.

h Al. fastigium.

CAP. V. Tunc primum Phocenses, captos se fraude Philippi animadvertentes, trepidi ad arma confugiunt. Sed neq; spatium erat instru-

struendi belli, nec tempus ad contrahenda auxilia: & Philippus excidium minabatur, ni fieret deditio. Victi igitur necessitate, pactâ salute se dediderunt. Sed pactio ejus fidei fuit, cujus antea fuerat deprecati belli promissio. Igitur cæduntur *a* passim rapiunturque; non liberi parentibus, non conjuges maritis, non deorum simulacra templis suis relinquuntur. Unum tantum miseris solatium fuit, quod, cum Philippus portione prædæ socios fraudasset, nihil rerum suarum apud inimicos viderunt. Reversus in regnum, ut pecora pastores nunc in hibernos, nunc in æstivos saltus trajiciunt, sic ille populos *b* & urbes, ut illi vel replenda, vel derelinquenda quæq; loca videbantur, ad libidinem suam transfert. Miseranda ubiq; facies, & excidio similis erat. Non quidem pavor ille hostilis, nec discursus per urbem militum erat: non tumultus armorum; non bonorum atq; hominum rapina: sed tacitus mœror & luctus, *c* verentibus ne ipsæ lacrymæ pro contumacia haberentur. Crescit dissimulatione ipsa dolor; hoc altius demissus, quo minus profiteri licet. Nunc sepulcra majorum, nunc veteres penates, nunc tecta, in quibus geniti erant, in quibusq; genuerant, considerabant: miserantes nunc vicem suam, quod in eam diem vixissent; nunc filiorum, quod non post eam diem nati essent.

a Passimq; rapiuntur.

b Al. ad urbes.

c Al. verentium.

CAP. VI. Alios populos in finibus ipsis, hostibus opponit: alios in extremis regni terminis statuit: quosdam bello captos *d* in supplementis urbium dividit. Atq; ita ex multis gentibus nationibusq; unum regnum populumque constituit. Compositis ordinatisq; Macedoniæ rebus, Dardanos, ceterosq; finitimos, fraude captos, expugnat. Sed nec à proximis manus abstinet. Siquidem Arrybam regem Epiri, uxori suæ Olympiadi arctissima cognatione

d Al. in supplementa.

tione junctum, pellere regno statuit ; *b* atq; *b Atque in Alex.*
Alexandrum, privignum ejus, uxoris Olympiadis fratrem, puerum honestæ pulcritudinis, in Macedoniam nomine sororis arcessit, omniq; studio solicitatum *c* in spem regni, simulato a- *c Al. spe.*
more ad stupri consuetudinem perpulit, majora in eo obsequia habiturus, sive conscientiæ pudore, sive regni beneficio. Cum igitur ad viginti annos pervenisset, ereptum Arrybæ regnum puero admodum tradit, scelestus in *d* u- *d Al. in utrumque.*
troque. Nam nec in eo jus cognationis servavit, cui ademit regnum ; & eum, cui dedit, impudicum fecit antequam regem.

LIBER IX. CAP. I.

IN Græciam Philippus cùm venisset, solicitatus paucarum civitatum direptione ; & ex præda modicarum urbium, quantæ opes universarum essent, animo prospiciens ; bellum toti Græciæ inferre statuit. *a* Ad cujus emolu- *a Al. in cujus molimentum.*
mentum egregie pertinere ratus, si Byzantium, nobilem & maritimam urbem, receptaculum terra mariq; copiis suis futuram, in potestatem redegisset, eandem, claudentem sibi portas, obsidione cinxit. Hæc namq; urbs condita primo à Pausania, rege Spartanorum, & per VII. annos possessa fuit : deinde variante victoria, nunc Lacedæmoniorum, nunc Atheniensium juris habita est. Quæ incerta possessio effecit, ut, nemine quasi suam auxiliis juvante, libertatem constantius tueretur. Igitur Philippus, longa obsidionis mora exhaustus, pecuniæ commercium de piratica mutuatur. Captis itaq; centum *b* septuaginta navibus, *b M. S. sexaginta.*
mercibusq; distractis, anhelantem inopiam *c Alii omittunt in.*
paulum recreavit. Deinde, ne *c* in unius urbis oppugnatione tantus exercitus *d* tereretur, *d Al. teneretur.*
profectus cum fortissimis, multas *e* Chersonesi urbes expugnat, filiumque Alexandrum, *e Al. Chersonensium.*
de-

decem & octo annos natum, ut, sub militia patris, tirocinii rudimenta deponeret, ad se arcessit. In Scythiam quoq; prædandi causa profectus est, more negotiantium, impensas belli alio bello refecturus.

CAP. II. Erat eo tempore rex Scytharum *a* Atheas, qui, cum bello Istrianorum premeretur, auxilium à Philippo per Apollonienses petit, in successionem eum regni Scythiæ adoptaturus. Cùm interim Istrianorum rex *b* decedens, & metu belli, & auxiliorum necessitate Scythas solvit. Itaq; Atheas, remissis Macedonibus, renuntiari Philippo jubet, *neque auxilium ejus se petiisse, neq; adoptione mandasse. Nam neq; vindicta Macedonum egere Scythas, quibus meliores forent: neq; hæredem sibi incolumi filio deesse.* His auditis Philippus legatos ad Atheam mittit, impensæ obsidionis portionem petentes, ne inopia bellum deserere cogatur. Quod eo promptius eum facere debere, quod missis à se in auxilium ejus militibus, ne sumtum quidem viæ, *c* non modo officii pretia dederit. Atheas inclementiam cœli & terræ sterilitatem causatus, quæ non patrimoniis ditet Scythas, sed vix alimenta exhibeat, respondit, *nullas sibi opes esse, quibus tantum regem expleat, & turpius putare, parvo defungi, quam totum abnuere: Scythas autem virtute animi, & duritia corporis, non opibus censeri.* Quibus *d* irrisus Philippus, soluta obsidione Byzantii, Scythica bella aggreditur, præmissis legatis, quo securiores faceret, qui nuntient Atheæ, *dum Byzantium obsidet, vovisse se statuam Herculi, ad quam in ostio Istri ponendam se venire, pacatum accessum ad religionem dei petens, amicus ipse Scythis venturus.* Ille, *si voto fungi vellet, statuam sibi mitti* jubet; *non modo ut ponatur, verum etiam ut inviolata maneat,* pollicetur: *Exercitum autem fines ingredi negat se passurum. Ac si invitis*

a M. S. *Metheas*, & *Matthias*.

b Al. recedens.

c Al. non modo non.

d Al. derisus.

vitis Scythis statuam ponat; eo digresso sublaturum, versurumq; æs statuæ in aculeos sagittarum. His utrinq; irritatis animis, prælium committitur. Cùm virtute & numero præstarent Scythæ, astu Philippi vincuntur. Viginti millia puerorum ac feminarum capta, pecoris magna vis, auri argentiq; nihil. Ea primum fides inopiæ Scythicæ fuit. Viginti millia nobilium equarum ad genus faciendum in Macedoniam missa.

CAP. III. Sed revertenti ab Scythia, Philippo Triballi occurrunt: negant, se transitum daturos, ni portionem accipiant prædæ. Hinc jurgium, & mox prælium; in quo ita in femore vulneratus est Philippus, ut per corpus ejus equus interficeretur. Cùm omnes occisum putarent, præda amissa est. Ita Scythica velut devota, spolia pene luctuosa Macedonibus fuere. Ubi vero ex vulnere primum convaluit, diu dissimulatum bellum Atheniensibus infert: quorum causæ Thebani se junxere, metuentes, ne, victis Atheniensibus, bellum a veluti vicinum incendium ad se transiret. Facta igitur inter duas, paulo ante infestissimas, civitates societate, legationibus Græciam fatigant; communem hostem putant communibus viribus summovendum; neque enim cessaturum Philippum, si prospere prima successerint, nisi omnem Græciam domuerit. Motæ quædam civitates Atheniensibus se jungunt, quasdam autem ad Philippum belli metus traxit. Prælio commisso, cum Athenienses longe majore militum numero præstarent, assiduis bellis indurata virtute Macedonum vincuntur: non tamen immemores pristinæ gloriæ cecidere: quippe adversis vulneribus, omnes loca, quæ tuenda à ducibus acceperant, morientes corporibus texerunt. Hic dies universæ Græciæ & gloriam dominationis, & vetustissimam libertatem finivit.

a *Atheniensibus* vel, vici. incen. belli ad se, *&c.*

CAP. IV. Hujus victoriæ callide dissimulata lætitia est. Deniq; non solita sacra Philippus illa die fecit: non in convivio risit: non ludos inter epulas adhibuit: non coronas aut unguenta sumsit; &, quantum in illo fuit, ita vicit, ut victorem nemo sentiret. Sed nec regem se Græciæ, sed ducem appellari jussit. Atque ita inter tacitam lætitiam & dolorem hostium temperavit, ut neq; apud suos exultasse, neq; apud victos insultasse videretur. Atheniensibus, quos passus infestissimos fuerat, & captivos gratis remisit, & bello consumtorum corpora sepulturæ reddidit; reliquiasq; funerum ut ad sepulchra majorum deferrent, ultro hortatus est. Super hæc Alexandrum filium cum amico Antipatro, qui pacem cum his amicitiamque jungeret, Athenas misit. Thebanorum porro non solum captivos, verum etiam interfectorum sepulturam vendidit. Principes civitatis alios securi percussit: alios in exilium *a* egit, bonaq; omnium occupavit. *b* Pulsos deinde per injuriam, in patriam restituit; ex horum numero CCC. exules, judices rectoresq; civitati dedit: apud quos cum potentissimi quiq; rei ejus ipsius criminis postularentur, quod per injuriam se in exilium egissent, hujus constantiæ fuerunt, ut omnes se auctores faterentur, meliusq; cum republica actum, cum damnati essent, quam cum restitui contenderent. Mira prorsus audacia: de judicibus, vitæ necisq; suæ, quemadmodum possunt, sententiam ferunt; contemnuntque absolutionem, quam dare inimici possunt; & quoniam rebus nequeunt *c* ulcisci, verbis usurpant libertatem.

a Al. redegit.
b Pulsos à civibus, in patriam restituit.
c Alii omittunt.

CAP. V. Compositis in Græcia rebus, Philippus omnium civitatum legatos ad formandum rerum præsentium statum evocari Corinthum jubet. Ibi pacis legem universæ Græciæ

pro

pro meritis singularum civitatum statuit; conciliumq; omnium, veluti unum senatum ex omnibus legit. Soli Lacedæmonii *a* & legem, & reges contemserunt; servitutem non pacem rati, quæ non ipsis civitatibus conveniret, sed *b* à victore ferretur. Auxilia deinde singularium civitatum describuntur, sive adjuvandus ea manu rex oppugnante aliquo foret, seu duce illo bellum inferendum. Neq; enim dubium erat, imperium Persarum his apparatibus peti. Summa auxiliorum ducenta millia peditum fuere, & equitum quindecim millia. Extra hanc summam & Macedoniæ exercitus erat, & confinis domitarum gentium barbaries. Initio veris tres duces in Asiam Persarum juris præmittit, Parmenionem, Amyntam, & Attalum, cujus sororem nuper expulsa Alexandri matre Olympiade, propter stupri suspicionem, in matrimonium receperat.

a Al. & regem, & leges.

b Al. pro victore.

CAP. VI. Interea, dum auxilia à Græcia coëunt, nuptias Cleopatræ filiæ, & Alexandri, quem regem Epiri fecerat, celebrat. Dies erat pro magnitudine duorum regum, & collocantis filiam, & uxorem ducentis, apparatibus insignis. Sed nec ludorum magnificentia deerat: ad quorum spectaculum cum Philippus sine custodibus corporis, medius inter duos Alexandros, filium, generumque, contenderet; Pausanias nobilis ex Macedonibus adolescens, nemini suspectus, occupatis angustiis, Philippum in transitu obtruncat: diemq; lætitiæ destinatum, fœdum luctu funeris facit. Hic *a* primis pubertatis annis stuprum per injuriam passus ab Attalo fuerat; cujus indignitati hæc etiam fœditas accesserat: nam *b* perductum in convivium solutumq; mero, Attalus, non suæ tantùm, verùm & convivarum libidini, velut scortum *c* vile, subjecerat, ludibriumq; omnium inter æquales reddiderat.

a Alii interponunt *Pausanias.*

b Al. productum.

c Al. jure.

Hanc rem ægre ferens Pausanias, querelam Philippo sæpe detulerat. Cum variis frustrationibus non sine risu differretur, & honoratum insuper ducatu adversarium cerneret; iram in ipsum Philippum vertit; ultionemque, quam ab adversario non poterat, ab iniquo judice exegit.

CAP. VII. Creditum est etiam immissum ab Olympiade, matre Alexandri, fuisse; nec ipsum *a* Alexandrum ignarum paternæ cædis extitisse: quippe non minus Olympiadem repudium, & prælatam sibi Cleopatram, quam stuprum Pausaniam, doluisse: Alexandrum quoq; regni æmulum, fratrem ex noverca susceptum, timuisse: eoq; *b* factum, ut in convivio antea primum cum Attalo, mox cum ipso patre, jurgaret: adeo ut etiam stricto gladio eum Philippus consectatus sit, ægreq; à filii cæde, amicorum precibus, *c* exoratus. Quamobrem Alexander ad avunculum se in Epirum cum matre, inde ad regem Illyriorum contulerat: vixq; revocanti mitigatus est patri, precibusq; cognatorum ægre redire compulsus. Olympias quoq; fratrem suum Alexandrum, Epiri regem, in bellum subornabat; perviciffetque, ni filiæ nuptiis pater generum occupasset. His stimulis irarum utriq; Pausaniam, de impunitate stupri sui querentem, ad tantum facinus impulisse creduntur. Olympias certe, fugienti percussori, equos quoq; præparatos habuit. Ipsa deinde, auditâ regis nece, cum titulo officii ad exequias cucurrisset, in cruce pendentis Pausaniæ capiti, eadem nocte qua venit, coronam auream imposuit: quod nemo alius audere, nisi hæc, superstite Philippi filio, potuisset. Paucos deinde post dies, refixum corpus interfectoris super reliquias mariti cremavit; & tumulum ei eodem fecit in loco, parentariq; eidem quotan-

a M. S. Mſ. omittit.

b Al. actum.

c Al. exoratus.

tannis, incussa populo superstitione, curavit. Post hæc Cleopatram, à qua pulsa Philippi matrimonio fuerat in gremio ejus prius filia interfecta, finire vitam suspendio coëgit, spectaculoq; pendentis *d* ultionem potita est, ad quam per parricidium, festinaverat. Novissime gladium, quo rex percussus est, Apollini sub nomine *e* Myrtales consecravit: hoc enim nomen ante Olympiadis parvulæ fuit. Quæ omnia ita palam facta sunt, ut timuisse videatur, ne facinus ab ea commissum non probaretur.

d Al. Ultione.

e Al. *Myrtalis.*

CAP. VIII. Decessit Philippus XL. & VII. annorum, cum annis XXV. regnasset. Genuit ex Larissæa saltatrice filium Aridæum, qui post Alexandrum regnavit. Habuit & alios multos ex variis matrimoniis regio more susceptos, qui partim fato, partim ferro periere. Fuit rex armorum quàm conviviorum apparatibus studiosior; cui maximæ opes erant instrumenta bellorum: divitiarum quæstu quàm custodia solertior: itaq; inter quotidianas rapinas semper inops erat. Misericordia in eo & perfidia pari jure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio vincendi. Blandus pariter & insidiosus alloquio; qui plura promitteret, quàm præstaret: in seria & jocos artifex. Amicitias utilitate, non fide colebat. Gratiam fingere in odio, instruere inter concordantes odia, apud utrumq; gratiam quærere, solennis illi consuetudo. Inter hæc eloquentia *a* insignis, oratio acuminis & solertiæ plena: ut nec ornatui facilitas, *b* nec facilitati inventio, nec inventionibus deesset ornatus. Huic Alexander filius successit, & virtute & vitii patre major. Vincendi ratio utriq; diversa. Hic *c* apertâ vi, ille artibus bella tractabat. Deceptis ille gaudere hostibus, hic palam fusis. Prudentior ille consilio, hic animo magnifi-

a Al. insignis oratio acu. & sol. plena.

b Nec facilitati inventionum deesset ornatus.

c Al. apertè.

 cen-

centior. Iram pater dissimulare, plerumq; etiam vincere: hic ubi exarsisset nec dilationem *d* ultionis, nec modum adhibere. Vini nimis uterq; avidus: sed ebrietatis diversa vitia. *e* Pater de convivio in hostem procurrere, manum conserere, periculis se temere offerre: *f* Alexander in amicos hostium more sævire. Quamobrem Philippum sæpe vulneratum prælia remisere: hic amicis interfectis convivio frequenter excessit. Regnare ille cum amicis volebat, hic in amicos regna exercebat. Amari pater malle, hic metui. Literarum cultus utriq; similis. Solertiæ pater majoris, hic fidei. Verbis atq; oratione Philippus, hic rebus moderatior. Parcendi victis filio animus & promtior, & honestior. Frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperii fundamenta pater jecit, operis totius gloriam filius consummavit.

d Al. nec dilatio ultionis, nec modus erat:
e Patri mos erat etiam.
f Al. *Alex.* non in hostem, sed in suos sæviebat.

LIBER X. CAP. I.

ARtaxerxi, regi Persarum, ex pellibus CXV. filii fuere, sed tres tantum justo matrimonio suscepti: Darius, *a* Ariarates, & Ochus. Ex his Darium contra morem Persarum, apud quos rex non nisi morte mutatur, per indulgentiam pater regem vivus fecit: nihil sibi ablatum existimans, quod in filium contulisset; sinceriusq; gaudium ex procreatione capturus, si insignia majestatis suæ vivus in filio conspexisset. Sed Darius, post nova paternæ pietatis exempla, interficiendi patris consilium cepit. Sceleratus, si solus parricidium cogitasset; tanti sceleratior, quod, in societatem facinoris assumtos, quinquaginta fratres fecit parricidas. Ostenti prorsus genus, ubi in tanto populo non solum sociari, verum etiam sileri parricidium potuit; ut ex quinquaginta liberis nemo inventus sit, quem aut pa-

a *Ariaratus*, *a*. *Ariaspes*.

paterna majeſtas, aut veneratio ſenis, aut indulgentia patris, à tanta immanitate revocaret. *b* Adeo vile paternum nomen apud tot numero filios fuit, ut quorum præſidio tutus etiam adverſus hoſtes eſſe debuerat, eorum inſidiis circumventus, tutior ab hoſtibus quàm à filiis fuit.

b Al. adeone?

CAP. II. Cauſa parricidii ſceleratior ipſo parricidio fuit. Occiſo quippe Cyro fraterno bello, cujus mentio ſupra habita eſt, Aſpaſiam, pellicem ejus, rex Artaxerxes in matrimonium receperat. Hanc patrem *a* cedere ſibi, ſicuti regnum, Darius poſtulaverat: qui, pro indulgentia ſua in liberos, primo facturum ſe dixerat: mox pœnitentia ductus, ut honeſte negaret, quod temere promiſerat, Solis eam Sacerdotio præfecit, quo perpetua illi ab omnibus viris pudicitia imperabatur. Hinc exacerbatus juvenis, in *b* jurgia primo patris eripuit: mox facta cum fratribus conjuratione, dum patri inſidias parat, deprehenſus cum ſociis pœnas parricidii diis paternæ majeſtatis ultoribus dedit. Conjuges quoq; omnium cum liberis, ne quod veſtigium tanti ſceleris extaret, interfectæ. Poſt hæc Artaxerxes morbo ex dolore contracto decedit, rex, quàm pater, felicior.

a Al. credere.

b M. S. in injuriam.

CAP. III. Hæreditas regni Ocho tradita, qui, timens parem conjurationem, regiam, cognatorum cæde & ſtrage principum replet, nulla non ſanguinis, non ſexus, ætatis miſericordia permotus: ſcilicet ne innocentior fratribus parricidis haberetur. Atq; ita veluti purificato regno, bellum *a* Caducibus infert. Id eo cum adverſus provocatorem *b* hoſtium Codomannus quidam, omnium favore proceſſit; hoſte cæſo victoriam ſuis pariter & propè amiſſam gloriam, reſtituit. Ob hæc decora idem Codomannus præficitur Armeniis. Interjecto

A. M. 4836

a M. S. *Adusis*, al. adverſis, it. *Armeniis*.

b Al. hoſtem

jecto deinde tempore, post mortem Ochi regis, ob memoriam pristinæ virtutis, rex à populo constituitur; *e* Darii nomine, ne quid regiæ majestati deesset, honoratus: bellumque cum Alexandro Magno, diu variante fortuna, magna virtute gessit. Postremo, victus ab Alexandro, & à cognatis occisus, vitam pariter cum Persarum regno finivit.

e A. M. 4866.

LIBER XI. *CAP.* I.

IN exercitu Philippi, sicuti variæ gentes erant, ita, eo occiso, diversi motus animorum fuere. Alii quippe injusta servitute oppressi, ad spem se libertatis erigebant: alii tædio longinquæ militiæ, remissam sibi expeditionem gaudebant: nonnulli facem nuptiis filiæ accensam, rogo patris subditam dolebant. Amicos quoque, tam subita mutatione rerum haud mediocris metus ceperat, reputantes nunc provocatam Asiam, nunc Europam nondum perdomitam, nunc Illyrios, *a* Thracas, Dardanos, ceterasq; barbaras gentes fidei dubiæ, & mentis infidæ; qui omnes populi si pariter deficiant, *b* sisti nullo modo posse. *c* His rebus veluti medela quædam interventus Alexandri fuit; qui pro concione ita vulgus omne consolatus est hortatusq; pro tempore, ut & metum timentibus demeret, *d* & spe omnes impleret. Erat hic annus xx. natus: in qua ætate ita moderate de se multa pollicitus est, ut appareret plura eum experimentis reservare. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum, præter militiæ vacationem dedit: quo facto tantum sibi favorem omnium conciliavit, ut corpus hominis, non virtutem regis mutasse se dicerent.

a Alii addunt &.

b Al. resisti.

c Al. queis.

d Al. & in spem omnes impelleret.

CAP. II. Prima illi cura paternarum exequiarum fuit: in quibus ante omnia, cædis conscios ad tumulum patris occidi jussit: soli

Alex-

Alexandro Lyncistarum fratri pepercit, servans in eo auspicium dignitatis suæ: nam regem eum primus salutaverat. Æmulum quoq; imperii Caranum, fratrem ex noverca susceptum, interfici curavit. Inter initia multas gentes rebellantes compescuit: orientes nonnullas seditiones extinxit. Quibus rebus erectus, citato gradu in Græciam contendit: ubi, exemplo patris Corinthum evocatis civitatibus, dux in locum ejus substituitur. Inchoatum deinde à patre Persicum bellum aggreditur, in cujus apparatu occupato nuntiatur, Athenienses, *a* Thebanos & Lacedæmonios, ab eo ad Persas defecisse, auctoremq; ejus defectionis, magno auri pondere à Persis corruptum, Demosthenem oratorem extitisse; qui Macedonum deletas omnes cum rege copias à Triballis *b* affirmaverat, producto in conscionem auctore, qui in eo prælio, in quo rex ceciderit, se quoq; vulneratum diceret. Quâ opinione mutatos omnium ferme civitatium animos esse: *c* præsidia Macedonum obsideri. Quibus motibus occursurus, tanta celeritate instructo paratoq; exercitu Græciam oppressit, ut, quem venire non senserant, videre se vix crederent.

a Alii omittunt.

b Al. affirmaverit.

c Alii interponunt, &c.

CAP. III. In transitu hortatus Thessalos fuerat; beneficiorumq; Philippi patris, maternæque suæ cum his *d* ab Æacidarum gente necessitudinis admonuerat. Cupide hæc Thessalis audientibus, exemplo patris, dux universæ gentis creatus erat, & vectigalia omnia reditusq; suos ei tradiderant. Sed Athenienses, sicuti primi defecerant, ita primi pœnitere cœperunt: contemtum in admirationem vertentes, pueritiamq; Alexandri, spretam antea, supra virtutem veterum ducum extollentes. Missis itaq; legatis, bellum deprecantur: quibus auditis & graviter increpatis, Alexander bellum remisit. Inde Thebas exercitum convertit,

d Al. sub.

tit, eadem indulgentia uſurus, ſi parem pœnitentiam inveniſſet. Sed Thebani armis *b* non precibus uſi ſunt. Itaq; victi, graviſſima quæq; ſupplicia miſerrimæ captivitatis experti ſunt. In conſilio cum de excidio urbis deliberaretur, Phocenſes, & Platæenſes, & Theſpienſes, & Orchomenii, Alexandri ſocii, victoriæque participes, excidia urbium ſuarum, crudelitatemq; Thebanorum, referebant: ſtudia in Perſas non præſentia tantum, verum & vetera adverſus Græciæ libertatem increpantes. *Quamobrem* c *odium eos omnium populorum eſſe: quod vel ex eo manifeſtari, quod jurejurando ſe omnes obſtrinxerint, ut victis Perſis Thebas diruerent.* Adjiciunt & ſcelerum priorum fabulas, quibus omnes ſcenas repleverint, ut non præſenti tantum perfidia, verum & vetere infamia inviſi forent.

b Alii addunt, nec deprecatione.

c Al. odio.

CAP. IV. Tunc Cleadas, unus ex captivis, data poteſtate dicendi, *non à rege a ſe defeciſſe, quem interfectum audierint, ſed à regis hæredibus: quicquid in eo ſit admiſſum, credulitatis, non perfidiæ culpam eſſe; cujus tamen jam magna ſe ſupplicia pependiſſe, deleta juventute; nunc ſenum feminarumque, ſicuti infirmum, ita innoxium reſtare vulgus, quod ipſum ſtupris contumeliiſq; ita vexatum eſſe, ut nihil amarius quam ſint paſſi, deprecentur: nec jam pro civibus ſe, qui tam pauci remanſerint, orare: ſed pro innoxio patriæ ſolo, & pro urbe, quæ non viros tantum, verum & deos genuerit.* Privata etiam regem ſuperſtitione deprecatur, geniti apud ipſos Herculis, unde originem gens Æacidarum trahat; actaq; Thebis à patre ejus Philippo pueritia: rogat, *urbi parcat, quæ majores ejus partim apud ſe genitos, deos adoret; partim educatos, ſummæ majeſtatis reges viderit.* Sed potentior fuit ira, quàm preces. Itaq; urbs diruitur: agri inter victores dividuntur: captivi ſub corona venduntur: quo-

a Alii omittunt.

quorum pretium non ex ementium commodo, sed ex inimicorum odio extenditur. Miseranda res Atheniensibus visa. Itaq; portas refugiis profugorum contra interdictum regis apparuere. Quam rem ita graviter tulit Alexander, ut secunda legatione denuo bellum deprecantibus, ita demum remiserit, & oratores & duces, quorum fiducia toties rebellent, sibi dedantur; paratisq; Atheniensibus, ne cogantur subire bellum, eo res reducta est, ut retentis oratoribus, duces in exilium agerentur; qui ex continenti ad Darium profecti, non mediocre momentum Persarum viribus accessere.

CAP. V. Proficiscens ad Persarum bellum, omnes novercæ suæ cognatos, quos Philippus in excelsiorem dignitatis locum provehens, imperiis præfecerat, interfecit. Sed nec suis, qui apti regno videbantur, pepercit, ne qua materia seditionis, procul se agente, in Macedonia remaneret: reges stipendiarios conspectioris ingenii, ad commilitium secum trahit: segniores ad tutelam regni relinquit. *a* Adunato deinde exercitu naves onerat: unde conspecta Asia, incredibili ardore mentis accensus, Duodecim aras Deorum in belli vota statuit. Patrimonium omne suum, quod in Macedonia, Europaq; habebat, amicis dividit, *sibi Asiam sufficere* præfatus. Priusquam ulla navis littore excederet, hostias cædit, petens victoriam bello, quo toties à Persis petitæ Græciæ ultor electus sit: quibus longa jam satis, & matura imperia contigisse, quorumq; tempus esse vices excipere melius acturos. Sed nec exercitus ejus alia, quam regis animorum præsumptio fuit: quippe obliti omnes conjugum, liberorumque, & longinquæ domo militiæ, Persicum aurum, & totius Orientis opes, jam quasi suam prædam ducebant: nec belli pericu-

a Al. adornato.

ricu-

riculorumque, sed diviciarum meminerant. Cum delati in continentem essent, primus Alexander jaculum velut in hostilem terram jecit; armatusq; de navi tripudianti similis prosiluit; atq; ita hostias cædit, precatus, ne se regem illæ terræ invitæ accipiant. In Ilio quoque ad tumulos *b* heroum, qui Trojano bello ceciderant, parentavit.

b Al. eorum.

CAP. VI. Inde hostem petens, milites à populatione Asiæ prohibuit, *parcendum suis rebus* præfatus, *nec perdenda ea, quæ possessuri venerint*. In exercitu ejus fuere peditum xxx. duo millia, equitum quatuor millia quingenti, naves centum LXXXII. Hac tam parva manu universum terrarum orbem utrum sit admirabilius, vicerit, an aggredi ausus fuerit, incertum est: cum ad tam periculosum bellum exercitum legeret, non juvenes robustos, nec primum florem ætatis, sed veteranos; plerosq; etiam emeritæ militiæ, qui cum patre patruisq; militaverant, elegit: ut non tam milites, quàm magistros militiæ electos putares. Ordines quoq; nemo nisi sexagenarius duxit: ut si principia castrorum cerneres, senatum te alicujus priscæ reipubl. videre diceres. Itaq; nemo in prælio fugam, sed victoriam cogitavit: nec in pedibus cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Contra rex Persarum Darius, fiducia virium, nil astu agere *a* affirmans suis, *occulta consilia victoriæ furtivæ convenire*, nec hostem regni finibus arcere, sed in intimum regnum accipere; gloriosius ratus repellere bellum quàm non admittere. Prima igitur congressio in campis *b* Adrastiæis fuit. In acie Persarum sexcenta millia fuere, quæ non minus arte Alexandri, quàm virtute Macedonum superata terga verterunt. Magna itaq; cædes Persarum fuit. De exercitu Alexandri, novem pedites, centum vi-

a Al. affirmans, suis occ. consil. vict. furt. non conven.

b Al. *Adrastiis*.

viginti equites cecidere; quos rex impense, ad ceterorum exemplum humatos, statuis equestribus donavit, cognatisq; eorum immunitates dedit. Post victoriam major pars Asiæ ad eum defecit. Gessit & plura bella cum præfectis Darii, quos jam non tam armis, quàm terrore nominis sui vicit.

CAP. VII. Dum hæc aguntur, interim indicio captivi ad eum defertur, insidias ei ab Alexandro Lyncistarum, genero Antipatri, qui præpositus Macedoniæ erat, parari. Ob quam causam timens, ne quis interfecto eo in Macedonia motus oriretur, in vinculis eum habuit. Post hæc *a* Gordien urbem petit, quæ posita est inter Phrygiam majorem & minorem: cujus urbis potiundæ non tam propter prædam cupido eum cepit, sed quod audierat in ea urbe, in templo Jovis *b* jugum Gordii positum; cujus nexum si quis solvisset, eum tota Asia regnaturum, antiqua oracula cecinisse. Hujus rei causa & origo illa fuit. Gordius cum in his regionibus bubus conductis araret, aves eum omnis generis circumvolare cœperunt. Profectus ad consulendos augures *c* vicinæ urbis, obviam in porta habuit virginem eximiæ pulcritudinis: percontatus eam, quem potissimum augurem consuleret: illa audita causa consulendi gnara artis ex disciplina parentum, *regnum ei portendi*, respondit: polliceturq; se & matrimonii, & spei sociam. Tam pulchra conditio, prima regni felicitas videbatur. Post nuptias, inter Phrygas orta seditio est. Consulentibus de fine discordiarum, oracula responderunt d *regem discordiis opus esse*. Iterato quærentibus de persona regis, jubentur eum regem observare, quem reversi primum in templum Jovis euntem plaustro reperissent. Obvius illis Gordius fuit, statimq; eum regem consalutant. Ille plaustrum, quo vehenti reg-

a Al. *Gordicum.*

b Al. jugum plaustri Gordii.

c Al. *Telmisiua.*

d Al. rege.

num delatum fuerat, in templo Jovis positum, majestati regiæ consecravit. Post hunc filius Mide regnavit, qui ab Orpheo sacrorum solemnibus initiatus, Phrygiam religionibus implevit: quibus tutior omni vita, quàm armis fuit. Igitur Alexander capta urbe, cum in templum Jovis venisset, jugum plaustri requisivit, quo exhibito, cum capita loramentorum intra nodos abscondita reperire non posset, violentius oraculo usus, gladio loramenta cædit, atq; ita resolutis nexibus, latentia in nodis capita invenit.

CAP. VIII. Hæc illi agenti, nuntiatur Darium cum ingenti exercitu adventare. Itaq; timens angustias, magna celeritate Taurum transcendit: in qua festinatione quingenta stadia cursu fecit. Cum Tarsum venisset, captus Cydni fluminis amœnitate, per mediam urbem influentis, projectis armis, plenus pulveris ac sudoris, in *a* præfrigidam undam se projecit. Tum repente tantus nervos ejus occupavit rigor, ut interclusa voce non spes modo remedii, sed nec dilatio periculi inveniretur. Unus erat ex medicis nomine Philippus, qui solus remedium polliceretur: sed & ipsum, Parmenionis pridie à Cappadocia missæ epistolæ suspectum faciebant: qui ignarus infirmitatis Alexandri scripserat à Philippo medico caveret, nam corruptum illum à Dario ingenti pecunia esse. Tutius tamen est ratus, dubiæ se fidei medici credere, quàm *b* indubitato morbo perire. Accepto igitur poculo, epistolas medico tradidit; atq; ita inter bibendum oculos in vultum legentis intendit. Ut securum conspexit, lætior factus est, sanitatemque quarta die recepit.

a Al. in præfrigidam, nudum.

b Al. indubitata morte.

CAP. IX. Interea Darius cum quadringentis millibus peditum, ac centum millibus equitum in aciem procedit. Movebat hæc multi-

titudo hostium respectu paucitatis suæ Alexandrum: sed interdum reputabat, quantas res cum ista paucitate gessisset; quantosq; populos fudisset. Itaq; cum spes metum vinceret, periculosius differre bellum ratus, ne desperatio suis cresceret, circumvectus suos, singulas gentes diversa oratione alloquitur: Illyrios & Thracas opum ac divitiarum ostentatione, Græcos veterum bellorum memoria internecinïq; cum Persis odii accendebat: Macedones autem nunc Europæ victæ admonet, nunc Asiæ expetitæ: nec inventos illis toto orbe pares *a* viros gloriatur. Ceterum & laborum finem hunc, & gloriæ cumulum fore. Atq; inter hæc identidem consistere aciem jubet, ut hac mora consuescant oculis turbam hostium sustinere. Nec Darii *b* regis opera in ordinanda acie defuit. Quippe omissis ducum officiis ipse omnia circumire, singulos hortari veteris gloriæ Persarum imperiiq; perpetuæ à diis immortalibus *c* datæ possessionis admonere. Post hæc prælium ingentibus animis committitur. In eo uterq; rex vulneratur. Tandiu certamen anceps fuit, quoad fugeret Darius. Exinde cædes Persarum secuta est. Cæsa sunt peditum unum & sexaginta millia, equitum decem millia: capta quadraginta millia. Ex Macedonibus cecidere pedites CXXX. equites CL. In castris Persarum multum auri ceterarumq; opum inventum. Inter captivos castrorum, mater, & uxor eademq; soror & filiæ duæ, Darii fuere. Ad quas visendas hortandasq; cum Alexander venisset, conspectis armatis, invicem se amplexæ, velut statim morituræ, complorationem ediderunt. Provolutæ deinde genibus Alexandri, non mortem, sed dum Darii corpus sepeliant, dilationem mortis, deprecantur. Motus tanta mulierum pietate Alexander, & Darium vivere dixit:

a Al. vires.

b Al. segnis opera.

c Al. datæ possessioni.

& timentibus mortis metum demſit: eaſque haberi ut reginas præcepit. Filias quoq; non ſordidius dignitate patris ſperare matrimonium juſſit.

CAP. X. Poſt hæc, opes Darii, divitiarumq; apparatum contemplatus, admiratione tantarum rerum capitur. Tunc primum luxurioſa convivia, magnificentiam epularum ſectari: tunc Barſenen captivam deligere propter formæ pulcritudinem cœpit. A qua poſtea ſuſceptum puerum Herculem vocavit. Memor tamen adhuc Darium vivere, Parmenionem ad occupandam Perſicam claſſem, alioſq; amicos ad recipiendas Aſiæ civitates miſit: quæ ſtatim audita fama victoriæ, ipſis Darii præfectis cum auri magno pondere tradentibus ſe, in poteſtatem victorum venerunt. Tunc in Syriam proficiſcitur: ubi obvios cum inſulis multos Orientis reges habuit. Ex his pro meritis ſingulorum alios in ſocietatem recepit: aliis regnum ademit, ſuffectis in loca eorum novis regibus. Inſignis præter ceteros fuit *a* Abdalonimus, rex ab Alexandro Sidoniæ conſtitutus. Quem Alexander, cum operam oblocare ad puteos exhauriendos, hortoſq; irrigandos ſolitus eſſet, miſere vitam exhibentem, regem fecerat, ſpretis nobilibus, ne generis id, non dantis beneficium putarent. Tyriorum civitas cum coronam auream magni ponderis, per legatos in titulum gratulationis Alexandro miſiſſet, grate munere accepto, Tyrum ſe ire velle ad vota Herculi reddenda, dixit. Cum legati rectius *b* id eum in Tyro vetere, & antiquiore templo facturum dicerent, in deprecantes ejus introitum ita exarſit, ut urbi excidium minaretur: confeſtimq; exercitu inſulæ applicato, non minus animoſis Tyriis fiducia Carthaginienſium, bello excipitur. Augebat enim Tyriis animos Didonis exemplum qua

a Al. *Ballonymum.*

Al. [illegible] o, &c.

quæ Carthagine condita, tertiam partem Orbis quæsisset; turpe ducentes, si feminis suis plus animi fuisset in imperio quærendo, quàm sibi in tuenda libertate. Amota igitur imbelli ætate Carthaginem, & arcessitis mox auxiliis, non magno post tempore per proditionem capiuntur.

CAP. XI. Inde Rhodum Alexander, Ægyptum, Ciliciamq; sine certamine recipit. Ad Jovem deinde *a* Hammonem pergit, consulturus & de eventu futurorum, & de origine sua. Namq; mater ejus Olympias confessa viro suo Philippo fuerat, Alexandrum non ex eo se, sed ex serpente ingentis magnitudinis concepisse. Deniq; Philippus ultimo prope vitæ suæ tempore, *filium suum non esse* palam prædicaverat. Qua ex causa Olympiadem, velut stupri compertam, repudio dimiserat. Igitur Alexander cupiens originem divinitatis acquirere, simul & matrem infamia liberare, per præmissos subornat antistites, quid sibi responderi velit. Ingredientem templum, statim antistites *b* ut Hammonis filium salutant. Ille lætus dei adoptione, hoc se patre censeri jubet. Rogat deinde, an omnes interfectores parentis sui sit ultus, respondetur, *c* patrem ejus nec posse interfici, nec mori; regis Philippi peractam plene ultionem esse. *d* Tertiam interrogationem poscenti, victoriam omnium bellorum, possessionemq; terrarum dari respondetur. Comitibus quoq; suis responsum, ut Alexandrum pro Deo, non pro rege colerent. Hinc illi aucta insolentia, mirusq; animo increvit tumor, exempta comitate, quam & Græcorum literis & *e* Macedonum institutis didicerat. Reversus ab Hammone Alexandriam condidit, & coloniam Macedonum caput esse Ægypti jubet.

a Al. *Syriamque.*

b Alii omittunt rectius.

c Al. non.

d Al. tertià interrogatione.

e Al. Macedoniam.

CAP. XII. Darius cum Babyloniam profugisset,

gisset, per epistolas Alexandrum deprecatur, redimendarum sibi captivarum potestatem faciat, inq; eam rem, magnam pecuniam pollicetur; sed Alexander in pretium captivarum regnum omne, non pecuniam petit. Interjecto tempore, aliæ epistolæ Darii Alexandro redduntur, quibus filiæ matrimonium & regni portio offertur. Sed Alexander *sua sibi dari* rescripsit, jussitq; supplicem venire,& regni arbitria victori permittere. Tum spe pacis amissa, bellum Darius reparat: cum quadringentis millibus peditum, & centum millibus peditum, & centum millibus equitum obviam vadit Alexandro. In itinere nuntiatur, uxorem ejus ex collisione abjecti partus decessisse, ejusq; *a* mortem illacrymatum Alexandrum, exequiasq; benigne prosecutum, idq; eum non amoris, sed humanitatis causa fecisse. Nam semel tantum eam Alexandro visam esse cum matrem filiasq; ejus parvulas frequenter consolaretur. Tunc Darius se ratus vere victum, cum post tot prælia, etiam beneficiis ab hoste superaretur, gratumq; sibi esse, si vincere nequeat, quod à tali potissimum vinceretur. Scribit itaq; & tertias epistolas, & gratias agit, quod nihil in suos hostile fecerit. Offert deinde majorem partem regni usq; flumen Euphratem, & alteram filiam uxorem; pro reliquis captivis triginta millia talentûm. Ad hæc Alexander, *Gratiarum actionem ab hoste supervacaneam esse respondit; nec à se quicquam factum in hostis adulationem, nec quod in dubios belli exitus, aut in leges pacis sibi lenocinia quæreret: sed animi magnitudine, qua didicerit adversus vires hostium, non adversus calamitates contendere:* polliceturque *præstaturum se ea Dario si secundus sibi, non par haberi velit. Ceterum neq; mundum posse duobus solibus regi: neq; orbem summa duo regna salvo statu terrarum habere*

a Al. morte.

pro

proinde aut deditionem ea die, aut in posteram, aciem paret: nec polliceatur sibi aliam, quam sit expertus, victoriam.

CAP. XIII. Postera die aciem producunt: tum repente ante prælium, confectum curis Alexandrum somnus arripuit. Cum ad pugnam solus rex deesset, à Parmenione ægre excitatus, quærentibus somni causas omnibus inter pericula, *a* cujus etiam in otio semper parcior fuerit; Magno se *b* æstu liberatum ait, somnumq; sibi à repentina securitate datum, quod liceat cum omnibus Darii copiis confligere: veritumq; se longam belli moram, si Persæ exercitum divisissent. Ante prælium utraq; acies hostibus spectaculo fuit. Macedones multitudinem hominum, corporum magnitudinem, armorumq; pulcritudinem mirabantur: Persæ à tam paucis victa suorum tot millia stupebant. Sed nec duces circumire suos cessabant. Darius vix denis armatis singulos hostes, si divisio fieret, evenire dicebat. Alexander Macedonas monebat, *ne multitudine hostium, nec corporis magnitudine, vel coloris novitate moverentur: tantum meminisse jubet,* cum *iisdem se tertio pugnare; nec meliores factos putarent fuga, cum in aciem secum tam tristem memoriam cædium suarum, & tantum sanguinis duobus præliis fusi ferrent: & quemadmodum Dario majorem turbam hominum esse, sic virorum sibi.* Hortatur *c spernant illam aciem auro & argento fulgentem, in qua plus prædæ, quàm periculi sit; cum victoria non armorum decore, sed ferri virtute quæratur.*

a Al. cum etiam.
b Al. metu.
c Al. sidentent.

CAP. XIV. Post hæc prælium committitur. Macedones in ferrum cum contemtu toties à se victi hostis ruebant: contra Persæ mori quàm vinci præoptabant. Raro ullo prælio tantum sanguinis fusum est. Darius cum vinci suos videret, mori voluit & ipse: sed à

proximis fugere compulſus eſt. Suadentibus deinde quibuſdam, ut pons Cydni fluminis, ad iter hoſtium impediendum, intercluderetur: *Non ita ſe ſaluti ſuæ velle conſultum ait, ut tot millia ſociorum hoſti objiciat: debere & aliis fugæ viam patere, qua patuerit ſibi.* Alexander autem periculoſiſſima quæque aggrediebatur, & ubi confertiſſimos hoſtes acerrime pugnare conſpexiſſet, eo ſe ſemper ingerebat, periculaq; ſua eſſe, non militum volebat. Hoc prælio Aſiæ imperium rapuit, quinto poſt acceptum regnum anno, cujus tanta felicitas fuit, ut poſt hoc nemo rebellare auſus ſit: patienterq; Perſæ poſt imperium tot annorum, jugum ſervitutis acceperint. Donatis refectiſq; militibus XXXIV. diebus prædam recognovit. In urbe deinde *a* Suſa XL. millia talentum invenit. Expugnat & Perſepolim, caput Perſici regni, urbem multis annis illuſtrem, refertamq; Orbis terrarum ſpoliis, quæ interitu ejus primum apparuere. Inter hæc DCCC. admodum Græci occurrunt Alexandro, qui pœnam captivitatis truncata corporis parte tulerant: rogantes, ut ſicuti Græciam, ſe quoque ab hoſtium crudelitate vindicaret. Data poteſtate redeundi, agros accipere maluerunt, ne non tam gaudium parentibus, quam deteſtandum ſui conſpectum reportarent.

a Al. clauſâ.

CAP. XV. Interea Darius in gratiam victoris à cognatis ſuis, aureis compedibus cateniſq; in vico Parthorum Dara vincitur. Credo ita diis immortalibus indicantibus, ut in terra eorum, qui ſucceſſuri imperio erant, Perſarum regnum finiretur. Alexander quoque citato curſu poſtera die ſupervenit: ibi cognovit Darium clauſo vehiculo per noctem exportatum. Juſſo itaq; exercitu ſubſequi, cum ſex millibus equitum, fugientem inſequitur: in itinere multa & periculoſa prælia facit. E-

men-

mensus deinde multa millia passuum, cum nullum Darii indicium reperisset, respirandi equis data potsteate, unus ex militibus, dum ad fontem proximum pergit, in vehiculo Darium, multis quidem vulneribus confossum, sed spirantem adhuc invenit: qui applicato captivo cum civem ex voce cognovisset, *id saltem præsentis fortunæ solatium habere se dixit, quod apud intellecturum locuturus esset, nec in cassum postremas voces emissurus.* Perferri hæc Alexandro jubet, *se nullis in eum meritorum officiis, maximorum illi debitorem mori, quod in matre liberisq; suis, regium ejus, non hostilem animum expertus, felicius hostem quàm a cognatos sortitus sit: quippe matri & liberis suis ab eodem hoste vitam datam: sibi à cognatis ereptam, quibus, & vitam & regna dederit: Quamobrem gratiam illis eam futuram, quam ipse victor volet. Alexandro referre se, quam solam moriens potest, gratiam: precari superum inferumq; numina, & regales deos, uti illi terrarum omnium victori contingat imperium. Pro se justæ magis, quam gravis sepulturæ veniam orare. Quod ad ultionem pertineat, jam non suam, sed exempli communemq; omnium regum esse causam, quam negligere, illi & indecorum & periculosum esse: quippe cum in altero justitia ejus, in altero etiam utilitatis causa versetur. In quam rem unicum pignus fidei regiæ, dexteram se ferendam Alexandro dare.* Post hæc porrecta manu exspiravit. Quæ ubi Alexandro nuntiata sunt, viso corpore defuncti, tam indignam illo fastigio mortem lacrymis prosecutus est: corpusq; regio more sepeliri, & reliquias ejus, majorum tumulis inferri jussit.

a M. S. addunt propinquosque.

LIBER XII. *CAP.* I.

ALexander in *a* persequendo Dario amissos milites, magnis funerum impensis extulit; reliquis expeditionis ejus sociis, tredecim

a Al. prosequendo.

decim milia talentum divisit. Equorum major pars æstu amissa, inutilesq; etiam, qui superfuerant, facti. Pecunia omnis centum nonaginta millia talentum *a* Ecbatana *b* congesta, eique Parmenio præpositus. Dum hæc aguntur, epistolæ Antipatri è Macedonia ei redduntur, quibus bellum Agidis, regis Spartanorum in Græcia; bellum Alexandri regis Epiri, in Italia; bellum Sopyrionis, præfecti ejus, in Scythia, continebatur. Quibus varie affectus, plus tamen lætitiæ, cognitis mortibus duorum æmulorum regum, quam doloris, amissi cum Sopyrione exercitus, suscepit. Namq; post profectionem Alexandri, Græcia ferme omnis in occasionem *d* recuperandæ libertatis, ad arma concurrerat, auctoritatem Lacedæmoniorum secuta, qui Philippi Alexandriq; *d* & pacem soli spreverant, & leges respuerant. Dux hujus belli Agis rex Lacedæmoniorum fuit, quem motum Antipater contractis militibus in ipso ortu oppressit. Magna tamen utrinq; cædes fuit. Agis rex, cum suos terga dantes videret, dimissis satellitibus, ut Alexandro si non *e* felicitate par, virtute non inferior videretur, tantam stragem hostium edidit, ut agmina interdum fugaret. Ad postremum, etsi à multitudine victus, gloria tamen omnes vicit.

b M. S *Batava*, al. *Etbatanu*, ex *Ebatanu*.
c Alii addunt nuper.
i M. S. S. reciperandæ.
e Alii omittunt &.
f Alii *Alex.* fel. non virtute inferior videretur.

CAP. II. Porro Alexander, Rex Epiri, in Italiam à Tarentinis, auxilia adversus Bruttios deprecantibus, solicitatus, ita cupide profectus fuerat, veluti in divisione orbis terrarum Alexandro, Olympiadis sororis suæ filio, Oriens, sibi Occidens sorte contigisset: non minorem rerum materiam in Italia, Africa, Siciliaque quam ille in Asia, & in Persis habiturus. Huc accedebat, quod sicut Alexandro Magno Delphica oracula insidias in Macedonia; ita huic responsum Dodonæi Jovis circa urbem Pandosiam amnemque Acherusium cavendum prædixe-

dixerat. Quæ utraq; cum in Epiro essent, ignarus eadem & in Italia esse, ad declinanda fatorum pericula, peregrinam militiam cupidius elegerat. Igitur, cum in Italiam venisset, primum illi bellum cum Appulis fuit: quorum cognito urbis fato, brevi post tempore pacem & amicitiam cum rege eorum fecit. Erat namq; tunc temporis urbs Appulis *a* Brundusium, quam Ætoli, sequuti tum fama rerum in Troja gestarum clarissimum ac nobilissimum ducem Diomedem, condiderant: sed pulsi ab Appulis, consulentes oracula responsum acceperant, *locum repetissent, perpetuo possessuros*. Hac igitur ex causa, per legatos cum belli comminatione, restitui sibi ab Appulis urbem postulaverant. Sed ubi Appulis oraculum innotuit, interfectos legatos in urbe *b* sepelierant, perpetuam ibi sedem habituros. Atq; ita defuncti responso, diu urbem possederunt. Quod factum cum cognovisset Alexander, antiquitatis fata veneratus, bello Appulorum abstinuit. Gessit & cum Bruttiis Lucanisq; bellum; multasq; urbes cepit: tum & cum Metapontinis & *c* Pediculis, & Romanis, fœdus amicitiamq; fecit. Sed Bruttii Lucanique, cum auxilia a finitimis contraxissent, acrius bellum repetivere. Ibi rex juxta urbem Pandosiam, & flumen Acheronta, non prius fatalis loci cognito nomine, quam occideret, interficitur; moriensque non in patria fuisse sibi periculosam mortem, propter quam patriam fugerat, intellexit. Corpus ejus Thurii publice redemtum sepulturæ tradiderunt. Dum hæc aguntur in Italia, Sopyrion quoq; præfectus Ponti ab Alexandro Magno relictus, otiosum se ratus si nihil & ipse gessisset, adunato xxx millitum exercitu, Scythis bellum intulit: cæsusque cum omnibus copiis, pœnas temere illati belli genti innoxiæ luit.

a Al. *Brundisium.*

b Al. sepelierunt.

c M. S. Peditulis.

CAP.

CAP. III. Hæc cum nuntiata in Parthis Alexandro essent, simulato mœrore, propter Alexandri cognationem, exercitui suo *a* triduum luctum indixit. Omnibus deinde, velut perpetrato bello, reditum in patriam exspectantibus, conjugesq; ac liberos suos animo jam quodammodo complectentibus, ad concionem exercitum vocat: *ibi nihil actum tot egregiis præliis* ait, *si incolumis Orientalis barbaria relinquatur: nec se corpus, sed regnum Darii petisse; persequendosq; esse eos, qui à regno defecerint.* Hâc oratione velut ex integro incitatis militum animis Hyrcaniam, *b* Mardosque subegit. Ibi ei occurrit Thalestris sive Minithæa, Amazonum regina, cum CCC. mulieribus, XXV. dierum inter *c* confertissimas gentes itinere confecto, ex rege liberos quæsitura: cujus conspectus adventusq; admirationi omnibus fuit, & propter insolitum feminis habitum & propter expetitum concubitum. Ob hoc tredecim diebus otio *d* à rege datis, ut visa est uterum implesse, decessit. Post hæc Alexander habitum regum Persarum, & diadema, insolitum antea regibus Macedonicis, velut in leges eorum, quos vicerat, transiret, assumit. Quæ ne invidiosius in se uno conspicerentur, amicos quoq; suos longam vestem auratam purpureamq; sumere jubet; ac ut luxum quoque, sicuti cultum Persarum imitaretur, inter pellicum regiarum greges electæ pulcritudinis nobilitatisque, noctium vices divVidit. His rebus ingentes epularum apparatus adjicit, ne jejuna & destructa luxuria videretur, conviviumq; juxta regiam magnificentiam ludis exornat: immemor prorsus, tantas opes amitti his moribus, non quæri solere.

CAP. IV. Inter hæc indignatio omnium totis castris erat, à Philippo illum patre tantum degeneravisse, ut etiam *e* patriæ nomen eju-

a Al. Tridui.

b Al. *Medosque.*

c Al. infestissimas.

d Alii omittunt.

e Al. Patris nomen.

ejuraret, moresq; Persarum assumeret, quos propter tales mores vicerat. Sed ne solus vitiis eorum, quos armis subegerat, succubuisse videretur, militibus quoq; suis permisit, si quarum captivarum consuetudine tenerentur, ducere uxores: existimans minorem in patriam reditus cupiditatem futuram, habentibus in castris imaginem quandam larium, ac domesticæ sedis: simul & laborem militiæ molliorem fore dulcedine uxorum. In supplementa quoq; militum minus exhauriri posse Macedoniam, si veteranis patribus tirones filii succederent militaturi in vallo, in quo essent nati, constantioresq; futuri, si non solum tirocinia, verùm & incunabula in ipsis castris posuissent. Quæ consuetudo in successores quoq; Alexandri mansit. Igitur & alimenta pueris statuta, & instrumenta armorum equorumq; juvenibus data; & patribus, pro numero filiorum, præmia statuta. Si quorum patres occidissent, nihilominus pupilli stipendia patrum trahebant; quorum pueritia inter varias expeditiones, militia erat. Itaq; à parvula ætate periculis laboribusq; indurati invictus exercitus fuere: neq; castra aliter quàm patriam, neq; pugnam aliud unquam quàm victoriam duxere. Hæc soboles nomen habuit Epigoni. Parthis deinde domitis, præfectus his statuitur ex nobilibus Persarum Andragoras: unde postea originem Parthorum reges habuere.

CAP. V. Interea Alexander non regio, sed hostili *a* more sævire in suos cœpit. Maxime indignabatur carpi se sermonibus suorum, Philippi patris, patriæq; mores subvertisse. Propter quæ crimina, Parmenion quoq; senex, dignitate regi proximus, cum Philota filio, de utroq; prius quæstionibus habitis, interficitur. Fremere itaq; omnes universis castris cœpere, innoxii senis filiiq; casum miserantes; inter-

a Al. odio.

dum *se quoq; non debere melius sperare* dicentes. Quæ cum nuntiata Alexandro essent, verens ne hæc opinio etiam in Macedoniam divulgaretur, & ne victoriæ gloria sævitiæ macula infuscaretur, simulat se ex amicis quosdam in patriam victoriæ nuntios missurum. Hortatur milites suis scribere, rariorem habituros occasionem, propter militiam remotiorem. Datos fasces epistolarum tacitè ad se deferri jubet: ex quibus cognito de se singulorum judicio, in unam cohortem eos, qui de rege durius opinati fuerant, contribuit, aut consumturus eos, aut in ultimis terris in colonias distributurus. Inde Drancas, Evergetas, Parymas, *b* Parapammenos, Adaspios, ceterosq; populos, qui in radice Caucasi morabantur, subegit. Interea unus ex amicis Darii Bessus, vinctus perducitur, qui regem non solùm prodiderat, verùm & interfecerat. Quem in ultionem perfidiæ excruciandum fratri Darii tradidit; reputans non tam hostem suum fuisse Darium, quàm amicum ejus, à quo esset occisus. Et ut his terris nomen relinqueret, urbem Alexandriam super amnem Tanaïm condidit, intra diem septimum decimum muro VI. millium passuum consummato, translatis eo trium civitatum populis quas Cyrus condiderat. In Bactrianis quoq; Sogdianisq; XII. urbes condidit, distributis his, quoscunque in exercitu seditiosos habebat.

b Al. *Paropamisadas.*

CAP. VI. His ita gestis solenni die amicos in convivium *a* vocat; Ubi orta inter ebrios rerum à Philippo gestarum mentione, præferre se patri ipse, rerumq; suarum magnitudinem extollere cœlo tenus cœpit, assentante majore convivarum parte. Itaque cum unus è senibus Clitus, fiducia amicitiæ regiæ, cujus palmam tenebat, memoriam Philippi tueretur, laudaretq; ejus res gestas; adeo regem offen-

a Al. convocat.

offendit, ut telo à ſatellite rapto eundem in convivio trucidaverit. Quâ cæde exultans, mortuo patrocinium Philippi, laudemq; paternæ militiæ objectabat. Poſtquam ſatiatus cæde animus conquievit, & in iræ locum ſucceſſit æſtimatio, modo perſonam occiſi, modo cauſam occidendi conſiderans, pigere eum facti cœpit: quippe paternas laudes tam *b* iracunde accepiſſe ſe, quàm nec convitia debuiſſet; amicumq; ſenem & innoxium, à ſe occiſum inter epulas & pocula, dolebat. Eodem igitur furore in pœnitentiam, quo pridem in iram verſus mori voluit. Primum in fletus progreſſus, amplecti mortuum, vulnera tractare, & quaſi audienti confiteri dementiam; arreptum telum in ſe vertit: peregiſſetq; facinus, niſi amici interveniſſent. Manſit hæc voluntas moriendi etiam ſequentibus diebus. Acceſſerat enim pœnitentiæ, nutricis ſuæ, ſororis Cliti, recordatio, cujus abſentis eum maxime pudebat: tam fœdam illi alimentorum ſuorum mercedem redditam, ut in cujus manibus pueritiam egerat, huic juvenis & victor, pro beneficiis funera remitteret. Reputabat deinde, quantum in exercitu ſuo, quantum apud devictas gentes fabularum atq; invidiæ, quantum apud ceteros amicos metum & odium ſui fecerit: quàm amarum & triſte reddiderit convivium ſuum, non armatus in acie, quàm in convivio terribilior. Tunc Parmenion & Philotas, tunc Amyntas conſobrinus, tunc noverca fratreſq; interfecti: tunc Attalus, Eurylochus, Pauſanias, aliiq; Macedoniæ extincti principes, occurrebant. Ob hæc illi quatriduo perſeverata inedia eſt, donec exercitus univerſi precibus exoratus eſt, precantis *ne ita mortem unius doleat, ut univerſos perdat, quos in ultimam deductos Barbariam, inter infeſtas, & irritatas bello gentes, deſtituat*. Multum profuere Calliſthenis philoſo-

b Al. Iracundum.

losophi preces, condiscipulatu apud Aristotelem familiaris illi, & tunc ab ipso rege ad prodenda memoriæ acta ejus accitus. Revocato igitur ad bellum animo, Corasmios & Dahas in deditionem accepit.

CAP. VII. Deinde quod *a* primo ex Persico superbiæ regiæ more distulerat, ne omnia pariter invidiosiora essent, non salutari, sed adorari se jubet. Acerrimus inter recusantes Callisthenes fuit. Quæ res & illi, & multis principibus Macedonum exitio fuit: siquidem sub specie insidiarum omnes interfecti. Retentus tamen est à Macedonibus mos salutandi regis, explosa adoratione. Post hæc Indiam petit, ut Oceano ultimoq; Oriente finiret imperium. Cui gloriæ, ut etiam exercitus ornamenta convenirent phaleras equorum, & arma militum argento inducit; exercitumq; suum, ab argenteis clypeis Argyraspidas *b* appellavit. Cum ad *c* Nysam urbem venisset, oppidanis non repugnantibus fiducia religionis Liberi patris, à quo condita urbs erat, parci jussit: lætus non militiam tantùm, verùm & vestigia se dei sequutum. Tunc ad spectaculum sacri montis duxit exercitum, naturalibus bonis, vite, hederaq; non aliter vestiti, quàm si manu cultus, colentiumq; industria exornatus esset. Sed exercitus ejus, ubi ad montem accessit, repentino *d* impetu mentis, in sacros dei ululatus instinctus, cum stupore regis, sine noxa discurrit: ut intelligeret, non tam oppido se parcendo, quàm exercitui suo consuluisse. Inde montes Dædalos, regnaq; Cleofidis reginæ petit. Quæ cum se dedisset ei, concubitu redemtum regnum ab Alexandro recepit; illecebris consecuta, quod virtute non potuerat: filiumq; ab eo genitum, Alexandrum nominavit, qui postea regnum Indorum potitus est. Cleofis regina, propter prostratam pudicitiam

a Al. in primo.

b Al. appellat.

c Al. *Nyssan.*

d Al. [illegible]ctu.

scortum regium ab Indis exinde appellata est Peragrata India, cum ad saxum miræ asperitatis & altitudinis, in quod multi populi confugerant, pervenisset, cognoscit Herculem, ab expugnatione ejusdem saxi terræ motu prohibitum: Captus itaq; cupidine, Herculis acta superare, cum summo labore ac periculo potitus saxo, omnes ejus loci gentes in deditionem accipit.

CAP. VIII. Unus ex regibus Indorum fuit, Porus nomine, viribus corporis, & animi magnitudine pariter insignis, qui bellum jampridem, audita Alexandri opinione, in adventum ejus parabat. Commisso itaq; prælio exercitum suum Macedonas invadere jubet; sibi regem eorum privatum hostem deposcit. Nec Alexander pugnæ moram fecit; sed prima congressione vulnerato equo, cum præceps ad terram decidisset, concursu satellitum servatur. Porus multis vulneribus obrutus capitur. Qui victum se adeo doluit, ut cum veniam ab hoste invenisset, neq; cibum sumere voluerit, neq; vulnera curari passus sit; ægreq; sit ab eo obtentum, ut vellet vivere. Quem Alexander ob honorem virtutis, incolumem in regnum remisit. Duas ibi urbes condidit: unam Nicæam, alteram, ex nomine equi, *a* Beucephalen vocavit. Inde *b* Arestas, *c* Gesteanos, Præsidas, *d* Gangaridas, cæsis eorum exercitibus, expugnat. Cum ad *e* Cuphites venisset, ubi eum hostium ducenta milia equitum operiebantur, exercitus omnis, non minus victoriarum numero, quàm laboribus fessus, lacrymis eum deprecatur, *finem tandem belli faceret, aliquando patriæ, reditusq; meminisset; respiceret militum annos, quibus vix ætas ad redditum sufficeret:* ostendere alius caniciem, alius vulnera, alius ætate consumta membra, alius cicatricibus exhausta: *solos se esse, qui duorum regum, Philippi Alexandriq; continuam,*

a Al. *Beucephalmia, Beucephalam.*
b Al. *Adrestas.*
c Al. *Gestexmos,* & *Gestanos.*
d Al. *Gangarios.*
e M. S. *Cofides.*

am militiam pertulerint. Tandem orare, *ut reliquias saltem suas paternis sepulchris reddat, quorum non* f *tam studiis deficiatur, quàm annis: Ac si non militibus, vel ipse sibi parcat, ne fortunam suam nimis onerando fatiget.* Motus his tam justis precibus, velut in finem victoriæ, castra solito magnificentiora fieri jussit, quorum molitionibus & hostis terreretur, & posteris admiratio sui relinqueretur. Nullum opus milites lætius fecere. Itaq; *g* cæsis hostiis cum gratulatione indidem *h* reverterunt.

f Alii omittunt tam.

g Al. cæsis hostibus.
h Alii anteponunt in eadem.

CAP. IX. Inde Alexander ad amnem Acesinem pergit: per hunc in Oceanum devehitur. Ibi *a* Hiacensanas Sileosque, quos Hercules condidit, in deditionem accepit. Hinc in *b* Ambros & Sugambros navigat. Quæ gentes eum armatis LXXX. millibus peditum, & LX. millibus equitum excipiunt. Cùm prælio victor esset, exercitum ad urbem eorum ducit. Quam desertam à defensoribus, cum de muro, quem primus ceperat, animadvertisset, in urbis planiciem sine ullo satellite desiliit. Itaq; cum eum hostes solum conspexissent, clamore edito, undiq; concurrunt, si possint in uno capite Orbis bella finire, & ultionem tot gentibus dare. Nec minus Alexander constanter resistit, & unus adversus tot millia præliatur. Incredibile dictu est, ut eum non multitudo hostium, non vis magna telorum, non tantus lacessentium clamor terruerit; solus tot millia ceciderit ac fugaverit. Ubi verò obrui multitudine se vidit, trunco se, qui tum propter murum stabat, applicuit, cujus auxilio tutus, cum diu agmen sustinuisset, tandem cognito periculo ejus, amici ad eum desiliunt; ex quibus multi cæsi: præliumq; tamdiu anceps fuit, quoad omnis exercitus, muris *c* dejectis, in auxilium veniret. In eo prælio sagitta sub mamma trajectus, cum sanguinis fluxu deficeret, genu posito

a M. S. *Agesinas Syrosque*, it. *Gesinas Azybosque.*
b M.S. *Mandros*, & *Subagras*, it. *Mal'os* & *Oxydracas.*

c Al. dejectus.

posito tam diu præliatus est, donec eum, à quo vulneratus fuerat, occideret. Curatio vulneris gravior ipso vulnere fuit.

CAP. X. Itaq; ex magna desperatione tandem saluti redditus, Polyperchonta cum exercitu Babyloniam mittit. Ipse cum lectissima manu navibus conscensis, oceani littora peragrat. Cum venisset ad urbem *a* Ambigeri regis, oppidani invictum ferro audientes, sagittas veneno armant, atq; ita *b* gemino mortis vulnere, hostem à muris summoventes, plurimos interficiunt. Cum inter multos vulneratus etiam Ptolomæus esset, moriturusq; jamjam videretur, per quietem regi monstrata in remedia veneni herba est, qua in potu accepta, statim periculo liberatus est; majorq; pars exercitus hoc remedio servata. Expugnata deinde urbe, reversus in naves, Oceano libamenta dedit, prosperum in patriam reditum precatus, ac veluti curru circa metam acto, positis imperii terminis, *c* quatenus aut terrarum solitudines prodire passæ sunt, aut mare navigabile fuit, secundo æstu ostio fluminis Indi invehitur. Ibi in monumenta rerum à se gestarum, urbem Barcen condidit; arasq; statuit, relicto ex numero amicorum, littoralibus Indis præfecto. Inde iter terrestre facturus, cum arida loca medii itineris dicerentur, puteos opportunis locis fieri præcipit, quibus ingenti dulci aqua inventa Babyloniam redit. Ibi multæ devictæ gentes, præfectos suos accusaverunt; quos sine respectu amicitiæ, Alexander in conspectu legatorum necari jussit. Filiam post hæc Darii regis, Statiram, in matrimonium recepit: sed & optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit, ut communi facto crimen regis levaretur.

CAP. XI. Hinc ad concionem exercitum vo-

a Al. *Ambisari.*

b Al. geminæ mortis vulnere.

c Al. quatinus.

vocat; & promittit, se æs alienum omnium propria impensa soluturum, ut prædam præmiaq; integra domos ferant. Insignis hæc munificentia non summâ tantum *a* commendata, verum etiam titulo muneris fuit, nec à debitoribus magis quàm à creditoribus gratius excepta: quoniam utrisq; exactio pariter ac solutio difficilis erat: XX. millia talentum in hos sumtus expensa. Dimissis veteranis, exercitum junioribus supplet. Sed retenti veteranorum discessum ægre ferentes, missionem & ipsi flagitabant, nec annos, sed stipendia sua numerari jubebant: pariter in militiam lectos, pariter sacramento solvi, æquum censentes: nec jam precibus sed convicio agebant, jubentes eum solum cum patre suo Hammone *b* inire bella, quatenus milites suos fastidiat. Contra ille nunc castigare milites; nunc lenibus verbis monere, ne gloriosam militiam seditionibus infuscarent. Ad postremum cum verbis nihil proficeret; ad corripiendos seditionis auctores, è tribunali in concionem armatam inermis ipse desiliit, & nemine prohibente, XIII. correptos, manu sua ipse ad supplicia duxit: Tantam vel illis moriendi patientiam metus regis, vel huic exigendi supplicii constantiam disciplina militaris dabat.

a Alii omittunt.

b Al. finire.

CAP. XII. Inde separatim auxilia Persarum in concione alloquitur. Laudat perpetuam illorum, tum in se, tum in pristinos reges fidem; sua in illos beneficia commemorat; ut nunquam quasi victos, se veluti victoriæ socios habuerit: deniq; se in illorum, non illos in gentis suæ morem transisse: affinitatibus connubiorum victos victoribus miscuisse: Nunc quoq; ait, custodiam corporis sui non Macedonibus tantùm se, verùm & illis crediturum. Atq; ita mille ex his juvenes in numerum satellitum legit: auxiliorum quoq; portio-

tionem, formatam in disciplinam Macedonum, exercitui suo miscet. Quam rem ægre Macedones tulerunt, jactantes, hostes suos in officium suum à rege *a* subjectos. Tunc universi flentes, regem adeunt, orant *suppliciis suis potius saturet se, quàm contumeliis*. Qua modestia obtinuerunt, ut undecim millia militum veteranorum exauctoraret. Sed ex amicis dimissi senes, Polyperchon, Clitus, Gorgias, Polydamas, *b* Amadas, Antigenes. Dimissis his Craterus præponitur, jussis præesse Macedonibus in Antipatri locum; Antipatrumq; cum supplemento tironum in locum ejus evocat: stipendia revertentibus, veluti militantibus data. Dum hæc aguntur, unus ex amicis ejus Ephæstion decedit, dotibus primo formæ pueritiæque, mox obsequiis regi percarus, quem contra decus regium Alexander diu luxit, tumulumq; ei XII. militum talentorum fecit; eumque post mortem coli ut deum jussit.

a Al. subjectos, it. subactos.

b Al. Amyntas.

CAP. XIII. Ab ultimis littoribus Oceani Babyloniam revertenti, nuntiatur, legationes Carthaginiensium, ceterarumq; Africæ civitatium, sed & *a* Hispaniarum, Siciliæ, Galliæ, Sardiniæ, nonnullas quoq; ex Italia ejus adventum Babyloniæ operiri. Adeo universum terrarum Orbem nominis ejus terror invaserat, ut cunctæ gentes, veluti destinato sibi regi adularentur. Hac igitur ex causa Babyloniam festinanti, veluti conventum terrarum Orbis acturo, quidam ex Magis prædixit, ne urbem introiret, testatus, hunc locum ei fatalem fore. Ob hoc omissa Babylonia in *b* Bursiam urbem trans Euphratem, desertam olim, concessit. Ibi ab Anaxarcho philosopho compulsus est rursum Magorum prædicta contemnere, ut falsa & incerta; & si satis constent, ignota mortalibus: at si naturæ debeantur, immutabilia. Reversus igitur Babyloniam, multis diebus otio

a Al. Spaniarum.

b Al. Bersippam.

tio datis, intermissum olim convivium solenniter instituit: totusq; in lætitiam effusus, cum diei noctem pervigilem junxisset, recedentem jam è convivio c medicus Thessalus, instaurata comessatione, & ipsum & sodales ejus invitat. Accepto poculo, media potione repente veluti telo confixus, ingemuit: elatusq; è convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactumq; hominum velut vulnera indolesceret. Amici causam morbi, intemperiem ebrietatis disseminaverunt: re autem vera insidiæ fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit.

c Al. *Madius.*

CAP. XIV. Auctor insidiarum Antipater fuit, qui cum carissimos amicos ejus interfectos videret: Alexandrum Lyncistam, generum suum occisum: Se magnis rebus in Græcia gestis, non tam gratum apud regem, quam invidiosum esse: à matre quoq; ejus Olympiade variis se criminationibus vexatum: Huc accedebant ante paucos dies, supplicia in præfectos devictarum nationum crudeliter habita. Ex quibus rebus se quoq; è Macedonia non ad societatem militiæ, sed ad pœnam evocatum arbitrabatur. Igitur ad occupandum regem, Cassandrum filium dato veneno subornat, qui cum fratribus Philippo & Iola ministrare regi solebat: cujus veneni tanta vis fuit, ut non ære, non ferro, non testa contineretur, nec aliter ferri, nisi in ungula equi potuerit: præmonito filio, ne alii quam Thessalo, & fratribus crederet. Hac igitur ex causa apud Thessalum, paratum, repetitumq; convivium est. Philippus & Iolas prægustare ac temperare potum regis soliti, in aqua frigida venenum habuerunt, quam prægustatæ jam potioni supermiserunt.

CAP. XV. Quarto die Alexander indubitatam

tam mortem ſentiens: *agnoſcere ſe fatum domus majorum ſuorum ait: nam pleroſq; Æacidarum intra trigeſimum annum defunctos.* Tumultuantes deinde milites, inſidiis *a* periſſe regem (*a* Al. perire.) ſuſpicantes, ipſe ſedavit; eoſq; omnes cum prolatus in editiſſimum urbis locum eſſet, ad conſpectum ſuum admiſit, oſculandamque dextram ſuam flentibus porrexit. Cum lacrymarent omnes, ipſe non ſine lacrymis tantum, verum etiam ſine ullo triſtioris mentis argumento fuit, ut quoſdam impatientius dolentes conſolatus ſit: *b* quibuſdam mandata ad parentes eorum dederit: (*b* Al. quibus & dedit.) adeo, ſicuti in hoſtem, ita & in mortem *c* invictus animus fuit. (*c* Al. invictus animi.) Dimiſſis militibus, amicos circumſtantes percontatur, *videanturne ſimilem ſibi reperturi regem?* Tacentibus cunctis; tum ipſe, *ut hoc neſciat, ita illud ſcire vaticinariq; ſe, ac pene oculis videre dixit, quantum ſit in hoc certamine ſanguinis fuſura Macedonia; quantis cædibus, quo cruore, mortuo ſibi parentatura.* Ad poſtremum, corpus ſuum in Hammonis templo condi jubet. Cum deficere eum amici viderent, quærunt, *quem imperii faciat heredem:* Reſpondit, *Digniſſimum.* Tanta illi magnitudo animi fuit, ut cum Herculem filium, cum fratrem Aridæum, cum Roxanem uxorem prægnantem relinqueret; oblitus neceſſitudinum, digniſſimum nuncuparet heredem. Prorſus quaſi nefas eſſet, viro forti alium quàm virum fortem ſuccedere, aut tanti regni opes aliis, quàm probatis relinqui. Hac voce veluti bellicum inter amicos ceciniſſet, aut malum diſcordiæ miſiſſet, ita omnes in æmulationem conſurgunt, *d* ambitione vulgi tacitum favorem militum quærunt. (*d* Al. & ambitione tacitâ, vulgi militum favorem quærunt.) Sexto die præcluſa voce, exemtum digito annulum, Perdiccæ tradidit; quæ res gliſcentem amicorum diſſenſionem ſedavit. Nam etſi non voce nuncupatus heres, judicio tamen electus eſſe videbatur.

CAP.

CAP. XVI. Decessit Alexander, mensem unum annos tres & triginta natus; vir supra humanam potentiam magnitudine animi præditus. Qua nocte eum mater Olpmpias concepit, visa per quietem est cum ingenti serpente *a* volutari: nec decepta somnio est. Nam profecto majus humana mortalitate onus utero tulit: quam cum Æacidarum gens ab ultima seculorum memoria, & regna patris, fratris, mariti, ac deinceps majorum omnium illustraverint: nullius tamen nomine, quàm filii, clarior fuit. Prodigia magnitudinis ejus in ipso ortu nonnulla apparuere. Nam ea die qua natus est, duæ aquilæ tota die *b* præpetes supra culmen domus patris ejus sederunt, omen duplicis imperii, Europæ Asiæque, præferentes. Eodem quoq; die nuntium pater ejus duarum victoriarum accepit; alterius belli Illyrici, alterius certaminis Olympici, in quod quadrigarum currus miserat: quod omen universarum terrarum victoriam infanti portendebat. Puer acerrimis literarum studiis eruditus fuit. Exacta pueritia, per quinquennium sub Aristotele doctore, inclyto omnium philosophorum, crevit. Accepto deinde imperio, Regem se Terrarum omnium ac Mundi appellari jussit: tantamq; fiduciam sui militibus fecit, ut illo præsente nullius hostis arma, nec inermes timuerint. Itaq; cum nullo hostium unquam congressus est, quem non vicerit: nullam urbem obsedit, quam non expugnaverit: nullam gentem adiit, quam non calcaverit. Victus deniq; ad postremum est, non virtute hostili, sed insidiis suorum, & fraude civili.

a Al. voluptari, it. voluptuari,

b Al. pespedes, & perpetes.

LIBER XIII. *CAP.* I.

EXtincto in ipso ætatis ac victoriarum flore Alexandro Magno, triste apud omnes tota Babylone silentium fuit. Sed nec devictæ gen-

gentes fidem nuntio habuerunt, quod ut invictum regem ita immortalem esse crediderant; recordantes, quoties præsenti morte ereptus esset: quàm sæpe pro amisso, repente se non sospitem tantùm suis, verùm etiam victorem obtulisset. Ut vero mortis ejus fides adfuit, omnes barbaræ gentes paulo ante ab eo devictæ, non ut hostem, sed ut parentem luxerunt. Mater quoq; Darii regis, quam amisso filio, à fastigio tantæ majestatis in captivitatem redactam, indulgentia victoris, in eam diem vitæ non pœnituerat, audita morte Alexandri, mortem sibi ipsa conscivit: non quòd hostem filio præferret; sed quòd pietatem filii in eo, quem ut hostem timuerat, experta esset. Contra Macedones *a* versa vice, non ut civem, ac tantæ majestatis regem, verùm ut hostem amissum, gaudebant: severitatem nimiam,& assidua belli pericula execrantes. Huc accedebat, quòd principes regnum & imperia, vulgus militum thesauros & grande pondus auri, velut inopinatam prædam, *b* spectabant: illi successionem regni, hi opum ac divitiarum hereditatem cogitantes. Erant enim in thesauris quinquaginta millia talentum, & in annuo vectigali tributo, tricena millia. Sed nec amici Alexandri frustra regnum spectabant: nam ejus virtutis ac venerationis erant, ut singulos reges putares. Quippe ea formæ pulchritudo, & proceritas corporis, & virium ac sapientiæ magnitudo in omnibus fuit, ut qui eos ignoraret, non ex unâ gente, sed ex toto terrarum Orbe electos judicaret. Neq; enim unquam ante Macedonia, vel ulla gens alia, tam clarorum virorum proventu floruit: quos primo Philippus, mox Alexander tanta cura legerat, ut non tam ad societatem belli, quàm in successionem regni, electi viderentur. Quis igitur miretur, talibus ministris, Orbem terra-

a Faber omittit.

b Al. expectabant.

rum victum, cum exercitus Macedonum to non ducibus, sed regibus regeretur? qui nunquam sibi reperissent pares, si non inter se concurrissent: multosq; Macedonia pro uno Alexandro habuisset, nisi fortuna eos æmulation virtutis in perniciem mutuam armasset.

CAP. II. Ceterum, occiso Alexandro, no ut læti, ita & securi fuere, omnibus unum lo cum competentibus: nec minus milites, qua invicem se timebant, quorum & libertas solu tior, & favor incertus erat. Inter ipsos ver equalitas discordiam augebat, nemine tantu ceteros excedente, ut *a* ei aliquis se summit teret. Armati itaque coëunt, ad formandu rerum presentium statum. Perdicca cense *Roxanes expectari partum, quæ exacto mense octa vo, matura jam ex Alexandro erat; & si pueru peperisset, hunc dari successorem patri.* Meleage *negat differenda in partus dubios consilia; nec ex pectandum dum reges nascerentur, cum jam geni uti liceret: seu puer illis placeat, esse Pergami fi lium Alexandrum natum ex Barsine, nomine He culem: seu mallent juvenem, esse in castris fr trem Alexandri Aridæum, comem, & cunctis suo tantum, verùm & Patris Philippi nomine a ceptissimum. Ceterum Roxanen esse originis Per cæ: nec esse fas, ut Macedonibus ex sanguine e rum, quorum regna deleverint, reges constituantu quod nec ipsum Alexandrum voluisse dicit. De morientem nullam de eo mentionem habuisse.* Pt lemæus recusabat regem Aridæum, *non propt maternas modo sordes, quod ex Larissæo scorto n ceretur: sed etiam propter valetudinem majore quam patiebatur; ne ille nomen regis, alius im rium teneret: melius esse ex his legi, qui pro vi tute regi suo proximi fuerint, qui provincias rega quibus bella mandentur, quam sub persona regis i dignorum subjiciantur imperio.* Vicit Perdicc sententia, consensu universorum. Placuit ita

a Ut ei se alius summitt.t.

Rox

Roxanes exspectari partum; & si puer natus fuisset, tutores Leonatum, Perdiccam, Crateron, & Antipatrum constituunt, confestimq; in tutorum obsequia jurant.

CAP. III. Cùm equites quoq; idem fecissent, pedites indignati, nullas sibi consiliorum partes relictas, Aridæum, Alexandri fratrem, regem appellant, satellitesq; illi *a* ex turba sua legunt, & nomine Philippi patris vocari jubent. Quæ cum nuntiata equitibus essent, legatos ad mitigandum eorum animos, duos ex proceribus, Attalum & Meleagrum mittunt, qui potentiam ex vulgi adulatione quærentes, omissa legatione, militibus consentiunt. Statim & seditio crevit, ubi caput & consilium habere cœpit. Tunc ad delendum equitatum cuncti armati in regiam irrumpunt: quo cognito, equites trepidi ab urbe discedunt, castrisq; positis, & ipsi pedites *b* terrere cœperunt. Sed nec procerum inter se odia cessabant. Attalus ad interficiendum Perdiccam ducem partis alterius, mittit: ad quem armatum, & ultro provocantem, cum accedere percussores ausi non fuissent; tanta constantia Perdiccæ fuit, ut ultro ad pedites veniret, & in concionem vocatos edoceret, quod facinus molirentur: *respicerent contra quos arma sumpsissent: non illos Persas, sed Macedonas; non hostes, sed cives esse; plerosq; etiam cognatos eorum, certe commilitones, eorundem castrorum ac periculorum socios: edituros deinde egregium hostibus suis spectaculum, ut quorum armis victos se doleant, eorum mutuis cædibus gaudeant, parentaturosq; sanguine suo manibus hostium à se interfectorum.*

a Al. Ex tribu suâ.

b Al. terreri.

CAP. IV. Hæc cum pro singulari facundia Perdicca perorasset, adeo movit pedites, ut probato consilio ejus, dux ab omnibus *a* legeretur. Tum equites in concordiam revocati, in *a* Aridæum regem consentiunt. Servata

a A. M. 4876. Olymp. 114.

ta est portio regni Alexandri filio, si natus es-set. Hæc agebant, posito in medio corpore A-lexandri, ut majestas ejus testis decretoru essent. His ita compositis, Macedoniæ & Græci Antipater præponitur: regiæ pecuniæ custo dia Cratero traditur: castrorum, exercitus, rerum cura Meleagro, & Perdiccæ assignatur jubeturq; Aridæus rex, corpus Alexandri i Hammonis templum deducere. Tunc Perdic ca insensus seditionis auctoribus, repente ig naro collega, lustrationem castrorum propte mortem regis, in posterum edicit. Postquan armatum exercitum in campo constituit *b* consentientibus universis, evocatos, dun transit, de singulis manipulis seditiosos, sup plicio tradi occulte jubet. Reversus inde, in ter principes provincias dividit, simul ut & removeret æmulos, & munus imperii, benef cii sui faceret. Prima, Ptolomæo Ægyptu *c* & Africæ Arabiæq; pars *d* sorte evenit, quer ex gregario milite Alexander virtutis cau provexerat: cui ad tradendam provincia Cleomenes, qui Alexandriam ædificaverat, da tur. Confinem huic provinciæ Syriam La medon Mitylenæus, Ciliciam Philotas, *e* Phi Illyrios accipiunt. Mediæ majori *f* Acropato minori socer Perdiccæ præponitur. Susia gens *g* Scyno, Phrygia major Antigono, Phili pi filio, assignatur. Lyciam & Pamphiliam N archus, Cariam Cassander, Lydiam Menand sartiuntur. Leonato minor Phrygia evenit Thracia & regiones Pontici maris Lysimacho Cappadocia cum Paphlagonia Eumeni dat Summus castrorum tribunatus Seleuco Anti chi filio cessit. Stipatoribus regis satellitibus Cassander filius Antipatri præficitur. In B ctriana ulteriore, & Indiæ regionibus, prior præfecti retenti. *h* Terras inter amnes H daspem & Indum, Taxiles habebat. In col ni

b Al. non sentientibus.

c Al. *Asia, Libyaque.*
d Al. forte venit.

e Al. filio *Illyrio.*
f Al. *Atropates.*
g Al. *Cano.*

h Al. Seras.

nias in Indis conditas, Pithon Agenoris filius mittitur. i Parapammenos fines Caucasi montis, Extarches accepit. Aracossi Gedrosiq; Sibyrtio traduntur: Drancæ & Arei Statanori. Bactrianos Amyntas sortitur, Sogdianos Scythæus, Nicanor Parthos, Philippus Hyrcanos, Phrataphernes Armenios, Tleptolemus Persas, Peucestes Babylonios, Archos Pelasgos, Arcesilaus Mesopotamiam. Cum hæc divisio, vel fati fatale munus singulis contigisset, ita magna incrementorum materia plurimis fuit. Siquidem non magno post tempore, quasi regna, non præfecturas divisissent: sic reges ex præfectis facti, magnas opes non sibi tantum paraverunt, verùm etiam posteris reliquerunt.

i Parapamisios.

CAP. V. Dum hæc in Oriente aguntur, in Græcia Athenienses & Ætoli bellum, quod jam vivo Alexandro moverant, summis viribus instruebant. Causæ belli erant, quòd reversus ab India Alexander, epistolas in Græciam scripserat, quibus omnium civitatium exsules, præter cædis damnati, restituebantur. Quæ recitatæ præsente universa Græcia, in mercatu Olympiaco, magnos motus fecerunt; quod plurimi non legibus pulsi patria, sed per factionem principum fuerant, verentibus iisdem principibus, ne revocati potentiores in republica fierent. Palam igitur jam tunc multæ Civitates, libertatem bello vindicandam fremebant. Principes tamen omnium Athenienses & Ætoli fuere. Quod cùm nunciatum Alexandro esset, mille naves longas sociis imperari præceperat, quibus in Occidente bellum gereret; excursurusq; cum valida manu fuerat ad Athenas delendas. Igitur Athenienses contracto XXX. millium exercitu, & CC. navibus, bellum cum Antipatro, cui Græcia sorte evenerat, gerunt, eumq; detrectantem prælium, & Heracleæ urbis mœnibus tuentem

se, obsidione cingunt. Eodem tempore Demosthenes Atheniensis orator, pulsus patri ob crimen accepti ab *a* Harpalo auri, qui crudelitatem Alexandri fugerat, *b* quod civitatem in ejusdem Alexandri bellum impelleret forte Megaris exulabat: qui ut missum ab Atheniensibus Hyperidem legatum cognovi qui Peloponnenses in societatem armoru solicitaret, sequutus eum, Sicyona, Argos Corinthum, ceterasq; civitates, eloquentiâ su Atheniensibus junxit. Ob quod factum, mis ab Atheniensibus obviam nave, ab exsilio re vocatur. Interim in obsidione Antipatri, Leosthenes, dux Atheniensium, telo è muris i transeuntem jacto, occiditur. Quæ res tantu animorum Antipatro dedit, ut etiam vallum rescindere auderet. Auxilium deinde à Leona per legatos petit: qui eum venire cum exercitu nuntiatus esset, obvii ei Athenienses cu instructis copiis fuere, ibiq; equestri prælio gravi vulnere ictus extinguitur. Antipate tametsi auxilia sua videret victa, morte tame Leonati lætatus est: quippe & æmulum sublatum, & vires ejus accessisse sibi gratulabatu Statim igitur exercitu ejus recepto, cum p hostibus etiam prælio videretur, solutus obsidione, in Macedoniam concessit. Græcoru quoque copiæ, finibus Græciæ hoste pulso, i urbes dilapsæ.

a M. S. S. *Harpago.*
b Al. quo.

CAP. VI. Interea Perdicca, bello *a* innoxi Ariarathi regi Cappadocum illato, prælio victor, nihil præmii præter vulnera & pericla retulit. Quippe hostes ab acie in urbem re cepti, occisis conjugibus & liberis, domos quoque suas cum omnibus copiis incenderu Eodem congestis etiam servitiis, & semetip præcipitant ut nihil hostis victor suarum r rum, præter incendii spectaculo frueret Inde, ut viribus auctoritatem regiam acqui

a Alii omittunt.

r

ret, ad nuptias Cleopatræ, sororis Alexandri Magni & alterius Alexandri quondam uxoris, non aspernante Olympiade, matre ejus, intendit: sed prius Antipatrum, sub affinitatis obtentu, capere cupiebat. Itaq; fingit se in matrimonium filiam ejus petere, quo facilius ab eo supplementum tironum ex Macedonia obtineret. Quem dolum præsentiente Antipatro, dum duas eodem tempore uxores quærit, neutram obtinuit. Post hæc bellum inter Antigonum & Perdiccam oritur. Antigono Craterus & Antipater auxilium ferebant, qui facta cum Atheniensibus pace, Polyperchonta Græciæ & Macedoniæ præponunt. Perdicca, alienatis rebus, Aridæum, & Alexandri Magni filium, in Cappadocia, quorum cura illi mandata fuerat, de summa belli in consilium adhibet. Quibusdam placebat bellum in Macedoniam transferri, ad ipsum fontem & caput regni, ubi & Olympias esset, mater Alexandri non mediocre momentum partium, & civium favor, propter Alexandri Philippiq; nomina: sed in rem visum est ab Ægypto incipere, ne in Macedoniam profectis, Asia à Ptolemæo occuparetur. Eumeni præter provincias quas acceperat, Paphlagonia, & Caria, & Lycia, & Phrygia adjiciuntur. Ibi Craterum & Antipatrum operiri jubetur: adjutores ei dantur cum exercitibus frater Perdiccæ Alcetas, & Neoptolemus: Clitc cura classis traditur: Cilicia Philotæ ademta, Philoxeno datur: ipse Perdicca Ægyptum cum ingenti exercitu petit. Sic Macedonia, in duas partes discurrentibus ducibus, in sua viscera armatur: ferrumq; ab hostili bello in civilem sanguinem vertit, exemplo furentium, manus ac membra sua, ipsa cæsura. Sed Ptolemæus in Ægypto, solerti industria, magnas opes parabat: quippe & Ægyptios insigni moderatione

ne in favorem sui solicitaverat: & reges finitimos beneficiis obsequiisq; devinxerat: terminos quoq; imperii, acquisitâ Cyrene urbe, ampliaverat; factusq; jam tantus erat, ut non tam timeret hostes, quàm timendus ipse hostibus esset.

CAP. VII. Cyrene autem condita fuit ab Aristæo, cui nomen *a* Battos propter linguæ obligationem fuit. Hujus pater *b* Cirnus, rex Theræ insulæ, cum ad oraculum Delphos, propter decus adolescentis filii nondum loquentis, deum deprecaturus venisset, responsum accepit, quo jubebatur filius ejus Battus *Africam petere, & urbem Cyrenen condere, usum linguæ ibi accepturus.* Cùm responsum ludibrio simile videretur, propter solitudinem *c* Theræ insulæ; ex qua coloni ad urbem condendam in Africam tam vastæ regionis proficisci jubebantur, res omissa est. Interjecto deinde tempore, velut contumaces, pestilentia deo parere compelluntur; quorum tam insignis paucitas fuit, ut vix unam navem complerent. Cùm venissent in Africam, pulsis accolis, montem Cyran, & propter amœnitatem loci, & propter fontis *d* ubertatem occupavere. Ibi Battus, dux eorum, linguæ nodis solutis, loqui primum cœpit: quæ res animos eorum, ex promissis Dei jam parte percepta, in reliquam spem condendæ urbis accendit. Positis igitur castris opinionem veteris fabulæ accipiunt, Cyrenen, eximiæ pulchritudinis virginem, à Thessaliæ monte Pelio ab Apolline raptam, perlatamq; in ejusdem montis juga, cujus collem occupaverant, à deo repletam, quatuor pueros perperisse Nomium, Aristæum, Authocum, Argæum missos à patre *e* Speo, rege Thessaliæ, qui perquirerent virginem, loci amœnitate captos in iisdem terris cum virgine, resedisse. Ex his pueris tres adultos in Thessaliam

a Al. *Battos.*
b Al. *Grinus.*
c Al. *Theramenis.*
d Al. Uberem copiam.
e Al. *Hypseo.*

ſaliam reverſos, avita regna *f* recepiſſe. Ariſtæum in Arcadia late regnaſſe, eumque primum, & apium & mellis uſum, & lactis & coagula hominibus tradidiſſe, *g* ſolſtitialeſq; ortus ſideris primum inveniſſe. Quibus auditis, Battus virginis nomine ex reſponſis agnito, urbem Cyrenen condidit.

f Al. cepiſſe.

g Solſtitialiſque ortus ſyderis.

CAP. VIII. Igitur Ptolemæus hujus urbis auctus viribus, bellum in adventum Perdiccæ parabat. Sed Perdiccæ plus odium arrogantiæ, quàm vires hoſtium nocebant; quam exoſi etiam ſocii, ad Antipatrum gregatim profugiebant. Neoptolemus quoq; in auxilium Eumeni relictus, non ſolùm transfugere, verùm etiam prodere *a* partium exercitum voluit. Quam rem cùm præſenſiſſet Eumenes, cum proditore decernere prælio neceſſe habuit. Victus Neoptolemus ad Antipatrum & Polyperchonta profugit; hiſq; perſuadet, ut continuatis *b* manſionibus, læto ex victoria & ſecuro fuga ſua, Eumeni ſuperveniant. Sed res Eumenem non latuit: Itaq; inſidiæ in inſidiatores verſæ: & qui ſecurum aggreſſuros ſe putabant, ſecuris in itinere, & pervigilio noctis fatigatis occurſum eſt. In eo prælio *c* Polyperchon occiditur. Neoptolemus quoque cum Eumene congreſſus, diu mutuis vulneribus acceptis colluctatus eſt; in ſumma victus, occumbit. Victor igitur duobus præliis continuis Eumenes, afflictas partes tranſitione ſociorum, paululum ſuſtentavit. Ad poſtremum tamen Perdicca occiſo, ab exercitu hoſtis cum Phytone, & Illyrio, & Alceta fratre Perdiccæ, appellatur: bellumq; adverſus eos Antigono decernitur.

a Al. partem exercitûs.

b Al. tranſitionibus.

c Craterus.

LIBER XIV. *CAP.* I.

Eumenes, ut Perdiccam occiſum, ſe hoſtem à Macedonibus judicatum, bellumq; Antigo-

tigono decretum cognovit; ultro ea militibus suis indicavit, ne fama aut rem in majus extolleret, aut militum animos rerum novitate terreret; simul ut a quomodo circa se animati essent, cognosceret, sumturus consilium ex motu universorum. Constanter tamen præfatus est, *si cui hæc terrori essent, habere eum discedendi potestatem.* Qua voce adeo cunctos in studium partium suarum induxit, ut ultro illum omnes hortarentur, *rescissurosq; se ferro decreta Macedonum* affirmarent. Tunc exercitu in b Æoliam promoto, pecunias civitatibus imperat; recusantes dare, hostiliter diripit. Inde Sardis profectus est ad Cleopatram, sororem Alexandri Magni, ut ejus voce centuriones principesq; confirmaret, existimaturos ibi majestatem regiam verti, unde soror Alexandri staret. Tanta veneratio magnitudinis Alexandri erat, ut etiam per vestigia mulierum, favor sacrati ejus nominis quæreretur. Cùm reversus in castra esset, epistolæ totis castris abjectæ inveniuntur: quibus iis, qui Eumenis caput ad Antigonum detulissent, magna præmia definiebantur. His cognitis Eumenes vocatis ad concionem militibus, primo gratias agit, *quòd nemo inventus esset, qui spem cruenti præmii* c *fidei sacramento anteponeret*; deinde callidè subnectit, *confictas has à se epistolas ad experiundos suorum animos esse. Ceterum salutem suam in omnium potestate esse, nec Antigonum, nec quemquam ducum sic velle vincere, ut ipse in se exemplum pessimum statuat.* Hoc facto, & in præsenti labantium animos deterruit; & in futurum providit, ut si quid simile accidisset, non se ab hoste corrumpi, sed ab duce tentari arbitrarentur. Omnes igitur operam suam certatim ad custodiam salutis ejus offerunt.

CAP. II. Cùm interim Antigonus cum exercitu supervenit, castrisq; positis, postera die in-

a Alii omittunt.

b Al. *Ætulanen.*

c Al. fidei sacramenti.

in aciem procedit. Nec Eumenes moram prælio fecit: qui victus, in munitum quoddam castellum confugit: ubi cum videret se fortunam obsidionis subiturum, majorem exercitus partem dimisit, ne aut consensu multitudinis hosti traderetur, aut obsidio ipsa multitudine gravaretur. Legatos deinde ad Antipatrum, a qui solus par Antigoni viribus videbatur, supplices mittit: à quo cum auxilia Eumeni missa Antigonus didicisset, ab obsidione recessit. Erat quidem solutus ad tempus metu mortis Eumenes: sed nec salutis, dimisso exercitu, magna spes erat. Omnia igitur circumspicienti optimum visum est, ad Alexandri Magni Argyraspidas, invictum exercitum, & tot victoriarum præfulgentem gloria, decurrere. Sed Argyraspides, post Alexandrum omnes duces fastidiebant, sordidam militiam sub aliis, post tanti regis memoriam, existimantes. Itaq; Eumenes blandimentis agere; suppliciter singulos alloqui; nunc *commilitones suos*, nunc *patronos* appellans, *periculorum Orientalium socios*: nunc *refugia salutis suæ, & unica præsidia* commemorans: *solos esse quorum virtute Oriens sit domitus; solos qui militiam Liberi patris, qui Herculis monumenta superarint: per hos Alexandrum Magnum factum; per hos divinos honores, & immortalem gloriam consequutum: orat ut non tam ducem se, quàm commilitonem recipiant, unumq; ex corpore suo esse velint.* Receptus hac lege, paulatim imperium, primum monendo singulos, mox quæ perperam facta erant, blande corrigendo usurpat: nihil in castris sine illo agi, nihil administrari sine solertia illius poterat.

a Al. Quòd.

CAP. III. Ad postremum cùm *Antigonum venire cum exercitu* nuntiatum esset, compellit eos in aciem descendere. Ibi dum ducis imperia contemnunt, hostium virtute superantur. In eo prælio non gloriam tantùm tot bello-

lorum, cum conjugibus & liberis, sed & præ-
mia longa militia parta, perdiderunt. Sed
a Eumenes, qui auctor cladis erat, nec aliam
spem salutis reliquam habebat, victos horta-
batur: Nam & virtute eos superiores fuisse affir-
mabat: quippe ab his quinq; millia hostium cæsa:
& si in bello perstent, ultro hostes pacem petituros.
Damna quibus se victos putent, duo millia mulierum,
& paucos infantes, & servitia esse, quæ meliu
vincendo possint reparare, quàm deserendo victori-
am. Porro Argyraspides neq; fugam se tentaturo
dicunt, post damna b matrimoniorum, & post con-
juges amissas, neq; bellum gesturos contra libero
suos; ultroq; eum conviciis agitant, quod se po
tot annos emeritorum stipendiorum, redeuntes do-
mum cum præmiis tot bellorum, ab ipsa missione rur-
sus in novam militiam, immensaq; bella revocave-
rit, & à laribus jam quodammodo suis, & ab ips
limine patriæ abductos, inanibus promissis decepe-
rit: nunc quoq; amissis omnibus felicis militiæ quæ-
stibus, ne victos quidem in misera & inopi senect
quiescere sinat. Ignaris deinde ducibus, conf
stim ad Antigonum legatos mittunt, petent
ut sua reddi jubeat. Is redditurum se pollicetu
si Eumenem sibi tradant. Quibus cognitis, Eu-
menes cum paucis fugere tentavit: sed retra-
ctus, desperatis rebus, cum concursus multitu-
dinis factus esset, petit ut postremum sibi a
loqui exercitum liceret.

CAP. IV. Jussus ab universis dicere, fac
silentio, laxatisq; vinculis, prolatam, sicut er
catenatus, manum a ostendit: Cernitis, mili-
tes, inquit, habitum atq; ornamenta ducis vestr
quæ mihi non hostium quisquam imposuit: nam h
etiam solatio foret. Vos me ex victore victum, v
me ex imperatore captivum fecistis, quater int
hunc annum in mea verba jurejurando obstricti
stis. Sed ista omitto. Neq; enim miseros convi
decent. Unum oro, si propositorum Antigoni in m

a Al. sed & Eumenes.

b Al. patrimoniorum.

a M. S. ostentat.

capite summa consistit, inter vos me velitis mori. Nam neq; illius interest, quemadmodum aut ubi cadam; & ego fuero ignominia mortis liberatus. Hoc si impetro, solvo vos jurejurando, quo toties vos sacramenta mihi devovistis. Aut si ipsos pudet roganti vim adhibere, ferrum huc date; & permittete quod vos facturos pro imperatore jurastis, imperatorem pro vobis sine religione jurisjurandi facere. Cùm non obtineret, preces in iram vertit. *At vos*, ait, *devota capita, respiciant dii perjuriorum vindices; talesq; vobis exitus dent, quales vos ducibus vestris dedistis. Nempe vos iidem paulo ante & Perdiccæ sanguine estis aspersi, & in Antipatrum eadem moliti. Ipsum deniq; Alexandrum, si fas fuisset eum mortali manu cadere, interemturi; quod b maximum erat seditionibus agitastis. Ultima nunc ego perfidorum victima, has vobis diras atq; inferias dico; ut inopes extorresq; omne ævum in hoc castrensi exsilio agatis, devorentq; vos arma ista, quibus plures vestros, quàm hostium duces absumsistis.* Plenus deinde iræ, custodes suos præcedere ad Antigoni castra cæpit. Sequitur exercitus c prodito imperatore suo, & ipse captivus, triumphumq; de se ipso ad victoris sui castra ducit; omnia auspicia regis Alexandri, & tot bellorum palmas laureasq; una secum victori tradentes: & ne quid deesset pompæ, elephanti quoque, & auxilia Orientalia subsequuntur. Tanto pulchrior hæc Antigono, quàm Alexandro tot victoriæ fuerunt; ut cum ille Orientem vicerit, hic etiam eos, à quibus Oriens victus fuerat, superaverit. Igitur Antigonus domitores illos Orbis, exercitui suo dividit, redditis quæ in victoria ceperat. Eumenem vero, verecundia prioris amicitiæ, in conspectum suum venire prohibitum, assignari custodibus præcepit.

b Al. proximum.

c Al. proditor imperatoris sui.

CAP. V. Interea Eurydice, uxor Aridæi regis, ut Polyperchonta à Græcia redire in

Macedoniam cognovit, & ab eo arcessitam Olympiadem: muliebri æmulatione perculsa, abutens valetudine viri, cujus officia sibi vindicabat, scribit regis nomine Polyperchonti, *Cassandro exercitum tradat, in quem regni administrationem rex transtulerit:* eadem & in Asiam Antigono per epistolas nuntiat. Quo beneficio devinctus Cassander, nihil non ex arbitrio muliebris audaciæ gerit. Deinde profectus in Græciam, multis civitatibus bellum infert: quarum excidio, veluti vicino incendio territi Spartani, urbem quam semper armis, non muris defenderant, tum contra responsa fatorum & *a* veterem majorum gloriam, armis diffisi, murorum præsidio includunt. Tantum eos degeneravisse à majoribus, ut, cum multis seculis murus urbi civium virtus fuerit, tunc cives salvos se fore non existimaverint, nisi intra muros laterent. Dum hæc aguntur, Cassandrum à Græcia turbatus Macedoniæ status domum revocavit. Namq; Olympias, mater Alexandri Magni regis, cum *b* Epiro in Macedoniam, prosequente Æacida, rege Molossorum, veniret, prohiberiq; finibus ab Eurydice & Aridæo rege cœpisset; seu memoria meriti seu magnitudine filii, & indignitate rei, moti Macedones, ad Olympiadem transiere, cujus jussu & Eurydice, & rex occiditur, sex annis post Alexandrum potitus regno.

a Al. veterum.

b Al. ab *Epiro.*

CAP. VI. Sed nec Olympias diu regnavit. Nam cum principum passim cædes, muliebri magis, quàm regio more fecisset, favorem sibi in odium vertit. Itaq; audito Cassandri adventu, diffisa Macedonibus, cum nuru Roxane & nepote Hercule, in *a* Pydnam urbem concedit. Proficiscenti Deidamia, Æacidæ regis filia & Thessalonice privigna, & ipsa clara Philippi patris nomine, multæq; aliæ principum matronæ, speciosus magis quàm utilis grex, comi-

a Al. *Pictuam*, & *Patryam.*

tes fuere. Hæc cùm nuntiata Caſſandro eſſent, ſtatim citato curſu Pydnam venit, & urbem obſidione cingit. Cùm fame ferroq; urgeretur Olympias, longæ obſidionis tædio, pacta ſalute, victori ſe tradidit. Sed Caſſander ad concionem vocato populo, ſciſcitaturus quid de Olympiade fieri velint, ſubornat parentes interfectorum, qui ſumta lugubri veſte crudelitatem mulieris accuſarent; à quibus accenſi Macedones, ſine reſpectu priſtinæ majeſtatis, occidendam decernunt: immemores prorſus, quòd per filium ejus, virumque, non ſolùm vitam ipſi inter finitimos tutam habuiſſent; verum etiam tantas opes imperiumq; Orbis quæſiſſent. Sed Olympias ubi obſtinatos venire ad ſe armatos vidit, veſte regali, duabus ancillis innixa, ultro obviam procedit. Qua viſa, percuſſores attoniti fortuna majeſtatis prioris, & tot in ea memoriæ occurrentibus regum ſuorum nominibus, ſubſtiterunt; donec à Caſſandro miſſi ſunt, qui eam confoderent, non refugientem gladium, nec vulnera, aut muliebriter vociferantem; ſed virorum more, fortiter, pro gloria veteris proſapiæ, morti ſuccumbentem, ut Alexandrum poſſes etiam in moriente matre cognoſcere. Inſuper expirans, capillis & veſte crura contexiſſe fertur, ne quid poſſet in corpore ejus indecorum videri. Poſt hæc Caſſander Theſſalonicen, regis Aridæi filiam, uxorem ducit: filium Alexandri cum matre in arcem Amphipolitanam cuſtodiendos mittit.

LIBER XV. CAP. I.

Perdicca, & fratre ejus, Eumene, ac Polyperchonte, ceteriſq; ducibus diverſæ partis occiſis, finitum certamen inter ſucceſſores Alexandri Magni videbatur; cum repente inter ipſos victores nata diſcordia eſt: quippe

 poſtu-

postulantibus Ptolemæo, & Cassandro, & Lysimacho, *ut pecunia in præda capta, provinciaque dividerentur*; Antigonus negavit *se in ejus belli præmia socios admissurum, in cujus a pericula solus descenderit.* Et ut honestum adversus socios bellum suscipere videretur, divulgat, *se Olympiadis mortem, à Cassandro interfectæ, ulcisci velle, & Alexandri regis sui filium cum matre obsidione Amphipolitana liberare.* His cognitis, Ptolemæus & Cassander, inita cum Lysimacho & Seleuco societate, bellum terra mariq; enixe instruunt. Tenebat Ptolemæus Ægyptum cum Africæ parte majore, & Cypro, & Phœnice. Cassandro parebat Macedonia cum Græcia. Asiam & partes Orientis occupaverat Antigonus, cujus filius Demetrius, prima belli congressione, à Ptolemæo apud b Gamalam vincitur. In quo prælio major Ptolemæi moderationis gloria, quàm ipsius victoriæ fuit. Siquidem & amicos Demetrii non solum cum suis rebus, verum etiam additis insuper muneribus dimisit; & ipsius Demetrii privatum omne instrumentum, ac familiam reddidit, adjecto honore verborum. *Non se propter prædam, sed propter dignitatem iniisse bellum*; *indignatum, quod Antigonus devictis diversæ factionis ducibus, solus communis victoriæ præmia corripuisset.*

a M. S. periculum.

b Al. *Gazam*, & *Gamalan.*

CAP. II. Dum hæc aguntur, Cassander ab Apollonia rediens, incidit in Abderitas, qui propter ranarum muriumq; multitudinem relicto patriæ solo, sedes quærebant: veritus ne Macedoniam occuparent, facta pactione in societatem eos recipit; agrosq; iis ultimos Macedoniæ assignat. Deinde ne Hercules, Alexandri filius, qui fere annos quatuordecim excesserat, favore paterni nominis in regnum Macedoniæ vocaretur, occidi eum tacite cum matre Barsine jubet, corporaq; eorum terra obrui, ne cædes sepultura proderetur: & quasi

si parum facinoris in ipso primum rege, mox in matre ejus Olympiade, ac filio admisisset: alterum quoq; filium cum matre Roxane, pari fraude interficit; scilicet, quasi regnum Macedoniæ, quod affectabat, aliter consequi, quàm scelere non posset. Interea Ptolemæus cum Demetrio, navali prælio iterato congreditur; & amissa classe, hostiq; concessa victoria, in Ægyptum refugit. Demetrius filium Ptolemæi Leontiscum & fratrem Menelaum, amicosq; ejus cum privati instrumenti ministerio, pari provocatus antea munere, Ægyptum remittit: & ut appareret eos non odio, sed dignitatis gloria accensos, donis muneribusq; inter ipsa bella contendebant. Tanto honestius tunc bella gerebantur, quàm nunc amicitiæ coluntur. Hac victoria clarus Antigonus, regem se cum Demetrio filio appellari à populo jubet. Ptolemæus quoque, ne minoris apud suos auctoritatis haberetur, rex ab exercitu cognominatur. Quibus auditis, a Cassander & Lysimachus, & ipsi regiam sibi majestatem vindicaverunt. Hujus honoris ornamentis tamdiu omnes abstinuerunt, quamdiu filii regis sui superesse potuerunt. Tanta in illis verecundia fuit, ut cum opes regias haberent, regum tamen nominibus æquo animo caruerint, quoad Alexandro justus hæres fuit. Sed Ptolemæus & Cassander, ceteriq; factionis alterius duces, cum carpi se singulos ab Antigono viderent; dum privatum singulorum, non commune universorum bellum ducunt, nec auxilium ferre alter alteri volunt, quasi victoria unius, non omnium foret, per epistolas se invicem confirmantes, tempus, & locum coeundi condicunt, bellumq; communibus viribus instruunt. Cui cum Cassander interesse propter finitimum bellum non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis in auxilium sociis mittit.

a M. S. 4883 *Olymp.* 115.

CAP. III. Erat hic Lysimachus illustri quidem Macedoniæ loco natus, sed virtutis experimentis omni nobilitate clarior; quæ tanta in illo fuit, ut animo magnitudine, *a* philosophia ipsa virumq; gloria omnes, per quos Oriens domitus est, vicerit. Quippe cum Alexander Magnus Calisthenem, philosophum, propter salutationis Persicæ interpellatum morem, insidiarum, quæ sibi paratæ fuerant, conscium fuisse, iratus finxisset: eumq; truncatis crudeliter omnibus membris, abscissisq; auribus, ac naso, labiisque, deforme ac miserandum spectaculum reddidisset; insuper cum cane in cavea clausum, ad metum ceterorum circumferret: tunc Lysimachus audire Calisthenem, & præcepta ab eo virtutis accipere solitus, misertus tanti viri, non culpæ, sed libertatis pœnas pendentis, venenum ei in remedium calamitatum dedit. Quod adeo ægre Alexander tulit, ut eum objici ferocissimo leoni juberet. Sed cum ad conspectum ejus concitatus leo impetum fecisset, manum amiculo involutam Lysimachus in os leonis immersit, arreptaq; lingua, feram exanimavit. Quod cum nuntiatum regi esset, admiratio in satisfactionem cessit; carioremq; eum propter constantiam tantæ virtutis habuit. Lysimachus quoq; magno animo, regis, veluti parentis, contumeliam tulit. Deniq; omni ex animo hujus facti memoria *b* exturbata, postea in India insectanti regi quosdam palantes hostes, cum à satellitum turba, equi sui celeritate desertus esset, solus ei per immensas arenarum moles cursus comes fuit. Quod idem antea Philippus frater ejus cum facere voluisset, inter manus regis exspiraverat. Sed Lysimachum desiliens equo Alexander, hastæ cuspide ita in fronte vulneravit, ut sanguis aliter cludi non posset, quam diadema sibi demtum rex, alligandi

a Al. *Philosophia* ipsum.

b Al. extirpatâ.

gandi vulneris causa, capiti ejus imponeret. Quod auspicium, primum regalis majestatis Lysimacho fuit. Sed & post mortem Alexandri, cum inter successores ejus provinciæ dividerentur, ferocissimæ gentes, quasi omnium fortissimo, assignatæ sunt; adeo etiam consensu universorum palmam virtutis inter ceteros tulit.

CAP. IV. Priusquam bellum inter Ptolemæum, sociosque ejus, adversus Antigonum committeretur, repente ex Asia majore digressus Seleucus, novus Antigono hostis accesserat. Hujus quoq; & virtus clara, & origo admirabilis fuit. Siquidem mater ejus Laodice, cùm nupta esset Antiocho, claro inter Philippi duces viro, visa est sibi per quietem ex concubitu Apollinis concepisse; gravidamq; factam, munus concubitus anulum à deo accepisse, in cujus gemma anchora sculpta esset: jussaq; donum filio, quem peperisset, dare. Admirabilem fecit hunc visum & anulus, qui postera die, ejusdem sculpturæ, in lecto inventus est; & figura anchoræ, quæ in femore Seleuci nata cum ipso parvulo fuit. Quamobrem Laodice anulum Seleuco, eunti cum Alexandro Magno ad Persicam militiam, edocto de origine sua, dedit. Ubi post mortem Alexandri, occupato regno Orientis, urbem condidit, ibiq; geminæ originis memoriam consecravit. Nam & urbem ex Antiochi patris nomine Antiochiam vocavit; & campos vicinos urbi, Apollini dicavit. Originis ejus argumentum etiam in posteris mansit: Siquidem filii nepotesq; ejus, anchoram in femore, veluti notam generis naturalem habuere. Multa in Oriente, post divisionem inter socios regni Macedonici, bella gessit. Principio Babyloniam cepit: inde auctis ex victoria viribus, Bactrianos expugnavit. Transitum deinde in Indiam fecit, quæ

 post

post mortem Alexandri, veluti cervicibus jugo servitutis excusso, præfectus ejus occiderat. Auctor libertatis Sandrocottus fuerat: sed titulum libertatis post victoriam in servitutem verterat. Siquidem occupato regno, populum, quem ab externa dominatione vindicaverat, ipse servitio premebat. Fuit hic quidem humili genere natus, sed ad regni potestatem majestate numinis impulsus. Quippe cum procacitate sua Alexandrum regem offendisset, interfici à rege jussus, salutem pedum celeritate quæsierat: ex qua fatigatione, cum somno captus jaceret, leo ingentis formæ ad dormientem accessit, sudoremq; profluentem lingua ei detersit, expergefactumq; blandè reliquit. Hoc prodigio primum ad spem regni impulsus, contractis latronibus, Indos ad novitatem regni sollicitavit. Molienti deinde bellum adversus præfectos Alexandri, elephantus ferus infinitæ magnitudinis ultro se obtulit, & veluti domita mansuetudine, eum tergo excepit; duxq; belli, & præliator insignis fuit. Sic acquisito regno, Sandrocottus ea tempestate, qua Seleucus futuræ magnitudinis fundamenta jaciebat, Indiam possidebat: cum quo facta pactione Seleucus, compositisq; in Oriente rebus in bellum Antigoni descendit. Adunatis igitur omnium sociorum copiis, prælium committitur: in eo Antigonus occiditur, Demetrius, filius ejus, in fugam vertitur. Sed socii profligato hostili bello, denuo in semetipsos arma verterunt: & cum de præda non convenirent, iterum in duas factiones diducuntur. Seleucus Demetrio, Ptolemæus Lysimacho junguntur. Cassandro defuncto Philippus filius succedit. Sic, quasi ex integro, nova Macedoniæ bella nascuntur.

LIBER

LIBER VI. CAP. I.

POst Cassandri regis, filiiq; ejus Philippi continuas mortes, Thessalonice regina, uxor Cassandri, non magno post tempore, ab *a* Antipatro filio, cum vitam etiam per ubera materna deprecaretur, occiditur. Causa parricidii fuit, quòd post mortem mariti, in divisione inter fratres regni, propensior fuisse *b* Alexandro videbatur. Quod facinus in eo gravius omnibus visum est, quod nullum maternæ fraudis vestigium fuit. Quanquam in parricidio, nulla *c* satis justa causa ad sceleris patrocinia prætexi potest. Ob hæc igitur Alexander in ultionem maternæ necis, gesturus cum fratre bellum, auxilium à Demetrio petit: nec *d* Demetrius, spe invadendi Macedonici regni, moram fecit. Cujus adventum verens Lysimachus, persuadet genero suo Antipatro, ut malit cum fratre in gratiam reverti, quam paternum hostem in Macedoniam admitti. Inchoatam igitur inter fratres reconciliationem cum præsensisset Demetrius, per insidias Alexandrum interficit; occupatoq; Macedoniæ regno, cædem apud exercitum excusaturus, concionem vocat. Ibi *priorem se petitum ab Alexandro* allegat; *ne fecisse se, sed occupasse insidias. Regem autem se Macedoniæ vel ætatis experimentis, vel causis justiorem esse. Patrem enim suum & Philippo Regi, & Alexandro Magno socium in omni militia fuisse: liberorum deinde Alexandri ministrum, & ad persequendos defectores ducem extitisse. Contra Antipatrum avum horum adolescentium, amariorem semper ministrum regni, quàm ipsos reges fuisse. Cassandrum vero patrem, extinctorem regiæ domus, non feminis non pueris pepercisse; nec cessasse, quoad omnem stirpem regiæ sobolis deleret. Horum scelerum ultionem, quia nequisset ab ipso Cassandro exigere, ad liberos ejus translatam. Quamobrem etiam Philippum,*

a A.M. 4902. olym. 120.

b In *Alexandrum*.

c Alii omittunt satis.

d A.M. 4906. olym. 121.

lippum, Alexandrumque, si quis manium sensus est, non interfectores suos, ac stirpis suæ, sed ultores eorum, Macedoniæ regnum tenere malle. Per hæc mitigato populo, rex Macedoniæ appellatur. Lysimachus quoque cum illo *e* Doricetis, regis Thracum premeretur, ne eodem tempore & adversus eum dimicare necesse haberet, tradita ei altera parte Macedoniæ, quæ Antipatro ejus genero obvenerat, pacem cum eo fecit.

e Al. *Dromichatis.*

CAP. II. Igitur Demetrius, totius Macedoniæ regni viribus instructus, cùm Asiam occupare statuisset, iterato Ptolemæus, Seleucus, & Lysimachus, experti priore certamine, quantæ vires essent concordiæ, pacta societate adunatisq; exercitibus, bellum adversus Demetrium transferunt in Europam. His comitem se, & belli socium jungit *a* Pyrrhus, rex Epiri, sperans, non difficilius Demetrium amittere Macedoniam posse, quàm acquisierat. Nec spes frustra fuit: quippe exercitu ejus corrupto, ipsoq; in fugam acto, regnum Macedoniæ occupavit. Dum hæc aguntur, Lysimachus generum suum Antipatrum, regnum Macedoniæ ademptum sibi soceri fraude querentem, interficit; filiamque suam Eurydicen, querelarum sociam, in custodiam tradit: atq; ita universa Cassandri domus Alexandro Magno, seu necis ipsius, seu stirpis extinctæ pœnas, partim cæde, partim supplicio, partim parricidio luit. Demetrius quoq; à tot exercitibus circumventus, cum posset honeste mori, turpiter se dedere Seleuco maluit. Finito bello, Ptolemæus cum magna rerum gestarum gloria *b* moriturus, contra jus gentium, minimo natu ex filiis, ante infirmitatem regnum tradiderat, ejusq; rei populo rationem reddiderat: cujus non minor favor in accipiendo, quàm patris in tradendo regno fuerat. Inter cetera pa-

a A.M. 4912. Olym. 122.

b Al. moritur.

patris & filii mutuæ pietatis exempla, etiam ea res amorem populi juveni conciliaverat, quod pater regno ei publice tradito, privatus officium regi inter satellites fecerat, omniq; regno pulchrius regis esse patrem duxerat.

CAP. III. Sed inter Lysimachum, & Pyrrhum regem, socios paulo ante adversus Demetrium, assiduum inter pares discordiæ malum, bellum moverat. Victor *a* Lysimachus, pulso Pyrrho, Macedoniam occupaverat. Inde Thraciæ, ac deinceps Heracleæ bellum intulerat: cujus urbis & initia & exitus admirabiles fuere; quippe Boeotiis pestilentia laborantibus, oraculum Delphis responderat, *coloniam in Ponti regione sacram Herculi conderent*. Cum propter metum longæ ac periculosæ navigationis, mortem in patria omnibus præoptantibus, res omissa esset, bellum his Phocenses intulerunt: quorum cum adversa prælia paterentur, iterato ad oraculum decurrunt: responsum, *idem belli quod pestilentiæ remedium fore*. Igitur conscripta colonorum manu, in Pontum delati, urbem Heracleam condiderunt. Et quoniam fatorum auspiciis in eas sedes delati erant, brevi tempore magnas opes paravere. Multa deinde hujus urbis adversus finitimos bella, multæ etiam domesticæ dissensiones fuere. Inter cetera magnifica, vel præcipue illud memorabile fuit. Cum rerum potirentur Athenienses, victisq; Persis, Græciæ & Asiæ tributum in tutelam classis descripsissent, omnibus cupide ad præsidium salutis suæ conferentibus: soli Heraclienses ob amicitiam regum Persicorum, collationem abnuerant. Missus itaq; ab Atheniensibus *b* Lamachus cum exercitu ad extorquendum quod negabatur: dum relictis in litore navibus, agros Heracliensium populatur, classem cum majore parte exercitus, naufragio repentinæ tempestatis amisit. Itaq; cum neq; mari

a A.M 4913.

b Al. *Malachus*, & *Malchus*.

mari posset amissis navibus, neq; terra auderet, cum parva manu inter tot ferocissimas gentes, reverti; Heraclienses honestiorem beneficii, quam ultionis occasionis rati, instructos commeatibus, auxiliisq; dimittunt: Bene agrorum suorum populationem impensam existimantes, si quos hostes habuerant, amicos reddidissent.

CAP. IV. Passi sunt inter plurima mala, etiam tyrannidem: siquidem cum plebs etiam novas tabulas, & divisionem agrorum *a* divitum impotenter flagitaret, diu re in senatu *b* tractata, cum exitus rei non inveniretur; ad postremum adversus plebem nimio otio lascivientem, auxilia à Timotheo, Atheniensium duce, mox ab Epaminonda Thebanorum petivêre. Utrisq; negantibus, ad Clearchum, quem ipsi in exsilium egerant, decurrunt. Tanta calamitatium necessitas fuit, ut cui patriam interdixerant, eum ad tutelam patriæ revocarent. Sed Clearchus exsilio facinorosior redditus, & dissensionem populi occasionem invadendæ tyrannidis existimans, primo tacitus cum Mithridate, civium suorum hoste, colloquitur; & inita societate paciscitur, ut revocatus in patriam prodita ei urbe, præfectus ejus constitueretur. Postea autem insidias, quas civibus paraverat, in ipsum Mithridatem verterat. Namq; velut arbiter civilis discordiæ, de exsilio reversus esset, statuto tempore, quo urbem Mithridati traderet, ipsum cum amicis suis cepit; captumque, accepta ingenti pecunia, dimisit. Atq; ut in illo subitum se ex socio fecit hostem: sic ex defensore senatoriæ causæ repente patronus plebis evasit; & adversus auctores potentiæ suæ, à quibus revocatus in patriam, per quos in arce collocatus fuerat, non solùm plebem accendit, verum etiam nefandissima quæq; tyrannicæ crudelitatis

a Faber omittit.
b Al. tractâ.

tatis exercuit. Igitur populo ad concionem vocato, *neq; si affuturum amplius grassanti in populum senatui ait; intercessurum etiam, si in pristina sævitia perseveret: quod si pares se crudelitati senatorum arbitrentur, abiturum cum militibus suis, neq; civilibus discordiis interfuturum. Sin vero diffidant viribus propriis, vindictæ se civium non defuturum. Proinde consulant* ᵃ*sibi ipsi: jubeant ne abire se, an causæ populari socium remanere.* His verbis solicitata plebs, summum ad eum imperium defert: & dum senatus potentiæ irascitur, in servitutem se tyrannicæ dominationis cum conjugibus & liberis tradit. Igitur Clearchus LX. senatores comprehensos (nam ceteri in fugam dilapsi erant) in vincula compingit. Lætari plebs, quod à duce potissimum senatorum, senatus deleretur, versaq; vice, auxilium eorum in exitium conversum esset. Quibus dum mortem passim omnibus minatur, cariora eorum pretia facit: siquidem Clearchus magna pecunia (quasi minis populi occultè eos subtracturus) accepta, spoliatos fortunis, vita quoq; spoliavit.

ᵃ Al. sibi ipsis jubeant abire sese malent vel causa, *&c.*

CAP. V. Cognito deinde, quòd bellum sibi ab iis qui profugerant, misericordia in auxilium solicitatis civitatibus, pararetur, servos eorum manumittit. Et ne quid mali afflictis honestissimis domibus deesset, uxores eorum, filiasq; nubere servis suis, proposita recusantibus morte, compellit, ut eos sibi fidiores, & dominis infestiores redderet. Sed matronis tam lugubres nuptiæ, graviores repentinis funeribus fuere. Itaq; multæ se ante nuptias, multæ in ipsis nuptiis, occisis prius novis maritis, interficiunt, & se tam funestis calamitatibus, virtute ingenui pudoris eripiunt. Prælium deinde committitur: quo victor tyrannus captivos senatores in triumphi modum per ora civium trahit. Reversus in urbem, alios vin-

cit, torquet alios, alios occidit: nullus locus urbis à crudelitate tyranni vacat. Accedit sævitiæ insolentia, crudelitati arrogantia: interdum ex successu continuæ felicitatis obliviscitur se hominem; interdum Jovis se filium dicit. Eunti per publicum, aurea aquila velut argumentum generis præferebatur: veste purpurea, & cothurnis regum tragicorum, & aurea corona utebatur: filium quoq; suum Ceraunon vocat; ut Deos non mendacio tantùm, verum etiam nominibus illudat. Hæc illum facere duo nobilissimi juvenes Chion, & *b* Leonides indignantes, patriam liberaturi in necem tyranni conspirant. Erant hi discipuli Platonis Philosophi; qui virtutem ad quam quotidie præceptis magistri erudiebantur, patriæ exhibere cupientes, quinquaginta cognatos, veluti clientes, in insidiis locant. Ipsi more jurgantium, ad tyrannum, veluti ad regem, in arcem contendunt: qui jure familiaritatis admissi, dum alterum priorem dicentem, intentus audit tyrannus, ab altero obtruncatur. Sed & ipsi, sociis tardius auxilium ferentibus, à satellitibus obruuntur. Quare factum est, ut tyrannus quidem occideretur, sed patria non liberaretur. Nam frater Clearchi Satyrus eadem via tyrannidem invadit; multisq; annis, per gradus successionis, Heraclienses sub regno tyrannorum fuere.

b Al. *Leon.*

LIBER XVII. *CAP.* I.

PEr idem ferme tempus in Hellesponti & Chersonesi regionibus terræmotus fuit: maxime tamen Lysimachia urbs ante duos & viginti annos à Lysimacho rege condita, eversa est. Quod portentum dira Lysimacho, stirpiq; ejus, ac regni ruinam, cum clade vexatarum regionum portendebat. Nec ostentis fides defuit: nam brevi post tempore, Agathoclem

clem filium suum, quem in successionem regni ordinaverat, per quem multa bella prospere gesserat, non solùm patrium, verùm etiam humanum ultra morem, perosus, ministra *a* Arsinoë noverca, veneno interfecit. Hæc illi prima mali labes, hoc initium impendentis ruinæ fuit. Nam parricidium, principum sequutæ cædes sunt, luentium supplicia quod occisum juvenem dolebant. Itaq; & hi qui cædibus superfuerant, & hi qui exercitibus præerant, certatim ad Seleucum deficiunt; eumq; pronum jam ex æmulatione gloriæ, bellum Lysimacho inferre compellunt. Ultimum hoc certamen commilitonum Alexandri fuit, &, velut ad exemplum fortunæ, par reservatum. Lysimachus quatuor & LXX. annos natus erat. Seleucus septem & LXX. Sed in hac ætate utriq; animi juveniles erant, imperiiq; cupiditatem insatiabilem gerebant. Quippe cum Orbem terrarum duo soli tenerent, angustiis sibimet inclusi videbantur, vitæq; finem non annorum spatio, sed imperii terminis metiebantur.

a Al. *Ar-syrice.*

CAP. II. In eo bello Lysimachus amissis ante variis casibus xv. liberis, non instrenue moriens, postremus domus suæ ruinæ cumulus accessit. Lætus tanta victoria Seleucus, & quod majus victoria putabat, solum se de cohorte Alexandri remansisse; victoremq; victorum extitisse, *non humanum esse opus, sed divinum munus gloriatur:* Ignarus prorsus, non multo post fragilitatis humanæ se ipsum exemplum futurum. Quippe *a* post menses admodum septem à Ptolemæo, cujus sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, per insidias circumventus occiditur; regnumq; Macedoniæ, quod Lysimacho eripuerat, cum vita pariter amittit. Igitur Ptolemæus cum & in gratiam memoriæ magni Ptolemæi patris, & in favorem ultionis

a A.M. 5918. Olym. 124.

N 2 Lysi-

Lysimachi ambitiosus apud populares esset, primo Lysimachi filios conciliare sibi statuit; nuptiasq; Arsinoes sororis suæ, matris eorum petit, puerorum adoptione promissa, ut cum in locum patris eorum successisset, nihil illi moliri vel verecundia matris, vel appellatione patris auderent. Fratris quoq; regis Ægypti concordiam per epistolas deprecatur; professus, *deponere se offensam erepti paterni regni, neq; amplius à fratre quæsiturum, quod honestius à paterno hoste perceperit.* b Omniq; arte adulatur Eumeni, & Antigono, Demetrii filiis, Antiocho, filio Seleuci, cum quibus bellum habiturus erat, ne tertius sibi hostis accederet. Sed nec Pyrrhus rex Epiri omissus, ingens momentum futurus, utri parti socius accessisset, qui & ipse spoliare singulos cupiens, omnibus se partibus venditabat. Itaq; Tarentinis adversus Romanos laturus auxilium, ab Antigono naves, ad exercitum in Italiam deportandum, mutuo petit: ab Antiocho pecuniam, qui opibus quàm militibus instructior erat; à Ptolemæo Macedonum militum auxilia. Sed Ptolemæus, c cui nulla dilationis ex infirmitate virium venia esset, quinq; millia, elephantos quinquaginta, non amplius quàm in biennii usum dedit. Ob hæc Pyrrhus, filia Ptolemæi in matrimonium accepta, vindicem eum regni reliquit: ne abducta in Italiam juventute, prædam hostibus regnum relinqueret.

b Al. omniq; arte adul. *Nicom.* ne cum *Antig. Demet.* & *Anti. Seleu.* filiis bellum habituro, tertius, *&c.*

c Al. cum.

CAP. III. Sed quoniam ad Epiri mentionem ventum est, de origine regni ejus pauca narranda sunt. Molossorum primum in ea regione regnum fuit. Post Pyrrhus, Achillis filius, amisso per absentiam Trojanis temporibus paterno regno, in his locis consedit, qui Pyrrhidæ primo, postea Epirotæ dicti sunt. Sed Pyrrhus, cùm in templum Dodonæi Jovis

vis ad consulendum venisset, ibi Lanassam, neptem Herculis, rapuit: ex cujus matrimonio octo liberos sustulit. Ex his nonnullas virgines nuptum finitimis regibus tradidit, opesq; affinitatium auxilio magnas paravit: atq; ita Heleno, filio Priami regis, ob industriam singularem, regnum Chaonum, & Andromachen Hectoris, quam & ipse matrimonio suo in divisione Trojanæ prædæ acceperat, uxorem tradidit: breviq; post tempore, Delphis insidiis Orestæ, filii Agamemnonis, inter altaria Dei interiit. Successor huic *a* Pialis filius fuit. Per ordinem deinde, regnum ad *b* Arrybam descendit; cui, quoniam pupillus & unicus ex gente nobili superesset, intentiore omnium cura servandi ejus educandique, publice tutores constituuntur: Athenas quoq; erudiendi gratia missus, quanto doctior majoribus suis, tanto & gratior populo fuit. Primus itaq; leges, & senatum, annuosq; magistratus, & reipubl. formam composuit: & ut à Pyrrho sedes, sic vita cultior populo ab Arryba statuta. Hujus filius Neoptolemus fuit: ex quo nata est Olympias, mater Alexandri Magni, & Alexander, qui post eum regnum Epiri tenuit, & in Italia bello gesto, in Brutiis interiit. Post ejus mortem frater Æacides regno successit, qui assiduis adversus Macedonas bellorum certaminibus populum fatigando, offensam civium contraxit: ac propterea in exsilium actus, Pyrrhum filium *c* bimum, admodum parvulum in regno reliquit. Qui & ipse cum à populo propter odium patris ad necem quæreretur, furtim subtractus in Illyrios, defertur: traditusq; est Beroæ, Glauci regis uxori, nutriendus, quæ & ipsa generis Æacidarum erat. Ibi eum, seu misericordia fortunæ ejus, seu infantilibus blandimentis inductus rex, adversum Cassandrum Macedoniæ regem, qui eum

a Al. *Pictus*, vulgo *Pylades*.

b M.S. *Arrythribam* & *Aryrubam*.

c Al. vix.

ſub belli comminatione depoſcebat, diu protexit, addito in auxilium etiam adoptionis officio. Quibus rebus moti Epirotæ, odio in miſericordiam verſo, annorum XI. eum in regnum revocaverunt, datis tutoribus, qui regnum uſq; adultam ejus ætatem tuerentur. Adoleſcens deinde multa bella geſſit; tantuſq; rerum ſucceſſus haberi cœptus eſt, ut Tarentinos ſolus adverſus Romanos tueri poſſe videretur.

LIBER XVIII. CAP. I.

IGitur Pyrrhus, rex Epiri, cum iterata Tarentinorum legatione, additis Samnitium & Lucanorum precibus, & ipſis auxilio adverſus Romanos indigentibus, fatigaretur, non tam ſupplicum precibus, quàm ſe invadendi Italiæ imperii inductus, venturum ſe cum exercitu pollicetur. In quam rem inclinatum ſemel animum, præcipitem agere cœperant exempla majorum: ne aut inferior patruo ſuo Alexandro videretur, quo defenſore iidem Tarentini adverſus Bruttios uſi fuerant; aut minores animos Magno Alexandro habuiſſe, qui tam longa à domo militia Orientem ſubegit. Igitur relicto cuſtode regni filio Ptolemæo, annos XV. nato, exercitum in portu Tarentino exponit, duobus parvulis filiis, Alexandro & Heleno, in ſolatia longinquæ expeditionis ſecum *a* adductis. Cujus audita adventu, Conſul Romanus Valerius *b* Lævinus, feſtinans, ut prius cum eo congrederetur, quàm auxilia ſociorum convenirent, exercitum in aciem educit: Nec rex, tametſi numero militum inferior eſſet, certamini moram fecit. Sed Romanos vincentes jam, inuſitata ante elephantorum forma ſtupere primò, mox cedere prælio coëgit; victoreſq; jam nova Macedonum monſtra repente vicerunt. Nec hoſtibus incruenta victoria fuit. Nam & ipſe Pyrrhus graviter vulneratus eſt;

a Al. abductis.

b Al. *Albinus*, *Plut.*

est; & magna pars militum ejus cæsa; majoremq; gloriam ejus victoriæ, quàm lætitiam habuit. Hujus pugnæ eventum multæ civitates secutæ, Pyrrho se tradunt. Inter ceteras etiam Locri, prodito præsidio Romano, ad Pyrrhum deficiunt. Ex ea præda Pyrrhus CC. captivos milites Romam gratis remisit, ut cognita virtute ejus, Romani cognoscerent etiam liberalitatem. Interjectis deinde diebus, cum sociorum exercitus supervenisset, iteratò prælium cum Romanis facit, quo par fortuna priori bello fuit.

CAP. II. Interea Mago, dux Carthaginiensium, in auxilium Romanorum cum CXX. navibus missus, senatum adiit, *ægre tulisse Carthaginienses*, affirmans, *quod bellum in Italia à peregrino rege paterentur. Ob quam causam missum se, ut quoniam ab externo hoste oppugnarentur, externis auxiliis juvarentur.* Gratiæ à senatu Carthaginiensibus actæ, auxiliaq; remissa. Sed Mago Punico ingenio, post paucos dies tacitus, quasi pacificator Carthaginiensium, Pyrrhum adit, speculaturus consilia ejus de Sicilia, quo eum arcessiri fama erat. Nam Romanis eadem causa mittendi auxilii Carthaginiensibus fuerat, ut Romano bello, ne in Siciliam transire posset Pyrrhus, in Italia detineretur. Dum hæc aguntur, legatus à senatu Romano Fabricius Lucinus missus, pacem cum Pyrrho composuit. Ad quam confirmandam, Cyneas Romam cum ingentibus à Pyrrho donis missus, neminem, cujus domus muneribus pateret, invenit. Huic continentiæ Romanorum simile exemplum, iisdem ferme temporibus fuit. Nam missi à senatu in Ægyptum legati, cum ingentia sibi Ptolemæo rege missa munera sprevissent, interjectis diebus ad cœnam invitatis, aureæ coronæ missæ sunt, quas *a* honoris causa receptas, postera die statuis regis imposuerunt.

a Al. homines, & ominis.

 runt.

runt. Igitur Cyneas, cùm turbatam cùm Romanis pacem ab Appio Claudio renunciasset, interrogatus à Pyrrho, *qualis Roma esset*, respondit, *Regum urbem sibi visam*. Post hæc legati Siculorum superveniunt, tradentes Pyrrho totius insulæ imperium, quæ assiduis Carthaginiensium bellis vexabatur. Itaq; relicto Locris Alexandro filio, firmatisq; sociorum civitatibus valido præsidio, in Siciliam exercitum trajecit.

CAP. III. Et quoniam ad Carthaginiensium mentionem ventum est, de origine eorum pauca dicenda sunt, repetitis Tyriorum paulo altius rebus, quorum casus etiam dolendi fuerunt. Tyriorum gens condita à Phœnicibus fuit, qui terræ motu vexati, relicto patriæ solo, Assyrium stagnum primò, mox mari proximum littus incoluerunt, condita ibi urbe, quam à piscium ubertate, Sidonia appellaverunt: nam piscem Phœnices *sidon* vocant. Post multos deinde annos à rege Ascaloniorum expugnati, navibus appulsi, *a* Tyron urbem ante annum Trojanæ cladis condiderunt: ibi Persarum bellis diu varieq; fatigati, victores quidem fuere: sed attritis viribus, à servis suis multitudine abundantibus, indigna supplicia perpessi sunt: qui conspiratione facta, omnem liberum populum cum dominis interficiunt: atq; ita potiti urbe, lares dominorum occupant, rempub. invadunt, conjuges ducunt, & quod ipsi non erant, liberos procreant. Unus ex tot millibus servorum fuit, qui miti ingenio, senis domini, parviliq; filii ejus fortuna moveretur; dominosq; non truci feritate, sed piæ misericordiæ humanitate respiceret. Itaq; cùm velut occisos alienasset, servisq; de statu reipub. deliberantibus placuisset regem ex suo corpore creari, eumq; potissimum quasi acceptissimum diis, qui solem orientem primus

a A. M. 3918.

mus vidisset, rem ad Stratonem (hoc enim ei nomen erat) dominum occultè latentem detulit. Ab eo formatus cum medio noctis omnes in unum campum processissent, ceteris in Orientem spectantibus, solus Occidentis regionem intuebatur. Id primum aliis videri furor in Occidente solis ortum quærere: ubi vero dies adventare cœpit, editissimisq; culminibus urbis oriens splendere; expectantibus aliis, ut ipsum solem aspicerent, hic primus omnibus fulgorem solis in summo fastigio civitatis ostendit. Non servilis ingenii ratio visa; requirentibusq; auctorem, de domino confitetur. Tunc intellectum est: Quantum *b* ingenua servilibus ingenia præstarent; militiaq; servos, non sapientia vincere. Igitur venia seni filioq; data est; & velut numine quodam reservatos arbitrantes, regem Stratonem creaverunt. Post cujus mortem regnum ad filium, ac deinde ad nepotes transiit. Celebre hoc servorum facinus, metuendumq; exemplum toto Orbe terrarum fuit. Itaque Alexander Magnus, cum interjecto tempore in Oriente bellum gereret, velut ultor publicæ securitatis, expugnata eorum urbe, omnes qui prælio superfuerant, ob memoriam veteris cædis crucibus affixit: genus tantum Stratonis inviolatum servavit, regnumq; stirpi ejus restituit, ingenuis & innoxiis incolis insulæ attributis, ut exstirpato servili germine, genus urbis ex integro conderetur.

b Al. dominarum ingenia.

CAP. IV. Hoc igitur modo Tyrii, Alexandri auspiciis conditi, parcimonia & labore quærendi cito *a* convaluere. Ante cladem dominorum, cum & opibus & multitudine abundarent, missa in Africam juventute, Uticam condidere: cum interim rex *b* Tyro decedit, filio Pygmalione, & Elissa filia, insignis formæ virgine, heredibus institutis. Sed populus Pyg-

a Al. coaluere.

b Al. *Tyri.*

Pygmalioni admodum puero regnum tradidit. Elissa quoq; *c* Acerbæ avunculo suo, sacerdoti Herculis, qui honos secundus à rege erat, nubit. Huic magnæ, sed dissimulatæ opes erant: aurumq; metu regis non tectis, sed terræ crediderat; quam rem etsi homines ignorabant, fama tamen loquebatur. Qua incensus Pygmalion, oblitus juris humani, avunculum suum, eundemq; generum, sine respectu pietatis occidit. Elissa diu fratrem propter scelus adversata, ad postremum dissimulato odio, mitigatoq; interim vultu fugam tacito molitur, assumtis quibusdam principibus in societatem, quibus par odium in regem esse, eandemq; fugiendi cupiditatem arbitrabatur. Tunc fratrem dolo aggreditur, fingit *se ad eum migrare velle, ne amplius ei mariti domus, cupidæ oblivionis, gravem luctus imaginem renovaret, nec ultra amara admonitio oculis ejus occurrat.* Non invitus Pygmalion verba sororis audivit, existimans cum ea & aurum Acerbæ ad se venturum. Sed Elissa ministros migrationis à rege missos, navibus cum omnibus opibus suis prima vespera imponit, provectaque in altum, compellit eos onera arenæ pro pecunia involucris involuta, in mare dejicere. Tunc deflens ipsa, lugubriq; voce Acerbam *d* ciens; orat *ut libens opes suas recipiat, quas reliquerat; habeatq; inferias, quas habuerit causam mortis.* Tunc ipsos ministros aggreditur; *sibi quidem* ait *optatam olim mortem: sed illis acerbos cruciatus, & dira supplicia imminere, qui Acerbæ opes quarum spe parricidium rex fecerit, avaritiæ tyranni subtraxerint.* Hoc metu omnibus injecto, comites fugæ accepit. Junguntur & senatorum in eam noctem præparata agmina; atq; ita sacris Herculis, cujus sacerdos Acerbas fuerat, repetitis, exsilio sedes quærunt.

c M. S. S. *Sicharbe*; & *Hiarba*, qui & *Sichaus* Virg.

d Al. Ciet.

CAP. V. Primus illis appulsus terræ, Cyprus

prus insula fuit: ubi sacerdos Jovis, cum conjuge & liberis, deorum monitu, comitem se Elissæ sociumq; *a* fortunæ præbuit, pactus sibi posterisque perpetuum honorem sacerdotii. Conditio pro manifesto omine accepta. Mos erat Cypriis, virgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniam quæsituras, in quæstum ad littus maris mittere pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas. Harum igitur ex numero LXXX. admodum virgines raptas, navibus imponi Elissa jubet; ut et juventus matrimonia, & urbs sobolem habere posset. Dum hæc aguntur, Pygmalion cognita sororis fuga, cum impio bello fugientem persequi pararet, ægre precibus matris, & deorum minis victus, quievit: cui cum inspirati vates canerent, *non impunè laturum, si incrementa urbis toto Orbe auspicatissimæ interpellasset*; hoc modo spatium respirandi fugientibus datum. Itaq; Elissa delata in Africæ sinum, incolas loci ejus, adventu peregrinorum mutuarumq; rerum commercio gaudentes, in amicitiam solicitat: deinde empto loco, qui corio bovis tegi posset, in quo fessos longa navigatione socios, quoad proficisceretur, reficere *b* posset; coriam in tenuissimas partes secari jubet, atq; ita majus loci spacium quam petierat, occupat: unde postea ei loco Byrsæ nomen fuit. Confluentibus deinde vicinis locorum, qui spe lucri multa hospitibus venalia inferebant; sedesque ibi studentibus, ex frequentia hominum velut instar civitatis effectum est. Uticensium quoq; legati, dona ut consanguineis attulerunt; hortatiq; sunt, ut urbem ibi conderent, ubi sedes sortiti essent. Sed & Afros detinendi advenas amor cepit. Itaq; consentientibus omnibus Carthago conditur, statuto annuo vectigali pro solo urbis. In primis fundamentis caput bubulum inventum

a Alii omittunt.

b Al. reficeret, omissa voce, posset.

tum est: quod auspicium quidem fructuosæ terræ, sed laboriosæ, perpetuoq; servæ urbis fuit: propter quod in alium locum urbs translata. Ibi quoq; equi caput repertum, bellicosum potentemq; populum futurum significans, urbi auspicatam sedem dedit. Tunc ad opinionem novæ urbis concurrentibus gentibus, brevi & populus & civitas magna facta.

CAP. VI. Cum successu rerum florentes Carthaginis opes essent, rex *a* Maxitanorum *b* Hiarbas decem Pœnorum principibus ad se arcessitis, Elissæ nuptias sub belli denuntiatione petit: quod legati reginæ referre metuentes, Punico cum ea ingenio egerunt; nuntiantes, *regem aliquem poscere, qui cultiores victus eum, Afrosq; perdoceat: sed quem inveniri posse, qui ad Barbaros & ferarum more viventes transire à consanguineis velit?* Tunc à regina castigati, *Si pro salute patriæ asperiorem vitam recusarent, cui etiam ipsa vita, si res exigat, debeatur: regis mandata aperuere, dicentes, Quæ præcipiat aliis, ipsi facienda, si velit urbi consultum esse.* Hoc dolo capta, diu Acerbæ viri nomine cum multis lacrymis & lamentatione flebili invocato, ad postremum *ituram se quo suæ urbis fata vocarent*, respondit. In hoc trium mensium sumpto spatio, pyra in ultima parte urbis exstructa, velut placatura viri manes, inferiasq; ante nuptias missura, multas hostias cædit, & sumpto gladio pyram conscendit, atque ita ad populum respiciens, *ituram se ad virum, sicut præceperant*, dixit, vitamq; gladio finivit. Quam diu Carthago invicta fuit, pro Dea culta est. Condita est urbs hæc LXXII. annis ante quàm Roma; cujus virtus sicut bello clara fuit, ita domi status variis discordiarum casibus agitatus est. Cum inter cetera mala, etiam peste laborarent, cruenta sacrorum religione, & scelere pro remedio usi sunt.

a M. S. S. *Muxitanorum.* & *Mauritanorum.*
b Al. *Tarbas.*

Quippe

Quippe homines, victimas immolabant; & impuberes (quæ ætas etiam hostium misericordiam provocat) aris admovebant, pacem deorum sanguine eorum exposcentes, pro quorum vita dii rogari maximè solent.

CAP. VII. Itaq; aversis tanto scelere numinibus, cum in Sicilia diu *a* feliciter dimicassent: translato in Sardiniam bello, amissa majore exercitus parte, gravi prælio victi sunt. Propter quod ducem suum *b* Maleum, cujus auspiciis & Siciliæ partem domuerant, & adversus Afros magnas res gesserant, cum parte exercitus, quæ superfuerat, exulare jusserunt. Quam rem ægre ferentes milites, legatos Carthaginem mittunt, qui redditum primo, veniamq; infelicis militiæ petant; dum denuntient, *quod precibus nequeant armis se consecuturos.* Cum & preces & minæ legatorum spretæ essent, interjectis diebus, conscensis navibus, armati ad urbem veniunt: ibi deos hominesq; testari, *non se expugnatum, sed sed reciperatum patriam venire; ostensurosq; civibus suis, non virtutem sibi priore bello, sed fortunam defuisse:* prohibitis commeatibus, obsessaq; urbe, in summam desperationem Carthaginienses adduxerunt. Interea Cartalo, Malei exulis ducis filius, cum præter castra patris à Tyro quo decimas Herculi ferre, ex præda Siciliensi, quam pater ejus ceperat, à Carthaginiensibus missus fuerat, reverteretur, arcessitusq; à patre esset, *prius publicæ se religionis officia executurum quàm privatæ pietatis,* respondit. Quam rem etsi indigne ferret pater, non tamen vim afferre religioni ausus est. Interjectis deinde diebus Cartalo petito commeatu à populo, cum reversus ad patrem esset; ornatusq; purpura, & infulis sacerdotii, omnium se oculis ingereret, tunc in secretum abducto pater ait: *Aususne es, nefandissimum caput, ista purpura & au-*

a M. S. infeliciter.

b Al. *Mazeum.*

ro ornatus, in conspectum tot miserorum civium venire? & mœsta ac lugentia castra, circumfluentibus quietæ felicitatis insignibus, velut exultabundus intrare? Nusquamne te aliis jactare potuisti? Nullus locus aptior, quàm sordes patris & exsilii infelicis ærumnæ fuerunt? Quid, quod paulo ante vocatus, non dico patrem, ducem certe civium tuorum superbe sprevisti? Quid porro tu in purpura ista coronisq; aliud, quàm victoriarum mearum titulos geris? Quoniam igitur tu in patre nihil nisi exsulis nomen agnoscis; ego quoq; imperatorem me magis, quàm patrem judicabo; statuamq; in te exemplum, ne quis posthac infelicibus miseriis patris illudat. Atq; ita eum cum ornatu suo, in altissimam crucem in conspectu urbis suffigi jussit. Post paucos deinde dies Carthaginem capit: evocatoq; populo ad concionem, exsilii injuriam queritur: belli necessitatem excusat: *contentumq; victoria sua, punitis auctoribus* c *miserorum civium, injuriosi exsilii omnibus se veniam dare dicit.* Atq; ita decem senatoribus interfectis, urbem legibus suis reddidit. Nec multo post affectati regni accusatus, duplicis & in filio & in patria parricidii pœnas dedit. Huic Mago imperator successit; cujus industria, & opes Carthaginiensium, & imperii fines, & bellicæ gloriæ laudes creverunt.

c Al. miseriarum civilium.

LIBER XIX. *CAP.* I.

MAgo Carthaginiensium imperator, cum primus omnium, ordinata disciplina militari, imperium Pœnorum condidisset, viresq; civitatis non minus bellandi arte quàm virtute firmasset, diem fungitur, relictis duobus filiis Hasdrubale & Hamilcare: qui per vestigia paternæ virtutis decurrentes, sicuti generi, ita & magnitudini patris successerunt. His ducibus Sardiniæ bellum illatum: adversus Afros quoque, vectigal pro solo urbis multorum

torum annorum repetentes, dimicatum: sed Afrorum ſicuti cauſa juſtior, ita & fortuna ſuperior fuit; bellumq; his ſolutione pecuniæ, non armis, finitum. In Sardinia quoq; Haſdrubal graviter vulneratus, imperio Hamilcari fratri tradito, interiit: cujus mortem, cum luctus civitatis, tum & dictaturæ undecim, & triumphi quatuor inſignem fecere: hoſtibus quoq; crevere animi, veluti cum duce vires Pœnorum cecidiſſent. Itaq; Siciliæ populis propter aſſiduas Carthaginienſium injurias, ad Leonidam, fratrem regis, Spartanorum, concurrentibus, grave bellum natum: in quo & diu, & varia victoria præliatum fuit. Dum hæc aguntur, legati à Dario, Perſarum rege, Carthaginem venerunt, afferentes edictum, quo Pœni humanas hoſtias immolare, & canina veſci prohibebantur: mortuorumq; corpora cremare potius, quàm terra obruere, à rege jubebantur: petentes ſimul auxilia adverſus Græciam, cui illaturus bellum Darius erat. Sed Carthaginienſes auxilia negantes, propter aſſidua finitimorum bella, ceteris, ne per omnia contumaces viderentur, cupidè paruere.

CAP. II. Interea Hamilcar bello Sicilienſi interficitur, relictis tribus filiis, Imilcone, Hannone, Giſcone. Haſdrubali quoq; par numerus filiorum fuit, Annibal, & Haſdrubal, & *a* Sappho. Per hos res Carthaginienſium ea tempeſtate gerebantur. Itaq; & Mauris bellum illatum, & adverſus Numidas pugnatum, & Afri compulſi ſtipendium urbis conditæ Carthaginienſibus remittere. Deinde cum familia tanta imperatorem gravis libere civitati eſſet, omniaq; ipſi agerent ſimul & judicarent, centum ex numero ſenatorum judices deliguntur, qui reverſis à bello ducibus rationem rerum geſtarum exigerent, ut hoc metu ita in bello

a Al. *Pſapho.*

b Al. agitarent.

imperia *b* cogitarent, ut domi judicia legesq; respicerent. In Sicilia in locum Hamilcaris, imperator Imilco succedit: qui cum navali terrestriq; bello secunda prælia fecisset, multasq; civitates cepisset, repente pestilentis sideris vi exercitum amisit. Quæ res cum nuntiata Carthagine esset, mœsta civitas fuit: omnia ululatibus, non secus ac si urbs ipsa capta esset, personabant: clausæ privatæ domus, clausa deorum templa, intermissa omnia sacra, omnia privata officia damnata. Cuncti deinde ad *c* portum congregantur, egredientesq; paucos è navibus, qui cladi superfuerant, de suis percontantur. Ut vero dubia antea spe, & suspenso metu, incerta orbitatis exspectatione, casus suorum miseris eluxit, tunc toto littore plangentium gemitus, tunc infelicium matrum ululatus, & flebiles querelæ audiebantur.

c Al. portam.

CAP. III. Inter hæc procedit inops è navi sua Imperator, sordida serviliq; tunica discinctus: ad cujus conspectum plangentium agmina junguntur. Ipse quoq; manus ad cœlum tendens, nunc sortem suam, nunc publicam fortunam deflet: nunc *deos* accusat, *qui tanta belli decora, & tot ornamenta victoriarum, quæ ipsi dederant, abstulerint: qui captis tot urbibus, totiesq; hostibus terrestri navaliq; prælio victis, exercitum victorem, non bello sed peste deleverint.* a *Deferre se tamen civibus suis non modica solatia, quod malis eorum hostes gaudere non gloriari possunt. Quippe cum neq; eos qui mortui sunt, à se occisos; neq; eos qui reversi sunt, à se fugatos possint dicere. Prædam, quam relictis à se castris abstulerint, non esse talem, quam velut spolium victi hostis ostentent: sed quam possessione vacua, fortuitis dominorum mortibus, sicuti caduca occuparint. Quod ad hostes pertinet, victores se recessisse; quod ad pestem victos. Nihil tamen se gravius ferre, quàm quod inter fortissimos viros mori non potuerit,*

a Al. Referre.

rit, servatusq; sit non ad vitæ jucunditatem, sed ad ludibrium calamitatis. Quanquam ubi miseras copiarum reliquias Carthaginem reduxerit, se quoq; sequuturum commilitones suos; ostensurumq; patriæ, non ideo se in eam diem vixisse, quoniam velit vivere: sed ne hos, quibus nefanda lues pepercerat inter hostium exercitus relictos, morte sua proderet. Tali vociferatione per urbem ingressus, ut ad limina domus suæ venit, prosecutam multitudinem velut postremo alloquio dimisit; obseratisq; foribus, ac nemine ad se, ne filiis quidem admissis, mortem sibi conscivit.

LIBER XX. CAP. I.

Dionysius è Sicilia Carthaginiensibus pulsis, occupatoq; totius insulæ imperio, grave otium regno suo, periculosamq; desidiam tanti exercitus ratus, copias in Italiam trajecit: *a* simul ut militum vires continuo labore *b* acuerentur, & regni fines proferrentur. Prima *c* illi militia adversus Græcos, qui *d* proxima Italici maris littora tenebant, fuit: quibus devictis, finitimos quosq; aggreditur, omnesq; Græci nominis Italiam possidentes, hostes sibi destinat: quæ gentes non partem, sed universam ferme Italiam ea tempestate occupaverant. Deniq; multæ urbes adhuc post tantam vetustatem vestigia Græci moris ostentant. Namque Tuscorum populi, qui oram inferi maris possident, à Lydia venerunt: & Venetos, quos incolas superi maris videmus, capta & expugnata Troja, Antenore duce, misit: *e* Adria quoq; Illyrico mari proxima, quæ & Adriatico mari nomen dedit, Græca urbs est; Arpos Diomedes exciso Ilio, naufragio in eo loco delatus, condidit. Sed & Pisæ in Liguribus Græcos auctores habent: & in Tuscis, Tarquinii à Thessalis, & Spina in Umbris: Perusini quoq; originem ab Achæis ducunt. Quid *f* Cereh ur-

A. M. 4794.

a Al. ut & mil.

b Al. augerentur.

c Al omittunt illi.

d M. S. proximi.

e *Atria.*

f Al. *Charem Carem.*

urbem dicam? Quid Latinos populos, qui ab Ænea conditi videntur? Jam Falisci, Nolani, Abellani, nonne Chalcidensium coloni sunt? Quid tractus omnis Campaniæ? Quid Bruttii, Sabinique? Quid Samnites? Quid Tarentini? quos Lacedæmone profectos, Spuriosq; vocatos accepimus? Thurinorum urbem condidisse Philocteten ferunt, ibiq; adhuc monumentum ejus visitur: & Herculis sagittæ in Apollinis templo, quæ fatum Trojæ fuere.

CAP. II. *a* Metapontini quoq; in templo Minervæ ferramenta, quibus *b* Epeus, à quo conditi sunt, equum Trojanum fabricavit, ostentant. Propter quod omnis illa pars Italiæ, major Græcia *c* appellata est. Sed principio originum Metapontini cum Sibaritanis & Crotoniensibus pellere ceteros Græcos Italia statuerunt. Cùm primùm urbem Sirim cepissent, in *d* expugnatione ejus quinquaginta juvenes amplexos Minervæ simulachrum, sacerdotemq; deæ velatum ornamentis, inter ipsa altaria trucidaverunt. Ob hæc cum peste & seditionibus vexarentur, priores Crotonienses Delphicum oraculum adierunt. Responsum his est, *finem mali fore, si violatum Minervæ numen, & interfectorum manes placassent.* Itaq; cum statuas juvenibus justæ magnitudinis, & imprimis Minervæ fabricare cœpissent, Metapontini, cognito oraculo deorum, occupandum *e* manium & deæ pacem rati, juvenibus modica & lapidea simulacra ponunt, & deam *f* pacificiis placant. Atq; ita pestis utrobiq; sedata est, cum alteri magnificentia, alteri velocitate certassent. Recuperata sanitate, non diu Crotonienses quievere. Itaq; indignantes, in oppugnatione Siris, auxilium contra se à Locrensibus latum, bellum his intulerunt. Quo metu territi Locrenses, ad Spartanos decurrunt: auxilium supplices deprecantur. Illi *g* longinqua militia

a Metapontum, al. Metabum.
b M. S. Epeas.
c I. appellatur.
d Expurgatione.
e I. Et Manium pacem & Deæ.
f Al. panesiciis.
g Longinquam Militiam, rectius.

tia gravati, auxilia à Castore & Polluce petere eos jubent. Neq; legati responsum sociæ urbis spreverunt: profectiq; in proximum templum, facto sacrificio, auxilium deorum implorant. Litatis hostiis, obtentoque, ut rebantur, quod petebant, haud secus læti, quàm si deos ipsos secum *b* advecturi essent; pulvinaria iis in navi componunt, faustisq; *i* profecti ominibus, solatia suis, pro auxiliis deportant.

b Al. avecturi.
i I. profectionibus.

CAP. III. His cognitis, Crotonienses & ipsi legatos ad oraculum Delphos mittunt, victoriæ facultatem, belliq; prosperos eventus deprecantes. Responsum, *prius votis hostes, quàm armis vincendos*. Cum vovissent Apollini decimas prædæ, Locrenses & voto hostium, responso dei cognito, nonas voverunt; tacitamq; *a* eam rem habuere, ne votis vincerentur. Itaq; cùm in aciem processissent, & Crotoniensium viginti millia armatorum constitissent, Locrenses paucitatem suam circumspicientes (nam sola *b* quindecim millia militum habebant) omissa spe victoriæ, in destinatam mortem conspirant; tantusq; ardor ex desperatione singulos cepit, ut victores se putarent, si non inulti morirentur. Sed dum mori honeste quærunt, *c* feliciter *d* vicerunt: Nec alia causa victoriæ fuit, quam quod desperaverunt. Pugnantibus Locris, aquila ab acie nunquam recessit, eosq; tam diu circumvolavit, quoad vincerent. In cornibus quoq; duo juvenes diverso à ceteris armorum habitu, eximia magnitudine, & albis equis, & coccineis paludamentis, pugnare visi sunt, nec ultra apparuerunt, quam *e* pugnatum est. Hanc admirationem auxit incredibilis famæ velocitas. Nam eadem die, qua in Italia pugnatum est, & Corintho, & Athenis, & Lacedæmone nuntiata est victoria.

a M. S. tantam, al. istam.
b M.S. duodecim. al. Viginti.
b Al. felicius.
c Al. vixerunt.
d I. pugnatum.

CAP. IV. Post hæc Crotoniensibus nulla virtutis exercitatio, nulla armorum cura fuit.

Olym. 60.
a Ao. M. 3360.
b M. S. venisset Philos.
c Al. ornatus al. firmatus,

Oderant enim quæ infeliciter sumserant; mutassentq; vitam luxuria, ni a Pythagoras b philosophus fuisset. Hic Sami Demarato locuplete negotiatore natus, magnisq; sapientiæ incrementis c formatus, Ægyptum primo, mox Babyloniam ad perdiscendos siderum motus originemque mundi spectandam profectus, summam scientiam consequutus erat. Inde regressus, Cretam & Lacedæmona, ad cognoscendas Minoïs & Lycurgi inclytas ea tempestate leges, contenderat. Quibus omnibus instructus, Crotonam venit, populumq; in luxuriam lapsum, auctoritate sua ad usum frugalitatis revocavit. Laudabat quotidie virtutem; & vitia d luxuriæ, casusq; civitatium ea peste perditarum enumerabat; tantumq; studium multitudinis ad frugalitatem provocavit, ut aliquos ex his luxuriatos incredibile videretur. Matronarum quoq; seperatim à viris doctrinam, & puerorum à parentibus frequenter habuit. Docebat nunc has pudicitiam, & obsequia in viros; nunc illos modestiam, & literarum studium. Inter hæc velut genitricem virtutum frugalitatem omnibus ingerebat, consecutusq; disputationum assiduitate erat, ut matronæ auratas vestes, ceteraque dignitatis suæ, ornamenta, velut instrumenta, luxuriæ deponerent: eaque omnia delata in Junonis ædem ipsi deæ consecrarent; præ se ferentes, vera ornamenta matronarum pudicitiam, non vestes esse. In juventute quoq; quantum profligatum sit, victi feminarum contumaces animi manifestant. Sed CCC. ex juvenibus cum sodalitii jure sacramento quodam nexi, separatam à ceteris civibus vitam exercerent, quasi cœtum clandestinæ conjurationis haberent, civitatem in se converterunt, quæ eos, cum in unam domum convenissent, cremare voluit. In quo tumultu LX. ferme

d I. luxuriæ contemnebat.

ferme *d* periere; ceteri in exsilium profecti. Pythagoras autem cum annos XX. Crotonæ egisset, Metapontum migravit, ibiq; decessit: cujus tanta admiratio fuit, ut ex domo ejus templum facerent; eumq; pro deo colerent.

d Homines periere.

CAP. V. Igitur Dionysius tyrannus, quem supra à Sicilia exercitum in Italiam trajecisse, bellumq; Græcis intulisse memoravimus, expugnatis Locris, Crotonienses, vix vires longo otio ex prioris belli clade resumentes, aggreditur: qui fortius cum paucis tanto exercitu ejus, quam antea tot millibus Locrensium paucitati restiterunt. Tantum virtutis paupertas adversus insolentes divitias habet, tantoq; insperata interdum sperata victoria certior est. Sed Dionysium gerentem bellum, legati Gallorum, qui paucos ante *a* menses Romam incenderant, societatem amicitiamq; petentes adeunt; *gentem suam inter hostes ejus positam esse, magnoq;* b *usui ei futuram vel in acie bellanti, vel de tergo intentis in prælium hostibus affirmant.* Grata legatio Dionysio fuit. *c* Ita pacta societate & auxiliis Gallorum auctus, bellum velut ex *d* integro restaurat. His autem Gallis causa in Italiam veniendi, sedesq; novas quærendi, intestina discordia, & assiduæ domi dissentiones fuere: quarum tædio, cum in Italiam venissent, sedibus Tuscos expulerunt; & Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, *e* Vicentiam condiderunt. Tusci quoque, duce Rheto, avitis sedibus amissis, Alpes occupavere: & ex nomine ducis *f* gentes Rhætorum condiderunt. Sed Dionysium in Siciliam adventus Carthaginiensium revocavit: qui *g* reparato exercitu, bellum quod de lue deseruerant, auctis viribus repetebant. Dux belli Hanno Carthaginiensis erat: cujus inimicus Suniatus, potentissimus ea tempestate Pœnorum, cum odio ejus, Græcis lite-

a M. S. Messes Romanorum.

b Al. usui ejus.

c Itaque.

d Integro reliquit.

e *Vicetiam*, al. *Vintentiam*.

f Gente, *Rhetiorum*.

g Al. recuperato.

h Al. segnitiam.

literis, Dionysio adventum exercitus, *h* segnitiem ducis familiariter prænuntiasset, comprehensis epistolis, proditionis damnatur: facto senatus consulto, *ne quis postea Carthaginiensis, aut literis Græcis, aut sermoni studeret; ne aut loqui cum hoste, aut scribere sine interprete posset.* Nec multo post Dionysius, quem paulo ante non Sicilia, non Italia capiebat, assiduis belli certaminibus victus fractusque, *i* insidiis ad postremum suorum interficitur.

i Regnavit annos 38.

LIBER XXI. CAP. I.

EXtincto in Sicilia Dionysio tyranno, in locum ejus milites maximum natu ex filiis ejus, nomine Dionysium, suffecere; & naturæ jus secuti, *a* & quod firmius futurum *b* esse regnum, si penes unum remansisset, quàm si portionibus inter plures filios divideretur, arbitrabantur. Sed Dionysius inter initia regni, avunculos fratrum suorum, velut æmulos imperii sui, hortotoresq; puerorum ad divisionem regni, tollere gestiebat. Quare paulisper dissimulatum animum prius ad favorem popularium conciliandum intendit; excusatius facturus quod statuerat, si probatus ante omnibus foret. Igitur nexorum tria millia è carcere dimittit, tributa populo per triennium remittit; & quibuscunq; delinimentis potest, animos omnium solicitat. Tunc ad destinatum facinus conversus, non cognatos tantum fratrum, sed etiam *c* ipsos interficit: ut quibus consortium regni debebat, ne spiritus quidem *d* consortium relinqueret, tyrannidem in suos prius in exteros auspicatus.

a Al. eo quod.
b Al. esset.
c Al. ipsos fratres.
d Consortii relinqueretur.

CAP. II. Sublatis deinde æmulis, in segnitiam lapsus, saginam corporis ex nimia luxuria, oculorumq; valetudinem contraxit, adeo ut non solem, non pulverem, non deniq; splendorem ferre lucis ipsius posset. Propter quæ dum

dum contemni se putat, sævitia grassatur; nec ut pater carcerem nexis, sed cædibus civitatem replet. Ob quæ non contemtior omnibus, quàm invisior fuit. Itaq; cum bellum adversus eum Syracusani decrevissent, diu dubitavit, imperium deponeret, an bello resisteret. Sed à militibus prædam & urbis direptionem sperantibus, descendere in prælium cogitur. *a* Victus, cum iterato non felicius fortunam tentasset, legatos ad Syracusanos mittit, spondens, *se depositurum tyrannidem, si mitterent ad eum, quibuscum sibi de pace conveniret.* In quam rem missos primores, in carcere retinet, atq; ita incautis omnibus, nec quicquam hostile metuentibus, exercitum ad delendam civitatem mittit. Fit igitur in ipsa urbe anceps prælium: in quo oppidanis multitudine superantibus, Dionysius pellitur: qui cùm obsidionem *b* arcis timeret, cum omni regio apparatu in Italiam profugit tacitus. Exul à Locrensibus sociis exceptus, velut jure regnaret, arcem occupat; solitamq; sibi sævitiam exercet. Conjuges principum ad stuprum rapi jubebat: virgines ante nuptias abducebat, stupratasq; *c* sponsis reddebat: locupletissimos quósq; aut civitate pellebat, aut occidi *d* imperabat, bonaq; eorum invadebat.

a Al. Coactus.

b Al. *Argis* al. Regis.

c M. S. procis al. proceribus, al. sponsis procis.

d M. S. Jubebat.

CAP. III. *a* Dein cum rapinæ occasio deesset, universam civitatem callido commento circumvenit. Cum Rheginorum tyranni *b* Leophronis bello Locrenses premerentur, voverant, si victores forent, ut die festo Veneris virgines suas prostituerent. Quo voto intermisso, cum adversa bella cum Lucanis gererent, in conscionem eos Dionysius vocat: hortatur, *ut uxores filiasq; suas in templum Veneris, quam possint ornatissimas mittant: ex quibus sorte ductæ centum, voto publico fungantur, religionisq; gratia,* c *uno stent in lupunari mense, omnibus ante* *jura-*

a M. S. Dehinc.

b M. S. *Leoprofinis.*

c M. S. honestent.

juratis viris, ne quis ullam d *attaminet. Quæ res ne virginibus, voto civitatem solventibus, fraudi esset, decretum facerent, ne qua virgo nuberet, priusquam illæ* e *maritis traderentur.* Probato consilio, quo & superstitioni & pudicitiæ virginum consulebatur, certatim omnes feminæ impensius exornatæ, in templum Veneris conveniunt: quas omnes Dionysius immissis militibus spoliat, ornamentaque matronarum in prædam suam vertit. Quarundam viros ditiores interficit, quasdam ad prodendas virorum pecunias torquet. Cum his artibus per annos sex regnasset, conspiratione Locrorum civitate pulsus in Siciliam redit. Ibi Syracusas securis omnibus, post longam intercapedinem pacis, per proditionem recepit.

d Al. attraheret.

e Al. viris.

CAP. IV. Dum hæc in Sicilia gerentur, interim in Africa princeps Carthaginiensium Hanno opes suas, quibus vires reipubl. superabat, ad occupandam dominationem intendit, regnumq; invadere, interfecto senatu, conatus est. Cui sceleri solennem nuptiarum diem filiæ suæ legit, ut religione votorum, nefanda commenta facilius tegerentur. Itaque plebi epulas in publicis porticibus, senatui in domo sua parat, ut poculis veneno infectis, secretius senatum & sine arbitris interficeret, orbamq; rempubl. facilius invaderet. Qua re magistratibus per ministros prodita, scelus declinatum, non vindicatum est, ne in viro tam potenti plus negotii faceret res cognita, quam cogitata. *a* Contenti itaq; cohibuisse, decreto modum nuptiarum sumtibus statuunt; idq; *b* observari non ab uno, sed ab universis jubent, ne persona designata, non vitia correcta viderentur. Hoc consilio præventus, iterum servitia concitat, statutaq; rursus cædium die, cum denuo se proditum videret, timens judicium, munitum quoddam castellum cum viginti

a Al. Constanter itaq; communi decreto.

b. Al. servari.

ginti millibus servorum armatis occupat. Ibi dum Afros, regemq; *c* Maurorum concitat, capitur, virgisq; cæsus, effossis oculis, & manibus cruribusq; fractis, velut à singulis membris pœnæ exigerentur, in conspectu populi occiditur: corpus verberibus *d* lacerum in crucem figitur. Filii quoque, cognatiq; omnes etiam innoxii, supplicio traduntur, ne quisquam aut ad imitandum scelus, aut ad mortem ulciscendam, ex tam nefaria domo superesset.

c Mauritanorum.

d Al. laceratum.

CAP. V. Interea Dionysius Syracusis receptus, cum gravior crudeliorq; indies civitati esset, iterata conspiratione obsidetur. Tunc deposito imperio, arcem Syracusanis cum exercitu tradit; receptoq; privato instrumento, Corinthum in exilium proficiscitur. Ibi humillima quæq; tutissima existimans, in sordidissimum vitæ genus descendit: non contentus in publico vagari, sed potare: nec conspici in popinis, lupanaribusque, sed totis diebus *a* desidere: cum perditissimo quoq; de minimis rebus *b* disceptare, pannosus & squalidus incedere: risum lubentius præbere, quam captare; in macello perstare; quod emere non poterat oculis devorare; apud ædiles adversus lenones *c* jurgari; omniaq; ita facere, ut contemnendus magis, quàm metuendus videretur. Novissime ludimagistrum *d* professus, pueros in trivio docebat, ut aut à timentibus semper in publico videretur, aut à non timentibus faciliùs contemneretur. Nam licet tyrannicis vitiis semper abundaret: tamen simulatio hæc vitiorum, non naturæ erat; magisq; hæc arte, quàm amisso regali pudore faciebat: expertus quam invisa tyrannorum forent etiam sine opibus nomina. Laborabat itaq; invidia præteritorum, contemtu præsentium demere: neq; honesta, sed tuta consilia

a Al. residere.

b Al. discertare.

c Al. jurgare.

d Se professus.

filia circumſpiciebat. Inter has tamen diſſimulationum artes, inſimulatus eſt affectatæ tyrannidis, nec aliter quàm dum contemnitur, liberatus eſt.

CAP. VI. Inter hæc Carthaginienſes tanto ſucceſſu rerum Alexandri Magni exterriti, verentes ne Perſico regno & Africam vellet adjungere, mittunt ad ſpeculandos ejus animos Hamilcarem, cognomento *a* Rhodanum, virum ſolertia facundiaque præter ceteros inſignem. Augebant enim metum & Tyrus urbs, auctor originis ſuæ, capta: & Alexandria æmula Carthaginis, in terminis Africæ & Ægypti condita: & felicitas regis, apud quem nec cupiditas, nec fortuna ullo modo terminabantur. Igitur Hamilcar per Parmenionem aditu regis obtento, profugiſſe ſe ad regem expulſum *b* patria fingit, militemq; ſe expeditionis offert. Atq; ita conſiliis ejus exploratis, in tabellis ligneis, vacua deſuper cera inducta, civibus ſuis omnia perſcribebat. Sed Carthaginienſes poſt mortem regis reverſum in patriam, quaſi urbem regi *c* venditaſſet, non ingrato tantum, verùm etiam & crudeli animo, necaverunt.

a M.S. *Chodanum*, al. *Rhodium*, al. *Ronanum*.

b Al. patriam.

c Vendicaſſet.

LIBER XXII. *CAP.* I.

a AGathocles Siciliæ tyrannus, qui magnitudini prioris Dionyſii ſucceſſit, ad regni majeſtatem ex humili & ſordido genere pervenit. Quippe in Sicilia patre figulo natus, non honeſtiorem pueritiam, quàm principia originis habuit. Annos deinde pubertatis egreſſus libidinem à viris ad feminas tranſtulit. Poſt hæc apud utrumq; ſexum famoſus, vitam latrociniis mutavit. Interjecto tempore, cùm Syracuſas conceſſiſſet, accituſq; in civitatem inter incolas eſſet, diu ſine fide fuit; quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in vere-

a Ao. M. 4874.

verecundia quod inquinaret, haberi videbatur: in summa gregariam militiam sortitus, non minus tunc seditiosa, quàm antea turpi vitâ, in omne facinus promptissimus erat. Nam & manu strenuus, & in concionibus perfacundus habebatur. Brevi itaq; centurio, ac deinceps tribunus militum factus est. Primo bello adversus *b* Ætnæos magna experimenta sui Syracusanis dedit. Sequenti Campanorum tantam de se spem omnibus fecit, ut in locum *b* demortui ducis *c* Damasconis sufficeretur. Cujus uxorem adulterio cognitam, post mortem viri in matrimonium recepit. Nec contentus quod ex inope repente dives factus esset, piraticam adversus patriam exercuit. Saluti ei fuit, quod socii capti tortique, de illo negaverunt. Bis occupare imperium Syracusarum voluit: bis in exsilium actus est.

a Al. *Ethinaeos*, *Enneos*.

b Al. dimotu ducis.

c Al. *Demascenis*.

CAP. II. A Murgantinis, apud quos exulabat, odio Syracusanorum, primo prætor, mox dux creatur. In eo bello & urbem Leontinorum capit, & *a* patriam suam Syracusas obsidere cœpit: ad cujus auxilium Hamilcar, dux Pœnorum, imploratus, depositis hostilibus odiis, præsidia militum mittit. Ita uno eodemq; tempore Syracusæ, & ab hoste, civili amore defensæ; & à cive, hostili odio impugnatæ sunt: Sed Agathocles, cùm videret fortius defendi urbem quàm oppugnari, precibus per internuntios Hamilcarem exorat, ut inter se & Syracusanos pacis arbitria suscipiat, peculiaria in ipsum officia sua promittens. Qua spe impletus Hamilcar, societatem cum eo, metu potentiæ ejus jungit: ut quantum virium Agathocli adversus Syracusanos dedisset, tantum ipse ad *b* incrementa domesticæ potentiæ reciperaret. Igitur non pax tantum Agathocli conciliatur: verum etiam prætor Syracusis constituitur. Tunc Hamilcari, expositis ignibus

a Al. urbem

b Al. crementa.

nibus cereis, tactisque, in obsequia Pœnorum jurat. Deinde acceptis ab eo quinq; millibus Afrorum, c potentissimos quosq; ex principibus interficit: atq; ita veluti reip. statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari jubet, contracto in gymnasio senatu, quasi quædam prius ordinaturus. Sic compositis rebus, immissis militibus populum d obsidet; senatum trucidat: cujus peracta cæde, ex plebe quoque locupletissimos & promptissimos interficit.

c i. e. potissimos.

d Al. insidet.

CAP. III. His ita gestis, militem legit, exercitumq; conscribit: quo instructus, finitimas civitates nihil hostile metuentes, ex improviso aggreditur. Pœnorum quoq; socios, permittente Hamilcare fœdis injuriis vexat: propter quod querelas Carthaginem socii non tam de Agathocle, quàm de Hamilcare detulerunt: *hunc ut dominum & tyrannum, illum ut proditorem* arguentes: à *quo infestissimo hosti, fortunæ sociorum, interposita* a *pactione, donatæ sint: sicut ab initio Syracusæ in pignus societatis sint traditæ, urbs semper Pœnis infesta, & de imperio Siciliæ Carthaginis æmula; nunc insuper civitates sociorum eidem titulo pacis* b *additas.* *Denuntiare igitur se, hæc brevi ad ipsos redundatura, ac propediem* c *sensuros, quantum malum non Sicilia magis, quam ipsi Africæ attulerint.* His querelis senatus in Hamilcarem accenditur. Sed quoniam in imperio esset, tacita de eo suffragia tulerunt, & sententias, priusquam recitarentur, in urnam conjectas obsignari jusserunt, dum alter Hamilcar, Gisgonis filius, d à Sicilia reverteretur. Sed hæc callida commenta Pœnorum, & sententias e inaudita mors Hamilcaris prævenit; liberatusq; est fati munere, quem sui per injuriam cives inauditum damnaverunt. Quæ res Agathocli adversus Pœnos occasionem movendi belli dedit. Prima igitur illi cum Hamilcare,

a M. S. factione.

b Al. additas.

c Al. sessuros.

d Al. in *Siciliam*.

e M. S. audita.

re, Gisgonis filio, prælii congressio fuit: à quo victus, majore *f* mole *g* reparaturus bellum Syracusas concessit. Sed secundi certaminis eadem fortuna, quæ & prioris, fuit.

f Al. dolo.
g Al. recuperaturus.

CAP. IV. Cùm igitur victores Pœni Syracusas obsidione cinxissent, Agathoclesq; se neque viribus parem, neq; ad obsidionem ferendam instructum videret; super hæc à sociis crudelitate ejus offensis, desertus esset, statuit bellum in Africam transferre: mira prorsus audacia, ut quibus in solo urbis suæ par non erat, eorum urbi bellum inferret: & *a* qui sua tueri non poterat, impugnaret aliena; victusq; victoribus insultaret. Hujus consilii non minus admirabile silentium, quàm commentum fuit, populo hoc solum professus, invenisse se victoriæ viam: animos illi tantum in brevem obsidionis patientiam firmarent: vel si cui status præsentis fortunæ displiceret, dare se ei discedendi liberam potestatem. Cùm mille sexcenti discessissent, ceteros ad obsidionis necessitatem frumento & stipendio instruit: quinquaginta tantùm secum talenta ad præsentem usum aufert, cetera ex hoste melius, quàm ex sociis paraturus. Omnes deinde servos, militaris ætatis, libertate donatos, sacramento adegit, eosq; ad majorem partem ferme militum navibus imponit; ratus exæquata utriusq; ordinis conditione, mutuam inter eos virtutis æmulationem futuram: ceteros omnes ad tutelam patriæ reliquit.

a Al. quia sua.

CAP. V. Septimo igitur imperii anno, comitibus duobus adultis filiis, *a* Archagatho & Heraclida, nullo militum sciente quo veheretur, cursum in Africam dirigit. Cùm omnes aut in Italiam prædatum se, aut in Sardiniam ituros crederent, tum primum, exposito in Africæ littore exercitu, consilium suum omnibus aperit. Quo in loco Syracusæ positæ sint, o-

a M. S. Chalgato, al. Artidigoto.

stendit: *quibus aliud nullum auxilium superesset, quam ut hostibus faciant, quæ ipsi* b *patiantur. Quippe aliter domi, aliter foris bella tractari. Domi ea sola auxilia esse, quæ patriæ vires subministrent: foris hostem etiam suis viribus vinci, deficientibus sociis, & odio diuturni imperii externa auxilia circumspicientibus. Huc accedere, quod urbes, castellaq; Africæ non muris cinctæ, non in montibus positæ sint, sed in planis campis, sine ullis munimentis jaceant: quas omnes metu excidii facile ad belli societatem* c *perlici posse. Majus igitur Carthaginiensibus ab ipsa Africa, quàm ex Sicilia exarsurum bellum, coituraq; auxilia omnium adversus unam urbem, nomine quam opibus ampliorem, & quas non attulerit vires, inde sumturum. Nec in repentino Pœnorum metu, modicum momentum victoriæ fore, qui tanta audacia hostium perculsi, trepidaturi sint. Accessura & villarum incendia, castellorum, urbiumq; contumacium direptionem, tum ipsius Carthaginis obsidionem. Quibus omnibus non sibi tantum in alios, sed & aliis in se sentient patère bella. His non solum Pœnos vinci, sed & Siciliam liberari posse. Nec enim moraturos in ejus obsidione hostes,* d *cum sua urgeantur. Nusquam igitur alibi facilius bellum, sed nec prædam uberiorem inveniri posse. Nam capta Carthagine, omnem Africam Siciliamq; præmium victorum fore. Gloriam certe tam honestæ militiæ tantam in omne ævum futuram, ut terminari nullo tempore oblivione possit; ut dicatur eos solos* e *mortalium esse, qui bella, quæ domi ferre non poterant, ad hostes transtulerint,* f *victiq; victores insecuti sint, & obsessores urbis suæ obsederint. Omnibus igitur forti ac læto animo bellum ineundum, quo nullum aliud possit aut præmium victoribus uberius, victis monumentum illustrius dare.*

b Al. patefierentur.

c Al. pellici, al. perduci.

d Al. in sua urgentur.

e Al. immortalium, al. immortales:

f Al. ultroque.

CAP. VI. His quidem adhortationibus animi militum erigebantur: sed terrebat eos portenti *a* religio, quod navigantibus eis, sol defece-

a Al. visio.

fecerat. Cujus rei rationem non minore cura rex, quàm belli reddebat, affirmans, *si prius quam proficiscerentur, factum esset*, b *crediturum adversum profecturos prodigium esse: nunc quia egressis acciderit, illis ad quos eatur portendere. Porro defectus naturalium siderum semper præsentem rerum statum mutare; certumq; esse florentibus Carthaginiensium opibus, adversisq; rebus suis, commutationem significari.* Sic consolatis militibus, universas naves, consentiente exercitu, incendi jubet, ut omnes scirent, auxilio fugæ ademto, aut vincendum, aut moriendum esse. Deinde cum omnia, quacunq; ingrederentur, posternerent, villas castellaq; incenderent, obvius eis fuit cum c XXX. millibus d Pœnorum Hanno: sed prælio commisso, duo de Siculis, tria millia de Pœnis cum ipso duce cecidere. Hâc victoriâ & Siculorum animi eriguntur, & Pœnorum franguntur. Agathocles victis hostibus, urbes castellaq; expugnat, prædas ingentes agit, hostium multa millia trucidat. Castra deinde e quinto lapide à Carthagine statuit, ut damna carissimarum rerum, vastitatemq; agrorum, & incendia villarum, de muris ipsius urbis specularentur. Interea ingens tota Africa deleti Pœnorum exercitus fama, occupatarumq; urbium, divulgatur. Stupor itaq; omnes & admiratio incessit, unde tanto imperio tam subitum bellum, præsertim ab hoste jam victo, admiratio deinde paulatim in contemtum Pœnorum vertitur. Nec multo post, non f Afri tantum, verum etiam urbes nobilissimæ novitatem sequutæ, ad Agathoclem defecere; frumentoq; & stipendio victorem g instruxere.

b Al. credi[...]

c M. S. XX.

d M. S. *Paganorum.*

e M. S. quintum lapidem.

f Al. *Africa.*

g A., adjuvere, al. ex struxere.

CAP. VII. His Pœnorum malis etiam deletus in Sicilia cum imperatore exercitus, velut quidam ærumnarum cumulus accessit. Nam post profectionem à Sicilia Agathoclis, in obsidio-

fidione Syracusarum Pœni segniores redditi, ab Antandro, fratre regis Agathoclis, *a* occidione cæsi nuntiabantur. Itaq; cum domi forisq; eadem fortuna Carthaginiensium esset, jam non tributariæ tantùm ab his urbes, verum etiam socii reges deficiebant, amicitiarum jura non fide, sed successu ponderantes. Erat inter ceteros, rex Cyrenarum *b* Ophellas, qui spe improba, regnum totius Africæ amplexus, societatem cum Agathocle per legatos junxerat; pactusq; cum eo fuerat, ut Siciliæ illi, sibi Africæ imperium, victis Carthaginiensibus, *c* cederet. Itaq; cùm ad belli societatem cum ingenti exercitu ipse venisset, Agathocles blando alloquio, & humili adulatione, cum sæpius simul cœnassent, adoptatusq; filius ejus ab Ophella esset, incautum interficit: occupatoq; exercitu ejus, iterato, Carthaginienses omnibus viribus bellum *d* cientes, magno utriusq; exercitus sanguine, gravi prælio superat. Hoc certaminis discrimine tanta desperatio illata Pœnis est, ut nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset, transiturus ad eum *e* Bomilcar, rex Pœnorum, cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro à Pœnis patibulo suffixus est, ut idem locus monumentum suppliciorum ejus esset, qui ante fuerat ornamentum honorum. Sed Bomilcar magno animo crudelitatem civium tulit; adeo ut de summa cruce, veluti de tribunali, in Pœnorum scelera conscionaretur: objectans illis, nunc Hannonem falsa affectati regni invidia circumventum: nunc Gisgonis innocentis exsilium; nunc in Hamilcarem patruum suum tacita suffragia, quod Agathoclem socium illis facere, quam hostem *f* maluerit. Hæc cum in maxima populi conscione vociferatus esset, expiravit.

a Al. occisione.

b Al. *Aftellas.*

c M. S. accederit.

d Al. struentes.

e Al. *Hamilcar.*

f Al. maluerint.

CAP. VIII. Interea Agathocles profligatis in

in Africa rebus, tradito Archagatho filio exercitu, in Siciliam recurrit: nihil actum in Africa existimans, si amplius Syracusæ obsiderentur. Nam post occisum Hamilcarem, Gisgonis filium, novus eo à Pœnis missus exercitus fuerat. Statim igitur primo adventu ejus omnes Siciliæ urbes, auditis rebus, quas in Africa gesserat, certatim se ei tradunt; atq; ita pulsis è Sicilia Pœnis, totius insulæ imperium occupavit. In Africam deinde reversus, seditione militum excipitur. Nam stipendiorum solutio in adventum patris, dilata à filio fuerat. Igitur ad concionem *a* vocatos, blandis verbis permulsit: stipendia illis non à se flagitanda esse, sed ab hoste quærenda: communem victoriam, communem prædam futuram. Paulum modo anniterentur, dum belli reliquiæ peraguntur, cum sciant, Carthaginem captam *b* spes omnium expleturam. Sedato militari tumultu, interjectis diebus, ad castra hostium exercitum ducit: ibi inconsultius prælium committendo, majorem partem exercitus perdidit. Cùm itaq; in castra fugisset, versamq; in se invidiam temere commissi belli videret, pristinamq; offensam non depensi stipendii metueret; concubia nocte solus à castris cum Archagatho filio profugit. Quod ubi milites cognovere, haud secus quàm si ab hoste capti esse, trepidavere: Bis se à rege suo in mediis hostibus relictos esse proclamantes; salutemq; suam desertam ab eo esse, quorum ne sepultura quidem relinquenda fuerit. Cum persequi regem vellent à Numidis excepti, in castra revertuntur; comprehenso tamen reductoq; Archagatho, qui à patre noctis errore decesserat. Agathocles autem navibus, quibus reversus à Sicilia fuerat, cum custodibus earundem Syracusas defertur. Exemplum flagitii singulare, rex exercitus sui desertor, filiorumq;

a Al. vocatis.

b Al. spem.

rumq; pater proditor. Interim in Africa post fugam regis, milites pactione cum hostibus facta, interfectis Agathoclis liberis, Carthaginiensibus se tradidere. Archagathus, cum occideretur ab Arcesilao, amico *c* antea patris, rogavit eum *quidnam liberis ejus facturum Agathoclem putet, per quem ipse liberis careat?* Tunc respondit, *satis habere se, quod superstites eos esse Agathoclis liberis sciat.* Post hæc Pœni ad *d* persequendum belli reliquias, duces in Siciliam miserunt, cum quibus Agathocles pacem æquis conditionibus fecit.

c l. *Antipatri.*

d Al. persequendas.

LIBER XXIII. *CAP.* I.

Agathocles, rex Siciliæ, pacificatus cum Carthaginiensibus, partem civitatium, à se fiducia virium *a* diffidentem, armis subegit. Dein quasi angustis insulæ terminis clauderetur, cujus imperii partem primis incrementis ne speraverat quidem, in Italiam transcendit; exemplum Dionysii secutus, qui multas civites Italiæ subegerat. Primi igitur hostes illi Bruttii fuere, qui & fortissimi, tum & opulentissimi videbantur, simul & ad injurias vicinorum prompti. Nam multas civitates Græci nominis *b* Italia expulerant: auctores quoq; suos Lucanos bello vicerant, & pacem cum his, æquis legibus fecerat. Tanta feritas animorum erat, ut nec origini suæ parcerent. Namq; Lucani iisdem legibus, liberos suos, quibus & Spartani instituere *c* soliti erant. Quippe ab initio pubertatis in silvis inter pastores habebantur, sine ministerio servili, sine veste *d* quam induerent, vel cui incubarent; ut à primis annis duritiæ parcimoniæque, sine ullo usu urbis, assuescerent. Cibus his præda venatica, potus, aut lactis, aut fontium liquor erat. Sic ad laboresbellicos indurabantur. Horum igitur ex numero quinquaginta primo ex agris fini-

a Al. diffidentium.]

b M.S. in *Italia* extruxerunt, al. extruserant.

c Al. soliciti.

d M. S. qua induerentur

finitimorum prædari soliti, confluente deinde multitudine, solicitati præda, cum plures facti essent, infestas regiones reddebant. Itaque fatigatus querelis sociorum Dionysius, Siciliæ tyrannus, sexcentos Afros ad compescendos eos miserat, quorum castellum proditum sibi per Brutiam mulierem, expugnaverunt; ibiq; civitatem cōncurrentibus ad opinionem novæ urbis pastoribus, statuerunt; Bruttiosq; se ex nomine mulieris vocaverunt. Primum illis cum Lucanis, originis suæ auctoribus, bellum fuit. Quâ victoriâ erecti, cùm pacem æquo jure fecissent, ceteros finitimos armis *e* subegerunt; tantasq; opes brevi consequuti sunt, ut perniciosi etiam regibus haberentur. Deniq; Alexander, rex Epiri, quum in auxilium Græcarum civitatium, cum magno exercitu, in Italiam venisset, cum omnibus copiis ab his deletus est. Quare feritas eorum, successu felicitatis incensa, diu terribilis finitimis fuit. Ad postremum imploratus Agathocles, spe ampliandi regni, à Sicilia in Italiam trajecit.

e Al. subjecerunt.

CAP. II. Principio adventus ejus *a* opinione concussi, legatos ad eum, societatem amicitiamq; petentes, miserunt. Quos Agathocles ad cœnam invitatos, ne exercitum trajici viderent, in posterum statuta his die, conscensis navibus frustratus est. Sed fraudis haud lætus eventus fuit: siquidem reverti eum in Siciliam, interjectis paucis diebus, vis morbi coëgit, quo toto corpore comprehensus, per omnes nervos articulosque humore pestifero grassante, velut intestino singulorum membrorum bello impugnabatur. Ex qua desperatione bellum inter filium nepotemq; ejus, regnum jam, quasi mortui, vindicantibus, oritur: occiso filio, regnum nepos occupavit. Igitur Agathocles, cum morbi cura, & ægritudo graviores essent, & inter se alterum alterius malo cres-

a Al. opinionis.

rumq; pater proditor. Interim in Africa post fugam regis, milites pactione cum hostibus facta, interfectis Agathoclis liberis, Carthaginiensibus se tradidere. Archagathus, cum occideretur ab Arcesilao, amico *c* antea patris, rogavit eum *quidnam liberis ejus facturum Agathoclem putet, per quem ipse liberis careat?* Tunc respondit, *satis habere se, quod superstites eos esse Agathoclis liberis sciat.* Post hæc Pœni ad *d* persequendum belli reliquias, duces in Siciliam miserunt, cum quibus Agathocles pacem æquis conditionibus fecit.

c I. *Antipatri.*

d Al. persequendas.

LIBER XXIII. *CAP.* I.

Agathocles, rex Siciliæ, pacificatus cum Carthaginiensibus, partem civitatium, à se fiducia virium *a* dissidentem, armis subegit. Dein quasi angustis insulæ terminis clauderetur, cujus imperii partem primis incrementis ne speraverat quidem, in Italiam transcendit; exemplum Dionysii secutus, qui multas civites Italiæ subegerat. Primi igitur hostes illi Bruttii fuere, qui & fortissimi, tum & opulentissimi videbantur, simul & ad injurias vicinorum prompti. Nam multas civitates Græci nominis *b* Italia expulerant; auctores quoq; suos Lucanos bello vicerant, & pacem cum his, æquis legibus fecerat. Tanta feritas animorum erat, ut nec origini suæ parcerent. Namq; Lucani iisdem legibus, liberos suos, quibus & Spartani instituere *c* soliti erant. Quippe ab initio pubertatis in silvis inter pastores habebantur, sine ministerio servili, sine veste *d* quam induerent, vel cui incubarent; ut à primis annis duritiæ parcimoniæque, sine ullo usu urbis, assuescerent. Cibus his præda venatica, potus, aut lactis, aut fontium liquor erat. Sic ad laboresbellicos indurabantur. Horum igitur ex numero quinquaginta primo ex agris fini-

a Al. diffidentium.

b M.S. in *Italia* extruxerunt, al. extrusserant.

c Al. soliciti.

d M. *S.* qua induerentur

finitimorum prædari soliti, confluente deinde multitudine, solicitati præda, cum plures facti essent, infestas regiones reddebant. Itaque fatigatus querelis sociorum Dionysius, Siciliæ tyrannus, sexcentos Afros ad compescendos eos miserat, quorum castellum proditum sibi per Brutiam mulierem, expugnaverunt; ibiq; civitatem concurrentibus ad opinionem novæ urbis pastoribus, statuerunt; Bruttiosq; se ex nomine mulieris vocaverunt. Primum illis cum Lucanis, originis suæ auctoribus, bellum fuit. Quâ victoriâ erecti, cùm pacem æquo jure fecissent, cæteros finitimos armis *e* subegerunt; tantasq; opes brevi consequuti sunt, ut perniciosi etiam regibus haberentur. Deniq; Alexander, rex Epiri, quum in auxilium Græcarum civitatium, cum magno exercitu, in Italiam venisset, cum omnibus copiis ab his deletus est. Quare feritas eorum, successu felicitatis incensa, diu terribilis finitimis fuit. Ad postremum imploratus Agathocles, spe ampliandi regni, à Sicilia in Italiam trajecit.

CAP. II. Principio adventus ejus *a* opinione concussi, legatos ad eum, societatem amicitiamq; petentes, miserunt. Quos Agathocles ad cœnam invitatos, ne exercitum trajici viderent, in posterum statuta his die, conscensis navibus frustratus est. Sed fraudis haud lætus eventus fuit: siquidem reverti eum in Siciliam, interjectis paucis diebus, vis morbi coëgit, quo toto corpore comprehensus, per omnes nervos articulosque humore pestifero grassante, velut intestino singulorum membrorum bello impugnabatur. Ex qua desperatione bellum inter filium nepotemq; ejus, regnum jam, quasi mortui, vindicantibus, oritur: occiso filio, regnum nepos occupavit. Igitur Agathocles, cum morbi cura, & ægritudo graviores essent, & inter se alterum alterius malo cres-

e Al. subjecerunt.

a Al. opinionis.

cresceret; desperatis rebus uxorem suam *b* Texenam, genitosq; ex ea duos parvulos, cum omni pecunia, & familia, regaliq; instrumento, quo præter illum nemo regum ditior fuit, navibus impositam Ægyptum, unde uxorem acceperat, remittit; timens ne prædonem regni sui, hostem paterentur. Quamquam uxor diu, ne ab ægro divelleretur, deprecata est, ne *c* discessus suus adjungi nepotis parricidio posset; & tam cruente hæc deseruisse virum quam ille impugnasse avum videretur; *Nubendo se non prospere tantum, sed omnis fortunæ inisse societatem: nec invitam periculo spiritus sui empturam, ut extremos viri spiritus exciperet; & exsequiarum officium, in quod, profecta se, nemo sit successurus, obsequio debitæ pietatis impleret.* *d* Discedentes parvuli, flebili ululatu *e* amplexi patrem tenebant. Ex altera parte uxor maritum, non amplius visura, osculis fatigabat. Nec minus senis lacrymæ miserabiles erant. Flebant hi morientem patrem; ille exules liberos: hi discessu suo solitudinem patris, ægri senis; ille in spem regni susceptos relinqui in egestate lugebat. Inter hæc regia omnis assistentium fletibus, tam crudelis dissidii impleta, resonabat. Tandem finem lacrymis necessitas profectionis imposuit, & mors regis proficiscentes filios insequuta est. Dum hæc aguntur, Carthaginienses, cognitis quæ in Sicilia agebantur, occasionem totius insulæ occupandæ datam sibi existimantes, magnis viribus eo trajiciunt; multasque civitates subigunt.

CAP. III. Eo tempore & Pyrrhus adversus Romanos bellum gerebat; qui imploratus *a* à Siculis in auxilium, sicuti dictum est, cum Syracusas venisset, multasq; civitates subegisset, rex Siciliæ, sicut Epiri appellatur. Quarum rerum felicitate *b* lætus, Heleno filio Siciliæ,

b M. S. *Theonexam*. forte *Theoxenam*.

c Al. discessu suo.

d M. S. descendentes.

e Al. complexi.

a M.S. à Sicilia, Ao.M. 3677.

b Al. lætatus.

ciliæ, velut avitum (nam ſuſceptus ex filia Agathoclis regis erat) Alexandro autem Italiæ regnum deſtinat. Poſt hæc multa ſecunda prælia cum Carthaginienſibus facit. Interjecto deinde tempore, legati ab Italicis ſociis venere, nuntiantes, *Romanis reſiſti non poſſe, deditionemq; futuram niſi ſubveniat*. Anxius tam ambiguo periculo, incertuſq; quid ageret, vel quibus primum ſubveniret, in utrumq; pronus conſultabat. Quippe inſtantibus hinc Carthaginienſibus, inde Romanis, periculoſum videbatur exercitum in Italiam non trajicere: periculoſius, à Sicilia deducere; ne aut illi non lata ope, aut hi deſerti amitterentur. In hoc *c* æſtu periculorum, tutiſſimus portus conſiliorum viſus eſt, omnibus viribus *d* decernere in Sicilia; & profligatis Carthaginienſibus, victorem exercitum *e* tranſponere in Italiam. Itaq; conſerto prælio, cùm ſuperior fuiſſet, quoniam tamen à Sicilia abiret, pro victo fugere viſus eſt: ac propterea ſocii ab eo defecerunt, & imperium Siciliæ tam cito amiſit, quàm facilè quæſierat. Sed nec in Italiam meliore felicitate uſus in Epirum revertitur. Admirabilis utriuſq; rei caſus in exemplum fuit. Nam ſicut ante ſecunda fortuna, rebus ſupra vota fluentibus, Italiæ Siciliæq; imperium, & tot de Romanis victorias *f* adſtruxerat: ita nunc adverſa, velut in oſtentationem fragilitatis humanæ, deſtruens quæ cumulaverat, Sicilienſi ruinæ naufragium maris, & fœdam adverſus Romanos pugnam, turpemq; ab Italia diſceſſum adjecit.

c Al. actu.
d Al. decertare.
e Al. tranſmittere.
f Vulgo attraxerat.

CAP. IV. Poſt profectionem à Sicilia Pyrrhi, magiſtratus Hiero creatur; cujus tanta moderatio fuit, ut conſentiente omnium civitatium favore, dux adverſus Carthaginenſes primum, mox rex crearetur. Hujus futuræ majeſtatis, ipſa infantis educatio quaſi prænun-

tia fuit: quippe genitus erat patre *a* Hierocle, nobili viro, cujus origo à Gelone, antiquo Siciliæ tyranno, manabat: sed maternum illi genus sordidum, atq; *b* adeo pudendum fuit. Nam ex ancilla natus, ac propterea à patre, velut dehonestamentum generis, expositus fuerat. Sed parvulum, & humanæ opis egentem, apes, congesto circa jacentem melle, multis diebus aluere. Ob quam responso aruspicum admonitus pater, qui regnum infanti portendi canebant, parvulum recolligit, omniq; studio ad spem majestatis, quæ promittebatur, instituit. Eidem in ludo inter coæquales discenti lupus fabulam, in turba puerorum repente conspectus, eripuit. *c* Adolescenti quoque, prima bella ineunti, aquila in clypeo, noctua in hasta consedit. Quod ostentum, & consilio cautum, & manu promptum, regemq; futurum significabat. Deniq; adversus provocatores sæpe pugnavit, semperq; victoriam reportavit. A Pyrrho rege multis militaribus donis donatus est. Pulchritudo ei corporis insignis, vires quoq; in homine admirabiles fuere: in *d* alloquio blandus, in negotio justus, in imperio moderatus: prorsus ut nihil ei regium deesse, præter regnum, videretur.

a Al. *Hierocyto.*

b Al. admodum pudendum.

c Al. adolescente.

d Al. colloquio.

LIBER XXIV. *CAP.* I.

DUm hæc in Sicilia geruntur, interim in Græcia dissidentibus inter se bello Ptolemæo *a* Ceranno, & Antiocho, & Antigono regibus: omnes ferme Græciæ civitates, ducibus Spartanis, velut occasione data, ad spem libertatis erectæ, missis invicem legatis, per quos in societatis fœdera alligarentur, in bellum prorumpunt: &, ne cum Antigono, sub cujus regno erant, bellum cepisse viderentur, socios ejus Ætolos aggrediuntur, causas belli prætendentes, quòd consensu Græciæ sacr-

a Al. *Ceraunus.*

tum Apollini Cirræum campum, per vim occupassent. Huic bello ducem deligunt Aream; qui adunato exercitu, urbes, sataq; in his campis posita, depopulatur: quæ auferri non poterant, incendit. Quod cùm è montibus conspicati Ætolorum pastores essent, congregati b admodum quingenti, sparsos hostes, ignorantesque quanta manus esset, quoniam conspectum illis metus & incendiorum fumus abstulerat, consectantur, trucidatisq; admodum novem millibus, prædones in fugam verterunt. Reparantibus deinde Spartanis bellum auxilium multæ civitates negaverunt, existimantes, dominationem eos, non libertatem Græciæ, quærere. Interea inter reges bellum finitur: nam Ptolemæus, pulso Antigono, cùm regnum totius Macedoniæ occupasset, pacem cum Antiocho facit; affinitatemq; cum c Pyrrho, data ei in matrimonium filia sua, jungit.

b M.S. hæc omittunt.

c Al. *Pyrrho* rege.

CAP. II. Exinde externo metu deposito, impium & facinorosum animum ad domestica scelera convertit, insidiasq; a Arsinoe sorori suæ instruit: quibus & filios ejus vita, & ipsam b Cassandreæ urbis possessione privaret. Primus ei dolus fuit, simulato amore, sororis matrimonium petere: aliter enim ad sororis filios, quorum regnum occupaverat, quam concordiæ fraude pervenire non poterat. Itaque non credenti, mandat, *velle se cum filiis ejus regni consortium jungere: cum quibus non ideo se armis contendisse, quoniam eripere his regnum; sed quod id facere sui muneris vellet. In hoc mitteret c arbitrum jurisjurandi; quo præsente apud deos patrios, quibus vellet obsecrationibus, se obligaret.* Incerta Arsinoë quid ageret: si mitteret, decipi perjurio: si non mitteret, provocare rabiem fraternæ crudelitatis timebat. Itaq; plus liberis, quàm sibi timens, quos matrimonio suo protecturam se arbitrabatur, mittit ex amicis

a M.S. *Arsione.*

b Al. *Cassandria.*

c Al. arbitrium.

 suis

suis *d* Codionem: quo producto in sanctissimum Jovis templum, veterrimæ Macedonum religionis, Ptolemæus sumtis in manus altaribus, contingens ipsa simulacra & pulvinaria deorum inauditis ultimisq; execrationibus adjurat; *se sincera fide matrimonium sororis petere; nuncupaturumq; se eam reginam; neq; in contumeliam ejus se aliam uxorem, aliosve, quam filios ejus liberos habiturum.* Arsinoë postquam & spe impleta est, & metu soluta, ipsa cum fratre colloquetur: cujus vultus, & blandientes oculi, cùm fidem non minorem, quàm jusjurandum promitterent, reclamante *e* Ptolemæo filio *fraudem subesse*, in matrimonium fratris concedit.

d Al. *Quodionem*, al. *Dionem*.

e Al. *Lysimacho!*

CAP. III. Nuptiæ magno apparatu, lætitiaque omnium celebrantur. Ad concionem quoq; vocato exercitu, capiti sororis diadema imponit, reginamq; eam appellat. Quo nomine in lætitiam effusa Arsinoë, quia quod morte Lysimachi prioris mariti amiserat, recepisset, ultra virum in urbem suam Cassandream invitat, cujus urbis cupiditate fraus struebatur. Prægressa igitur virum, diem festum urbi in adventum ejus indicit: domos, templa, cæteraq; omnia exornari jubet: aras *a* ubiq; hostiasq; disponi: filios quoq; suos, Lysimachum sexdecim annos natum, Philippum triennio minorem, utrumq; forma insignem, coronatos occurrere jubet. Quos Ptolemæus ad *b* celandam fraudem, cupidè & ultro modum veræ affectionis amplexus, osculis diu fatigat. Ubi ad portam ventum est, occupari arcem jubet; pueros interfici. Qui cùm ad matrem confugissent, in gremio ejus, inter ipsa oscula trucidantur, proclamante Arsinoë *c* quod tantum nefas aut nubendo, aut post nuptias contraxisset? Pro filiis sæpe se percussoribus obtulit: frequenter corpore suo puerorum cor-

a Al. utiq.

b M. S. celebrandam.

c Al. quid.

po

pora amplexa contexit: vulneraq; excipere, quæ liberis intendebantur, voluit. Ad postremum etiam spoliata funeribus filiorum, *d* scissa veste, & crinibus sparsis, cum duobus servulis ex urbe protracta, Samothraciam in exsilium abiit; eo miserior, quod mori cum filiis ei non licuit. Sed nec Ptolemæo inulta scelera fuerunt. Quippe diis immortalibus tot perjuria, & tam cruenta parricidia vindicantibus, brevi post à Gallis spoliatus regno, captusque, vitam ferro, ut meruerat, amisit.

d M. S. excissa, al. & cissa.

CAP. IV. Namq; Galli, abundanti multitudine, cùm eos non caperent terræ quæ genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quærendas, velut *a* ver sacrum miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quæ & urbem *b* Romanam captam incendit; & portio Illyricos sinus, ducibus avibus (nam augurandi studio Galli præter cæteros *c* callent) per strages Barbarorum penetravit, & in Pannonia consedit: gens aspera, audax, bellicosa, quæ prima post Herculem, cui ea res virtutis admirationem & immortalitatis fidem dedit, Alpium *d* invicta juga, & frigore intractabilia loca transcendit: ibi domitis Pannoniis, per multos annos cum finitimis varia bella gessere. Hortante deinde successu, divisis agminibus, alii Greciam; alii Macedoniam, omnia ferro *e* proterentes, petivere. Tantusq; terror Gallici nominis erat, ut etiam reges non lacessiti, ultro pacem ingenti pecunia mercarentur. Solus rex Macedoniæ Ptolemæus, adventum Gallorum intrepidus audivit, *f* hisq; cum paucis & incompositis, quasi bella non difficilius, quàm scelera patrarentur, parricidiorum furiis agitatus, occurrit. Dardanorum quoq; legationem, viginti millia armatorum in auxilium auferentem, sprevit; addita insuper contumeliâ, *actum de Macedonia*, dicens,

a M. S. pueri agrum; al. peregrinatum.

b Al. Romani

c Malim clarent.

d Rectius, invia.

e Al. posternentes.

f Al. isque

si cum totum Orientem soli domuerint, nunc in vindictam g finium Dardanis egeant: milites se habere filios eorum, qui sub Alexandro rege stipendia, toto orbe terrarum victores fecerint. Quæ ubi Dardano regi nuntiata sunt, inclytum illud Macedoniæ regnum brevi, immaturi juvenis temeritate, casurum dixit.

g Al. civium.

CAP. V. Igitur Galli, duce Belgio, ad tentandos Macedonum animos, legatos ad Ptolemæum mittunt, offerentes pacem, si emere a velit: sed b Ptolemæus inter suos, belli metu pacem Gallos petere, gloriatus est. Nec minus ferociter se legatis, quàm inter amicos jactavit; *aliter se pacem daturum negando, nisi principes suos obsides dederint, & arma tradiderint: non enim fidem se, nisi inermibus habiturum.* Renuntiata legatione, risêre Galli, undiq; acclamantes, *brevi sensurum, sibi an illi consulentes pacem obtulerint.* Interjectis diebus, prælium conseritur, victiq; Macedones cæduntur. Ptolemæus multis vulneribus saucius capitur: caput ejus amputatum, & lancea fixum, tota acie ad terrorem hostium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga servavit: cæteri aut capti, aut occisi. Hæc cùm nuntiata per omnem Macedoniam essent, portæ urbium clauduntur; luctu omnia replentur: nunc orbitatem amissorum filiorum dolebant: nunc excidia urbium metuebant: nunc Alexandri Philippiq; regum suorum nomina, sicuti numina, in auxilium vocabant: *sub illis se non solùm tutos, verùm etiam victores orbis terrarum extitisse, ut tuerentur patriam suam, quam gloria rerum gestarum cœlo proximam reddidissent; ut opem afflictis ferrent, quos furor & temeritas Ptolemæi regis c perdidisset*, orabant. Desperantibus omnibus, non votis agendum, Sosthenes unus de Macedonum principibus, ratus, contracta juventute, & Gallos victoria exultan-

a Al. vellent.
b A.M. 4918.

c Al. perdiderat.

tes *d* compescuit, & Macedoniam ab hostili populatione defendit. Ob quæ virtutis beneficia, multis nobilibus regnum Macedoniæ affectantibus, ignobilis ipse præponitur; & cum rex ab exercitu appellatus esset, ipse non in regis, sed ducis nomen jurare milites compulit.

d I. coegit.

CAP. VI. Interea Brennus, quo duce portio Gallorum in Græciam se effuderat, audita victoria suorum, qui Belgio duce Macedones vicerant; indignatus parta victoria *a* opimam prædam, & Orientis spoliis onustam tam facile *b* relictam esse, ipse adunatis CL. millibus peditum, & XV. millibus equitum, in Macedoniam irrumpit. Cùm agros villasq; *c* popularetur, occurrit ei cum instructo exercitu Macedonum Sosthenes: sed pauci à pluribus, trepidi à valentibus facile vincuntur. Itaque cùm victi se Macedones intra muros urbium condidissent; victor Brennus, nemine prohibente, totius Macedoniæ agros deprædatur. Inde quasi terrena jam spolia sorderent, animum ad deorum immortalium templa convertit, scurriliter jocatus, *locupletes deos largiri hominibus oportere.* Statim igitur Delphos iter vertit, prædam religioni, aurum offensæ deorum immortalium præferens, *quos nullis opibus egere, ut qui eas largiri hominibus soleant*, affirmabat. Templum autem Apollinis Delphis positum est in monte Parnasso, in rupe undiq; impendente: ibi civitatem frequentia hominum fecit: qui ad affirmationem majestatis undiq; concurrentes, in eo saxo consedere: atq; ita templum & civitatem non muri, sed præcipitia; nec manu facta, sed naturalia præsidia, defendunt: prorsus ut incertum sit, utrum mnnimentum loci, an majestas *d* dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes in formam theatri *e* recessit.

a Al. optimam.
b Melius, partam.
c Al. popularentur.
d M.S. Deorum al. templorum.
e Al. cessit.

ſit. Quamobrem & hominum clamor, & ſi quando accedit tubarum ſonus, perſonantibus & reſpondentibus inter ſe rupibus, multiplex audiri, ampliorq; quam editur, reſonare ſolet. Quæ res majorem majeſtatis terrorem ignaris rei, & admirationem ſtupentibus plerumque affert. In hoc rupis anfractu, media ferme montis altitudine, planities exigua eſt, atq; in ea profundum terræ foramen, quod in *f* oracula patet: ex quo frigidus ſpiritus, vi quadam velut vento in ſublime expulſus, mentes vatum in vecordiam vertit; impletaſque deo, reſponſa conſulentibus dare cogit. Multa igitur ibi opulenta regum populorumq; viſuntur munera; quæq; magnificentia ſui, reddentium vota gratam voluntatem, & deorum reſponſa manifeſtant.

f Al. oraculo.

CAP. VII. Igitur Brennus cùm in conſpectu haberet templum, diu deliberavit, an confeſtim rem aggrederetur: an vero feſſis *a* via militibus, noctis ſpatium ad reſumendas vires daret. *b* Emanus & Theſſalorus duces, qui ſe ad prædæ ſocietatem junxerunt, amputari moras *c* jubent, dum imparati hoſtes, & recens adventus ſui, terrori eſſet; interjecta nocte & animos hoſtibus, forſitan & auxilia acceſſura; & vias quæ tunc pateant, obſtructum iri. Sed Gallorum vulgus ex longa inopia, ubi primum vino, cæteriſq; commeatibus referta rura invenit, non minus abundantia, quàm victoria lætum, per agros ſe ſparſerat; deſertiſq; ſignis ad occupanda omnia pro victoribus vagabantur. Quæ res dilationem Delphis dedit. Prima namque opinione adventus Gallorum prohibiti agreſtes oraculis feruntur, meſſes, vinaq; villis efferre: Cujus rei ſalutare præceptum non prius intellectum eſt, quam vini, cæterarumq; copiarum abundantia, velut mora, Gallis objecta, auxilia finitimorum convenere.

a M.S. Suis.
b Al. *Æmanus*. al. *Exmanus*.
c Al. jubebant.

nere. Prius itaq; urbem suam Delphi, aucti viribus sociorum, permunivere, quam Galli vino, velut prædæ, *d* incubantes, ad signa revocarentur. Habebat Brennus lecta ex omni exercitu peditum sexaginta quinque millia: Delphorum sociorumq; non nisi *e* quatuor millia militum erant; quorum contemtu Brennus ad acuendos suorum animos, prædæ ubertatem omnibus ostendebat, statuasq; cum quadrigis, quarum ingens copia procul visebatur, solido auro fusas esse: plusque in pondere, quàm in specie habere prædæ affirmabat.

d Al. incumbentes.
e I. quatuordecim.

CAP. VIII. Hac asseveratione incitati Galli, simul & hesterno mero saucii, sine respectu periculorum in bellum ruebant. Contra Delphi plus in deo, quàm in viribus *a* reponentes, cum contemtu hostium resistebant, *b* scandentesq; Gallos è summo montis vertice, partim *c* saxo, partim armis obruebant. In hoc partium certamine, repente universorum templorum antistites, simul & *d* ipsi vates, sparsis crinibus, cum insignibus atq; infulis, pavidi vecordesq; in primam pugnantium aciem procurrunt: *advenisse deum* clamant; *eumq; se vidisse desilientem in templum per culminis aperta fastigia. Dum omnes opem dei suppliciter implorant,* e *juvenem supra humanum modum insignis pulchritudinis, comitesq; ei duas armatas virgines, ex propinquis duabus Dianæ Minervæq; ædibus occurrisse; nec oculis tantum hæc se derspexisse: audisse etiam stridorem arcus, ac strepitum armorum: proinde ne cunctarentur, diis antesignanis, hostem cædere, & victoriæ deorum socios se adjungere*, summis obsecrationibus monebant. Quibus vocibus incensi, omnes certatim in prælium prosiliunt. Præsentiam dei & ipsi statim sensere: nam & terræ motu portio montis abrupta, Gallorum stravit exercitum,

a Al. reputantes.
b M. S. cadentesque.
c Al. Saxis.
d Rectius, ipsæ.
e M. S. Junonem.

tum, & confertissimi cunei non sine vulneribus hostium dissipati ruebant. Insecuta deinde tempestas est, quæ grandine & *f* frigore saucios ex vulneribus absumsit. Dux ipse Brennus, cum dolorem vulnerum ferre non posset, pugione vitam finivit. Alter ex ducibus, punitis belli auctoribus, cum decem millibus sauciorum citato agmine Græcia excedit. Sed nec fugientibus fortuna commodior fuit: siquidem pavidis nulla sub tectis acta nox; nullus sine labore & periculo dies; assidui imbres & gelu, nix concreta, & fames, & lassitudo, & super hæc maximum pervigiliæ malum, miseras infelicis belli reliquias obterebant. Gentes quoq; nationesque, per quas iter habebant, palantes velut prædam *g* sectabantur. Quo pacto evenit, ut nemo, ex tanto exercitu, qui paulo ante fiducia virium etiam adversus deos contendebat, *h* vel ad memoriam tantæ cladis superesset.

f Al. fulgore.

g Al. spectabant.

h Velut ad.

LIBER XXV. *CAP.* I.

INter duos reges, Antigonum & Antiochum statuta pace, cùm in Macedoniam Antigonus reverteretur, novus eidem repente hostis exortus est. Quippe Galli, qui à Brenno duce, cum in Græciam proficisceretur, ad terminos gentis tuendos relicti fuerant, ne soli desides viderentur, peditum quindecim millia, equitum tria millia armaverunt; fugatisq; Getarum Triballorumq; copiis, Macedoniæ imminentes, legatos ad regem miserunt, qui pacem ei venalem offerrent, simul & regis castra specularentur. Quos Antigonus pro regali *a* munificentia, ingenti apparatu epularum ad cœnam invitavit. Sed Galli expositum grande auri argentiq; pondus admirantes, atq; prædæ ubertate solicitati, infestiores quàm venerant, revertuntur. Quibus & elephantos ad ter-

a M.S. Magnificentiâ.

terrorem, velut inuſitatas Barbaris formas, rex oſtendi juſſerat, & naves onuſtas copiis demonſtrari: ignarus, quod quibus oſtentatione virium, metum ſe *b* injicere exiſtimabat, eorum animos ut ad opimam prædam ſollicitabat. Itaq; legati ad ſuos reverſi, omnia in majus extollentes, opes pariter & negligentiam regis oſtendunt: *referta auro & argento caſtra; ſed neq; vallo, foſſave munita: & quaſi ſatis munimenti in divitiis haberent, ita eos omnia officia militaria intermiſiſſe: prorſus quaſi ferri auxilio non indigerent, quoniam abundarent auro.*

b Al. injecere.

CAP. II. Hac relatione, avidæ gentis animi ſatis ad prædam incitabantur. Accedebat tamen & exemplum Belgii, qui non magno ante tempore Macedonum exercitum cum rege trucidaverat. Itaq; conſentientibus omnibus nocte caſtra regis aggrediuntur: qui *a* præſentiens tantam tempeſtatem, ſignum pridie dederat, ut omnibus rebus ablatis, in proxima ſilva taciti ſe occultarent. Neq; aliter ſervata caſtra, quam quod deſerta ſunt. Siquidem Galli, ubi omnia *b* vacantia, nec ſine defenſoribus modo, verùm etiam ſine cuſtodibus vident, non fugam hoſtium, ſed dolum arbitrantes, diu intrare portas timuerunt. Ad poſtremum integris & intactis munimentis, ſcrutantes potius quam diripientes, caſtra occupaverunt. *c* Tunc ablatis quæ invenerant, ad littus convertuntur. Ibi dum naves incautius diripiunt, à remigibus, & ab exercitus parte, quæ eo cum conjugibus & liberis confugerant, nihil tale metuentes trucidantur: tantaque cædes Gallorum fuit, ut Antigono pacem opinio hujus victoriæ, non à Gallis tantum, verum etiam à finitimorum feritate præſtiterit. Quanquam Gallorum ea tempeſtate tantæ fœcunditatis juventus fuit, ut Aſiam omnem

a Al. præſentientes.

b Al. vacua.

c M.S. nunc.

velut

velut examine aliquo implerent. Deniq; neque reges Orientis *d* sine mercenario Gallorum exercitu ulla bella gesserunt: neq; pulsi regno ad alios quàm ad Gallos confugerunt. Tantus terror Gallici nominis, & armorum invicta felicitas erat, ut aliter neq; majestatem suam tutari, neq; amissam reciperare se posse sine Gallica virtute arbitrarentur. Itaque in auxilium à Bythiniæ rege *e* invocati, regnum cum eo parta victoria diviserunt, eamq; regionem *Gallogræciam* cognominaverunt.

d Al. nisi.

e M.S. vocati.

CAP. III. Dum hæc in Asia geruntur, interim in Sicilia Pyrrhus à Pœnis navali prælio victus, ab Antigono Macedoniæ rege supplementum militum per legatos petit: denuntians, *ni mittat, redire se in regnum necesse habere, incrementa rerum, quæ de Romanis voluerit, de ipso quæsiturum.* Quod ubi negatum legati retulerunt, dissimulatis causis, repentinam fingit profectionem. Socios interim parare bellum jubet: *a* arcis Tarentinæ custodiam Heleno filio, & amico Miloni tradit. Reversus in Epirum, statim fines Macedoniæ invadit; cui Antigonus cum exercitu occurrit; victusq; prælio in fugam vertitur. Atq; ita Pyrrhus Macedoniam in deditionem *b* accipit; & veluti damna amissæ Siciliæ Italiæq; acquisito Macedoniæ regno pensasset, relictum Tarenti filium & amicum arcessit. Antigonus autem cum paucis equitibus, fugæ comitibus, repente fortunæ ornamentis destitutus, amissi regni speculaturus eventum, Thessalonicam se recepit; ut inde cum conducta Gallorum mercenaria manu bellum repararet. Rursus à Ptolemæo Pyrrhi filio funditùs victus, cum septem comitibus fugiens, non jam *c* reciperandi regni spem, sed salutis latebras, ac fugæ solitudines captat.

a Alii addunt, &.

b M. S. hæc omittunt.

c Al. recuperandi.

CAP. IV. Igitur Pyrrhus in tanto fastigio regni

regni collocatus, jam nec eo, ad quod votis perveniendum fuerat, contentus, Græciæ Asiæque regna meditatur. Neq; illi major ex imperio, quàm ex bello voluptas erat: nec *a* quisquam Pyrrhum, qua tulisset *b* impetum, sustinere valuit. Sed ut ad devincenda regna invictus habebatur: ita devictis acquisitisque celeriter carebat. Tanto melius studebat acquirere imperia, quàm retinere. Itaq; cum copias Cherroneso transposuisset, legationibus Atheniensium, & *c* Achæorum, Messeniorumq; excipitur. Sed & Græcia omnis admiratione nominis ejus, simul & rerum adversus Romanos Pœnosq; gestarum gloria attonita, adventum ejus expectabat. Primum illi bellum adversus Spartanos fuit: ubi majore mulierum, quam virorum virtute exceptus, Ptolemæum filium, & exercitus partem robustissimam amisit. Quippe oppugnanti urbem ad tutelam patriæ tanta multitudo feminarum concurrit, ut non fortius victus, quam verecundius *d* recederet. Porro Ptolemæum filium ejus, adeo strenuum, & manu fortem fuisse tradunt, ut urbem Corcyram cum *e* sexaginta ceperit: item prælio navali quinqueremem ex scapha cum *f* septem insiluerit, captamq; tenuerit; in oppugnatione quoq; Spartanorum usq; in mediam urbem equo procurreret; ibiq; concursu multitudinis interfectus sit. Cujus corpus ut relatum patri est, dixisse Pyrrhum ferunt, *aliquanto tardius eum, quam timuerit ipse, vel temuritas ejus meruerit, occisum esse.*

a MS. quicquam. *b* Al. imperium. *c* L. *Achivorum.* *d* Al. rediret. *e* MS sexagesimo. *f* MS. septimo.

CAP. V. Repulsus à Spartanis Pyrrhus, Argos petit: ibi, dum Antigonum in urbe clausum expugnare conatur, inter confertissimos violentissime dimicans, saxo de muris *a* ictus occiditur. Caput ejus Antigono refertur: qui victoria mitius usus, filium ejus Helenum, cum *b* Epirotis, sibi *c* deditum, in regnum remisit, eiq;

a I. jactato. *b* MS. *Epiro.* *c* Al. debitum, i.e. dimisit.

eiq; insepulti patris ossa in patriam referenda tradidit. Satis constans inter omnes auctores fama est, nullum, nec ejus nec superioris ætatis, regem comparandum Pyrrho fuisse; raroque non inter reges tantùm, verùm etiam inter illustres viros, aut vitæ sanctioris, aut justitiæ probatioris visum fuisse: Scientiam certe rei militaris in illo viro tantam fuisse, ut cum Lysimacho, Demetrio, Antigono, tantis regibus bella *d* gerens, invictus semper *e* fuerit. Illyriorum quoque, Siculorum, Romanorumque, & Carthaginiensium bellis, nunquam inferior, plerumq; etiam victor extiterit: qui patriam certe suam angustam, ignobilemque, fama rerum gestarum, & claritate nominis sui, toto orbe illustrem reddiderit.

d Al. gesserit.
e Al. extiterit.

LIBER XXVI. *CAP.* I.

Post mortem *a* Pyrrhi non in Macedonia tantùm, verumetiam in Asia, Græciaque, magni bellorum motus fuere. Nam & Peloponnesii per *b* proditionem Antigono *c* traditi; & variante hominum partim dolore, partim gaudio, prout singulæ civitates aut auxilium de Pyrrho speraverant, aut metus sustinuerant, ita aut cum Antigono societatem jungebant, aut mutuis inter se odiis in bellum ruebant. Inter hanc turbatarum provinciarum motum, Epirorum quoq; urbs ab Aristotimo principe per tyrannidem occupatur: à quo cum multi ex primoribus occisi, plures in exsilium acti essent, Ætolis per legatos postulantibus, *d* conjuges liberosq; exsulum redderet, primo negavit: postea quasi poeniteret, proficiscendi ad suos omnibus matronis potestatem dedit; diemq; profectionis statuit. Illæ, quasi in perpetuum cum viris exulaturæ, pretiosissima quæq; auferentes, cum ad portam, quasi uno agmine profecturæ, convenissent, om-

a A.M.4921.
b M.S. traditionem.
c Al. addunt sunt trad.
d Al. addunt, ut.

omnibus rebus exſpoliatæ, in carcerem recluduntur: occiſis prius in *e* gremio matrum parvulis liberis, virginibuſq; ad ſtuprum direptis. *f* Ad tam ſævam dominationem ſtupentibus omnibus, princeps eorum *g* Hellenicus ſenex, & liberis orbus, ut qui nec ætatis nec *h* pignoris reſpectu timeret, contractos domum fidiſſimos amicorum in vindictam patriæ hortatur. Cunctantibus privato periculo publicum finire, & deliberandi ſpatium poſtulantibus, arceſſitis ſervis jubet *i* obſerari fores; tyrannoq; nuntiari, *mitteret qui conjuratos apud ſe comprehenderet*, objectans ſingulis, *ſe quia liberandæ patriæ auctor eſſe non poſſit, deſertæ ultorem futurum.* Tunc illi ancipiti periculo circumventi, honeſtiorem viam eligentes, conjurant in tyranni necem: atq; ita Ariſtotimus, quinto poſtquam tyrannidem occupaverat menſe, opprimitur.

e Al. gremiis.
f M. S. hâc tam ſæva dom.
g Vulgo *Hellematus.*
h I. pignorum reſpectum.
i Al. obſervari.

CAP. II. Interea Antigonus cum multiplici bello, & Ptolemæi regis, & Spartanorum, premeretur; novuſq; illi hoſtis Gallogræciæ exercitus affluxiſſet: in ſpeciem caſtrorum parva manu adverſus ceteros relicta, adverſus Gallos totis viribus proficiſcitur. Quibus cognitis, Galli, cum & ipſi ſe prælio pararent, in auſpicia pugnæ hoſtias cædunt: quarum extis cum magna cædes, interituſq; omnium prædiceretur, non in timorem, ſed in furorem verſi, ſperanteſq; deorum minas expiari cæde ſuorum poſſe; conjuges & liberos ſuos trucidant, auſpicia belli à *a* parricidio incipientes. Tanta rabies feros animos invaſerat, ut non parcerent ætati, cui etiam hoſtes peperciſſent, bellumq; internecinum cum liberis, liberorumq; matribus gererent, pro quibus bella ſuſcipi ſolent. Itaq; quaſi ſcelere *b* vitam victoriamq; redemiſſent, ſicut erant *c* cruenti ex recenti ſuorum cæde, in prælium non melio-

a M. S. omittunt.
b Al. victam.
c M. S. cruentati.

re eventu, quàm omine proficiſcuntur. Siquidem pugnantes, prius parricidiorum furiæ, quàm hoſtes circumvenere ; obverſantibuſq; ante oculos manibus interemptorum, omnes occidione cæſi. Tanta ſtrages fuit, ut pariter cum hominibus dii *d* conſenſiſſe in exitium parricidarum viderentur. Poſt hujus pugnæ eventum Ptolemæus & Spartani, victorem hoſtium exercitum declinantes, in tutiora ſe recipiunt. Antigonus quoq; ubi eorum diſceſſum videt, recenti adhuc ex priori victoria militum ardore, bellum Athenienſibus infert. In quo cùm occupatus eſſet, interim Alexander rex Epiri ulciſci mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniæ depopulatur. Adverſus quem cum reverſus à Græcia Antigonus eſſet tranſitione militum deſtitutus, regnum Macedoniæ cum exercitu amittit. Hujus filius *e* Demetrius puer admodum, abſente patre, reparato exercitu non ſolum amiſſam Macedoniam recipit : verum etiam Epiri regno Alexandrum ſpoliat. Tanta vel mobilitas militum, vel fortunæ varietas erat, ut viciſſim reges, nunc exules, nunc reges viderentur.

d Al. coiiſſe.

e A.M. 4957.

CAP. III. Igitur Alexander, cum exſul ad *a* Acarnanas confugiſſet, non minore Epirotarum deſiderio, quàm ſociorum auxilio, in regnum reſtituitur. Per idem tempus rex Cyrenarum Magas decedit : qui ante infirmitatem, Beronicen unicam filiam, ad finienda cum Ptolemæo fratre certamina, filio ejus deſponderat. Sed poſt mortem *b* regis, mater virginis Arſinoë, ut invita ſe contractum matrimonium ſolveretur, miſit qui ad nuptias virginis, regnumque Cyrenarum, Demetrium fratrem regis Antigoni à Macedonia *c* arceſſerent : qui & ipſe ex filia Ptolemæi procreatus erat. Sed nec Demetrius moram fecit. Itaq; cum ſecundante vento celeriter Cyrenas advolaſſet, fidu-

a Al. *Acarnantes.*

b Al. add. *Antigoni.*

c M. S. acceſſirent.

ducia pulcritudinis, quâ nimis placere socrui cœperat, statim à principio superbus, regiæ familiæ, militibusq; impotens erat; studiumque placendi à virgine in matrem contulerat. Quæ res *d* suspecta primo virgini, dein popularibus militibusq; invisa fuit. Itaq; versis omnium animis Ptolemæi filium, insidiæ Demetrio comparantur: cui, cum in lectum socrus concessisset, percussores immittuntur. Sed Arsinoë audita voce filiæ ad fores stantis, & præcipientis *ut matri parceretur*, adulterem paulisper corpore suo protexit. Quo interfecto, Berenice, & stupra matris, salva pietate ulta est, & in matrimonio sortiendo, judicium patris secuta.

d Al. spectata.

LIBER XXVII. *CAP.* I.

a MOrtuo Syriæ rege Antiocho, cum in locum ejus filius *b* Seleucus successisset, *c* hortante matre Laodice, quæ prohibere debuerat, auspicia regni à parricidio cœpit. Quippe Berenicen novercam, suam sororem Ptolemæi regis Ægypti, cum parvulo fratre ex ea suscepto *d* interficit. Quo facinore perpetrato, & infamiæ maculam subiit, & Ptolemæi bello se implicuit. Porro Berenice, cum ad se interficiendam missos didicisset, Daphnæ se claudit. Ubi cum obsideri eam cum parvulo filio nuntiatum Asiæ civitatibus esset, recordatione paternæ, majorumq; ejus, dignitatis, casum tam indignæ fortunæ miserantes, auxilia ei omnes misêre. Frater quoq; Ptolemæus periculo sororis *e* exterritus, relicto regno, cum omnibus viribus advolat. Sed Berenice ante adventum auxiliorum, cum vi expugnari non posset, dolo circumventa trucidatur. Indigna res omnibus visa. Itaq; cum universæ civitates, quæ defecerant, ingentem classem comparassent, repente exemplo crudeli-

a A.M. 4939
b A.M 4954.
c Al. orante.
d M. S. interfecit.
e Al. excitus.

tatis exterritæ, simul & in ultionem ejus, quam defensuri erant, Ptolemæo se tradunt: qui nisi in Ægyptum domestica seditione revocatus esset, totum regnum Seleuci occupasset: tantum vel illi odium, parricidiale scelus, vel huic favorem indignè *f* peremptæ mors sororis, attulerat.

f Al. interemptæ.

CAP. II. Post discessum Ptolemæi, Seleucus cum adversus civitates, quæ defecerant, ingentem classem comparasset, repente veluti diis ipsis parricidium vindicantibus orta tempestate classem naufragio amittit; nec quicquam illi ex tanto apparatu, præter nudum corpus, & spiritum, & paucos naufragii comites residuos fortuna fecit. Misera quidem res, sed optanda Seleuco fuit: siquidem civitates, quæ odio ejus ad Ptolemæum *a* transierant, velut diis arbitris satisfactum sibi esset, repentina animorum mutatione in *b* naufragii misericordiam versæ imperio se ejus restituunt. Lætus igitur malis suis, & damnis ditior redditus: veluti par viribus, bellum Ptolemæo infert: Sed quasi ad ludibrium *c* tantum fortunæ natus esset, nec propter aliud opes regni recepisset, quàm ut amitteret, victus prælio, non multo quam post naufragium *d* comitatior, trepidus Antiochiam confugit. Inde ad Antiochum fratrem literas facit: quibus auxilium ejus implorat, oblata ei Asia, *e* inter fines Tauri montis, in præmium latæ *f* opis. Antiochus autem cum esset annos XIV. natus, supra ætatem regni avidus, occasionem non tam pio animo, quam offerebatur, arripuit: sed latronis more, totum fratri eripere cupiens, puer sceleratam virilemq; sumit audaciam. Unde *Hierax* est cognominatus: quia non hominis, sed accipitris ritu, in alienis eripiendis vitam sectaretur. Interea Ptolemæus cum Antiochum in auxilium Seleuco venire cog-

a Al. defecerant.
b Rectius. Naufragi.
c M.S. tantæ.
d Al. comitior.
e M.S. intra.
f Al. opes.

novisset, ne cum duobus uno tempore dimicaret, in annos decem cum Seleuco pacem facit: sed pax ab hoste data interpellatur à fratre; qui conducto Gallorum mercenario exercitu, pro auxilio bellum, pro fratre hostem, imploratus exhibuit. In eo prælio virtute Gallorum victor quidem Antiochus fuit: sed Galli arbitrantes Seleucum in prælio cecidisse, in ipsum Antiochum arma vertêre: liberius depopulaturi Asiam, si omnem stirpem regiam extinxissent. Quod ubi sensit Antiochus, velut à prædonibus, auro se redimit, societatemq; cum mercenariis suis jungit.

CAP. III. Interea rex Bithyniæ Eumenes, sparsis consumtisq; fratribus bello intestinæ discordiæ, quasi vacantem Asiæ possessionem invasurus, *a* victorem Antiochum, Gallosque aggreditur. Nec difficile saucios adhuc ex superiore congressione, integer ipse viribus, superat. Ea namq; tempestate omnia bella in exitium Asiæ gerebantur: uti quisq; fortior fuisset, Asiam velut prædam occupabat. Seleucus & Antiochus fratres bellum, propter Asiam gerebant: Ptolemæus rex Egypti, sub specie sororiæ ultionis, Asiæ inhiabat. Hinc *b* Bythynus Eumenes, inde Galli (humiliorum semper mercenaria manus) Asiam depopulabantur: cùm interea nemo defensor Asiæ inter tot prædones inveniebatur. Victo Antiocho, cum Eumenes majorem partem Asiæ occupasset, ne tunc quidem fratres, perdito præmio, propter quod bellum gerebant, concordare potuerunt: sed omisso externo hoste, in mutuum exitium bellum *c* reparant. In eo Antiochus denuo victus, multorum dierum fuga fatigatus, tandem ad socerum suum *d* Artamenem, regem Cappadociæ, provehitur. A quo cum primum benignè exceptus esset, interjectis diebus, cognito quod insidiæ sibi para-

a M. S. auctorem.

b M. S. *Bythinius.*

c Al. repararabant.

d Al. *Ariamenem.*

rarentur, salutem fuga quæsivit. Igitur cum profugo nusquam tutus *e* locus esset, ad Ptolemæum hostem, cujus fidem tutiorem quàm fratris existimabat, decurrit; memor vel quæ facturus fratri esset, vel quæ meruisset à fratre. Sed Ptolemæus non tam amicus dedito, quàm hostis fratri, servari eum arctissima custodia jubet. Hinc quoque Antiochus opera cujusdam meretricis adjutus, quam familiarius noverat, deceptis custodibus elabitur, fugiensq; à latronibus interficitur. Seleucus quoq; iisdem ferme diebus, amisso regno, equo præcipitatus finitur. Sic fratres, quasi & germanis casibus, *f* exsules ambo, post regna, scelerum suorum pœnas luerunt.

e Al. solus.

f M S. exulantes.

LIBER XXVIII. *CAP.* I.

OLympias Pyrrhi, Epirotæ regis, filia amisso marito, eodemq; germano fratre Alexandro, cum tutelam filiorum ex eo susceptorum Pyrrhi & Ptolemæi, regnique administrationem *a* in se recepisset, Ætolis partem Acarnaniæ, quam in portionem belli pater pupillorum acceperat, eripere volentibus, ad regem Macedoniæ Demetrium decurrit; eiq; habenti uxorem Antiochi regis, Syriæ sororem, filiam suam Phthiam in matrimonium tradit; ut auxilium, quod misericordia non poterat, jure cognationis obtineret. Fiunt igitur nuptiæ, quibus & novi matrimonii gratia acquiritur, & veteris offensa contrahitur. Nam prior uxor, velut matrimonio pulsa, sponte sua ad fratrem Antiochum discedit; eumq; in mariti bellum impellit. Acarnanes quoq; diffisi Epirotis, adversus Ætolos auxilium Romanorum implorantes, obtinuerunt à Romano senatu, ut legati mitterentur, qui denuntiarent Ætolis præsidia ab urbibus Acarnaniæ deducerent; Paterenturque esse liberos, *b* qui soli

a Al. ipsa.

b Al. quod.

ſoli quondam adverſus Trojanos, auctores originis ſuæ auxilii Græcis non miſerint.

CAP. II. Sed Ætoli legationem Romanorum ſuperbe *a* audivêre: Pœnos illis & Gallos, à quibus tot bellis occidione cæſi ſint, exprobrantes; dicenteſque, *prius illis portas adverſus Carthaginienſes aperiendas, quas clauſerit metus Punici belli, quàm in Græciam arma transferenda. Meminiſſe deinde jubent, qui quibus minentur. Adverſus Gallos urbem eos ſuam tueri non potuiſſe; captamq; non ferro defendiſſe, ſed auro redemiſſe. Quam gentem ſe aliquanto majore manu Græciam ingreſſam, non ſolum* b *nullis externis viribus, ſed ne domeſticis quidem totis adjutos univerſam deleſſe; ſedemq; ſepulcris eorum præbuiſſe, quam illi urbibus, imperioq; ſuo propoſuerant. Contra Italiam, trepidis ex recenti urbis ſuæ incendio Romanis, univerſam ferme à Gallis occupatam. Prius* c *illis Gallos Italia pellendos, quam minentur Ætolis: priuſq; ſua defendenda, quam aliena appetenda. Quos autem homines Romanos eſſe? nempe paſtores, qui latrocinio juſtis dominis ademptum ſolum teneant: qui uxores cum propter originis dehoneſtamenta non invenirent, vi publica rapuerint: qui deniq; urbem ipſam parricidio condiderint; murorumq; fundamenta* d *fraterno ſanguine aſperſerint. Ætolos autem principes Græciæ ſemper fuiſſe; & ſicut dignitate, ita & virtute ceteris præſtitiſſe; ſolos deniq; eſſe, qui Macedonas, imperio terrarum florentes, ſemper contemſerint, qui Philippum regem non timuerint: qui Alexandri Magni poſt Perſas Indoſq; devictos, cum omnes nomen ejus horrerent, edicta ſpreverint. Monere igitur ſe Romanos, contenti ſint fortuna præſenti, nec provocent arma, quibus & Gallos cæſos, & Macedonas contemtos videant.* Sic dimiſſa legatione Romanorum, ne fortius locuti, quam feciſſe viderentur, fines Epiri & Acarnaniæ depopulantur.

a Fuldens. audire.

b M. S. nullis

c M.S. omittunt.

d Hoc eſt, *Remi.*

CAP.

CAP. III. Jam Olympias filiis regna tradiderat, & in locum Pyrrhi fratris defuncti Ptolemæus successerat: qui cum hostibus instructo exercitu obvius processisset, infirmitate correptus, in itinere decedit. Olympias quoq; *a* non magno post tempore, gemino funerum vulnere afflicta, ægrum spiritum trahens; non diu filiis supervixit. Cum ex gente regia sola Nereis virgo, cum Laodamia sorore superesset, Nereis nubit Geloni *b* Siciliæ *c* regis filio: Laodamia autem cum in aram Dianæ confugisset, concursu populi interficitur. Quod facinus dii immortales assiduis cladibus gentis, & prope interitu totius populi vindicaverunt. Nam sterilitatem, famemq; passi, & intestina discordia vexati, externis ad postremum bellis penè consumti sunt: *d* Miloq; Laodamiæ percussor in furorem versus, nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus laceratis visceribus, duodecima die interiit. His in Epiro gestis, interim in Macedonia Demetrius rex, relicto filio Philippo, parvulo admodum, decedit. *e* Cui Antigonus tutor datus, accepta in matrimonium matre pupilli, regem se *f* constitui laborabat. Interjecto deinde tempore cum seditione minaci Macedonum, clausus in regia teneretur, in publicum sine satellitibus procedit; projectoq; in vulgus diademate ac purpura, *dare hæc* eos *alteri* jubet, *qui aut imperare illis g nesciat, aut cui parere ipsi sciant: se adhuc invidiosum illud regnum, non laboribus voluptatibus, sed ac periculis sentire.* Commemorat deinde beneficia sua: *ut defectionem sociorum vindicaverit: ut Dardanos, Thessalosq; exultantes morte Demetrii regis compescuerit: ut deniq; dignitatem Macedonum non solùm defenderit, verum etiam auxerit. Quorum si illos pæniteat, deponere imperium, & reddere illis munus suum: ipsi regem quærant, cui imperent.* Cum po-

pu-

a M. S hæc omittunt.

b Vit. *Hieronis.*

c M. S. Tyranni.

d M. S. *Milo* quoque.

e A.M. 4967.

f Al. constituere.

g Al. sciat.

pulus pudore motus recipere eum regnum juberet, tam diu recuſavit, quoad ſeditionis auctores ſupplicio traderentur.

CAP. IV. Poſt hæc bellum Spartanis infert; qui ſoli Philippi Alexandriq; bellis, & imperium Macedonum, & omnibus metuenda arma contemſerant. Inter duas nobiliſſimas gentes bellum, ſummis utrinq; viribus fuit: cum hi pro *a* vetere Macedonum gloria, illi non ſolum pro illibata libertate, ſed etiam pro ſalute certarent. Victi Lacedæmonii, non ipſi tantum, ſed etiam conjuges liberique, magno animo fortunam tulêre. Nemo quippe in acie ſaluti pepercit: nulla amiſſum conjugem flevit: filiorum mortem ſenes laudabant: patribus in acie cæſis filii gratulabantur: ſuam vicem omnes dolebant, quod non ipſi pro patriæ libertate *b* cecidiſſent. Patentibus omnes domibus ſaucios excipiebant, *c* vulnera curabant, laſſos reficiebant. Inter hæc nullus in urbe ſtrepitus, nulla trepidatio; magiſq; omnes publicam, quàm privatam fortunam lugebant. Inter hæc Cleomenes rex, poſt multas hoſtium cœdes, toto corpore, ſuo pariter & hoſtium cruore madens, ſupervenit; ingreſſuſq; urbem, non humi conſedit, non cibum aut potum popoſcit; non denique armorum onus depoſuit; ſed acclinis parieti, cum quatuor millia ſola ex pugna ſuperfuiſſe conſpexiſſet, hortatur, *ut ſe ad meliora reipublicæ tempora reſervarent*. Tum cúm conjuge & liberis Ægyptum ad Ptolemæum proficiſcitur: à quo honorificè *d* ſuſceptus, diu in ſumma *e* dignatione regis vixit. Poſtremo poſt Ptolemæi mortem à filio ejus cum omni familia interficitur. Antigonus autem, cæſis occidione Spartanis, fortunam tantæ urbis miſeratus, à direptione milites prohibuit; veniamq; his qui ſuperfuerant dedit, præfatus, *bellum ſe cum Cleome-*

a M. S. veterum.
b M. S. occidiſſent.
c Al. vulneratos.
d M. S. exceptus.
e i. e. dignitate.

Cleomene, non cum Spartanis habuisse cujus fuga omnis ira ejus finita sit: nec minori sibi gloriæ fore, si ab eo servata Lacedæmon, à quo solo capta sit, f proderetur. Parcere igitur se solo urbis ac tectis, quoniam homines quibus parceret, non superfuissent. Nec multo post ipse decedit, regnumque Philippo pupillo, annos XIV. nato, tradidit.

f h. e. Memoriæ proderetur.

LIBER XXIX. *CAP.* I.

Iisdem ferme temporibus prope universi Orbis imperia, nova regum successione mutata sunt. Nam & in Macedonia *a* Philippus mortuo Antigono, tutore eodemq; vitrico, annorum quatuordecim regnum suscepit: & in Asia interfecto Seleuco, impubes adhuc rex *b* Antiochus constitutus est: Cappadociæ quoque regnum *c* Ariarathi, puerum admodum, pater ipse tradiderat: Ægyptum, patre ac matre interfectis, occupaverat *d* Ptolemæus, cui ex facinoris crimine, cognomentum *Philopater* fuit. Sed Spartani in locum Cleomenis suffecerunt *e* Lycurgum. Et ne qua temporibus mutatio deesset, apud Carthaginienses quoq; ætate immatura dux in *f* Annib. constituitur, non penuria seniorum, sed odio Romanorum, quo imbutum eum à pueritia sciebant. Fatale non tam Romanis, quàm ipsi Africæ malum. His regibus pueris, etsi nulli senioris ætatis rectores erant, tamen in suorum cujusq; majorum vestigia *g* intentis, magna indoles virtutis *h* enituit. Solus Ptolemæus, sicut scelestus in occupando regno, ita & segnis in administrando fuit. Philippum Dardani, ceteriq; omnes finitimi populi, quibus velut immortale odium cum Macedonum regibus erat, contemtu ætatis assidue lacessebant. Contra illis summotis hostibus, non contentus sua defendisse, ultro etiam Ætolis bellum inferre gestiebat.

a A.M. 4982.
b A.M. 4977.
c Al. *Hariaracti.*
d A.M. 4980
e A. M. 4408.
f A.M. 4980.
g M. S. intenti.
h Al. emicuit.

CAP.

CAP. II. Quæ agitantem illum Demetrius rex Illyriorum, nuper à Paulo Rom. consule victus, supplicibus precibus aggreditur, *injuriam Romanorum* querens : *qui non contenti Italiæ terminis, imperium spe improba totius Orbis amplexi, bellum cum omnibus regibus gerant. Sic illos Siciliæ, sic Sardiniæ, Hispaniæque, sic* a *denique totius Africæ imperium affectantes, bellum cum Pœnis & Annibale suscepisse : sibi quoq; non aliam ob causam, quàm quod Italiæ finitimus videbatur, bellum illatum : quasi nefas esset, aliquem regem juxta imperii eorum terminos esse. Sed & ipsi cavendum esse exemplum, cujus quanto proprius nobiliusq; sit regnum, tanto sit Romanos acriores hostes habiturus. Super hæc cedere se illi regno, quod Romani occupaverint,* profitetur, b *gratius habiturus*, si in possessione imperii sui, socium potius quàm hostes videret. Hujuscemodi oratione impulit Philippum, ut omissis Ætolis, bellum Romanis inferret, minus negotii existimantem, quod jam victos ab Annibale apud Thrasymenum lacum audierat. Itaque ne eodem tempore multis bellis c detineretur, pacem cum Ætolis facit : non quasi alio bellum translaturus, sed ut Græciæ quieti consulturus, *quam nunquam in majori periculo fuisse* affirmabat. *Siquidem consurgentibus ab Occidente novis Pœnorum & Romanorum imperiis, quibus una hæc à Græcia atq; Asia sit mora, dum inter se bello discrimen imperii faciunt : ceterum statim victoribus transitum in Orientem fore.*

CAP. III. *Videre se Itaq;* ait *consurgentem in Italia nubem illam, trucis & cruenti belli : videre tonantem ac fulminantem ab Occasu procellam, quam in quascunq; terrarum partes victoriæ tempestas detulerit, magno cruoris imbre omnia fœdaturam. Frequenter Græciam ingentes motus passam, nunc Persarum, nunc Gallorum, nunc Macedonum bellis : sed omnia illa ludum fuisse existima-*

a Al. deinde

b M. S. gratias.

c I. gravaretur.

a M. S. *Italiam* concursat.

maturos, si ea quæ nunc a Italia concurrat manus, extra terram illam se effuderit. Cernere se, quam cruenta & sanguinaria inter se bella, utriq; populi, viribus copiarum, & ducum artibus, gerant : qua rabies finiri solo partis alterius interitu, sine ruina finitimorum non possit. Feros igitur animos victorem minus quidem Macedoniæ, quam Græciæ timendos, quia & promtior, & in vindictam sui robustior sit : scire tamen se eos qui tantis viribus concurrant, non contentus hoc fine victoriæ fore ; metuendumq; sibi quoq; certamen eorum, qui superiores extiterint. Hoc *b* prætextu finito cum Ætolis bello, nihil aliud quàm Pœnorum Romanorumq; bella respiciens, singulorum vires perpendebat. Sed nec Romani, *c* tametsi Pœni & Annibal in cervicibus erant, soluti metu Macedonico videbantur : quippe terrebat eos & vetus Macedonum virtus, & victi Orientis gloria, & Philippus studio Alexandri æmulationis incensus, quem promtum *d* in bella, industriumq; cognoverant.

b Al. prætexto.

c I. quibus.

d M. S. in Bello, al. ad Bella.

CAP. IV. Igitur Philippus, cum iterato prælio victos à Pœnis Romanos didicisset, aperte hostem se his professus, naves, quibus in Italiam exercitum trajiceret, fabricare cœpit. Legatum deinde ad Annibalem, jungendæ societatis gratia, cum epistolis mittit : qui comprehensus, & ad senatum perductus, incolumis dimissus est, non in honorem regis, sed ne dubius adhuc, indubitatus hostis redderetur. Postea vero, cum Romanis nuntiatum esset, in Italiam Philippum copias trajecturum, Lævinum prætorem cum instructis navibus ad prohibendum transitum mittunt. Qui cum in Græciam *a* trajecisset, multis promissis impellit Ætolos bellum adversus Philippum suscipere. Philippus quoq; *b* Achæos in Romanorum bella solicitat. Interea Dardani Macedoniæ *c* fines vastare cœperunt, abductisq; XX mil-

a Venisset.

b I. Ætolos.

c M. S. partes.

millibus captivorum, Philippum à Romano bello ad tuendum regnum revocaverunt. Dum hæc aguntur, Lævinus prætor, juncta cum Attalo rege ſocietate, Græciam populatur. Quibus cladibus *d* perculſæ civitates auxilium petentes, Philippum legationibus fatigant: nec non & Illyriorum rex, lateri ejus hærens, aſſiduis precibus promiſſa exigebat. Super hæc vaſtati Macedones, ultionem flagitabant. Quibus tot tantiſq; rebus obſeſſus, cui rei primum occureret, ambigebat: omnibus tamen propediem auxilia ſe miſſurum pollicetur; non quia facere poſſet quæ promittebat; ſed ut ſpe impletos, in ſocietatis jure retineret. Prima tamen illi expeditio adverſus Dardanos fuit: qui abſentiam ejus occupantes, majore belli *e* mole Macedoniæ imminebant. Cum Romanis quoq; pacem facit, contentis interim bellum Macedonicum diſtuliſſe: Philopœmeni Achæorum duci, quem ad Romanos, ſociorum animos ſolicitare didicerat, inſidias prætendit. Quibus ille cognitis vitatiſque, diſcedere ab eo Achæos auctoritate ſua coëgit.

d M S. perculſæ.

e M.S. more al. morâ.

LIBER XXX. *CAP.* I.

PHilippo in Macedonia magnis rebus intento, in Ægypto Ptolemæi diverſi mores erant. Quippe regno parricidio parto & ad necem utriuſq; parentis cæde etiam fratris *a* adjuncta, velut rebus feliciter geſtis, luxuriæ ſe tradiderat, Regiſq; mores omnis ſequuta regia erat. Itaq; non amici tantum præfectique, verum etiam omnis exercitus, depoſitis militiæ ſtudiis, otio ac deſidia corrupti marcebant. Quibus rebus cognitis, Antiochus rex Syriæ, veteri inter ſe regnorum odio ſtimulante, repentino bello urbes ejus oppreſſit, ipſamq; Ægyptum aggreditur. *b* Trepidare

a Al adſtructa.

b Al trepidat.

 igitur

igitur Ptolemæus; legationibus missis, quoad vires pararet, morari Antiochum. Magno deinde in Græcia exercitu conducto, secundum prælium facit, spoliassetq; regno Antiochum, si fortunam virtute juvisset. Sed contentus reciperatione urbium quas amiserat, facta pace, *c* avide materiam quietis arripuit; revolutusq; in luxuriam, occisa Eurydice uxore eademq; sorore sua, *d* Agathocliæ meretricis illecebris capitur. Atq; ita omnem magnitudinem nominis ac majestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conviviis consumit. Adduntur instrumenta luxuriæ, tympana & crepundia: nec jam spectator rex, sed magister nequitiæ, nervorum oblectamenta modulatur. Hæc primo laborantis regiæ tacitæ pestes & occultæ fuere.

c M.S. eandem.

d Vulgò *Agathoclea.*

CAP. II. Deinde crescente licentia, jam nec parietibus regiæ domus contineri meretricis audacia potest: quam proterviorem, sociata cum Agathocle fratre, ambitiosæ pulchritudinis scorto, quotidiana regis stupra faciebant. *a* Accedebat & mater Oenanthe, quæ geminæ sobolis illecebris devinctum regem tenebat. Itaq; non contentæ rege, jam etiam regnum possident, jam in publico visuntur, jam salutantur, jam comitantur. Agathocles regis lateri junctus, civitatem regebat: tribunatus, præfecturas, & ducatus mulieres ordinabant; nec quisquam in regno suo minus, quam ipse rex poterat: cum interim, relicto quinquenni ex Eurydice sorore filio, moritur: sed mors ejus, dum pecuniam regiam mulieres rapiunt, & imperium inita cum perditissimis societate occupare conantur, diu occultata fuit. *b* Re tamen cognita concursu multitudinis, & Agathocles occiditur, & mulieres in ultionem Eurydices patibulis suffiguntur. Morte regis, *c* supli-

a Al. accendebat.

b M.S. Recognita tandem.

plicio meretricum velut expiati regni infamia, legatos Alexandrini ad Romanos misere, orantes *ut tutelam pupilli susciperent; tuerenturq; regnum Ægypti; quod jam Philippum & Antiochum, facta inter se pactione, divisisse dicebant.* c M. S. supplicium.

CAP. III. Grata legatio Romanis fuit, a causam belli adversus Philippum quærentibus, qui insidiatus eis temporibus Punici belli, fuerat. Huc accedebat, quod Pœnis & Annibale b superato, nullius magis arma metuebant, reputantibus, quantum motum Pyrrhus parva manu Macedonum in Italia fecisset, quantasq; res Macedones in Oriente gessissent. Mittuntur itaq; legati, qui Antiocho & Philippo denuntient, *regno Ægypto abstineant.* Mittitur & M. Lepidus in Ægyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli administret. Dum hæc aguntur, interim legationes Attali c regis, & Rhodiorum, injurias Philippi quærentes, Romam venerunt. Quæ res omnem cunctationem Macedonici belli senatui exemit. Statim igitur, titulo ferendi sociis auxilii, bellum adversus Philippum decernitur, d legionesque e cum Consule in Macedoniam mittuntur. Nec multo post tempore, tota Græcia, fiducia Romanorum, adversus Philippum, spe pristinæ libertatis erecta, bellum ei intulit: atque ita cum rex undiq; urgeretur, pacem petere compellitur. f Deinde cum expositæ conditiones pacis à Romanis essent, repetere sua, & Attalus, & Rhodii, & Achæi, & Ætoli cœpere. Contra Philippus *adduci se posse, ut Romanis pareat,* g *concedebat; ceterum indignum esse, Græcos à Philippo & Alexandro majoribus suis victos, & sub jugum Macedonici imperii subactos, veluti victores, leges pacis sibi dicere, quibus prius sit servitutis ratio reddenda, quam libertas vindicanda.* Ad postremum tamen, petente eo, induciæ duorum mensium datæ, ut pax quæ in

a M.S. causas.

b Al. superatis.

c I. add. *Pergami.*

d M S. Legationesque.

e Al. cum conditione pacis in, &c.

f Al. de inc

g Rectius, contendebat.

Macedonia non conveniebat, Romæ à senatu peteretur.

CAP. IV. Eodem anno inter insulas Theramenem & Therasiam, medio utriusq; ripæ & maris spatio, terræmotus fuit. In quo, cum admiratione *a* navigantium, repente ex profundo cum callidis aquis insula emersit. In Asia quoq; eodem die idem motus terræ Rhodum, multasq; alias civitates gravi ruinarum *b* labe concussit, quasdam solidas absorbuit. Quo prodigio territis omnibus vates cecinere, *oriens Romanorum imperium,* c *vetus Græcorum ac Macedonum* d *voraturum.* Interim à senatu repudiata pace, Philippus in societaten belli *e* Nacin tyrannum solicitat. Atq; ita, cum in aciem exercitum instructis è diverso hostibus produxisset, hortari suos cœpit, referendo, *Persas, Bactros, Indosque, & omnem Asiam, Orientis finem, à Macedonibus perdomitam; tantoq; fortius hoc bellum quam illa sustinendum, quanto sit libertas imperio carior.* Sed & Flaminius *f* Romanus consul, relatione rerum recentissime gestarum, suos stimulabat in prælium, ostendendo, *hinc Carthaginem cum Sicilia, inde Italiam & Hispaniam Romana virtute* g *perdomitas: nec Annibalem quidem Alexandro Magno postponendum, quo Italia pulso, Africam ipsam tertiam partem mundi superaverint. Sed nec Macedonas veteri fama, sed præsentibus viribus æstimandos, quia non cum Alexandro Magno, quem invictum audierunt, nec cum exercitu ejus, qui totum Orientem devicerat, bellum gerant; sed cum Philippo puero immaturæ ætatis, qui regni terminos adversus finitimos ægre defendat, & cum his Macedonibus, qui non ita pridem præda Dardanis* h *fuerunt. Illos majorem decora, se suorum militum commemorare. Non enim alio exercitu Annibalem & Pœnos, & totum ferme Occidentem, sed his ipsis, quos in acie habeat, militibus, subactos.* His adhor-

a Al. habitantium? Freinsh.

b I. Mole.

c M. S. votis.

d M.S. venturum.

e Al. *Navin.*

f Al. Romanorum.

g Al. prædominatas.

h Al. fuerint.

adhortationibus utrinq; concitati milite, prælio concurrunt, alteri Orientis, alteri Occidentis imperio gloriantes; ferentesq; in bellum, alii majorum suorum antiquam & obsoletam gloriam, alii virentem recentibus experimentis virtutis florem. Sed Macedonas Romana fortuna vicit. Fractus itaq; bello Philippus, pace à Flaminio consule petita, nomen quidem regium retinuit: sed omnibus Græciæ urbibus, velut regni membris extra terminos antiquæ possessionis, amissis, solam Macedoniam retinuit. Offensi tamen Ætoli, quod non ex arbitrio eorum Macedonia quoq; adempta regi, & data sibi in præmium belli esset, legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulatione magnitudinis, in Romana bella, spe societatis universæ Græciæ, impellerent.

LIBER XXXI. CAP. I.

MOrtuo Ptolemæo *a* Philopatore, rege Ægypti, contemtaque parvuli *b* filii ejus ætate, qui in spem regni relictus, prædæ etiam domesticis erat; Antiochus rex Syriæ occupare Ægyptum statuit. Itaq; Phœnicem, ceterasq; Syriæ quidem, sed juris Ægypti; civitates cum invasisset, legatos ad eum senatus mittit, qui denuntiarent ei, *abstineret c regno pupilli, postremis patris precibus fidei suæ traditi.* Quibus spretis, interjecto tempore alia legatio supervenit, quæ, omissa pupilli persona, *civitates, jure belli factas populi d Romani, in integrum restitui* jubebat. Abnuenti, bellum *e* denuntiatum: quod ille facile susceptum, infeliciter gessit. Eodem tempore & Nabis tyrannus multas Græciæ civitates occupaverat. Igitur senatus, ne *f* uno tempore *g* duplici bello Romanæ vires detinerentur, scripsit Flaminio, si ei videatur, sicuti Macedoniam à Philippo, ita Græciam à Nabide liberet.

a M. S. Philopatro.
b A.M. 499...

c Al. ad. dunc à.

d M.S. Reipublicæ.
e I. denuntiatur.

f Al. eodem.
g M S. publico.

Ob quam causam imperium ei prorogatum
est. Terribile quippe Antiochi bellum Anni-
balis nomen faciebat, quem æmuli ejus, *occul-*
b M.S. emisse. *tis mandatis cum Antiocho b inisse societatem*, a-
pud Romanos criminabantur: negant, *eum æ-
quo animo sub legibus vivere, assuetum imperio, &
immoderata licentia militari; semperque, tedio
quietis urbanæ, novæ belli causa circumspicere*.
Quæ etsi falsa nuntiata fuissent, apud timentes
tamen pro veris habebantur.

CAP. II. Deniq; senatus metu perculsus,
a M.S. speculandum. ad *a* speculandos actus Annibalis, legatum in
Africam Gnæum Servilium mittit: eiq; taci-
tis mandatis præcipit, *si posset, eum per æmulos
ejus interficeret, metuq; invisi nominis tandem po-
pulum Romanum liberaret*. Sed res Annibalem
non diu latuit, virum ad prospicienda caven-
daq; pericula paratum; nec minus in secun-
dis adversa, quam in adversis secunda cogi-
tantem. Igitur, cum tota die in oculis prin-
cipum, legatiq; Romani, in foro Carthagini-
b Al. observatus. ensium *b* obversatus in supremum fuisset, ap-
propinquante vespere, equum conscendit: &
rus suburbanum, quod propter litus maris ha-
bebat, ignaris servis, jussisq; ad portam rever-
tentem opperiri, contendit. Habebat ibi na-
ves cum remigibus, occulto sinu litoris abscon-
ditas: erat & grandis pecunia in eo agro præ-
parata, ut, cum res exigisset, nec facultas fu-
gam nec inopia moraretur. Lecta igitur ser-
vorum juventute, quorum copiam Italicorum
captivorum numerus augebat, navem conscen-
dit, cursumq; ad Antiochum dirigit. Postera
die civitas principem suum, ac tum temporis
consulem, in foro exspectabat. Quem ut pro-
fectum nuntiatum est, non aliter quam si urbs
capta esset, omnes trepidavere, exitiosamq;
sibi fugam ejus ominati sunt. Legatus vero
Romanus, quasi bellum jam illatum Italiæ ab

Annibale esset, tacitus Romam regreditur, trepidumq; nuntium refert.

CAP. III. Interim in Græcia Flaminius, juncta cum quibusdam civitatibus societate, Nabidem tyrannum duobus continuis præliis subegit; & graviter fractum, velut exsanguinem, in regno reliquit. Sed libertate Græciæ restituta, deductisq; ab urbibus præsidiis, cum Romanus exercitus in Italiam reportatus esset, velut vacua rursus possessione solicitatus, multas civitates repentino bello invasit. Quibus *a* rebus exterriti Achæi, ne vicinum malum etiam ad se serperet, bellum adversus Nabidem decernunt, ducemq; prætorem suum Philopœmenem, insignis industriæ virum, constistituunt: cujus in eo bello tanta virtus enituit, ut opinione omnium Flaminio Romano imperatori compararetur. Eodem tempore Annibal, cum ad Antiochum pervenisset, velut deorum munus excipitur: tantusque ejus adventu ardor animis regis accessit, ut non tam de bello, quam de præmiis victoriæ cogitaret. Sed Annibal, cui nota Romana virtus erat, negabat *opprimi Romanos nisi in Italia posse*. Ad hoc sibi centum naves, & decem millia peditum, & *b* mille equites poscebat, promittens *hac manu non minus bellum*, c *quam gesserit, Italiæ restauraturum: & in Asiam Regi* d *sedenti, aut victoriam de Romanis, aut æquas pacis conditiones relaturum: quippe & Hispanis bello flagrantibus, ducem tantum deesse; & Italiam notiorem sibi nunc, quam pridem fuisset: sed nec Carthaginem quieturam, sociamque se ei sine mora præbituram.*

a MS. omittunt.

b Mille equitum. M. S.

c N. legit, quod gesserat.

d i. e. otios[e]

CAP. IV. Cum regi consilia placuissent, mittitur Carthaginem unus ex comitibus Annibalis, qui in bellum cupidos hortetur, *Annibalemq; cum copiis affuturum* nuntiet: *nihil*, dicat, *partibus nisi animos Carthaginiensium deesse; Asiam*

Asiam & vires belli, & sumtum præbituram. Hæc cum *a* relata Carthaginem essent, nuntius ipse ab inimicis Annibalis comprehenditur, & perductus in senatum cum interrogaretur, *ad quem missus esset*, Punico ingenio respondit, *se ad universum senatum missum, nec enim hoc opus singulorum, sed universorum esse.* Dum multis diebus deliberant, an eum Romam ad purgandam publicam conscientiam mittant, tacitus conscensa nave ad Annibalem revertitur: quo cognito, Carthaginienses ultro rem Romam per legatum deferunt. Romani quoque ad Antiochum legatos misere, qui sub specie legationis, & regis apparatum specularentur, & Annibalem aut Romanis mitigarent, aut assiduo colloquio suspectum invisumq; regi redderent. Itaq; legati cum *b* Ephesi convenissent ad Antiochum, mandata ei senatus tradunt. Dum responsum exspectant, omnibus diebus assidui *c* circa Annibalem fuere: dicentes, *timide eum à patria recessisse, cum pacem Romani, non tam cum republica ejus, quàm cum eo factam, summa fide custodiant: nec bella eum Romanorum magis odio, quam patriæ amore gessisse, cui ab optimo quoq; etiam spiritus ipse debeatur. Has enim publicas inter populos, non privatas, inter duces, bellandi causas esse.* Inde res gestas ejus laudare. *d* Quorum sermone lætus sæpius cupidiusque cum legatis colloquebatur, ignarus quod familiaritate Romana odium sibi apud regem crearet. Quippe Antiochus, tam assiduo colloquio reconciliatam ejus cum Romanis gratiam existimans, nihil ad eum sicuti solebat *e* referre; expertemq; totius consilii, veluti hostem proditoremq; suum, odisse cœpit. Quæ res tantum apparatum belli, cessante imperatoria arte, corrupit. Senatus mandata fuerant, *ut contentus terminis Asiæ esset, ne ipsis ingrediendi Asiam necessitatem imponeret.* Quibus spretis

a M. S. perlata. al. læta *Carthaginiensibus.*

b M. S. *Ephesum.*

c I. cum *Annibale.*

d M.S. Quare. al. Quarum.

e Al. referebat.

ſpretis, non accipiendum bellum ſtatuit, ſed inferendum.

CAP. V. Dicitur *a* quum frequenter de bello conſilium habuiſſet, remoto Annibale, tandem eum vocari juſſiſſe, non ut ex ſententia ejus aliquid ageret, ſed ne per omnia eum ſpreviſſe videretur; omnibuſque perrogatis poſtremum interrogaſſe. Quo ille animadverſo, *intelligere ſe profeſſus eſt, non quia egeat conſilio, ſed ad ſupplendum numerum ſententiarum ſe vocatum: tamen & odio Romanorum, & amore regis, apud quem ſolum tutum ſibi exſilium relictum ſit, ſe viam gerendi belli* b *ediſſerturum.* Veniam deinde *c* libertati præfatus, *nihil ſe aut conſiliorum, aut cæptorum præſentium, probare ait: neq; ſedem belli Græciam ſibi placere, cum Italia uberior materia ſit: quippe Romanos vinci non niſi armis ſuis poſſe; nec Italiam aliter, quam Italicis viribus ſubigi: ſiquidem diverſum ceteris mortalibus eſſe illud hominum & belli genus. Aliis bellis plurimum momenti habere, priorem aliquam cepiſſe occaſionem loci temporiſque, agros* d *diripuiſſe, urbes aliquas expugnaſſe: cum* e *Romano, ſeu occupaveris prior aliqua, ſeu viceris, tum etiam cum victo & jacente luctandum eſſe. Quamobrem ſi quis eos in Italia laceſſat, ſuis eos opibus, ſuis viribus, ſuis armis poſſe vincere; ſicut ipſe fecerit. Sin vero quis illis Italia velut fonte virium ceſſerit, perinde falli, ac ſi quis amnes non ab ipſis fontium primordiis derivare, ſed concretis jam aquarum molibus avertere vel exſiccare velit. Hæc & ſecreto ſe cenſuiſſe, ultroq; miniſterium conſilii ſui obtuliſſe: & nunc præſentibus amicis ideo repetiſſe, ut ſcirent omnes rationem gerendi cum Romanis belli; eoſq; foris invictos, domi fragiles eſſe. Nam prius illos urbe quam imperio; prius Italia quam provinciis exui poſſe: quippe & à Gallis captos, & à ſe prope deletos eſſe: neq; ſe unquam victum prius, quam terris eorum ceſſerit. Re-*

a Al. interponunt, enim quum.

b M. S. non deferturum.

c I. libertatis deprecatus eſt.

d Al. rapuiſſe.

e M. S. Romanis.

Reverso Carthaginem, statim cum loco fortunam belli mutatam.

CAP. VI. Huic sententiæ obtrectatores amici regis erant: non utilitatem rei cogitantes; sed verentes, ne probato consilio ejus primum apud regem locum gratiæ occuparet. Et Antiocho non *a* tam consilium, quam auctor displicebat, ne gloria victoriæ Annibalis, non sua esset. Omnia igitur variis assentantium adulationibus corrumpebantur: nihil consilio vel ratione agebatur. Rex ipse per hyemem in luxuriam lapsus, novis quotidie nuptiis deditus erat. Contra Acilius Romanus Consul, qui ad hoc bellum missus erat, copias, arma, ceteraq; *b* bello necessaria, summa industria parabat: civitates socias confirmabat; dubias *c* illiciebat: nec alius exitus belli, quam apparatus utriusq; partis fuit. Itaque prima belli congressione, cum cedentes suos rex cerneret, non laborantibus auxilium tulit: sed fugientibus se ducem præbuit, castraque ditia victoribus reliquit. Deinde cum in Asiam, præda Romanis occupatis, fugiendo pervenisset, pœnitere neglecti consilii cœpit; revocatoq; in amicitiam Annibale, omnia ex sententia ejus agere. Interim nuntiatur, Æmilium, Romanum ducem, cum octoginta rostratis navibus in bellum navale à Senatu missum, adventare: quæ res illi spem restituendæ fortunæ dedit. Itaq; priusquam sociæ civitates ad hostes deficerent, decernere navali prælio statuit, sperans cladem in Græcia acceptam, nova posse victoria aboleri. Tradita igitur Annibali classe, prælium committitur: sed nec Asiani milites Romanis, neq; naves eorum pares rostratis navibus fuere: minor tamen clades ducis solertia fuit. Romam nondum opinio victoriæ venerat, & idcirco in Consulibus creandis suspensa civitas erat.

a Al. tantum.

b Al. belli.

c M.S. alliciebat.

CAP.

CAP. VII. Sed adversus Annibalem ducem quis melior quam Africani frater crearetur, cùm vincere Pœnos opus Scipionum esset? Creatur igitur Consul Lucius Scipio: eique datur legatus frater Africanus, ut intelligeret Antiochus, non majorem fiduciam se in Annibale victo, quàm Romanos in victore Scipione habere. Trajicientibus in Asiam Scipionibus exercitum, jam utrobiq; profligatum bellum nuntiatum est, victumq; Antiochum terrestri, Annibalem navali bello, invenerunt. Primo igitur adventu eorum, legatos, pacem petentes, ad eos Antiochus mittit, peculiare donum Africano ferentes ipsius filium, quem rex parvo navigio trajicientem ceperat. Sed Africanus *privata beneficia à rebus publicis* a *secreta esse dixit*; *aliaq; esse patris officia, alia patriæ jura, quæ non liberis tantum, verum etiam vitæ ipsi præponantur. Proinde gratum se munus accipere, privatoq; impendio munificentiæ regis responsurum. Quod ad bellum pacemque pertineat, nihil neq; gratiæ dari, neq; de jure patriæ* b *decidi posse*, respondit. Nam neq; de redimendo filio unquam tractavit, nec senatum de eo agere permisit; sed ut dignum majestate ejus erat, *armis se recepturum filium* dixerat. Post hæc leges pacis dicuntur: *ut Asia Romanis cederet: contentus Syriæ regno esset: naves universas, captivas & transfugas traderet; sumtumq; omnem belli Romanis restitueret.* Quæ cùm nuntiata Antiocho essent, *nondum ita victum se esse* respondit, *ut spoliari se regno pateretur; belliq;* c *ea irritamenta, non pacis blandimenta esse.*

a I. segregata.

b M.S. diduci.

c Al. ei.

CAP. VIII. Igitur cum ab utrisq; bellum pararetur, ingressiq; Asiam Romani Ilion venissent; mutua gratulatio Iliensium ac Romanorum fuit. Iliensibus *Æneam, ceterosq; cum eo duces à se profectos*, Romanis a se ab his procreatos referentibus. Tantaq; lætitia omnium

a M. S. sese.

um fuit, quanta esse post longum tempus inter parentes & liberos solet. Juvabat Ilienses, nepotes suos Occidente & Africa domita, Asiam, ut avitum regnum, vindicare, *optabilem Trojæ ruinam fuisse* dicentes, *ut tam feliciter renasceretur*. Contra Romanos, avitos lares, & incunabula majorum, templaq; ac deorum simulacra, inexplebile desiderium videndi tenebat. Profectis ab Ilio Romanis, Eumenes rex cum auxiliis *b* occurrit: nec multo post prælium cum Antiocho commissum. Cùm in dexteriore cornu pulsa legio Romana, majore dedecore, quam periculo ad castra fugeret, *c* M. Æmilius tribunus militum ad tutelam castrorum relictus, *amare se milites suos, & extra vallum progredi* jubet, strictisq; gladiis fugientibus minari, *morituros* dicens, *nisi in prælium revertantur*; *infestioraq; sua, quam hostium castra inventuros*. Attonita *d* tam ambiguo periculo legio, comitantibus Commilitonibus, qui fugere eos prohibuerant, in prælium revertitur, magnaq; cæde edita, initium victoriæ fuit. Cæsa hostium quinquaginta millia, capta XI. Antiocho pacem petenti, nihil ad superiores conditiones additum, Africano prædicante, neq; Romanos, si vincantur, animis minui; neq; si vincant, secundis rebus insolescere. Captas civitates inter socios divisere Romani, aptiorem gloriam, quàm possessiones voluptuarias judicantes: quippe victoriæ gloriam Romano nomini vindicandam, opum luxuriam sociis relinquendam.

b Al. interponunt *Romanis*.

c MS. *Memmius Æm.*

d I. tanto.

LIBER XXXII. *CAP.* I.

AEtoli, qui Antiochum in bella Romana impulerant, victo eodem, soli adversus Romanos, & viribus impares, & omni auxilio destituti, remanserunt: Nec multo post victi, libertatem quam illibatam adversus dominatio-

nem

nem Athenienſium & Spartanorum, inter tot Græciæ civitates ſoli retinuerant, amiſerunt. Quæ conditio tanto amarior illis, quanto *a* ſerior fuit reputantibus tempora illa, quibus tantis Perſarum opibus, domeſticis viribus reſtiterant; quibus Gallorum violentiam, Aſiæ Italiæq; terribilem, Delphico bello fregerant. Quæ *b* glorioſa recordatio, majus deſiderium libertatis augebat. Dum hæc aguntur, medio tempore inter Meſſenios & Achæos de principatu primo *c* diſſenſio, mox bellum ortum eſt. In eo nobilis Achæorum imperator Philopœmen capitur; non quia pugnando vitæ pepercerit, ſed dum ſuos in prælium revocat, in tranſitu foſſæ equo præcipitatus, à multitudine hoſtium oppreſſus eſt; quem jacentem Meſſenii, ſeu metu virtutis, vel verecundia dignitatis, interficere auſi non fuerunt. Itaq; velut in illo omne bellum confeciſſent, captivum per univerſam civitatem, in modum triumphi circumduxerunt, effuſo obviam populo, ac ſi *d* ſuus, non hoſtium imperator adventaret. Nec victorem Achæi avidius vidiſſent, quàm victum hoſtes viderunt. Igitur eundem in Theatrum duci juſſerunt, ut omnes contuerentur, quem potuiſſe capi incredibile ſingulis videbatur. Inde in carcerem ducto, verecundia magnitudinis ejus, *e* venenum dederunt: quod ille lætus, ac ſi viciſſet, accepit; quæſito prius, *an Lycortas præfectus Achæorum*, quem ſecundum à ſe eſſe ſcientiæ rei militaris ſciebat, *incolumis effugiſſet?* Quem ut accepit evaſiſſe, *non in totum f* dicens *conſultum male Achæis*, exſpiravit. Nec multo poſt, reparato bello, Meſſenii vincuntur: pœnaſq; interfecti Philopœmenis pependerunt.

a M.S. ſenior.
b I. interponunt, ſola.
c Al. contentio.
d Al. ſuos.
e I. interponunt, &c.
f Al. ducens.

CAP. II. Interea in Syria rex Antiochus, cum gravi tributo pacis, à Romanis victus, oneratus eſſet, ſeu inopia pecuniæ compulſus,

seu avaritia solicitatus, qua sperabat se, sub specie tributariæ necessitatis, *a* excusatius sacrilegia commissurum, adhibito exercitu, nocte templum *b* Elymæi Jovis aggreditur. Quâ re prodita, concursu *c* insularium, cum omni militia interficitur. Romæ, cum multæ Græciæ civitates, questum de injuriis Philippi regis Macedonum venissent, & deceptatio in senatu inter Demetrium Philippi filium, quem pater ad satisfaciendum senatui miserat, & legatos civitatium esset; turba querelarum confusus adolescens repente obticuit. Tunc senatus verecundia ejus motus, quæ probata etiam antea, cum obses Romæ esset, omnibus fuerat, causam illi donavit: atque ita modestia sua Demetrius veniam patri, non jure defensionis, sed patrocinio pudoris obtinuit; quod *d* ipsum decreto senatus significatum est, ut appareret, non tam absolutum regem, quàm donatum filio patrem. Quæ res Demetrio, non gratiam legationis, sed odium obtrectationis comparavit. Nam apud fratrem Perseum æmulatio illi invidiam contraxit; & apud patrem nota absolutionis, causa offensæ fuit, indignante Philippo, plus momenti, apud senatum personam filii, quàm auctoritatem patris, ac dignitatem regiæ majestatis habuisse. Igitur Perseus perspecta patris ægritudine, quotidie absentem Demetrium apud eum criminari; & primo invisum, post etiam suspectum reddere: nunc amicitiam Romanorum, nunc proditionem ei patris objectare. Ad postremum, insidias sibi ab eo paratas confingit: ad cujus rei probationem immittit indices, testes subornat, & facinus quod objicit *e* admittit. Quibus rebus compulso ad parricidium patre, funestam omnem regiam facit.

a M.S. excusatum.
b Al. *Dodonæi.* l. *Didymæi.*
c l. incolarum, quod placet.
d Al. ipsi.
e l. confirmat.

CAP. III. Occiso Demetrio, sublatoque æmu-

mulo, *a* negligentior tantum *b* Perseus in patrem, verum etiam contumacior erat; nec heredem regni, sed regem se gerebat. His rebus offensus Philippus, impatientius indies mortem Demetrii dolebat, tunc & insidiis circumventum se suspicari, testes indicesq; torquere. Atq; ita cognita fraude, non minus scelere Persei, quam innoxii Demetrii morte cruciabatur; peregessetq; ultionem, nisi morte præventus fuisset. Nam brevi post tempore, morbo ex ægritudine animi contracto, decessit, relicto magno belli apparatu adversus Romanos, quo postea Perseus usus est. Nam & Gallos Scordiscos ad belli societatem perpulerat: fecisseq; Romanis grave bellum, nisi *c* decessisset. Namque Galli bello adversus Delphos infeliciter gesto, in quo majorem vim numinis, quam hostium senserant, amisso Brenno duce, pars in Asiam, pars in Thraciam extorres fugerant. Inde per eadem vestigia qua venerant, antiquam patriam repetivere. Ex his *d* manus quædam in confluente Danubii & Savi consedit, *Scordiscosque* se appellari voluit. Tectosagi autem, cum in antiquam patriam Tolosam venissent, comprehensiq; pestifera lue essent, non prius sanitatem reciperavere, quam auruspicum responsis moniti, aurum argentumque bellis sacrilegiisque quæsitum, in Tolosensem lacum mergerent. Quod amne magno post tempore Cepio Romanus consul abstulit. Fuere autem argenti pondo centum decem millia, auri pondo quinquies decies centum millia. Quod sacrilegium causa excidii Cepioni exercituiq; ejus postea fuit. Romanos quoq; Cimbrici belli tumultus, velut *e* ultor sacræ pecuniæ, insecutus est. Ex gente Tectosagorum, non mediocris populus prædæ dulcedine, Illyricum repetivit, spoliatisq; *f* Istris, in *g* Pannonia consedit.

a M. S. non neglecti mentior. Al, non clementior. antiqu. neglectior.
b A.M. 5024.
c M. S. discessisset.
d I. pars quædam.
e M.S. ultio.
f M.S. Histris.
g Hodie, Croatia.

dit. Istrorum gentem fama est originem à Colchis ducere, missis ab Æeta rege, ad Argonautas raptoresq; filiæ persequendos: qui ut à Ponto intraverunt Istrum, alveo Savi fluminis penitus invecti, vestigia Argonautarum insequentes, naves suas humeris per juga montium, usq; ad littus Adriatici maris transtulerunt; cognito quod Argonautæ idem propter *h* magnitudinem navis prioris fecissent: quos ut avectos Colchi non reperiunt, sive metu regis, sive tædio longæ navigationis, juxta Aquileiam, consedere; *Istriq*; ex vocabulo amnis, quo à mari concesserant, appellati. Daci quoq; soboles Getarum sunt: qui, cum Bœrebista rege, adversus Bastarnas malè pugnassent, ad ultionem segnitiæ, capturi somnum capita loco pedum ponere jussu regis cogebantur; ministeriaq; uxoribus, quæ ab ipsis antea fieri solebant, facere. Neq; hæc ante mutata sunt, quàm ignominiam bello acceptam virtute delerent.

h vulgò, longitudinem.

CAP. IV. Igitur Perseus, cùm imperio Philippi patris successisset, omnes has gentes adversus Romanos in societatem belli solicitabat. Interim inter Prusiam regem, ad quem Annibal, post pacem Antiocho à Romanis datam, profugerat, & Eumenem, bellum ortum est; quod Prusias Annibalis fiducia rupto fœdere, prior intulit. Namq; Annibal, cum ab Antiocho Romani, inter ceteras conditiones pacis, deditionem ejus deposcerent, admonitus à rege, in fugam versus Cretam defertur: Ibi cum diu quietam vitam egisset, invidiosumq; se propter nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in templo Dianæ quasi fortunæ suæ præsidia, deponit; atq; ideo nihil de illo solicita civitate, quoniam velut pignus opus ejus tenebat, ad Prusiam contendit, auro suo in statuis, quas secum portabat, infuso,

ſo, ne conſpectæ opes vitæ nocerent. Dein, cum Pruſias terreſtri bello ab Eumene victus eſſet, & prælium in mare tranſtuliſſet, Annibal novo commento auctor victoriæ fuit. Quippe omne ſerpentium genus infictiles, *a* lagenas conjici juſſit: medioq; prælio in naves hoſtium mittit. Id primum Ponticis ridiculum viſum, fictilibus dimicare, qui ferro nequeant. Sed ubi ſerpentibus repleri naves cœpere, ancipiti periculo circumventi, hoſti victoriam ceſſere. Quæ ubi Romam nuntiata ſunt; miſſi à Senatu legati ſunt, qui utrumq; regem in pacem cogerent, Annibalemq; depoſcerent. Sed Annibal, re cognita, ſumto veneno, legationem morte prævenit. Inſignis hic annus trium toto Orbe maximorum Imperatorum mortibus fuit, Annibalis, Philopœmenis, & Scipionis Africani. Ex quibus conſtat Annibalem, nec tum cum Romano tonantem bello Italia contremuit, nec cum reverſus Carthaginem *b* ſummum imperium tenuit, aut cubantem cœnaſſe, aut plus quam ſextario vini indulſiſſe; pudicitiamq; eum tantum inter tot captivas habuiſſe, ut in Africa natum quivis negaret: Moderationis certe ejus fuit, ut cum diverſarum gentium exercitus rexerit, neque inſidiis ſuorum militum ſit petitus unquam, neque fraude proditus, quum utrumq; hoſtes ſæpe tentaſſent.

a M. S. *Laganas. al. Laguenas.*

b M. S. ſuum.

LIBER XXXIII. *CAP.* I.

MInore, quidem rerum motu Romani Macedonicum, quàm Punicum bellum geſſerunt; ſed tanto clarius, quanto nobilitate Macedones Pœnos anteceſſerunt. Quippe cum gloria Orientis domiti, tum & auxiliis omnium regum juvabantur. Itaq; Romani & legiones plures numero conſcripſerunt; & auxilia à Maſiniſſa rege Numidarum, ceteriſque

a M. S. acceperunt.
b Malim denuntiarunt.
c Al. decentis, al. ducentis.

ciis sociis omnibus a acciverunt; & Eumeni regi Bithyniæ b denuntiatum, ut bellum summis viribus juvaret. Perseo, præter Macedonicum invictæ opinionis exercitum, c decennis belli sumtus, à patre paratus, in thesauris & horreis erat: Quibus rebus inflatus, oblitus fortunæ paternæ, veterem Alexandri gloriam considerare suos jubebat. Prima equitum congressio fuit, qua victor Perseus suspensam omnium expectationem in favorem sui traxit: misit tamen legatos ad Consulem, qui pacem peterent, quam patri suo Romani etiam victo dedissent, impensas belli lege victi suscepturus. Sed Consul Sulpitius non minus graves quàm victo leges dixit. Dum hæc aguntur, metu tam periculosi belli, Romani Æmilium Paulum Consulem creant, eique extra ordinem Macedonicum bellum decernunt: qui cum ad exercitum venisset, non magnam moram pugnæ fecit. Pridie quam prælium consereretur, luna nocte defecit: triste id d ostentum Perseo omnibus præsagientibus, finemq; Macedonici regni portendi vaticinantibus.

d Al. Portentum.

a M. S. *Memmius Cato.*

CAP. II. In ea pugna a M. Cato, Catonis oratoris filius, dum inter confertissimos hostes insigniter dimicat, equo delapsus, pedestre prælium aggreditur. Nam cadentem manipulus hostium cum horrido clamore, veluti jacentem obtruncaturus, circumsteterat: at ille citius corpore collecto, magnas strages edidit. Quum ad unum opprimendum b undiq; hostes convolarent, dum procerum quendam petit, gladius ei è manu elapsus, in mediam cohortem hostium decidit: ad quem recuperandum umbone se protegens, inspectante utroque exercitu, inter mucrones se hostium immersit; recollectoq; gladio, multis vulneribus exceptis, ad suos cum clamore hostium revertitur. Hujus audaciam ceteri imitati, victoriam

b I. Undeunque.

am peperere. Perſeus rex fuga cum decem millibus talentum Samothraciam defertur: quem Cneus Octavius, ad perſequendum miſſus à Conſule, cum duobus filiis, Alexandro & Philippo, cepit, captumq; ad Conſulem duxit. Macedonia à *c* Carano, qui primus in ea regnavit, uſq; Perſen triginta reges habuit. *d* Quorum ſub regno fuit quidem annis noningentis & viginti tribus; ſed rerum non niſi centum nonaginta duobus annis potita. *e* Ita cum in ditionem Romanorum ceſſiſſet, magiſtratibus per ſingulas civitates conſtitutis, libera facta eſt; legeſq; quibus adhuc utitur, à Paulo accepit. Ætolorum univerſarum urbium ſenatus, cum conjugibus & liberis, qui dubia fide fuerant, Romam miſſus; ibique, ne in patria aliquid novaret, diu detentus; ægreque, per multos annos legationibus civitatium ſenatu fatigato, in patriam quiſq; ſuam remiſſus eſt.

c M. S. *Grano.*
d A.M. 4034.
e M. S. Itaque.

LIBER XXXIV. *CAP.* I.

POenis ac Macedonibus *a* ſubactis, Ætolorumq; viribus principum captivitate debilitatis, ſoli adhuc ex Græcia univerſa Achæi nimis potentes tunc temporis Romanis videbantur, non propter ſingularum civitatium nimias opes; ſed propter conſpirationem univerſarum. Namq; Achæi, licet per civitates, veluti per membra diviſi ſint, unum tamen corpus & unum imperium habent; ſingularumq; urbium pericula mutuis *b* viribus propulſant. Quærentibus igitur Romanis cauſas belli, tempeſtive fortuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achæi propter mutuum odium populabantur. Spartanis à Senatu reſponſum eſt, *legatos ſe ad inſpiciendas res ſociorum, & ad injuriam demendam in Græciam miſſuros.:* ſed legatis *c* occulta mandata data ſunt, ut corpus Achæorum diſſolverent, ſingulaſq;

a Al. ſuperatis.
b Al. periculis.
c Al. occultè.

lasq; urbes proprii juris facerent, quo facilius ad obsequia cogerentur: &, si quæ urbes contumaces essent, *d* frangerentur. Igitur legati, omnium civitatium principibus Corinthum evocatis, decretum senatus recitant: quid consilii habeant, aperiunt. *Expedire omnibus dicunt, ut singulæ civitates sua jura & suas leges habeant.* Quod ubi omnibus innotuit; velut in furorem versi, universum peregrinum populum trucidant: legatos quoq; ipsos Romanorum violassent, nisi audito tumultu, trepidi fugissent.

d M.S. trajicerentur.

CAP. II. Hæc ubi *a* Romæ nuntiata sunt, statim senatus Mummio consuli bellum Achaicum decernit: qui extemplo exercitu deportato, & omnibus strenue provisis, pugnandi copiam hostibus fecit. Sed Achæi, velut nihil negotii Romano bello suscepissent, ita apud eos neglecta omnia & soluta fuere. Itaq; prædam, non prælium cogitantes, & vehicula ad spolia hostium reportanda duxerunt: & conjuges liberosq; suos, ad *b* spectaculum certaminis, in montibus posuerunt. Sed prælio commisso ante oculos suorum cæsi, lugubre his spectaculum, & gravem luctus memoriam reliquerunt. Conjuges quoq; liberiq; eorum, de spectatoribus captivi facti, præda hostium fuere. Urbs ipsa Corinthus diruitur: populus omnis sub corona venditur: ut *c* hoc exemplo ceteris civitatibus metus novarum rerum imponeretur. Dum hæc aguntur, rex Syriæ Antiochus *d* Ptolemæo, majoris sororis suæ filio, regi Ægypti, bellum infert, segni admodum, & quotidiana luxuria ita marcenti, ut non solum regiæ majestatis officia intermitteret, verum etiam sensu hominis nimia sagina careret. Pulsus igitur regno, ad fratrem minorem Ptolemæum Alexandriam confugit, participatoque cum eo regno legatos Romam ad senatum mittunt: auxilia petunt, fidem societatis implorant.

a Al. *Romam.*

b I. spe ctanda certamina.

c Al. interponunt ex, al. &.

d A.M. 5021.

rant. Movere ſenatum preces fratrum.

CAP. III. Mittitur itaque legatus Popilius ad Antiochum: *abſtinere illum Ægypto, aut ſi tam inceſſiſſet, excedere* juberet. Cum in Ægypto *a* eum inveniſſet, oſculumque ei rex obtuliſſet (nam coluerat inter ceteros Popilium Antiochus, cum Romæ obſes eſſet;) tunc Popilius *faceſſere interim privatam amicitiam b* jubet, *cum mandata patriæ intercedant*; prolatoq; ſenatus decreto, & tradito, cum cunctari eum videret, conſultationemq; ad amicos referre; ibi Popilius virga quam in manu gerebat, amplo circulo incluſum, ut & amicos caperet, *conſulere* jubet; *nec prius inde exire, quam reſponſum ſenatui daret, aut pacem, aut bellum, cum Romanis habiturum.* Adeoq; hæc *c* auſteritas animum regis fregit, ut pariturum ſe ſenatui reſponderet. Reverſus in regnum Antiochus decedit, relicto parvulo admodum filio, cui cum tutores dati à populo eſſent patruus ejus Demetrius, qui obſes Romæ erat, cognita morte Antiochi fratris, ſenatum adiit, *d obſidemq; ſe vivo fratre veniſſe, quo mortuo, cujus obſes ſit, ſe ignorare. Dimitti igitur ſe ad regnum petendum æquum eſſe, quod, ſicuti jure gentium majori fratri ceſſerit, ita nunc ſibi, qui pupillum ætate antecedat, deberi.* Cum ſe non dimitti animadverteret à ſenatu, tacito judicio, tutius apud pupillum, quam apud eum, regnum futurum arbitrante; ſpecie venandi ab urbe profectus, Oſtiæ tacitus, cum fugæ comitibus navem conſcendit. Delatus in Syriam, ſecundo favore omnium excipitur: regnumque ei, occiſo pupillo, à tutoribus traditur.

a I. Regem.

b M. S. eos, al. eum jubet.

c Al. aſperitas.

d Interponas, inquiens ſe ad r. &c.

CAP. IV. Eodem fere tempore Pruſias rex Bithyniæ, conſilium cepit interficiendi Nicomedis filii, dum conſulere ſtudet minoribus filiis, quos ex noverca ejus ſuſceperat, & Romæ habebat. Sed res adoleſcenti ab his, qui facinus

ſuſ-

susceperant, proditur: hortatiq; sunt, *ut crudelitate patris provocatus, occupet insidias, & in auctorem retorqueat scelus: nec difficilis perswasio fuit.* Igitur cum accitus in patris regnum venisset, statim Rex appellatur. Prusias regno spoliatus à filio, privatusq; redditus, etiam à servis deseritur. Cum in latebris ageret non minori scelere, quam *a* occidi jusserat, à filio interficitur.

a Interponas, quo.

LIBER XXXV. *CAP.* I.

DEmetrius, occupato Syriæ regno, *a* novitati suæ otium periculosum ratus, ampliare *b* fines regni, & opes augere, finitimorum bellis statuit. Itaq; Ariarathi, regi Cappadociæ, propter fastiditas sororis nuptias *c* infestus, fratrem ejus *d* Orofernem, per injuriam regno pulsum, supplicem recepit, datumq; sibi honestum belli titulum gratulatus, restituere eum in regnum statuit. Sed Orofernes ingrato animo, inita cum Antiochensibus pactione, offensis tunc Demetrio, pellere ipsum regno, à quo restituebatur, consilium cepit. Quo cognito, Demetrius vitæ quidem ejus, ne Ariarathes metu fraterni belli liberaretur, pepercit; ipsum autem comprehensum, vinctum Seleuciæ custodiri jubet. Nec Antiochenses indicio territi, à defectione destiterunt. Itaq; adjuvantibus & Ptolemæo rege Ægypti, & Attalo rege Asiæ, & Ariarathe Cappadociæ, bello à Demetrio *e* lacessiti, subornant Balam quendam, sortis extremæ juvenem, qui Syriæ regnum, velut paternum, armis repeteret: & ne quid contumeliæ deesset nomen ei *Alexandri* inditur, genitusq; ab Antiocho rege dicitur. Tantum odium Demetrii apud omnes erat, ut æmulo ejus non vires regiæ tantum, verum etiam generis nobilitas consensu omnium tribueretur. Igitur Alexander admirabili rerum varietate pristinarum sor-

a Al. novitatis.
b Al. ampliores vires.
c M.S. infensus.
d Al. *Holofernem.*

e Rectius, lacessitis.

sordium oblitus, totius ferme Orientis viribus succinctus, bellum Demetrio infert, victumq; vita pariter ac regno spoliat. Quanquam nec Demetrio animus in propulsando bello defuit. Nam & primo prælio hostem fugavit, & regibus bellum restituentibus, multa millia in acie cecidit. Ad postremum tamen invicto animo inter confertissimos fortissime dimicans, cecidit.

CAP. II. Initio belli Demetrius duos filios apud Gnidium hospitem suum, cum magno auri pondere commenderat, ut belli periculis eximerentur, & si ita fors tulisset, paternæ ultioni servarentur. Ex his major *a* Demetrius, annos pubertatis egressus, audita Alexandri luxuria, quem insperatæ opes, & alienæ felicitatis ornamenta. velut captum, inter scortorum greges desidem in regia tenebant, auxiliantibus Cretensibus, securum ac nihil hostile metuentem aggreditur. Antiochenses quoque veterem patris offensam novis meritis correcturi, se ei tradunt: sed & milites paterni, favore juvenis accensi, prioris sacramenti religionem novi regis superbiæ præferentes, signa ad Demetrium transferunt: atq; ita Alexander non minori impetu fortunæ *b* destructus, quàm elatus, primo prælio victus interficitur: deditq; pœnas, & Demetrio, quem occiderat; & Antiocho, cujus mentitus originem fuerat.

a A.M. 5060.

b Al. desertus. M. S. distractus.

LIBER XXXVI. *CAP.* I.

Eciperato paterno regno *a* Demetrius, & ipse rerum successu corruptus vitiis adolescentiæ in segnitiam labitur; tantumq; contemptum apud omnes inertiæ, quantum odium ex superbia pater habuerat, contraxit. Itaq; cum ab imperio ejus passim civitates deficerent, ad abolendam segnitiæ maculam, bellum Parthis inferre statuit: cujus adventum

a Nicanor dictus.

non inviti Orientis populi videre; & propter Arsacidæ, regis Parthorum, crudelitatem; & quod veteri Macedonum imperio assueti, novi populi superbiam indignè ferebant. Itaque cum & Persarum, & Elymeorum, Bactrianorumq; auxiliis juvaretur, multis præliis Parthos fudit. Ad postremum tamen pacis simulatione deceptus, capitur; traductusq; per ora civitatium, populis qui desciverant, in ludibrium favoris ostenditur. Missus deinde in Hyrcaniam, benigne & juxta cultum pristinæ fortunæ habetur. Dum hæc aguntur, interim in Syriæ *b* Trypho, qui se tutorem Antiocho, Demetrii privigno, substitui à populo, laboraverat, occiso pupillo, regnum Syriæ invadit. Quo diu potitus, tandem *c* exolescente favore recentis imperii, ab Antiocho puero admodum, Demetrii fratre, qui in Asia educabatur, bello vincitur: rursusq; regnum Syriæ ad sobolem Demetrii revertitur. Igitur Antiochus, memor quod & pater propter superbiam invisus, & frater propter segnitiam contemtus fuisset, ne in eadem vitia incideret, recepta in matrimonium Cleopatra, uxore fratris, civitates quæ initio fraterni imperii defecerant, summa industria persequitur, domitasq; rursus regni terminis adjicit. Judeosque, qui in Macedonico imperio sub Demetrio patre armis se in libertatem vindicaverant, subigit. Quorum vires tantæ fuere, ut post hunc nullum Macedonum regem tulerint, domesticisq; imperiis usi, Syriam magnis bellis infestaverint.

b Dictus, *Diodotus.*

c M. S. *exadolescente.*

A. M. 5063.

CAP. II. *a* Namq; Judæis origo Damascena, *b* Syriæ nobilissima civitas: unde & *c* Assyriis regibus genus, ex regina *d* Semirami, fuit. Nomen urbi à Damasco rege inditum: in cujus honorem, Syri sepulchrum Arathis uxoris ejus *e* pro templo coluere; deamq; exinde sanctissimæ religionis habent. Post Damascum

a I. Fuit namque.
b I. qua Syr. n. c. est.
c I à Syriis.
d *Semiramide.*
e Rectius, ejus exemplo.

A-

Azelus, mox Adores, Abraham, & *f* Israel reges fuere. Sed Israelem felix *g* decem filiorum proventus majoribus suis clariorem fecit. Itaque populum in decem regna divisum filiis tradidit, omnesq; ex nomine Judæ, qui post divisionem decesserat, *Judæos* appellavit; coliq; ejus memoriam ab omnibus jussit: cujus portio ab omnibus accesserat. Minimus ætate inter fratres, *h* Joseph fuit: cujus excellens ingenium veriti fratres, clam interceptum peregrinis mercatoribus vendiderunt. A quibus deportatus in Ægyptum, cum magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, brevi ipsi regi percarus fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat, & somniorum primus intelligentiam condidit; nihilq; divini juris humaniq; ei incognitum videbatur, adeo ut etiam sterilitatem agrorum ante multos annos providerit: perissetq; omnis Ægyptus fame; nisi monitu ejus rex edicto servari per multos annos fruges jussisset: tantaq; experimenta ejus fuerant, ut non ab homine, sed à Deo responsa dari viderentur. Filius ejus *i* Moses fuit, quem præter paternæ scientiæ hereditatem, etiam formæ pulcritudo commendabat. Sed Ægyptii, quum scabiem & *k* vitiliginem paterentur, responso moniti, eum cum ægris, ne pestis ad plures serperet, terminis Ægypti pellunt. Dux igitur exsulem factus, sacra Ægyptiorum furto abstulit: quæ repetentes armis Ægyptii, domum redire tempestatibus compulsi sunt. Itaq; Moses Damascena antiqua patria repetita, montem Synan occupat: quo septem dierum jejunio, per deserta Arabiæ, cum populo suo fatigatus, cum tandem venisset, septimum diem more gentis *Sabbatum* appellatum, in omne ævum jejunio sacravit: quoniam illa dies famem illis erroremq; finierat. Et quoniam metu contagionis pulsos se ab Ægypto

f A.M. 3344.

g Rectius, duodecim.

h A.M. 3435.

i A.M. 3680.

k Al. pruriginem. M S. Uliginem.

meminerant, ne eadem causa invisi apud incolas forent, caverunt, ne cum peregrinis *l* communicarent: quod, ex causa factum, paulatim in disciplinam religionemque convertit. Post Mosen etiam filius ejus Arvas, sacerdos sacris Ægyptiis,, mox rex creatur; semperq; exinde hic mos apud Judæos fuit, ut eosdem reges & sacerdotes haberent: quorum justitia religione permixta, incredibile quantum *m* coaluere.

l Rectius, convivérent.

m Forte convaluere. *i. e.* potentiam acquisivere.

CAP. III. Opes genti ex vectigalibus opobalsami crevere, quod in his tantum regionibus gignitur. Est namq; vallis, quæ continuis montibus, velut muro quodam, ad instar castrorum clauditur. Spatium loci ducenta jugera, nomine Hierico dicitur. In ea salva est, & ubertate & amœnitate insignis: siquidem palmeto & opobalsameto distinguitur. Arbores opobalsami, formam similem piceis arboribus habent, nisi quod sunt humiles magis, & in vinearum morem excoluntur. Hæc certo anni tempore balsamum sudant. Sed non minor loci ejus apricitatis quàm ubertatis admiratio est: quippe cum toto orbe regionis ejus ardentissimus sol fit, ibi tepidi aëris naturalis quædam ac perpetua apricitas inest. In ea regione *a* lacus est Asphaltites, qui propter magnitudinem & aquæ immobilitatem, *mortuum mare* dicitur. Nam neq; ventis movetur, resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis *b* stagnatur: neque navigationis patiens est, quoniam omnia vita carentia in profundum merguntur: nec materiam ullam sustinet, nisi quæ allumine illinatur. Primus Xerxes, rex Persarum, Judæos domuit: postea cum ipsis Persis in ditionem Alexandri Magni venere, diuq; in potestate Macedonici imperii subjecti Syriæ regno fuere. A Demetrio cum descivissent, amicitia Romanorum petita, primi

a Latus lacus. M.S. al. Non longe est lacus *Asphaltites*; haud malè.

b H. e. munitur, firmatur & induratur, à στεγνῶσαι.

mi omnium ex Orientalibus libertatem receperunt, facile tunc Romanis de alieno largientibus.

CAP. IV. Per eadem tempora, quibus in Syria regni mutatio inter novos reges alternabatur, in Asia rex Attalus florentissimum ab Eumene patruo acceptum regnum, cædibus amicorum, & cognatorum suppliciis fœdabat, nunc matrem anum, nunc Beronicen sponsam maleficiis eorum necatas confingens. Post hanc scelestam violentiæ rabiem, squalidam vestem sumit: barbam capillumq; in modum reorum submittit: non in publicum prodire, non populo se ostendere, non domi lætitiora convivia inire, aut aliquod signum sani hominis habere, prorsus ut pœnas pendere manibus interfectorum videretur. Omissa deinde regni administratione, hortos fodiebat, gramina *a* seminabat, & noxia innoxiis permiscebat, eaque omnia veneni succo infecta, velut peculiare munus amicis mittebat. Ab hoc studio, ærariæ artis fabricæ se tradit, cerisq; fingendis, & ære fundendo procudendoq; oblectabatur. Matri deinde sepulchrum facere instituit: cui operi intentus, morbum ex solis fervore contraxit, & septima die decessit: hujus testamento heres populus Rom. tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus, non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesia *b* citharistæ cujusdam filia genitus, qui post mortem Attali, velut paternum regnum Asiam invasit. Cùm multa secunda prælia adversus civitates, quæ metu Romanorum tradere se *c* ei nolebant, fecisset; iustusq; rex jam videretur, Asia Licinio Grasso Consuli decernitur: qui intentior Attalicæ prædæ, quàm bello, quum extremo anni tempore inordinata acie prælium conseruisset, victus pœnas inconsultæ avaritiæ sanguine dedit. In hujus locum miss-

a M. S. serebat.

b Al. Autitharistæ.

c Al. eidem

missus Perpenna Consul, prima congressione Aristonicum superatum in potestatem suam redegit; Attalicasq; gazas hereditarias populi Romani, navibus impositas, Romam deportavit. Quod ægre ferens successor ejus Manius Aquilius Consul, ad eripiendum Aristonicum Perpennæ, veluti sui potius triumphi munus esse deberet, festinata velocitate contendit. Sed contentionem Consulum, mors Perpennæ diremit. Sic Asia Romanorum facta, cum opibus suis vitia quoq; Romam transmisit.

LIBER XXXVII. *CAP.* I.

CApto Aristonico, Massilienses pro Phocensibus conditoribus suis, quorum urbem senatus, & omne nomen, quod & tunc, & antea Antiochi bello, infesta contra populum Romanum arma tulerant, deleri jusserat, legatos Romam deprecatum misere, veniamq; his à Senatu obtinere. Post hæc regibus, qui adversus Aristonicum auxilia tulerant, præmia persoluta: Mithridati Pontico Phrygia major: filiis Ariarathis regis Cappadociæ, qui eodem bello *a* occiderat, Lycaonia & Cilicia datæ; fideliorque populus Romanus in socii filios, quam mater in liberos fuit: Quippe hinc parvulis auctum regnum, inde vita ademta. Namque Laodice ex numero sex filiorum, quos virilis sexus ex Ariarathe rege susceperat, timens ne non diutinam regni administrationem adultis quibusdam *b* potiretur, quinque parricidali veneno necavit: unum parvulum, sceleri matris cognatorum custodia eripuit, qui post necem Laodices (nam propter crudelitatem eam populus extinxerat) solus regno potitus est. Mithridates quoq; repentina morte interceptus filium, qui & ipse Mithridates dictus est, reliquit. Cujus *c* ea postea magnitudo fuit, ut non sui tantum temporis, verum etiam supe-

a I. ceciderat.

b Al. pateretur.

A. M. 5108.

c M. S. tanta p.

ſuperioris ætatis omnes reges majeſtate *d* ſuperaverit, bellaque cum Romanis per XLVI. annos varia victoria geſſerit: Cùm eum ſummi imperatores, Sylla, Lucullus, ceterique, in ſumma Cneus Pompeius, ita vicerint, ut major clariorq; in reſtaurando bello reſurgeret, damniſq; ſuis terribilior redderetur. Deniq; ad poſtremum, non vi hoſtili ſed voluntaria morte, in avito regno, ſenex, herede filio, deceſſit.

d M. S. præierit.

CAP. II. Hujus futuram magnitudinem etiam cœleſtia oſtenta prædixerant. Nam & eo quo genitus eſt anno, & eo quo regnare primum cœpit; ſtella cometes per utrumq; tempus ſeptuaginta diebus ita eluxit, ut cœlum omne flagrare videretur: Nam & magnitudine ſui quartam partem cœli occupaverat; & fulgoris ſui radiis, Solis nitorem vicerat; & cùm oriretur occumberetque, quatuor ſpatium horarum conſumebat. Puer tutorum inſidias paſſus eſt, qui cum fero equo impoſitum, equitare jaculariq; cogebant: qui conatus cum eos *a* fefelliſſent, ſupra ætatem regente equum Mithridate, veneno eum appetivere. Quod metuens, antidota ſæpius bibit, & ita ſe adverſus inſidias exquiſitis tutioribus remediis *b* ſtagnavit, ut ne volens quidem ſenex veneno mori potuerit. Timens deinde, ne inimici, quod veneno non potuerant, ferro peragerent, venandi ſtudium finxit, quo per ſeptem annos neque urbis, neque ruris tecto uſus eſt: ſed per ſylvas vagatus, diverſis montium regionibus pernoctabat, ignaris omnibus, quibus eſſet locis; aſſuetus feras curſu aut fugere, aut perſequi, cum quibuſdam etiam, viribus congredi. Quibus rebus, & inſidias vitavit, & corpus ad omnem *c* virtutis patientiam duravit.

a M. S. fefelliſſet.

b *h. e.* munivit.

c *h. e.* fortitudinis.

CAP. III. Ad regni deinde adminiſtratio-

tionem cùm accessisset, statim non de regendo, sed de augendo regno cogitavit. Itaq; Scythas invictos antea, qui Sopyriona, Alexandri Magni ducem, cum triginta millibus armatorum deleverant; qui Cyrum, Persarum regem, cum ducentis millibus trucidaverant; qui Philippum Macedonum regem *a* fugaverant, ingenti felicitate perdomuit. Auctus igitur viribus, Pontum quoque, ac deinceps Cappadociam occupavit. Cùm de Asia tractaret, tacitus cum quibusdam amicis regno profectus, universam nemine sciente pervagatus est, omniumq; urbium situm ac regiones cognovit. Inde Bythiniam transcendit, & quasi dominus Asiæ, opportuna quæq; victoriæ suæ *b* metatus est. Post hæc in regnum, cum jam periisse crederetur, reversus est, invento parvulo filio, quem per absentiam ejus Laodice soror uxorq; enixa fuerat. Sed inter gratulationem *c* adventus sui, filii geniti, veneno periclitatus est: siquidem Laodice soror, cum periisse eum crederet, in concubitus amicorum projecta, quasi admissum facinus majore scelere tegere posset, venenum advenienti paravit. Quod cum ex ancilla Mithridates cognovisset, facinus in auctores vindicavit.

a M. S. fugientem ceperunt.

b L. meditatus. M.S. metitus.

c Al. interponunt post long. peregrinationem.

CAP. IV. Hieme deinde *a* appetente, non in convivio, sed in campo; non in vacationibus, sed in exercitationibus: nec inter sodales, sed inter coæquales, aut æquo, aut *b* cursu, aut viribus contendebat. Exercitum quoque suum ad parem laboris patientiam quotidiana exercitatione durabat: atq; ita invictus ipse inexpugnabilem exercitum fecerat. Inita deinde cum Nicomede societate, Paphlagoniam invadit, victamque cum socio dividit. Quam cum teneri à regibus Senatui nuntiatum esset, legatos ad utrumq; misit, *qui gentem restitui in pristinum statum* juberent. Mithridates, cum

a Al. imminente.

b M. S. Cursu.

cùm ſe jam parem magnitudini Romanorum crederet, ſuperbo reſponſo, *hereditarium patri ſuo regnum obveniſſe, reſpondit: mirariq; ſe, quod quæ ei relata controverſia non fuerit, ſibi referatur.* Nec territus minis, Galatiam quoq; occupat. Nicomedes, quoniam ſe tueri jure non poterat, *juſto regi redditurum* reſpondit. Atq; ita filium ſuum mutato nomine, *c* Pylæmenem Paphlagonum regum nomine appellat, & quaſi ſtirpi regiæ reddidiſſet regnum, falſo nomine tenet. Sic ludibrio habiti legati, Romam revertuntur.

c Al. hilia menem.

LIBER XXXVIII. *CAP.* I.

MIthridates parricidia à nece uxoris auſpicatus, ſororis alterius Laodices filios, cujus virum Ariarathem, regem Cappadociæ, per Gordium inſidiis occiderat, tollendos ſtatuit: nihil *a* actum morte patris exiſtimans, ſi adoleſcentes paternum regnum, cujus ille cupiditate flagrabat, occupaſſent. Igitur dum in his *b* cogitationibus verſatur, interim Nicomedes, rex Bithyniæ, vacuam morte regis Cappadociam invadit. Quod cùm nuntiatum Mithridati fuiſſet, per ſimulationem pietatis auxilia ſorori ad expellendum Cappadocia Nicomedem mittit. Sed jam Laodice per pactionem ſe Nicomedi in matrimonium tradiderat. Quod ægrè ferens Mithridates, præſidia Nicomedis Cappadocia expellit; regnumque ſororis filio reſtituit: egregium prorſus factum, ni ſubſequuta fraus eſſet. Siquidem interjectis *c* menſibus ſimulat, ſe Gordium, quo miniſtro uſus in Ariarathe interficiendo fuerat, reſtituere in patriam velle, ſperans, ſi obſiſteret adoleſcens, cauſas belli futuras: aut ſi permitteret, per eundem filium tolle poſſe, per quem interfecerat patrem. Quod ubi Ariarathes junior, moliri cognovit, *d* graviter ferens

a M. S. auctum.

b I. occupationibus.

c M. S. diebus.

d I. indigne.

ferens interfectorem patris per avunculum potissimum ab exsilio revocari, ingentem exercitum contrahit. Igitur cùm in aciem eduxisset Mithridates peditum octoginta millia, equitum decem millia, currus falcatos DC nec Ariarathi, auxiliantibus finitimis regibus minores copiæ essent, *c* incertum belli timens consilia ad insidias transfert: solicitatoque juvene ad colloquium, cum ferrum occultatum inter fascias gereret, scrutatori, ab Ariarathe regio more misso, curiosius imum ventrem pertractanti, ait, *caveret ne aliud telum inveniret, quàm quæreret.* Atq; ita risu protectis insidiis, sevocatum ab amicis, velut ad secretum sermonem, inspectante utroq; exercitu interficit: regnum Cappadociæ octo annorum filio, imposito *Ariarathis* nomine, additoq; ei rectore Gordio, tradidit.

c Malim, incerta.

CAP. II. Sed Cappadoces, crudelitate ac libidine præfectorum vexati, à Mithridate deficiunt; fratremq; regis, & ipsum Ariarathem nomine, ab Asia, ubi educabatur, revocant: cum quo Mithridates prælium renovat, victumq; Cappadociæ regno expellit. Nec multo post adolescens, ex ægritudine collecta infirmitate, decedit. Post hujus mortem Nicomedes timens, ne Mithridates accessione Cappadociæ, etiam Bithyniam finitimam invaderet, subornat puerum eximiæ pulcritudinis, quasi Ariarathes tres, non duos filios genuisset, qui à senatu Romano paternum regnum peteret. Uxorem quoque Laodicem Romam mittit, ad testimonium trium ex Ariarathe susceptorum filiorum. Quod ubi Mithridates cognovit, & ipse pari impudentia Gordium Romam mittit, quasi senatui *a* assereret, *puerum, cui Cappadociæ regnum tradiderat, ex eo Ariarathe genitum, qui bello Aristonici auxilia Romanis ferens cecidisset.* Sed senatus, studio regum

a M. S. asseveret.

um intellecto, aliena regna falsis nominibus furantium, & Mithridati Cappadociam, & Nicomedi ad solatium ejus, Paphlagoniam ademit. Ac ne contumelia regum foret, ademptum illis, quod daretur aliis, uterque populus libertate donatus est. Sed Cappadoces munus libertatis abnuentes, negant vivere gentem sine rege posse. Atq; ita rex illis à senatu Ariobarzanes constituitur.

b M. S. fallentium.

CAP. III. Erat *a* eo tempore Tigranes rex Armeniæ, obses Parthis ante multum temporis datus, *b* sed olim ab iisdem in regnum paternum remissus. Hunc Mithridates ad societatem Romani belli, quod olim meditabatur, pellicere cupiebat. Nihil igitur de offensa Romanorum *c* sentientem, per Gordium impellit, ut Ariobarzani, segni admodum, bellum inferat: & ne quis dolus subesse *d* videretur, filiam suam ei Cleopatram in matrimonium tradit. Primo igitur adventu Tigranis, Ariobarzanes sublatis rebus suis, Romam contendit. Atq; ita per Tigranem rursus Cappadocia juris esse Mithridatis cœpit. Eodem tempore mortuo Nicomede, etiam filius ejus & ipse Nicomedes regno à Mithridate pellitur; qui cum supplex Romam venisset, decernitur in senatu, ut uterq; in regnum restituatur: in quod tum missi Aquilius & Manlius Maltinus legati. His cognitis Mithridates societatem cum Tigrane, bellum adversus Romanos gesturus, jungit: pactiq; inter se sunt, ut urbes agriq; Mithridati, homines vero & quæcunq; auferri possent, Tigrani cederent. Post hæc Mithridates intelligens, quantum bellum suscitaret, legatos ad Cimbros, alios ad Gallogræcos, & Sarmatas, Bastarnasque, auxilium petitum mittit. Nam omnes has gentes Romanum meditabundus bellum, variis beneficiorum muneribus jam ante illexerat. Ab Scythia

a M. S. eodem.
b M. S. nec olim.
c M. S. sentiente.
d Al. videatur.

thia quoq; exercitum venire jubet, omnemq; Orientem adversus Romanos armat. Non magno igitur labore Aquilium & Maltinum, Asiano exercitu instructos vincit: quibus simul cum Nicomede pulsis, ingenti favore civitatium excipitur; multum ibi auri argentique, studio veterum regum magnumq; belli apparatum invenit: quibus instructus, debita civitatibus publica privataq; remittit, & vacationem quinquennii concedit. Tunc ad concionem milites vocat, eosq; variis exhortationibus ad Romana bella sive Asiana incitat. Quam orationem dignam duxi, cujus exemplum brevitati hujus operis inserem, quam obliquam Pompeius Trogus exposuit: quoniam in Livio & in Sallustio reprehendit, quod conciones directas, pro sua oratione operi suo inserendo, historiæ modum excesserint.

CAP. IV. Optandum sibi fuisse, ait, *ut de eo liceret consulere, bellum ne sit cum Romanis, an pax habenda: quin vero sit resistendum impugnantibus, nec eos quidem dubitare, qui spe victoriæ careant. Quippe adversus latronem, si nequeant pro salute, pro ultione tamen sua, omnes ferrum stringere. Cæterum quia non id agitur, an liceat quiescere, non tantum animo hostiliter, sed etiam* a *prælio congressis, consulendum, qua ratione ac spe cœpta bella sustineant. Esse autem sibi victoriæ fiduciam, si sit illis animus: Romanosq; vinci posse, cognitum non sibi magis, quàm ipsis militibus, qui & in Bithynia Aquilium, & Maltinum in Cappadocia fuderint. At si quem aliena magis exempla, quàm sua experimenta moveant, audire se, à Pyrrho rege Epiri, non amplius quàm quinq; millibus Macedonum instructo, fusos tribus præliis Romanos. Audire Annibalem sexdecim* b *annis Italiæ victorem immoratum: & quin ipsam caperet urbem, non Romanorum illi vires* c *obstitisse, sed domesticæ æmulationis atq; invidiæ studium. Audire populos*

a M. S. prælii congressu.

b L. annos.

c M.S. restitisse.

s Transalpinæ Galliæ Italiam ingressos, maximis um plurimisq; urbibus possidere; & latius aliuanto solum finium, quam in Asia, quæ dicatur imellis, eosdem Gallos occupasse; nec victam solum ici sibi Romam à Gallis, sed etiam captam, ita t unius illis montis tantum cacumen relinqueretur; nec bello hostem, sed pretio remotum: Gallo-um autem nomen, quod semper Romanos terruit, in artem virium suarum ipse d numeret. Nam hos qui d Al. habeat.
siam incolunt Gallos ab illis, qui Italiam occupaerant, sedibus tantum distare: Originem quidem t virtutem, genusq; pugnæ idem habere, tantoque is sagaciora esse quàm illis ingenia, quanto longioi ac difficiliori spatio, per Illyricum Thraciamque odierint, pene e operosius transitis eorum finibus, e M. S periculosius.
uam ubi consedere, possessis. Jam ipsam Italiam udire se nunquam, ut Roma condita sit, satis illi acatam, sed assidue per omnes annos pro libertate lios, quosdam etiam pro jure imperii bellis continis perseverasse; & à multis civitatibus Italiæ eletos Romanorum exercitus ferro, à quibusdam vo contumeliæ more sub jugum missos. Ac ne veeribus immoremur exemplis, hoc ipso tempore uiversam Italiam bello Marsico consurrexisse, non am libertatem, sed consortium imperii, civitatisq; oscentem. Nec gravius vicino Italiæ bello, quam doesticis principum factionibus urbem premi, multoq; periculosius esse Italico civile bellum simul & Germania Cimbros, immensa millia ferorum tq; immitium populorum, more procellæ, inundasse taliam: quorum tametsi singula bella sustinere omani possent, universis tamen obruantur, ut ne acaturos quidem bello suo putet.

CAP. V. Utendum igitur occasione, & rapienla incrementa virium, ne si illis occupatis quieverint, mox adversos vacuos & quietos, majus negoium habeant. Non enim a quæri, an capienda sint a Al. quæritur.
rma, sed utrum sua potius occasione, an illorum. Nam bellum quidem jam-tunc secum ab illis geri

ceptum; cum sibi pupillo majorem Phrygiam ad[...] merint, quam patri suo præmium dati adversus [...]ristonicum auxilii concesserant, gentem quam [...] proavo suo Mithridati Seleucus Callinicus in dote[...] dedisset. Quid, cum Paphlagonia se decedere ju[...]serunt, non alterum illud genus belli fuisse? qu[...] non vi, non armis, sed adoptione testamenti, & r[...]gum domesticorum interritu hereditaria patri [...] obvenisset: cum inter hanc decretorum amariti[...]dinem parendo, non tamen eos mitigaret, quin [...]cerbius se indies gerant, non obtinuisse. Quod en[...] à se non præbitum illis obsequium? non Phrygia[...] Paphlagoniamq; dimissas, non Cappadocia filium [...] ductum, quam jure gentium victor occupaverat[...] Raptam tamen sibi esse victoriam ejus ab il[...] quorum nihil est nisi bello quæsitum. Non reg[...] Bithyniæ b *Chreston, in quem senatus arma dec[...]verat, à se in gratiam illorum occisum? tamen [...]hilominus imputari sibi, si qua Gordius aut Tig[...]nes faciat: libertatem etiam in contumeliam su[...] senatu ultro delatam Cappadociæ, quam reliq[...] gentibus abstulerunt: deinde populo Cappadoc[...] pro libertate oblata, Gordium regem orante, i[...] tantum quoniam amicus suus esset, non obtinui[...] Nicomedem præcepto illorum bellum sibi intulis[...] quia* c *ultum ierit se, ab ipsis ventum obviam [...] eo; & nunc eam secum bellandi illis causam f[...] quod non impune se Nicomedi lacerandum, salta[...]cis filio, præbuerit.*

b Al. *Cherson*, M. S. *Cerson*.

c Rectius ultum iit.

CAP. V. *Quippe non delicta regum illos, [...] vires ac majestatem insequi: neq; in se uno, [...] in aliis quoq; omnibus hac* a *semper arte grassa[...] Sic & avum suum Pharnacem per cognationum [...]bitria* b *succedaneum regi Pergameno Eumeni [...]tum: sic rursus Eumenem, cujus classibus prim[...] in Asiam fuere* c *transvecti, cujus exercitu m[...] quam suo, & Magnum Antiochum, & Gallos [...] Asia: & mox in Macedonia regem Persen, [...]muerant; & ipsum pro hoste habitum, eiq; in[...] dict[...]*

a M.S. sæpe.

b M.S. succedentium.

c M. S. trajecti al. transjecti.

[...]illum Italiæ, & quod cum ipso deforme sibi puta[...]erant, cum filio ejus Aristonico bellum gessisse. [...]ullius apud eos majora, quàm Masinissæ regis Nu[...]idarum habere merita. Huic imputari victum [...]nnibalem, huic captum Syphacem, huic Carthagi[...]em deletam: hunc inter duos illos Africanos ter[...]iam servatorem urbis referri: tamen cum hujus [...]epote bellum modo in Africa gestum adeo inexpia[...]ile, ut ne victum quidem memoriæ avi donarent, [...]in carcerem ac triumphi spectaculum experire[...]r. Hanc illos regibus omnibus legem odiorum [...]ixisse, scilicet quia ipsi tales reges habuerint, quo[...]m etiam nominibus erubescant, aut d *pastores Aboriginum, aut* f *aruspices Sabinorum, aut exsules Corinthiorum, aut servos vernasq; Thus[...]rum, aut, quod honoratissimum nomen fuit* h *in[...]r hæc, Superbos, atque, ut ipsi ferunt, conditores [...]os lupæ uberibus altos: sic omnem illum popu[...]m luporum animos, inexplebiles sanguinis atque [...]perii, divitiarumq; avidos ac jejunos habere.*

d Qualis Romulus.
e M. S. ab origine.
f Qualis Numa Pompilius.
g Tarquinius Priscus.
h I. inter hos.

CAP. VII. *Se autem, seu nobilitate illis com[...]aretur, clariorem illa colluvie convenarum esse, [...]i paternos majores suos à Cyro Darioq; condito[...]bus Persici regni, maternos à Magno Alexandro, [...] Nicatore Seleuco, conditoribus imperii Macedo[...]ii, referat: seu populus illorum conferatur suo, [...]arum se gentium regem esse, quæ non modo Ro[...]ano imperio sint pares, sed Macedonico quoq; ob[...]iterint. Nullam subjectarum sibi gentium exper[...]m peregrina imperia: nullis unquam nisi dome[...]icis regibus paruisse: Cappadociam velint, an [...]aphlagoniam recensere; rursus Pontum an By[...]iniam; itemq; Armeniam majorem minoremque: [...]arum gentium nullam neque Alexander ille, qui [...]am pacavit Asiam, nec quispiam successorum ejus, [...] posterorum, attigisset. Scythiam duos unquam [...]te se reges, non pacare, sed tantum intrare ausos, [...]arium, & Philippum; ægre inde fugam sibi ex[...]disse, unde ipse magnam partem adversus Roma-*

nos virium haberet. Multoq; se timidius ac di dentius bella Pontica ingressum, cum ipse rudis tiro esset. Scythas præter arma, virtutemq; anim locorum quoq; solitudinibus vel frigoribus instru per quæ denuntiaretur ingens militiæ labor ac pe culum. Inter quas difficultates ne spes quide præmii foret, ex hoste vago; nec tantum pecuni sed etiam sedis, inope. Nunc se diversam belli c ditionem ingredi. Nam neq; cœlo Asiæ esse a *te peratius aliud, nec solo fertilius, nec urbium mu titudine amœnius, magnamq; temporis partem, n ut militiam, sed ut festum diem acturos, bello d bium facili magis an* b *uberi : si modo aut pro mas regni Attalici opes, aut veteres Lydiæ Ioniæ* c *audierint, quas non expugnatum eant, sed posse sum : tamq; se avida expectat Asia, ut etiam v cibus vocet : adeo illis odium Romanorum incu rapacitas Proconsulum sectio publicanorum, calum niæ litium. Sequantur se modo fortiter; & co gant, quid se duce possit efficere tantus exercit quem sine cujusquam militum auxilio, suamet u us opera, viderint Cappadociam cæso rege cepisse qui solus mortalium Pontum omnem Scythiamq; p eaverit, quam nemo ante transire tuto atq; adi potuerit. Nam justitiæ atq; liberalitatis suæ, ne i sos milites, qui experiantur, testes refugere : illa indicia habere, quod solus regum omnium n paterna solum, verum etiam externa regna heredi tatibus propter munificentiam acquisita possidea Colchos, Paphlagoniam, Bosphorum.*

a l. tempe rantius.

b M. S. ubere.

c M. S. adierint.

A. M. 5081.

CAP. VIII. Sic *a* excitatis militibus, po annos tres & viginti sumti regni, in Roman bella descendit. At in Ægypto mortuo re Ptolemæo, ei qui Cyrenis regnabat Ptolemæ per legatos regnum & uxor Cleopatra reg na, soror ipsius defertur. Lætus igitur hoc so lo Ptolemæus, quod sine certamine fraternu regnum recepisset, in quod subornari & à ma tre Cleopatra, & favore principum, *b* fratr filiu

a M. S. exercitatis.

b M. S. interponunt satis.

filium cognoverat: cæterum *c* infestus omnibus, statim ubi Alexandriam ingressus est, fautores pueri trucidari jussit. Ipsum quoq; die nuptiarum, quibus matrem ejus in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum, & solennia religionum in complexu matris interficit; atq; ita torum sororis, cæde filii ejus cruentus, ascendit. Post quod non mitior in populares, qui eum in regnum *d* vocaverant, fuit. Siquidem peregrinis militibus licentia cædis data, omnia sanguine quotidie manabant: ipsam quoq; sororem, filia ejus virgine per vim stuprata, & in matrimonium adscita, repudiat. Quibus rebus territus populus, in diversa labitur, patriamque, metu mortis, exsul relinquit. Solus igitur in tanta urbe cum suis relictus Ptolemæus, cum regem se non hominum, sed vacuarum ædium videret, edicto peregrinos solicitat. Quibus confluentibus, obvius legatis Romanorum, Scipioni Africano, & Spurio Mummio, & L. Metello, qui ad inspicienda sociorum regna veniebant, procedit. Sed quam cruentus *e* civibus, tam ridiculus Romanis fuit. Erat enim & vultu deformis, & statura brevis, & sagina ventris non homini, sed belluæ, similis. Quam fœditatem nimia subtilitas *f* perlucidæ vestis augebat, prorsus quasi *g* astu inspicienda præberentur, quæ omni studio occultanda pudibundo viro erant. Post discessum deinde legatorum (quorum Africanus, dum inspicit urbem, spectaculo Alexandrinis fuit, *h* jam etiam populo peregrino invisus, cum filio, quem ex sorore susceperat, & cum uxore, matris pellice, metu insidiarum, tacitus in exsilium proficiscitur; contractoq; mercenario exercitu bellum sorori pariter ac patriæ infert. Arcessitum maximum deinde à Cyrenis filium, ne eum Alexandrini adversus se regem crearent, interficit.

c I. infestis.

d M. S. moverant. al. promoverant.

e Al. add. omnibus.

f I. & perlucida.

g M. S. arte.

h Al. interpon. *Ptolemæus.*

Tunc populus statuas & imagines ejus detrahit. Quod factum studio sororis existimans, filium quem ex ea susceperat, interficit, corpusq; in membra divisum,& in cista compositum,matre die natalis ejus,inter epulas offerri curat.Quæ res non reginæ tantum,verum etiam universæ civitati,acerba & luctuosa fuit : tantumq; mœrorem *i* festivissimo convivio intulit,ut regia omnis repentino luctu incenderetur. Verso igitur studio principum ab epulis in exsequias, membra lacera populo ostendunt;& quid sperare de rege suo debeant,filii *k* cæde demonstrant.

i Al. funestissimo.

k M.S.cædes demonstravit.

CAP. IX. Finito luctu orbitatis, Cleopatra cum urgeri se fraterno bello videret, auxilium à Demetrio, rege Syriæ, per legatos petit : cujus ipsius varii & memorabiles casus fuere. Namq; Demetrius, ut *a* supra dictum est, cum bellum Parthis intulisset, & multis congressionibus victor fuisset, repente insidiis circumventus, amisso exercitu capitur. Cui Arsaces Parthorum rex, magno & regio animo, misso in *b* Hyrcaniam, non cultum tantùm regium præstitit : sed & filiam in matrimonium dedit, regnumq; Syriæ, quod per absentiam ejus Trypho occupaverat, restiturum promittit. Post hujus mortem desperato reditu, non ferens captivitatem Demetrius, privatam, etsi opulentam, vitam pertæsus, tacitus in regnum fugam meditatur. Hortatur illi & comes Callimander amicus erat : qui post captivitatem ejus à Syria per Arabiæ deserta, ducibus pecunia comparatis, Parthico habitu Babylonem pervenerat. Sed fugientem *c* Phrahates, qui Arsaci successerat, equitum celeritate, per compendiosos tramites occupatum retrahit. Ut est deductus ad regem, Callimandro quidem non tantum venia, verum etiam præmium fidei *d* datum : Demetrium autem & graviter castigatum ad conjugem ipsum, veniam filium

a Vid. 36. 1.

b l. *Bythiniam.*

c M.S *Thrates* l. *Phrahartes.*

d Al. datur.

remittit, *e* arctioribusq; custodiis observari jubet. Interjecto deinde tempore, cum fidem illi etiam suscepti liberi facerent, eodem amico comite repetita fuga est: sed pari infelicitate prope fines regni sui *f* reprehenditur; ac denuo perductus ad regem, ut invisus à conspectu summovetur. Tunc quoq; uxori & liberis donatus, in Hyrcaniam, pœnalem sibi civitatem remittitur, talisq; aureis ad exprobationem puerilis levitatis donatur. Sed hanc Parthorum tam mitem in Demetrium clementiam non misericordia gentis faciebat, nec respectus cognationis: sed quod Syriæ regnum affectabant, usuri Demetrio adversus Antiochum fratrem, prout res, vel tempus, vel fortuna belli exegisset.

e Al. acribusque.

f Al. deprehenditur.

CAP. X. His auditis, Antiochus occupandum bellum ratus; exercitum, quem multis finitimorum bellis induraverat, adversus Parthos ducit. Sed *a* luxuriæ non minor apparatus, quàm militiæ fuit: Quippe LXXX. millia armatorum, sequuta sunt CCC. millia lixarum; ex quibus coquorum, pistorum, scenicorumque, major numerus fuit. Argenti certe auriq; tantùm, ut etiam gregarii milites calligas auro *b* figerent, proculcarentq; materiam, cujus amore populi ferro dimicant. Culinarum quoq; argentea instrumenta fuere, prorsus quasi ad epulas, non ad bella pergerent. Advenienti Antiocho multi Orientales reges occurrere, tradentes se, regnaq; sua, cum exsecratione superbiæ Parthicæ. Nec mora congressioni fuit. Antiochus tribus præliis victor, cum Babyloniam occupasset, magnus haberi cœpit. Itaq; omnibus ad eum populis deficientibus, nihil Parthis *c* reliqui præter patrios fines fuit. Tunc Phrahates Demetrium in Syriam ad occupandum regnum cum Parthico præsidio mittit, ut eo pacto Antiochus ad sua tu-

a M. S. per luxuriam

b M. S. facerent, al. fierent, al. fuerent.

c Al. relictum.

tuenda à Parthia revocaretur. Interim, quoniam viribus non poterat, insidiis Antiochum ubiq; tentabat. Propter multitudinem hominum exercitum suum Antiochus per civitates in hiberna *d* diviserat: quæ res exitii causa fuit. Nam cum gravari se copiarum *e* præbitione, & injuriis militum, civitates viderent, ad Parthos deficiunt; & die statuta omnes apud se divisum exercitum per insidias, ne invicem ferre auxilia possent, aggrediuntur. Quæ cum nunciata Antiocho essent, auxilium proximis laturus, cum ea manu, quæ secum hiemebat, progreditur. In itinere obvium regem Parthorum habuit, adversus quem fortius, quàm exercitus ejus, dimicavit,. Ad postremum tamen, cum virtute hostes *f* vincerent metu suorum desertus, occiditur: cui Phrahates exequias regio more fecit, filiamq; Demetrii, quam secum Antiochus *g* adduxerat, captus amore virginis, uxorem duxit. Pœnitere deinde dimissi Demetrii cœpit: ad quem retrahendum cum turmas equitum *h* festinato misisset, *i* Demetrium hoc ipsum metuentem, jam in regno missi invenerunt: frustraq; omnia conati, ad regem suum reversi sunt.

d Al. dimiserat.
e Al. exhibitione.
f Forte, vinceret.
g M. S. advexerat.
h I. festinanter.
i A.M. 5072.

LIBER XXXIX. CAP. I.

ANtiocho in Parthia cum exercitu deleto, frater ejus Demetrius, obsidione Parthorum liberatus *a* ac restitutus in regnum, cum omnis Syria in luctu propter amissum exercitum esset; quasi Parthica ipsius ac fratris bella, quibus alter captus, alter occisus erat, prosperè cessissent, ita Ægypto bellum inferre statuit; regnum Ægypti Cleopatra socru, pretium auxilii adversus fratrem suum, pollicente. Sed dum aliena affectat, ut assolet fieri, propria per defectionem Syriæ amisit. Siquidem Antiochenses primi, duce Tryphone, execrantes superbiam regis, quæ, conversio-

a Al. anteponunt, dein.

ne

ne Parthicæ crudelitatis, intolerabilis facta erat, mox Apamenii, *b* cæteræq; civitates exemplum sequutæ, per absentiam regis à Demetrio defecere. Ptolemæus quoq; rex Ægypti, bello ab eodem petitus, cùm cognovisset, Cleopatram sororem suam, opibus Ægypti navibus impositis, ad filiam & Demetrium generum in Syriam profugisse, immittit juvenem quendam Ægyptium, Protarchi negotiatoris filium, qui regnum Syriæ armis peteret. Et composita fabula, quasi per adoptionem Antiochi regis receptus in familiam regiam esset, nec Syriis quemlibet regis aspernantibus, ne Demetrii paterentur superbiam: nomen juveni Alexander imponitur, auxiliaq; ab Ægypto ingentia mittuntur. Interea corpus Antiochi interfecti à rege Parthorum, in loculo argenteo ad sepulturam in Syriam remissum pervenit: quod cum ingenti studio civitatium & regis Alexandri, ad *c* firmandam fabulæ fidem excipitur. Quæ res illi magnam favorem popularium conciliavit, omnibus non fictas in eo, sed veras lacrymas existimantibus. Demetrius autem victus ab Alexandro, cum undiq; circumstantibus malis premeretur, ad postremum etiam ab uxore filiisq; deseritur. Relictus igitur cum paucis servulis, cum Tyrum, religione templi se defensurus petisset, navi egrediens, præfecti jussu interficitur. Alter ex filiis Seleucus, quoniam sine matris auctoritate diadema sumsisset, ab eadem interficitur; alter, cui propter nasi magnitudinem, cognomen *d* Grypo fuit, rex à matre hactenus constituitur, ut nomen regis penes filium, *e* vis autem omnis imperii penes matrem esset.

CAP. II. Sed Alexander occupato Syriæ regno, tumens successu rerum, spernere jam etiam ipsum Ptolemæum, à quo fuerat *a* subornatus in regnum, superba insolentia cœpit. Itaq; Ptolemæus, reconciliata sororis gratia, destrue-

b M.S. cæterorumque.

c Al. affirmandam.

d Al. Grypos, al. Grypho.

e Al. Jus.

a l. in regno ornatus.

destruere Alexandri regnum, quod odio Demetrii, viribus suis acquisierat, summis *b* opibus instituit. Mittit igitur ingentia Grypo auxilia, & filiam Tryphenam Grypo nupturam, ut populos in auxilium nepotis, non societate tantum belli, verum & affinitate sua solicitaret. Nec res frustra fuit: nam cum omnes Grypum instructum Ægypti viribus viderent, paulatim ab Alexandro deficere cœpere. Fit deniq; inter reges prælium, quo victus Alexander, Antiochiam profugit: ibi inops pecuniæ, cum stipendia militibus deessent, in templo Jovis solidum ex auro Victoriæ signum tolli jubet, facetis jocis sacrilegium circumscribens: *nam Victoriam* c *commodatam sibi ab Jove esse* dicebat. Interjectis deinde diebus, cum ipsius Jovis aureum simulacrum infiniti ponderis tacite evelli jussisset, deprehensusq; in sacrilegio, concursu multitudinis esset in fugam versus; magna vi tempestatis oppressus, ac desertus à suis, à latronibus capitur; perductusq; ad Grypum, interficitur. Grypus porro, reciperato patrio regno, externisq; periculis libertatis liberatus, insidiis matris appetitur. Quæ cum cupiditate dominationis, prodito marito Demetrio, & altero filio interfecto, hujus quoq; victoria inferiorem dignitatem suam factam doleret, venienti ab exercitatione poculum veneni obtulit. Sed Grypus, *d* prædictis jam ante insidiis, veluti pietate cum matre certaret, bibere ipsam jubet; abnuenti instat. Postremum prolato indice eam arguit, *solam defensionem sceleris superesse* affirmans, *si bibat, quod filio obtulit*. Sic victa regina scelere in se verso, veneno, quod alii paraverat, extinguitur. Parta igitur regni securitate, Grypus octo annis quietem & ipse habuit, & regno præstitit. Natus deinde illi est æmulus regni, frater ipsius Cyzice-

b I operibus.

c M. S. commendatam.

d M. S. præscitis.

A. M. 5088.

zicenus, eadem matre genitus, ſed ex Antiocho patruo ſuſceptus, quem cum veneno tollere voluiſſet, ut maturius armis cum eo de regno contenderet, excitavit.

CAP. III. Inter has regni Syriæ parricidiales diſcordias, moritur rex Ægypti Ptolemæus, regno Ægypti uxori & alteri ex filiis, quem illa legiſſet, relicto; videlicet quaſi quietior Ægypti ſtatus, quam Syriæ regnum eſſet, quum mater altero ex filiis electo, alterum hoſtem eſſet habitura. Igitur cum pronior in minorem filium eſſet, à populo compellitur majorem eligere: cui priuſquam regnum daret, uxorem ademit; compulſumq; repudiare cariſſimam ſibi ſororem Cleopatram, minorem ſororem *a* Selenen ducere jubet, non materno inter filias judicio, cum alteri maritum eriperet, alteri daret. Sed Cleopatra non tam à viro repudiata quam à matre divortio viri dimiſſa, Cyziceno in Syria nubit: eique ne nudum uxoris nomen afferret, exercitum *b* Grypi ſolicitatum, velut dotalem, ad maritum deducit. Par igitur viribus fratris Cyzicenus, prælium committit, ac victus in fugam vertitur, Antiochiamq; venit. Tunc Antiochiam Grypus, in qua erat Cyziceni uxor Cleopatra, obſidere cœpit: qua capta, *c* Tryphena uxor Grypi nihil *d* antiquius quam ſororem Cleopatram requiri juſſit: non ut captivæ opem ferret, ſed ne effugere captivitatis mala poſſet, quæ *e* ſui æmulatione in hoc potiſſimum regnum invaſerit, hoſtiq; ſororis nubendo hoſtem ſe ejus effecerit. Tum peregrinos exercitus in certamina fratrum adductos, tum repudiatam à fratre, contra matris voluntatem, extra Ægyptum nuptam accuſat. Contra Grypus orare, *ne tam fœdum facinus facere cogatur: à nullo unquam majorum ſuorum inter tot domeſtica, tot externa bella, poſt victo-*

ria-

a Seleucen ubique.

b M.S. *Griphi.*

c Al. *Gryphina.* M.S. *Tirfena.*

d M.S. antequam.

e Al. ſibi æmulata.

riam in feminas sævitum, quas sexus ipse, & periculis bellorum, & sævitiæ victorum eximat: in hac vero, præter commune bellantium f *fas, accedere necessitudinem sanguinis: quippe ipsius quæ tam cruente sæviat, sororem quidem germanam esse, suam vero consobrinam: liberorum deinde communium materteram.* His tot necessitudinibus sanguinis, adjicit superstitionem templi, quo abdita profugerit; *tantoq; religiosius colendos sibi deos, quo magis his propitiis ac faventibus vicisset: tum neq; occisa illa, se virium quicquam Cyziceno demturum, nec servaturum reddita.* Sed quanto Grypus abnuit, tanto soror muliebri pertinacia accenditur, rata non misericordiæ hæc verba, sed amoris esse. Itaq; vocatis ipsa militibus, mittit qui sororem confoderent. Qui ut in templum intraverunt, cùm evellere eam non possent, manus amplexantis deæ simulacrum præciderunt. Tunc Cleopatra execratione parricidarum, mandata violatis numinibus g ultione sui, decedit. Nec multo post repetita prælii congressione, victor Cyzicenus uxorem Grypi Tryphenam, quæ paulo ante sororem interfecerat, capit; ejusq; supplicio uxoris manibus parentavit.

f l. nefas.

g M. S. ultionis vi.

CAP. IV. At in Ægypto Cleopatra cum gravaretur socium regni, filio Ptolemæo, populum in eum a incitat; abductaq; ei Selene uxore, eo indignius, quod ex Selene jam duos filios habebat, exulare cogit, arcessito minore filio Alexandro, & rege in locum fratris constituto: nec filium regno expulisse contenta, bello Cypri exulantem persequitur. Unde pulso, interficit ducem exercitus sui, quòd vivum eum è manibus b dimisisset: quanquam Ptolemæus verecundia materni belli, non viribus minor ab insula recessisset. Igitur Alexander territus hæc matris crudelitate, & ipse eam reliquit, periculoso regno securam

a M. S. excitat.

A.M. 5102.

b Al. emisisset.

uram ac tutam vitam anteponens. Cleopatra verò timens, ne major filius Ptolemæus ab Cyziceno ad reciperandam Ægyptum auxiliis juvaretur, ingentia Grypo auxilia, & Selenen uxorem nupturam hosti prioris mariti, mittit, Alexandrumq; filium per legatos in regnum revocat: cui cum c occultis insidiis exitium machinaretur; occupata ab eodem interficitur, spiritumq; non fato, sed parricidio dedit: digna prorsus hac mortis infamia, quæ etiam matrem toro expulit; & duas filias viduas alterno fratrum matrimonio fecit; & filio alteri in exsilium acto bellum intulit, alteri erepto regno exitium per insidias machinata est.

c M.S. occultatis.

CAP. V. Sed nec Alexandro cædes tam nefanda inulta fuit. Nam ubi primum compertum est, scelere filii matrem interfectam, concursu populi in exsilium agitur, revocatoque a Ptolemæo regnum redditur: qui neq; cum matre bellum gerere voluisset, nec à fratre armis repetere, quod prior possedisset. Dum hæc aguntur, frater ejus ex pellice susceptus, cui pater Cyrenarum regnum testamento reliquerat, herede populo Romano instituto, decedit. Jam enim fortuna Romana porrigere se ad Orientalia regna, non contenta Italiæ terminis, cœperat. Itaq; & ea pars Lybiæ provincia facta est: postea Creta, Ciliciaq; piratico bello perdomitæ, in formam provinciæ rediguntur. b Quo facto, & Syriæ, & Ægypti regna, Romana vicinitate arctata, quæ incrementa de finitimis bellis quærere solebant, ademto vagandi arbitrio, vires suas in perniciem mutuam converterunt: Adeo ut assiduis præliis consumti, in contemtum finitimorum venerint, prædæq; Arabum genti, imbelli antea, fuerint. Quorum rex c Erotimus, fiducia d septingentorum filiorum, quos

a i.e. Physcon.

A. M. 5112.

b M. S. Quo pacto.

c M.S. Hieratinus.

d I. sexcentorum.

 ex

ex pellicibus susceperat, *e* divisis exercitibus, nunc Ægyptum, nunc Syriam *f* infestabat: magnumq; nomen Arabum, viribus finitimorum *g* exsanguibus fecerat.

e Al. diversis. *f* M. S. vastabat, al. devastabat. *g* M. S. exsanguinibus. ut infra 41. 6. 4.

LIBER XL. *CAP.* I.

MUtuis fratrum odiis, & mox *a* filiis inimicitiis parentum succedentibus, cum inexpiabili bello, & reges, & regnum Syriæ consumtum esset, ad externa populus auxilia concurrit, peregrinosq; sibi reges *b* circumspicere cœpit. Itaq; cum pars Mithridatem Ponticum, pars Ptolemæum ab Ægypto arcessendum censeret, occurreretq; quod Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolemæus quoq; semper hostis fuisset Syriæ; omnes in Tigranem regem Armeniæ consensere, instructum præter domesticas vires, & Parthica societate & Mithridatis affinitate. Igitur accitus in regnum Syriæ, per *c* XVIII. annos tranquillissimo regno potitus est: neque bello alium lacessere, neque lacessitus inferre alii bellum necesse habuit.

a I. filiorum.

b M. S. circuminspicere ut supra. 31. 1. 8.

c M. S. Decem & novem, ut paulo post.

CAP. II. Sed sicut ab hostibus tuta Syria fuit, ita terræ-motu vastata est, quo centum septuaginta millia *a* hominum, & multæ urbes perierunt. Quod prodigium mutationem rerum portendere aruspices responderunt. Igitur Tigrane à Lucullo victo, rex Antiochus Cyziceni filius, ab eodem Lucullo appellatur. Sed quod Lucullus dederat, postea ademit Pompejus: qui poscenti regnum respondit, *ne volenti quidem Syriæ, nedum recusanti, daturum se regem, qui XVIII. annos, quibus Tigranes Syriam tenuit, in angulo Ciliciæ latuerit: victo autem eodem Tigrane à Romanis, alieni operis præmia postulet. Igitur ut habenti regnum non ademerit; ita, b quo cesserit Tigrani, non daturum, quod tueri nesciat; ne rursus Syriam Judæorum*

a M. S. Militum.

A.M. 5108

b Al. quod gesserit.

dæorum & Arabum latrociniis infestam reddat. Atq; ita Syriam in provinciæ formam redigit: paulatimque Oriens Romanorum, discordia consanguineorum regum, factus est.

LIBER XLI. CAP. I.

PArthi, penes quos, velut divisione Orbis cum Romanis facta, nunc Orientis imperium est, Scytharum exules fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur. Nam Scythico sermone Parthi, exules dicuntur. Hi & Assyriorum & Medorum temporibus, inter Orientis populos obscurissimi fuere. Postea quoq; cum Imperium Orientis à Medis ad Persas translatum est, veluti vulgus sine nomine, præda victorum fuere. Postremo Macedonibus triumphato Oriente servierunt: ut cuivis mirum videatur, ad tantam eos felicitatem per virtutem provectos, ut imperent gentibus, sub quarum imperio veluti servile vulgus fuere. A Romanis quoque, trinis bellis, per maximos duces, florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solùm, verum etiam victores fuere: quanquam plus gloriæ sit, inter Assyria & Medica Persicaque, memorata olim regna, & opulentissimum *a* mille urbium Bactrianum imperium emergere potuisse, quam longinqua bella vicisse; præterea cum gravibus *b* Scythicis, & vicinalibus bellis assiduè vexati, variis periculorum certaminibus urgerentur. Hi domesticis seditionibus Scythia pulsi, solitudines inter Hyrcaniam, & Dahas, & Arios, & *c* Spartanos, & Margianos furtim occupavere. Fines deinde, non intercedentibus primo finitimis, postea etiam prohibentibus, in tantum protulere, ut non immensa tantùm ac profunda camporum, verum etiam prærupta collium, montiumque ardua occupaverint.

a Rectius, illud urbium.

b M.S. Scythiis.

c Rectius, Aria. Plin. l. 25. c.

Ex quo fit, ut Parthiæ pleraq; finium aut æstus, aut frigoris magnitudo, possideat: quippe cum montes *d* nix, & campos æstus, infestet.

d Al. frigus.

CAP. II. Administratio gentis post defectionem Macedonici imperii, sub regibus fuit. Proximus majestati regum, populorum ordo est: ex hoc duces in bello, ex hoc rectores in pace habent. Sermo his inter Scythicum Medicumque medius, *a* & utrisque mixtus. Vestis olim sui moris; posteaquam accessere opes, ut Medis perlucida ac fluida. Armorum patrius ac Scythicus mos. Exercitum non ut aliæ gentes liberorum, sed majorem partem *b* servorum habent; quorum vulgus, nulli manumittendi potestate permissa, ac per hoc omnibus servis nascentibus, indies crescit. Hos pari ac liberos suos cura habent: equitare & sagittare magna industria docent. Locupletissimus ut quisq; est, ita plures in bello equites regi suo præbet. Deniq; Antonio bellum Parthis inferenti, cum quinquaginta millia equitum *c* occurrerent, soli *d* CCC. liberi fuere. Cominus in acie præliari, aut obsessas expugnare urbes nesciunt. Pugnant autem procurrentibus equis, aut terga dantibus: sæpe etiam fugam simulant, ut incautiores adversum vulnera insequentes habeant. Signum his in prælio non tuba, sed tympano datur. Nec pugnare diu possunt: cæterum intollerandi forent, si quantus his impetus est, vis tanta & perseverantia esset. Plerumq; in ipso ardore certaminis prælia deserunt, ac paulo post, pugnam ex fuga repetunt, ut, cum maxime vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit. Munimentum ipsis equisq; loricæ plumatæ sunt, quæ utrumque toto corpore tegunt. Auri argentique nullus nisi in armis usus.

a Rectius ex utrisque.

b Servitiorum, probo.

c M. S. occurrissent.

d Al. CCCCI. al. DCCC. M. S. CCC.

CAP. III. Uxores dulcedine variæ libidinis singuli plures habent: nec ulla delicta adulterio gravius vindicant. Quamobrem feminis non convivia tantùm *a* virorum, verum etiam conspectum interdicunt. Carne non nisi venatibus quæsita vescuntur. Equis omni tempore vectantur: illis bella, illis convivia, illis publica ac privata officia obeunt: super illos ire consistere, mercari, colloqui. Hoc deniq; discrimen inter servos liberosq; est, quod servi pedibus, liberi, non nisi equis incedunt. Sepultura vulgo, aut avium, aut canum laniatus est. Nuda demum ossa terra obruunt. In superstitionibus atq; cura deorum, præcipua *b* omnibus veneratio est. Ingenia genti tumida, seditiosa, fraudulenta, procacia: quippe violentiam viris, mansuetudinem mulieribus assignant. Semper aut in externos, aut in domesticos motus inquieti: natura taciti: ad faciendum, quàm ad dicendum promtiores: proinde secunda aversaque silentio tegunt. Principibus metu, non pudore parent. In libidinem projecti, in cibum parci. Fides dictis promissisq; nulla, nisi quatenus expedit.

a I. interponunt, Zelo.

b Al, ominibus velim.

CAP. IV. Post mortem Alexandri Magni, cum inter successores ejus, Orientis regna dividerentur, nullo Macedonum dignante Parthorum imperium, *a* Stagnori externo socio traditur. Hi postea *b* deductis Macedonibus in bellum civile, cum cæteris superioris Asiæ populis Eumenem sequuti sunt: quo victo, ad Antigonum transiere. Post hunc à Nicatore Seleuco, ac mox ab Antiocho & successoribus ejus possessi: à cujus *c* pronepote Seleuco primum defecere, primo Punico bello, L. Manlio Vulsone, M. Attilio Regulo, consulibus. Hujus defectionis impunitatem illis duorum fratrum regum, Seleuci & Antiochi, discordia dedit: qui dum sibi invicem eripere regnum voluit,

a M. S. *Sisaganori* rectius, *Stasanori*, ut supra 13. 4. 22.

b Forte diductis, al. seductis.

c Rectius, nepote.

volunt, persequi defectores omiserunt. Eodem tempore etiam Theodotus mille urbium *d* Bactrianarum præfectus, defecit, regemq; se appellari jussit: quod exemplum secuti totius Orientis populi, à Macedonibus defecere. Erat eo tempore Arsaces, vir sicut incertæ originis, ita virtutis expertæ. Hic solitus latrociniis & rapto vivere, accepta opinione Seleucum à Gallis in Asia victum, solutus regis metu, cum prædonum manu Parthos aggressus, præfectum eorum Andragorum oppressit; sublatoq; eo, imperium gentis invasit. Non magno deinde post tempore Hyrcanorum quoq; regnum occupavit: atq; ita duarum civitatium imperio præditus, grandem exercitum parat, metu Seleuci & Theodoti Bactrianorum regis. Sed cito morte Theodoti, metu liberatus, cum filio ejus & ipso Theodoto fœdus ac pacem fecit: nec multo post, cum Seleuco rege, ad defectores persequendos veniente, congressus, victor fuit: quem diem Parthi exinde solennem, velut initium libertatis, observant.

d Al. *Bactrianorum.*

CAP. V. Revocato *a* deinde Seleuco novis motibus in Asiam, dato laxamento, regnum Parthicum format, militem legit, castella munit, civitates firmat. Urbem quoq; nomine *b* Daram, in monte Zapaortenon condit: cujus loci ea conditio est, neq; munitius quicquam esse, neq; amœnius possit. Ita enim & præruptis rupibus undiq; cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat: & soli circumjacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus expleatur. *c* Fontium ac silvarum ea copia est, ut & aquarum abundantia irrigetur, & venationum voluptatibus exornetur. Sic Arsaces, quæsito simul constitutoq; regno, non minus memorabilis Parthis, quàm Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Ro-

a Itaque.

b M. S. *Daram* in monte *Ap*[illegible]. I. *Claram* in monte *Taborrenum.*

c Al. interponunt, Jam.

mulus, matura senectute decedit. Cujus memoriæ hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes exinde reges suos Arsacis nomine nuncupent. Hujus filius & successor regni, Arsaces & ipse nomine, adversus Antiochum Seleuci filium, centum millibus peditum, & XX. millibus equitum instructum, mira virtute pugnavit: ad postremum in societatem ejus assumtus est. Tertius Parthis rex *d* Priapatius fuit, sed & ipse Arsaces dictus. Nam, sicut supra dictum est, omnes reges suos hoc nomine, sicuti Romani Cæsares, Augustosq; cognominavere. Hic actis in regno quindecim annis decessit, relictis duobus filiis, Mithridate & Phrahate: quorum major Phrahates, *e* more gentis, heres regni, Mardos, validam gentem, bello domuit; nec multo post decessit, pluribus filiis relictis: quibus præteritis, fratri potissimum Mithridati, insignis virtutis viro, reliquit imperium: Plus *f* regio, quam patrio deberi nomini ratus, potiusq; patriæ quam liberis consulendum.

d Vel *Tampacius, Arsaces* III.

e Rectius, more gentium.

f L. Regno.

CAP. VI. Eodem ferme tempore, sicuti in Parthis Mithridates, ita in Bactris Eucratides, magni uterq; viri, regna ineunt. Sed Parthorum fortuna felicior; ad summum hoc duce imperii fastigium eos perduxit. Bactriani autem per varia bella jactati, non regnum tantùm, verumetiam libertatem amiserunt; siquidem Sogdianorum & *a* Dranganitanorum Indorumq; bellis fatigati, ad postremum ab invalidioribus Parthis, velut *b* exsangues, oppressi sunt. Multa tamen Eucratides, bella magna virtute gessit: quibus attritus, cum obsidionem Demetrii regis Indorum pateretur, cum CCC. militibus, LX. millia hostium assiduis eruptionibus vicit. Quinto itaq; mense liberatus, Indiam in potestatem redegit. Unde cum se reciperet, à filio, quem socium regni fecerat, in

a Rectius, *Drangianorum.*

b Melius, exsanguines, u[t] supra 39. 5.

itinere interficitur: qui non dissimulato parricidio, velut hostem, non patrem interfecisset, & per sanguinem ejus currum egit, & corpus abjici insepultum jussit. Dum hæc apud Bactros geruntur, interim Parthos & Medos bellum oritur. Cum varius utriusq; populi casus fuisset, ad postremum victoria penes Parthos fuit. His viribus auctus Mithridates, Mediæ Bacasin præponit: ipse in Hyrcaniam proficiscitur. Unde reversus bellum cum *c* Elymæorum rege gessit: quo victo, hanc quoq; gentem regno adjecit, imperiumq; Parthorum à monte Caucaso, multis populis in ditionem redactis, usq; ad flumen Euphratem protulit. Atq; ita adversa valetudine correptus, non minor Arsace, proavo, gloriosa senectute decedit.

c M.S. *Velimæorum*. al. *Idumaeorum*.

LIBER XLII. *CAP.* I.

POst necem Mithridatis, Parthorum regis, *a* Phrahates filius ejus, rex *b* constituitur: qui cum inferre bellum, in ultionem tentati ab Antiocho Parthici regni, Syriæ statuisset, Scytharum motibus ad sua defendenda revocatur. *c* Namq; Scythæ in auxilium Parthorum adversus Antiochum Syriæ regem, mercede solicitati, cum confecto jam bello supervenissent, & calumnia tardius lati auxilii, mercede fraudarentur; dolentes tantum iis itineris frustra emensum, quum vel stipendium pro vexatione, vel alium hostem dari sibi poscerent, superbo responso offensi, fines Parthorum vastare coeperunt. Igitur Phrahates, cum adversus eos proficisceretur, ad tutelam regni reliquit *d* Himerum quendam, pueritiæ sibi flore conciliatum: qui tyrannica crudelitate, oblitus & vitæ præteritæ, & vicarii officii, Babylonios, multasq; alias civitates importune vexavit. Ipse autem Phrahates exercitum Græco-

a. I. *Phrahartes*. M. S. *Phraatus*.
b M. S. statuitur.
c M.S. Itaque.
d M. S Humerum.

Græcorum, quem bello Antiochi captum superbè crudeliterq; tractaverat, in bellum secum ducit: immemor prorsus, quod hostiles eorum animos nec captivitas munierat, & insuper injuriarum indignitas exacerbaverat. Itaq; cum inclinatam Parthorum aciem vidissent, arma ad hostes transtulere, & diu cupitam captivitatis ultionem, exercitus Parthici, & ipsius Phrahatis regis cruenta cæde, exequuti sunt.

CAP. II. In hujus locum Artabanus, patruus ejus, rex substituitur. Scythæ autem contenti victoria, depopulata Parthia, in patriam revertuntur. Sed Artabanus bello *a* Thogariis illato, in brachio vulneratus, statim decedit. Huic Mithridates filius succedit: cui res gestæ Magni cognomen dedere: quippe claritatem parentum, æmulatione virtutis accensus, animi magnitudine supergreditur. Multa igitur bella cum finitimis magna virtute gessit; multosq; populos Parthico regno addidit. Sed & cum Scythis prospere aliquoties dimicavit, ultorq; injuriæ parentum fuit. Ad postremum *b* Ortoadisti Armeniorum regi bellum intulit. Sed quoniam in Armeniam transitum facimus, origo ejus paulo altius repetenda est. Neq; enim silentio præteriri tantum regnum fas est, cum fines ejus post Parthiam omnium regnorum magnitudinem superent. Siquidem Armeniam à Cappadocia usque mare Caspium undecies centum millia *c* patet: sed in latitudinem millia passuum septinginta porrigitur. Condita est autem ab Armenio, Jasonis Thessali comite: quem cum *d* perditum propter *e* insignem periculosamq; regno suo virtutem Pelias rex cuperet, denuntiata militia, in Colchos eum abire jubet; pellemque arietis memorabilem gentibus reportare: sperans interitum viri, aut ex periculis

a I. *Colchatariis*, M.S *Theogariis*, al. *Tocaris*.

b M.S. *Arthoadisti*.

c M.S. mille passuum patet.

d M.S. perd invenire, forte interire.

e M. S. *Peleas*.

culis

culis tam longæ navigationis, aut ex bello tam profundæ barbariæ. Igitur Jason divulgata opinione tam gloriosæ expeditionis, cum ad eum certatim principes juventutis totius ferme *f* Orbis concurrerent, exercitum fortissimorum virorum, qui *Argonautæ* cognominati sunt, comparavit: quem cum magnis rebus gestis incolumem reduxisset, rursus à Peliæ filiis Thessalia pulsus, magna vi cum ingenti multitudine, quæ ad famam virtutis ejus ex omnibus gentibus quotidie confluebat; comite Medea uxore, quam repudiatam, miseratione exsilii rursum recuperat, & Medio privigno ab Ægæo, rege Atheniensium, genito, Colchos repetivit, socerumq; Æetam regno pulsum restituit.

f M.S. urbis.

CAP. III. Magna deinde bella cum finitimis gessit; captasq; civitates partim regno soceri, ad abolendam superioris militiæ injuriam, qua & filiam ejus Medeam abduxerat, & filium *a* Ægialium interfecerat, adjunxit; partim populis, quos secum adduxerat, assignavit: primusq; humanorum post Herculem & *b* Liberum, qui reges Orientis fuisse traduntur, eam *c* cœli plagam domuisse dicitur. Populis quibusdam *d* Erudium & Amphistratum, aurigas Castoris & Pollucis duces assignavit. Cum Albanis fœdus percussit; qui Herculem ex Italia ab Albano monte, cum, Geryone extincto, armenta ejus per Italiam duceret, secuti dicuntur; quippe memores Italicæ originis exercitum Cn. Pompeii bello Mithridatico *e* fratres salutavere. Itaque Jasoni totus ferme Oriens, ut conditori, divinos honores templaq; constituit: quæ Parmenion, dux Alexandri Magni, post multos annos dirui jussit, ne cujusquam nomen in Oriente venerabilius, quàm Alexandri esset. Post mortem Jasonis, Medius æmulus virtutis ejus, in honorem

a M.S. *Æta Ægialum.*

b M.S. *Lib, patrem.*

c An *Soli* legendum?

d M.S. *Fraudium*, al. *Farndium* & *Phrygium.*

e Al. ut fratres.

rem

rem *f* matris, Medeam urbem condidit; regnumq; ex nomine suo Medorum constituit, sub cujus majestate *g* Orientis postea imperium fuit. Albanis vicinæ Amazones sunt: quarum reginam Thalestrem concubitum Alexandri petisse, multi auctores prodidere. Armenius quoque & ipse Thessalus, unus de numero ducum Jasonis, recollecta multitudine, quæ amisso Jasone rege passim vagabatur, Armeniam condit: à cujus montibus Tigris fluvius modicis primo incrementis nascitur: interjecto deinde aliquanto spatio, sub *g* terras mergitur; atq; ita post quinque & viginti millia passuum, grande jam flumen in regione Sophene *h* emergit, ac si in paludes Euphratis recipitur.

f I. add. *Medeam.*

g M S. constituti Or.

h M. S. Terr.

i M.S. mergitur.

CAP. IV. Igitur Mithridates rex Parthorum, post bellum Armeniæ, propter crudelitatem à senatu Parthico, regno pellitur. Frater ejus Orodes, cum regnum vacans occupasset, Babyloniam, quo Mithridates confugerat, diu obsidet: & fame coactos, in deditionem oppidanos compellit. Mithridates autem fiducia cognationis, ultro se in potestatem Orodis tradit. Sed Orodes plus hostem, quàm fratrem cogitans, in conspectu suo trucidari eum jussit: & posthæc bellum cum Romanis gessit, Crassumque imperatorem cum filio & omni exercitu Romano delevit. Hujus filius Pacorus missus ad persequendas Romani belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis, in Parthiam patri suspectus revocatur: quo absente, exercitus Parthorum relictus in Syria, à Cassio quæstore Crassi, cum omnibus *a* ducibus trucidatur. His ita gestis, non magno post tempore, Romanis inter Cæsarem Pompeiumq; civile bellum oritur: in quo Parthi Pompeianarum partium fuere, & propter amicitiam cum Pompeio

a M.S. deletur ducibus.

peio bello Mithridatico junctam, & propter Crassi necem, cujus filium in partibus Cæsaris esse audierant: quem ultorem patris victore Cæsare futurum non *b* dubitabant. Itaq; victis partibus Pompeianis, & Cassio & Bruto auxilia adversus Augustum & Antonium misere: & post belli finem rursum Pacoro duce, inita cum Labieno societate, Syriam & Asiam vastavere; castraq; Ventidii, qui post Cassium absente Pacoro exercitum Parthicum fuderat, magna mole aggrediuntur. Sed ille simulato timore, diu continuit se, & *c* insultare Parthos aliquantisper passus est. Ad postremum in securos lætosq; partem legionum emisit: quarum impetu fusi Parthi, in diversa abiere. Pacorus cum fugientes suos abduxisse secum legiones Romanos putaret, castra Ventidii, veluti sine defensoribus, aggreditur. Tum Ventidius reliqua parte legionum emissa, universam Parthorum manum cum rege ipso Pacoro interfecit: nec ullo bello Parthi unquam majus vulnus *d* acceperunt. Hæc cum in Parthia nuntiata essent, Orodes pater Pacori, qui paulo ante vastatam Syriam, occupatam Asiam à Parthis audierat, victoremq; Pacorum Romanorum gloriabatur, repente filii morte, & exercitus clade audita, ex dolore in furorem vertitur. Multis diebus non alloqui quemquem, non cibum sumere, non vocem mittere, ita ut etiam mutus factus videretur. Post multos deinde dies, ubi dolor vocem laxaverat, nihil aliud quam Pacorum vocabat. & Pacorus illi videri, Pacorus audiri videbatur; cum illo loqui, cum illo consistere: interdum quasi amissum flebiliter dolebat. Post longum deinde luctum, alia solicitudo miserandum senem invadit, quem ex numero XXX. filiorum in locum Pacori regem destinet. Multæ pellices, ex quibus generata tanta juventus erat, pro suis

b M. S deliberabant.

c M. S. exultare.

d Al. acceperant.

is quæque solicitæ animum senis obsidebant. Sed fatum Parthiæ fecit, in qua jam quasi solenne est, reges parricidas habere, ut sceleratissimus omnium & ipse Phrahates nomine, rex statueretur.

CAP. V. Itaq; statim, quasi nollet, *a* mori patrem interfecit: fratres quoq; *b* XXX. trucidat: sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates propter assidua scelera videret, ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet. Huic Antonius, propter auxilium adversus se & Cæsarem latum, bellum cum sedecim validissimis legionibus intulit: sed graviter multis præliis vexatus, à Parthia refugit. Qua victoria insolentior Phrahates redditus, cum multa crudeliter consuleret, in exsilium à populo suo pellitur. Itaq; cum magno *c* tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur. Hoc absente, regem Parthi Tiridatem quendam constituerant: qui, audito adventu Scytharum, cum magna amicorum manu ad Cæsarem, in Hispania bellum tunc temporis gerentem, profugit, obsidem Cæsari minimum filium Phrahatis ferens, quem negligentius custoditum rapuerat. Quo cognito, Phrahates legatos statim ad Cæsarem mittit, *servum suum Tiridatem, & filium, remitti sibi postulat.* Cæsar & legatione Phrahatis audita, & Tiridatis postulatis cognitis (nam & ipse restitui in regnum desiderabat, *juris Romanorum futuram Parthiam* affirmans, *si ejus regnum muneris eorum fuisset*) *neq; Tiridatem dediturum se Parthis* dixit, *neq; adversus Parthos Tiridati auxilia daturum.* Ne tamen per omnia nihil à Cæsare obtentum videretur, Phrahati filium sine pretio remisit; & Tiridati, quoad manere apud Romanos vellet, opulentum sumtum præberi jussit. Post hæc finito Hispaniensi bello, cum in Syriam ad componendum Ori-

a Naturaliter.

b Rectius, omnes trigiata ut in M. S.

c Al. interpon. *post.*

d M. S. & *Phraati.*

entis statum venisset, metum *d* Phrahati incussit, ne bellum Parthiæ vellet inferre. Itaq; tota Parthia captivi ex Crassiano sive Antonii exercitu recollecti, signaque cum his militaria Augusto remissa. Sed & filii nepotesq; Phrahatis obsides Augusto dati: plusq; Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quàm armis alius Imperator facere potuisset.

LIBER XLIII. CAP. I.

a Rectius, *indicium*, legendum.
b M. S. desolatam patr.

PArthicis, Orientalibusque, ac totius propemodum Orbis rebus expeditis, ad initia Romanæ urbis Trogus, velut post longam peregrinationem, domum revertitur: ingrati civis *a* officium existimans, si, cum omnium gentium res gestas illustraverit, *b* de sola patria taceat. Breviter igitur initia Romani imperii perstringit: ut nec modum propositi operis excedat, nec utiq; originem Urbis, quæ est caput totius Orbis, silentio prætermittat. Italiæ cultores primi Aborigines fuere, quorum rex Saturnus tantæ justitiæ fuisse traditur, ut neq; servierit sub illo quisquam, neq; quicquam privatæ rei habuerit: sed omnia communia, & indivisa omnibus fuerint, veluti unum cunctis patrimonium esset. Ob cujus exempli memoriam cautum est, ut Saturnalibus exæquato omnium jure, passim in conviviis servi cum dominis recumbant. Itaq; Italia, regis nomine, *Saturnia* appellata est: & mons in quo habitabat, *Saturnius*: in quo nunc veluti à Jove pulso sedibus suis Saturno, Capitolium est. Post hunc tertio loco regnasse Faunum ferunt, sub quo Evander, ab Arcadiæ urbe *c* Pallanteo, in Italiam cum mediocri turba popularium venit; cui Faunus & agros, & montem, quem ille postea *d* *Palatium* appellavit, benigne assignavit. In hujus radicibus templum Lyceo, quem Græci *Pana*, Romani *Lupercum* appellant, con-

c *Pallantium* urbs *Arcadiæ.*
d I. *Palatinum*. M. S. *Palantinum.*

constituit: ipsum Dei simulachrum nudum, caprina pelle amictum est, quo habitu nunc Romæ Lupercalibus decurritur. Fauno fuit uxor nomine Fatua, quæ assidue divino spiritu impleta; velut per furorem, futura *e* præmonebat. Unde adhuc, qui inspirari solent, *fatuari* dicuntur. Ex filia Fauni & Hercule, qui eodem tempore extincto Geryone, armenta victoriæ præmia per Italiam ducebat, stupro conceptus Latinus procreatur. Quo tenente regnum, Æneas ab Ilio, Troja à Græcis expugnata, in Italiam venit: statimq; bello exceptus, cùm in aciem exercitum eduxisset, ad colloquium vocatus, tantam admirationem sui Latino præbuit, ut & in societatem regni reciperetur; & Lavinia in matrimonium ei data, gener asciseeretur. Post hæc commune utriq; bellum adversus Turnum Rutulorum regem, propter fraudatas Laviniæ nuptias, fuit, in quo & Turnus & Latinus interierunt. Igitur cùm Æneas jure victoriæ utroque populo potiretur, urbem ex nomine uxoris *Lavinia* condidit. Bellum deinde adversus Mezentium, regem Ethruscorum, gessit; in quo cum ipse occidisset, in locum ejus Ascanius filius successit: qui Lavinio relicto, longam Albam condidit, quæ trecentis annis caput regni fuit.

e Al. præcinebat.

CAP. II. Post multos deinde urbis hujus reges, ad postremum Numitor & *a* Amulius regno potiti sunt. Sed Amulius cum *b* ætate priorem Numitorem oppressisset, filiam ejus Rheam in perpetuam virginitatem, ne quis vindex regni sexus virilis ex gente Numitoris oriretur, demersit: *c* addita injuriæ specie honoris, ut non damnata, sed sacerdos electa videretur. Igitur clausa in luco Marti sacro, duos pueros, incertum stupro, an ex Marte conceptos, enixa est. Quo cognito, Amulius, multiplicato metu proventu duorum, pueros ex-

a A.M. 4381

b Alii interponunt, vi.

c Lege additæ injuriæ.

exponi jubet; & puellam vinculis onerat, ex quorum injuria decessit. Sed fortuna origini Romanæ prospiciens, pueros lupæ alendos obtulit: quæ amissis catulis, distenta ubera exinanire cupiens, nutricem se infantibus præbuit. Quum sæpius ad parvulos, veluti ad catulos, reverteretur, rem Faustulus pastor animadvertit, subtractosque feræ, inter greges *d* pecorum agresti vita nutrivit. Martios pueros fuisse, sive quod in luco Martis enixi sunt, sive quod à lupa, quæ in tutela Martis est, nutriti, velut manifestis argumentis, creditum. Nomina pueris, alteri *Remo*, alteri *Romulo* fuere. *e* Adultis inter pastores, de virtute quotidiana certamina & vires & pernicitatem auxere. Igitur cum latrones à rapina pecorum industrie frequenterque summoverent, Remus ab iisdem latronibus captus, veluti ipse esset quod in aliis prohibebat, regi offertur: crimini datur, quasi greges Numitoris infestare solitus esset. Tunc à rege Numitori in ultionem traditur. Sed Numitor adolescentia juvenis permotus, & in suspicionem expositi nepotis adductus, cùm eum nunc lineamentorum filiæ similitudo, nunc ætas expositionis temporibus congruens, anxium *f* tenerent, repente Faustulus cum Romulo supervenit: à quo, cognita origine puerorum, facta conspiratione, & adolescentes in ultionem maternæ necis, & Numitor in vindictam erepti regni, armantur.

d M. S. porcorum.

e l. Adulti.

f l. teneret.

CAP. III. Occiso Amulio, regnum Numitori restituitur, & *a* urbs Romana ab adolescentibus conditur. Tunc & Senatus centum seniorum, qui Patres dicti sunt, constituitur: tunc & vicinis connubia pastorum dedignantibus, virgines Sabinæ rapiuntur; finitimisq; populis armis subjectis, primum Italiæ, & mox Orbis imperium quæsitum. Per ea adhuc tempora reges hastas pro diademate habebant, quas Græci

a l. interponunt, ibi.

Sceptra

Sceptra dixere. Nam & ab origine rerum, pro Diis immortalibus veteres hastas coluere: ob cujus religionis memoriam, adhuc deorum simulacris hastæ adduntur. Temporibus *b* Tarquinii regis, ex Asia Phocensium juventus ostio Tiberis invecta, amicitiam cum Romanis junxit: inde in ultimos Galliæ sinus navibus profecta, Massiliam inter Ligures & feras gentes Gallorum condidit: magnasq; res, sive dum armis se adversus Gallicam feritatem tuentur, sive dum ultro lacessunt, à quibus fuerant ante lacessiti, gesserunt. Namq; Phocæenses *c* exiguitate ac macie terræ coacti, studiosius mare quam terras exercuere: piscando, mercando, plerumq; etiam latrocinio maris, quod illis temporibus gloriæ habebatur, vitam tolerabant. Itaq; in ultimam Oceani oram procedere ausi, in sinum Gallicum ostio Rhodani amnis devenere. Cujus loci amœnitate capti, reversi domum, referentes quæ viderant, plures solicitavere. Duces classis Simos & Protis fuere. Itaq; regem *d* Segobrigiorum, Nannum nomine, in cujus finibus urbem condere gestiebant, amicitiam petentes conveniunt. Forte eo die rex occupatus in apparatu nuptiarum Gyptis filiæ erat: quam more gentis electo inter epulas genero, nuptum tradere illic parabat. Itaq; cum ad nuptias invitati omnes proci essent, rogantur etiam Græci hospites ad convivium. Introducta deinde virgo, cum juberetur à patre *aquam porrigere ei quem virum eligeret*, tunc omissis omnibus ad Græcos conversa, aquam *e* Proti porrigit: qui factus ex hospite gener, locum condendæ urbis à socero accepit. Condita igitur Massilia est, prope ostia Rhodani amnis, in remoto sinu, veluti in angulo maris. Sed Ligures incrementis urbis invidentes, Græcos assiduis bellis fatigabant. Qui periculo propulsando in tantum enituerunt,

b A.M. 4446
A.M. 4559.

c I. ex ignavitate.

d M. S. *Segobrigorum*, al. *Segobriorum*.

e M. S. *Proto*. I. *Perano*.

ut victis hostibus in captivis agris, multas colonias constituerent.

CAP. IV. Ab his igitur Galli, & usum vitæ cultioris, deposita & mansuefacta barbaria, & agrorum cultus, & urbes mœnibus cingere didicerunt. Tunc & legibus, non armis vivere, tunc & vitem putare, tunc olivam serere consueverunt: adeoq; magnus & hominibus & rebus impositus est nitor, ut non Græcia in Galliam emigrasse, sed Gallia in Græciam translata videretur. Mortuo rege Nanno Segobrigiorum, à quo locus acceptus condendæ urbis fuerat, cum regno filius ejus Comanus successisset, affirmat Ligur quidam, *quandoq; Massiliam exitio finitimis populis futuram, opprimendamq; in ipso ortu; ne mox validior ipsum obrueret*; subnectit & illam fabulam: *Canem aliquando partu gravidam, locum à pastore precario petisse in quo pareret: quo obtento, iterato petisse ut sibi educare eodem in loco catulos liceret: ad postremum, adultis catulis, fultam domestico præsidio, proprietatem loci sibi vindicasse. Non aliter Massilienses, qui nunc inquilini videantur, quandoq; dominos regionum futuros.* His incitatus rex, insidias Massiliensibus *a* extruit. Itaq; solenni Floraliorum die, multos fortes ac strenuos viros hospitii jure in urbem misit: plures scirpiis latentes, frondibusq; supertectos induci vehiculis jubet: & ipse cum exercitu in proximis montibus delitescit; ut quum nocte à prædictis apertæ portæ forent, tempestive ad insidias adesset; urbemq; somno ac vino sepultam, *b* armis invaderet. Sed has insidias mulier quædam, regis cognata, prodidit, quæ adulterare cum Græco adolescente solita, in amplexu juvenis, *c* miserata formæ ejus, insidias aperuit, *periculumq; declinare* jubet. Ille rem statim ad magistratus defert: atq; ita patefactis insidiis, cuncti Ligures comprehenduntur, latentesq; de scirpiis protrahuntur

a M.S. instruit. al. instituit.

b l. armati invaderent.

c Rectius, miserta formæ.

huntur. Quibus omnibus interfectis, insidianti regi insidiæ tenduntur. Cæsa sunt cum ipso rege hostium septem millia. Exinde Massilienses festis diebus portas claudere, vigilias agere, stationem in muris observare, peregrinos recognoscere, *d* curas habere, ac veluti bellum habeant, sic urbem pacis temporibus custodire. Adeo illic bene instituta, non temporum necessitate, sed recte faciendi consuetudine, servantur.

d h. e. curiosè scrutari.

CAP. V. Post hæc magna illis cum Liguribus, magna cum Gallis, fuere bella: quæ res & urbis gloriam auxit; & virtutem Græcorum, multiplicata victoria, celebrem inter finitimos reddidit. Carthaginiensium quoq; exercitus, cum bellum captis piscatorum navibus ortum esset, sæpe fuderunt, pacemq; victis dederunt: cum Hispanis amicitiam junxerunt: cum Romanis prope ab initio conditæ urbis fœdus summa fide custodierunt, auxiliisque, in omnibus bellis, industrie socios juverunt. Quæ res illis & virium fiduciam auxit, & pacem ab hostibus præstitit. Cum igitur Massilia fama rerum gestarum, & abundantia opum, & virium gloria virente floreret, repente finitimi populi ad nomen Massiliensium delendum, veluti ad commune extinguendum incendium concurrunt. Dux consensu omnium *a* Catumandus regulus eligitur, qui, cum magno exercitu lectissimorum virorum, urbem hostium obsideret, per quietem specie torvæ mulieris, quæ se deam dicebat, exterritus ultro pacem cum Massiliensibus fecit, petitoq; ut intrare illi urbem, & deos eorum adorare liceret, cùm in arcem Minervæ venisset, conspecto in porticibus simulachro Deæ quam per quietem viderat, repente exclamat *illam esse, quæ se nocte exterruisset; illam, quæ recedere ab obsidione jussisset.* Gratulatusq; Massiliensibus, quod animadverteret eos ad curam deorum immortalium pertinere, torque aureo donata dea, in

a M. S. *Catimandus.* I. *Carimandus.*

perpetuum amicitiam cum Massiliensibus junxit. Parta pace, & securitate fundata revertentes à Delphis Massiliensium legati, quò missi munera Apollini tulerant, audierunt urbem Romanam à Gallis captam, incensamque. Quam rem domi nunciatam publico funere Massilienses prosequuti sunt: aurumq; & argentum publicum privatumq; contulerunt, ad explendum pondus Gallis, à quibus redemtam pacem cognoverant. Ob quod meritum & immunitas illis decreta, & locus spectaculorum in senatu datus, & foedus æquo jure percussum. In postremo libro, Trogus majores suos à Vocontiis originem ducere; avum suum Trogum Pompeium, Sertoriano bello, civitatem à Cn. Pompeio percepisse dicit: patruum Mithridatico bello turmas equitum sub eodem Pompeio duxisse, patrem quoq; sub Cajo Cæsare militasse, epistolarumq; *b* legationum, simul & anuli curam habuisse.

b M.S. interponunt ac divitiarum & leg.

LIBER XLIV. CAP. I.

HIspania, sicuti Europæ terminos claudit, ita & hujus operis finis futura est. Hanc veteres ab Ibero amne primum Iberiam, postea ab Hispano Hispaniam cognominaverunt. Hæc inter Africam & Galliam posita. Oceani freto, & Pyrenæis montibus clauditur. Sicut minor utrâq; terra, ita utrâq; fertilior. Nam neque, ut Africa, violente sole torretur, neque, ut Gallia, assiduis ventis fatigatur; sed media inter *a* utramque, hinc temperato calore, inde felicibus & tempestivis imbribus, in omnia frugum genera foecunda est; adeo ut non ipsis tantum incolis, verum etiam Italiæ, urbique Romanæ, cunctarum rerum abundantia sufficiat. Hinc enim non frumenti tantum magna copia est, verùm & vini, mellis, oleique: nec ferri solùm materia præcipua est, verùm & equorum pernices greges: *b* nec summa tantum terræ laudanda

a M. S. utrumque.

b Al. sed nec, &c,

da bona, verùm & abstrusorum metallorum felices divitiæ. Jam lini, spartiq; vis ingens: minii certè nulla feracior terra. In hac cursus amnium non torrentes rapidique, ut noceant; sed lenes, & vineis campisq; *c* irrigui, estuariisq; Oceani affatim piscosi, pleriq; etiam divites auro, quod in paludibus vehunt. Uno tantum Pyrenei montis dorso adhæret Galliæ: reliquis partibus undiq; in orbem *d* mari cingitur. Forma terræ prope quadrata, nisi quod artantibus freti litoribus in Pyrenæum coit. Porro Pyrenæi montis spatium sexcenta millia *e* passuum efficit. Salubritas cœli per omnem Hispaniam æqualis, quia aëris spiritus, nulla paludium gravi nebula inficitur: Huc accedunt & marinæ auræ undiq; versus assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terrestri spiritu, præcipua *f* hominibus sanitas redditur.

c M. S. sic legunt irrigua est, variis (al. vivariis) quoq; oceani aff. piscosis.
d M.S mare.
e M.S passus.
f I. omnibus.

CAP. II. Corpora hominum ad inediam, laboremque; animi ad mortem parati. Dura omnibus & adstricta parcimonia. Bellum quam otium malunt; si extraneus deest, domi hostem quærunt: Sæpe tormentis pro silentio rerum creditarum immortui: adeo illis fortior taciturnitatis cura, quàm vitæ. Celebratur etiam bello Punico servi illius patientia, qui ultus dominum inter tormenta risu exultavit, serenaq; lætitia crudelitatem torquentium vicit. Velocitas genti pernix: *a* inquies animus: plurimis militares equi, & arma, sanguine *b* ipsorum cariora. Nullus *c* in festos dies epularum apparatus. Aqua calida lavari, post secundum bellum Punicum à Romanis didicere. In tanta seculorum serie nullus illis dux magnus, præter Viriatum, fuit: qui annis decem, Romanos varia victoria fatigavit (adeo feris propiora, quam hominibus, ingenia *d* gerunt) quem ipsum non judicio populi electum, sed ut cavendi scientem, declinandorumq; periculorum peritum, se

a M. S. inquietus.
b I. sui ipsorum.
c I. nisi festis diebus.
d I. sunt.

sequuti sunt. Cujus ea virtus continentiaq; fuit, ut, cum Consulares exercitus frequenter vicerit, tantis rebus gestis non armorum, non vestis cultum, non deniq; victum mutaverit: sed in eo habitu, quo primum bellare cœpit, perseveraverit; ut quivis gregarius miles ipso imperatore opulentior videretur.

CAP. III. In Lusitanis juxta fluvium Tagum, *a* vento equas fœtus concipere multi auctores prodidere; quæ fabulæ ex equarum fœcunditate, & gregum multitudine natæ sunt: qui tanti in *b* Gallæcia & *c* Lusitania, ac tam pernices visuntur, ut non immerito vento ipso concepti videantur. Gallæci autem Græcam sibi originem asserunt. Siquidem post finem Trojani belli, Teucrum morte Ajacis fratris invisum patri Telamoni, quum non reciperetur in regnum, Cyprum concessisse, atq; ibi urbem nomine antiquæ patriæ Salaminam condidisse. Inde accepta opinione paternæ mortis, patriam repetisse. Sed quum ab *d* Eurysace Ajacis filio accessu prohiberetur, Hispaniæ litoribus appulsum, loca, ubi nunc est Carthago nova, occupasse: inde Gallæciam transisse; & positis sedibus genti nomen dedisse. Gallæciæ autem portio *e* Amphilochi dicuntur. Regio cum æris ac plumbi uberrima, tam & minii, quod etiam vicino flumini nomen dedit. Auro quoq; ditissima, adeo ut etiam *f* aratro frequenter glebas aureas *g* excindit. In hujus gentis finibus sacer mons est, quem ferro violari nefas habetur: sed si quando fulgure terra proscissa est, *h* quæ in his locis assidua res est, detectum aurum velut Dei munus colligere permittitur. Feminæ res domesticas, agrorumq; culturas administrant: ipsi armis & rapinis serviunt. Præcipua his quidem ferri materia, sed aqua ipso ferro violentior: quippe temperamento ejus, ferrum acrius redditur: nec ullum

a Flante *Favonio*.
b M.S. *Gallæcia*.
c M.S. *Lusitanea*.
d M.S. *Euristæ*. al. *Eurice*. al. *Eurisce*.
e Urbis nomen.
f M.S. *aratra*.
g M.S. *excidant*.
h Al. quod.

Nullum apud eos telum probatur, quod non aut Bibili fluvio, aut Chalybe tingatur. Unde etiam Chalybes, fluvii hujus finitimi appellati; ferroq; cæteris præstare dicuntur.

CAP. IV. Saltus vero Tartesiorum, in quibus Titanas bellum adversus Deos gessisse proditur, incoluere Curetes: quorum rex vetustissimus *a* Gargoris, mellis colligendi usum primus invenit. Huic cum ex filiæ stupro nepos provenisset, pudore flagitii, variis generibus mortis extingui parvulum voluit: sed *b* per omnes casus fortuna quadam servatus, ad postremum ad regnum tot periculorum miseratione pervenit. Primum omnium cum eum exponi jussisset, & post dies ad corpus expositi requirendum misisset, inventus est vario ferarum lacte nutritus. Deinde relatum domum, tramite angusto, per quem armenta commeare consueverant, projici jubet: crudelis prorsus qui proculcari nepotem, quàm simplici morte interfici maluit. Ibi quoq; cum inviolatus esset, nec alimentis egeret, canibus primo jejunis, & multorum dierum abstinentia cruciatis, mox etiam suibus *c* objecit. Itaq; cum non solum non *d* noceretur, verum etiam quarundam uberibus aleretur: ad ultimum in Oceanum abjici jussit. Tum plane manifesto quodam numine inter furentes æstus, ac reciprocantes undas, velut *e* nave non fluctu veheretur leni salo in litore exponitur: nec multò post cerva affuit, quæ ubera parvulo offerret. Inde denique conversatione nutricis eximia puero pernicitas fuit; interque cervorum greges diu montes saltusq; haud inferior velocitate peragravit. Ad postremum laqueo captus, regi dono *f* datus est. Tunc & lineamentorum similitudine & notis corporis, quæ *g* inustæ parvulo fuerant, nepos agnitus. Admiratione deinde tot casuum periculorumque, ab eodem successor regni destinatur. Nomen illi impositum *h Habidis*: qui ut regnum accepit, tantæ magnitudinis fuit, ut non frustra deorum majestate tot periculis ereptus videretur. quippe barbarum populum legibus junxit; & boves primus aratro domari, frumentaque sulco quærere docuit; & ex agresti cibo *i* mitiora vesci, odio eorum quæ ipse passus fuerat, homines coëgit. Hujus casus fabulosi viderentur, nisi & Romanorum conditores lupa nutriti, & Cyrus rex Persarum cane alitus proderetur. Ab hoc & ministeria servilia populo interdicta, & plebs in septem urbes divisa. Mortuo Habide regnum per multa secula à successoribus ejus retentum est. In alia parte Hispaniæ, *k* & quæ ex insulis constat, regnum penes Geryonem fuit. In hac, tanta pabuli lætitia est, ut nisi abstinentia interpellata sagina fuerit, pecora rumpantur. Inde denique armenta Geryonis, quæ illis temporibus solæ opes

a I. *Targeris.*
b Al. ad omnes, *&c.*
c Al. objici jubet.
d I. nocerent.
e M. S. navi cum fluctu.
f M. S. donatus.
g M. S. visæ al. injunctæ.
h M. S. *Habetis*, al. *Hautdis*, al. *Habide.*
i M. S. mitioribus.
k M. S. ea viz. quæ.

pes habebantur, tantæ famæ fuere, ut Herculem e Asia prædæ magnitudine illexerint. Porro Geryone ipsum non triplicis naturæ, ut fabulis proditur fui ferunt: sed tres fratres tantæ concordiæ extitisse, uno animo omnes regi viderentur: nec bellum He culi sua sponte intulisse; sed cum armenta sua rapi v dissent, amissa bello repetisse.

CAP. V. Post regna deinde Hispaniæ, primi Carth ginienses imperium provinciæ occupavere. Na cum Gaditani à Tyro, unde & Carthaginiensibus o go est, sacra Herculis, per quietem jussi, in Hispania transtulissent, urbemque ibi condidissent, invidentib incrementis novæ urbis finitimis Hispaniæ populis, propterea Gaditanos bello lacessentibus, auxilium co sanguineis Carthaginienses *a* misere. Ibi felici exped tione & Gaditanos ab injuria vindicaverunt, majorem partem provinciæ imperio suo adjeceru Postea quoque hortantibus primæ expeditionis ausp ciis, Hamilcarem imperatorem cum magna manu ad o cupandam provinciam misere: qui magnis rebus g stis, dum fortunam inconsultius sequitur, in insid deductus, *b* occiditur. In hujus locum gener ips Hasdrubal mittitur; & qui ipse à servo Hispani cuju dam, ulciscente domini injustam necem interfec est. *c* Major utroque *d* Annibal imperator, Hami caris filius succedit. Siquidem utriusque res gestas pergressus, universam Hispaniam domuit: inde Roma illato bello, Italiam per annos sexdecim variis cladib fatigavit: cum interea Romani missis in Hispania Scipionibus, primo Pœnos provincia expulerunt: p stea cum ipsis Hispanis gravia bella gesserunt. N prius, perdomita provincia, jugum Hispani accip potuerunt, quam Cæsar Augustus, perdomito Orb *e* victricia ad eos arma transtulit, populumque barb rum ac ferum, legibus ad cultiorem vitæ usum tra ctum, in formam provinciæ redegit.

a M. S. emisere.

b A. M. 4963. ab V. C. 517.

c M. S. Et major, forte, Et major. *c*

d A. M. 498. ab vita Chr. 726. ut Eutrop.

e M S. victoriæ,



FINIS.